

ДЕКАМЕРОН

ДЖОВАННІ
БОККАЧЧО

Ч. II

ПЕРЕКЛАД

Л. ПАХАРЕВСЬКОГО
ТА П. МАЙОРСЬКОГО

РЕДАКЦІЯ

С. РОДЗЕВИЧА
ТА П. МОХОРА

ВСТУПНА СТАТТЯ

В. ДЕРЖАВИНА

Державне Видавництво
України

Переклад концони Марка Вороного.

Держтрест „Київ-Друк“
4-та друк., вул. Воровського № 42
Укрголовліт № 1925 (1212).
Зам. № 1813—5000.

ДЕНЬ ШОСТИЙ.

Кінчиться п'ятий день Декамерона й починається шостий, в який під проводом Елізи розмовляють про того, хто, зачеплений якимсь гострим словом, віддячив за це або ж швидкою відповіддю чи обачністю услиз від шкоди, небезпеки чи образи.

Місяць, впливши на середину неба, втратив своє проміння і вже світ наш скрізь був ясний від нового світила, що йшло, коли королева підвелася і звеліла покликати свою компанію. Тихенькою ходою відійшли вони від гарного горбочка, гуляли по зрошеній траві, вели розмови про різні речі, сперечалися про більшу чи меншу красу тих новел, що було їх розказано, і знову сміялися з усяких пригод, про які мова в них була. Тим часом сонце височенько підбилося й починало гріти. Усім здалося, що треба вертати додому. Через це вони повернулись і пішли назад. А там були вже розставлені столи, все потрушено запашними травами і вбрано дуже гарними квітами. З наказу королеви вони посідали їсти, поки ще не наступила дуже велика спека. Бучно попоївши, вони, раніше ніж почати щось інше, заспівали дещо з гарненьких і веселих пісеньок, а по цьому — котрий пішов спати, котрий грати в шахи, а хто й до шашок узявся. Діонео та Лауретта заспівали про Троїла й Хрізеїду¹⁾.

Коли настав час, що вони мали були зібратися, королева звеліла всіх покликати. Вони, як і звичайно, посідали коло фонтану. Королева хотіла вже дати наказ оповідати першу новелу, як сталося таке, чого раніше не траплялося ніколи, а саме: і королева, і всі інші почули великий гомін, що служниці й слуги вчинили на кухні. Тому покликали сенешаля й запитали, хто там гвалтує і через що стався отой гвалт. Він одповів, що суперечка була поміж Лічіскою і Тіндаро, але-ж через що вона сталася, він не знає, бо саме тоді, коли він прийшов, щоб наказати їм замовчати, його покликали від імени королеви. Королева наказала йому негайно покликату Лічіску і Тіндаро і, коли вони стали перед неї,

вона запитала, через що саме сталася між ними суперечка. На це Тіндаро зараз-же хотів одповісти, але-ж Лічіска, жінка вже літня і трохи чванькувата, розпалена суперечкою, звернувшись до нього з розлютованим обличчям, сказала: „Ось гляньте лишень на оцього дурня, що наслідуюється говорити поперед мене, коли я тут. Дай мені розповісти!“ І, звернувшись до королеви, вона сказала: „Мадонно, цей чоловік хоче познайомити мене з Сікофантовою дружиною, і вже—так наче-б то я не вчашала до неї—хоче перекопати мене, що першої ночі, коли Сікофант спав з нею, месер Мацца вступив у Чорні Гори силою і з великим пролиттям крові. Але-ж я кажу, що це неправда. Навпаки, він вступив туди тихенько, мирно на превелику втіху всім, що були там. Він такенний дурень, що йме ще віри, ніби-то дівчата такі нерозумні, що дарма гають час, покладаючи надії на батьків та братів, а ті часто-густо одволікають їхне весілля на три, а то й чотири роки. Розумні-б вони були, коли-б згаяли стільки часу! Побий мене боже,—а вже коли я божуся, то мушу знати, що кажу. Немає в мене такої сусіди, яка-б вийшла заміж дівчиною; та й про заміжніх я знаю, скільки яких жартів дозволяють вони собі зі своїми чоловіками. А оце овечатко хоче знайомити мене з жінками, так, наче я вчора тільки народилася!“

Коли Лічіска говорила це, дами тим часом сміялися так, що їм можна було-б повіривати всі зуби. Королева разів з шість наказувала Лічісці замовчати, але-ж це було ні до чого: вона не вгамувалась, аж поки не висловила всього того, що хотіла. Коли вона скінчила, королева, сміючись, звернувшись до Діонео і сказала: „Діонео, оця суперечка тобі до смаку; отже, коли ми скінчимо наші новели, постарайся висловити про це свою остаточну думку“. На це Діонео зараз-же одповів: „Мадонно, думку висловлено, і немає потреби слухати иншої: я кажу, що Лічіска має рацію, і гадаю, що, як вона каже, так воно й є, а Тіндаро — дурень“. Почувши таке, Лічіска почала сміятися і, вдаввшись до Тіндаро, сказала: „Добре я тобі казала! Іди собі з богом. Ти думав, що знаєш більше від мене, коли в тебе ще й молоко на губах не обсохло. Хвалити бога, я не дарма прожила на світі, ні!“ І коли-б

королева, розгнівана, не звеліла їй замовчати й не наказала їй не зчиняти галасу, якщо вона не хоче бути битою, та не відіслала її геть з Тіндаро, то-б довелося цілий день нічого не робити, а тільки слухати її. Коли вони пішли, королева наказала Філомені оповідати. Та весело почала так:

НОВЕЛА ПЕРША.

Один шляхтич каже мадонні Оретті, що він підвезе її конем, оповідаючи новели; коли-ж він розповідає недотепно, вона просить його пустити її піти пішки.

„Молоді дами! Як для прикраси неба ясні вечірні зорі, для зелених лук повесні — квіти, а для горбів та пагорків — вкриті зеленим листом кущі, так для приємної розмови та добрих звичаїв є влучні слова. Вони такі коротенькі, як це більше личить жінкам, аніж чоловікам, бо жінкам менше личить, ніж чоловікам, говорити багато. Правда, що, яка-б тому не була причина, чи то нашої вдачі жорстокість, чи то особлива недоброзичливість, яку за наших часів має до нас небо, тепер мало або й жодної не залишилося жінки, яка до речі зуміла-б сказати влучне слово, або-ж, коли його вже сказано, — зрозуміти як слід; і це на сором усім нам! Але-ж через те годі, про це вже чимало говорила Пампінея, і я не маю наміру говорити більше; а от, щоб показати вам, скільки мають в собі краси до речі сказані слова, хочу розповісти вам, як делікатно одна шляхетна дама примусила замовчати одного кавалера.

Як багато з вас могли бачити або чути, ще недавнечко жила в нашому місті шляхетна дама гарних звичаїв і на язык гостра; гідність її заслуговує того, щоб назвати її наймення. Отож звали її мадонна Оретта і була вона месера ²⁾ Джері Спіна дружиною. Вона, випадково перебуваючи на селі, як і ми зараз, пішла із одного місця до другого на прогулянку разом з дамами й кавалерами, що обідали в неї того дня. Через те, що місце, куди вони йшли, було дуже віддалене від того місця, звідкіля вони йшли, а вони вирішили йти пішки, то один з кав-

лерів товариства сказав: „Мадонно Оретто, якщо ви хочете, я вас повезу на коні більшу частину дороги, яку ми маємо пройти, і розкажу вам найкращу новелу в світі“. На це дама одповіла: „Месере, я вас навіть дуже прошу про це; це буде мені дуже приємно“. Месер лицар, якому, мабуть, меч при боці не краще личив, ніж оповідання язиком, зачувши цю відповідь, розпочав свою новелу, що й справді була дуже гарна. Але-ж він часто по тричі, по чотири, а то й по шість разів переказував ті самі слова, повертався назад до вже сказаного і часами вигукував: „Я помиляюся“, часто плував наймення персонажів, вставляючи одно замість одного і грубо нівечив новелу, не кажучи вже про те, що висловлювався він так погано, що воно зовсім не відповідало вдачі дієвих осіб та тим подіям, що відбувалися. Слухаючи його, мадонні Оретті виступив піт, а серце так завмирало, наче вона була хвора і ось-ось помирала. Не маючи сили терпіти це далі, розуміючи, що лицар заліз у такі нетри, з яких він уже не виплутається, вона жартовливо сказала: „Месере, ваш кінь дуже баский, отже, будьте ласкаві, зсадіть мене“. Лицар, на щастя, більше чутливий до натяків, аніж гарний оповідач, зрозумівши дотеп, обернув його в сміх і жарт і перейшов до інших оповідань, а ту новелу, що розпочав, але погано розказував, залишив без кінця“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Пекар Чісті одним словом усовіщає Джері Спіна, що звернувся до нього з негречним проханням.

Слова мадонни Оретти дуже вихваляли всі дами й мужчини, а королева наказала Пампіней розповідати далі; вона й почала так:

„Прекрасні дами, я сама не можу вирішити, хто дужче помиляється, чи природа, що дає шляхетній душі такє бридке тіло, чи доля, що дає тілові, обдарованому шляхетною душею, нікчемне ремество, як то ми вже могли бачити на Чісті, що живе в нашому місті, і ще на багатьох інших. Оцього Чісті, що мав величню душу, доля зробила пекарем. І я напевне прокляла-б однаково і при-

роду і фортуна, якби не знала, що природа мудра, а фортуна має тисячу очей, хоч дурні й уявляють її сліпою. Вони, на мою думку, як дуже мудрі, роблять те, що часто роблять і смертні. А ті, зважаючи на непевну майбутність, ховають на всякий випадок найдорожчі свої речі в найнепомітніших місцях свого дому, бо вони найменше викликають підозрінь, і беруть їх звідтіля при великій нужді, бо в непомітному місці зберігаються вони краще, ніж у прекрасній кімнаті. Так обидва упорядники світу часто ховають свої найдорожчі речі під захист ремесства, що вважають його за найнижче, щоб від цього ще яскравіше виявилось їхнє сляво, коли їх в час потреби звідтіля виймуть. В якій дрібненькій справі виявив це пекар Чісті, відкривши духовні очі месерові Джері Спіна,—про якого нагадала мені новела про мадонну Оретту, його дружину,—це я хочу пояснити дуже коротенькою новелою.

Отже скажу, коли папа Боніфачій, у якого месер Джері Спіна був у великій силі, послав до Флоренції в деяких своїх важливих справах певних шляхетних посланців, вони спинилися в домі месера Джері, який допомагав їм виконувати доручення папи. І от яка-б тому не була причина, але сталося так, що месер Джері разом з цими папськими посланцями кожного ранку ходив піхотою біля церкви Санта Марія Угі, де пекар Чісті мав свою пекарню і сам ходив коло свого ремесства. Хоч доля дала йому ремесство дуже невисоке, але-ж так сприяла йому в цьому ділі, що він добре таки забагатів і ні за що не хотів змінити це ремесство на якесь там інше. Жив він у великих розкошах і між іншими гарними речами мав найкращі білі й червоні вина, які тільки були в самій Флоренції та її околицях. Бачучи, що кожного ранку месер Джері і папські посланці проходять побіля його дверей, а спека була велика, він подумав, що було-б великою гостинністю з його боку дати їм напитися свого доброго вина; але-ж рівняючи своє становище до становища месера Джері, він гадав, що буде негарно, коли він насмілиться запросити його. От він і вирішив так поводитися, щоб месер Джері сам на це натякнув. Одягнутий в надзвичайно

білу камізелю, в чисто випраному фартухові, що надавав йому вигляду не так пекарського, як мірошницького, що-ранку в час, коли, на його думку, мав проходити месер Джері з посланцями, він наказував ставити перед двері новеньку луджену цеберку з холодною водою, невеличкий болонський глечик свого доброго білого вина і два кухлі, що видавалися срібними, так бо вони блищали. Сам він сідав тут-же і, коли вони проходили, то сплунувши раз чи там двічі, починав пити своє вино та так смачненько, що навіть мертвому захотілося-б напитися його. Месер Джері, побачивши оцю спокусу одного ранку й другого, третього ранку запитав: „Ну, яке там вино, Чісті? Добре?“ Чісті зараз-же встав і одповів: „Так, месере, але-ж я не можу гаразд пояснити вам цього. Треба самому покуштувати“. Месерові Джері, чи то від спеки, чи від того, що він стомився дужче, ніж звичайно, чи то спокусило його те, як пив Чісті, дуже захотілося пити. Звернувшись до посланців, він сказав, усміхаючись: „Панове, добре було-б і нам випити вина у цього шановного чоловіка, може воно таке, що ми не пожалкуємо“. І він разом з ними підійшов до Чісті. Той звелів винести з пекарні добрячий ослін і попрохав їх сісти, а їхнім слугам, що підійшли виполоскати шклянки, сказав: „Ідіть собі, хлопці, і дозвольте мені тут прислужитися, бо наливати я вмю не згірше, ніж розчиняти хліб; і не думайте, що вам пощастить покуштувати хоч крапельночку. Сказавши це, він сам виполоскав чотири гарних нових шклянки, звелів принести глечичок свого доброго вина і став старанно частувати месера Джері з товаришами. Вино здалося їм таким, що кращого давно вже не доводилося їм пити, а через це вони дуже похваляли його, і увесь час, поки перебували в цьому місті посланці, майже що-ранку месер Джері з товариством ходили його пити. Коли вони, скінчивши свої справи, налагодились від'їздити, месер Джері справив урочистий бенкет; запрошуючи на цей бенкет декого з найповажніших громадян, він звелів покликати й Чісті, але-ж той ні за що не схотів піти. Тоді месер Джері наказав одному з своїх слуг піти до Чісті і попросити в нього пляшку його вина, щоб налити по півшклянки кожному

своєму гостеві, коли вони посідають до столу. Слуга, розгніваний може тим, що йому ніразу не довелося покуштувати отого вина, взяв велику сулію. Коли Чісті побачив її, то сказав: „Сину мій, месер Джері не до мене послав тебе“. Слуга декілька разів запевняв його в тому, але не чув іншої відповіді; повернувшись до месера Джері, він сказав йому про це. Йому месер Джері одповів: „Піди знов туди й скажи, що я посилаю тебе до нього; коли-ж він ще раз скаже тобі те саме, то запитай його, а до кого-ж я тебе послав?“ Повернувшись, слуга сказав: „Чісті, месер Джері справді послав мене до тебе“. На це Чісті одповів: „Напевне не до мене, сину мій!“—„Коли так,—сказав слуга,—то до кого-ж він послав мене?“ Чісті одповів: „До Арно“. Слуга переказав цю відповідь месерові Джері, і от у того раптом відкрились очі і він сказав слугі: „А покажи-но мені пляшку, з якою ти ходив туди“. Побачивши її, він сказав: „Правду каже Чісті“ і, нагримавши на слугу, він звелів йому взяти відповідну посудину. Коли Чісті побачив її, то сказав: „От тепер я бачу, що твій хазяїн посилає тебе до мене і з охотою наллю її“. Потім того-ж дня, наказавши налити баклагу такого-ж самого вина, він звелів тихенько віднести його до месера Джері, а опісля і сам пішов туди. Зустрівши його, він сказав: „Месере, я не хотів-би, щоб ви подумали, що мене злякала вранішня сулія; але-ж, як мені здалося, ви забули про те, що я показав вам останніми днями моїми маленькими глечиками, а саме — що це вино не про слуг; от я й хотів це нагадати вам цього ранку. А тепер не хочу далі вартувати його і послав вам його все: робіть з ним, що вам до вподоби“.

Месер Джері з великою охотою прийняв подарунок Чісті, подякував йому так, як, на його думку, слід було подякувати, і з того часу завжди вважав його за людину достойну і за свого приятеля“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Можна Нонна деї Пульчі, влучно відповідаючи на аж ніяк не невинні жарти флорентійського єпископа, примушує його замовчати.

Коли Пампінея скінчила свою новелу і всі дуже похвалили відповідь і щедрість Чісті, королева забажала, щоб далі розповідала Лауретта; та весело почала так:

„Милі дами, спочатку Пампінея³⁾, а тепер Філомена дуже влучно говорили і про наше мале уміння і про красу дотепного слова, отже не має потреби до цього повертатися. Окрім того, що було сказано про дотепи, я хочу нагадати вам, що вони мають бути такі, щоб кусали слухача, як кусає вівця, а не як собака; бо коли-б дотеп гриз так, як собака, то це був-би вже не дотеп, а лайка. От це й зробили добре і слова мадонни Оретти, і відповідь Чісті. Правда, коли дають відповідь, і той, хто відповідає, кусає, наче собака, якщо і його перед тим укушено, мов-би то зробив собака, то й цим його не треба докоряти, що треба було-б зробити в тому разі, коли-б отого не сталося. Тому треба дивитися, як, і коли, і кому, а також і де сказано дотеп. Через те, що колись один наш прелат мало звертав на це уваги, то його й укусили так само, як і він укусив. Про це я й хочу розповісти вам в коротенькій новелі.

Коли у Флоренції був за єпископа достойний і розумний прелат Антоніо д'Орзо, до Флоренції прибув один каталонський шляхтич на наймення Дего делла Ратта, як маршал короля Роберта. Він був дуже вродливий і надзвичайно охочий до жінок. І от сталося так, що між іншими флорентійськими дамами він особливо захопився однією. Це була дуже вродлива жінка, і доводилася онукою братові згаданого єпископа. Довідавшись, що її чоловік, хоч і гарного роду, але-ж великий скнара та й взагалі людина нікчемна, Дего делла Ратта погодився з ним на тому, що дасть йому п'ятьсот золотих флоринів, а той дозволить йому проспати одну ніч з його жінкою. От він, наказавши позолотити срібні монети по два сольдо, що ходили в той час, проспав з його

жінкою, хоч це й було проти її бажання, і віддав їх йому. Коли-ж потім все це виявилось, то нікчемний чоловік мав від цього тільки збитки та кпини, а єпископ, будши людиною розумною, удавав наче-б то нічого про це не знає.

Єпископ і маршал частенько бували вкупі, отже й сталося раз так, що якраз на Йвана, їдучи поруч верхи, вони побачили дам на вулиці, де почалися кінські перегони. Поміж них єпископ запримітив одну молоду даму, яку забрала ось ця теперішня джума, на наймення монна Нонна деі Пульчі, сестру у-перших месера Алессіо Рінуччі, яку всі ви маєте знати. От її, тоді свіжу й молоду, метку й рішучу, що за недовгий час перед тим вийшла заміж в Порто Сан П'єро, єпископ і показав маршалові. Потім, коли вони були близько неї, єпископ, поклавши йому руку на плече, сказав: „Нонно, а як тобі оцей здається? Чи певна ти в тому, що з ним упо-раєшся?“ Нонні здалося, що ці слова трохи зачепили її честь і мали заплямувати її перед тими, хто їх чув, а таких було чимало. Отже не для того, щоб змити оцю пляму, а щоб віддячити ударом за удар, вона хутко відповіла: „Месере, може бути, що він і не переміг-би мене, але-ж я бажала-б у всякому разі, щоб гроші були справжні“. Почувши ці слова, маршал і єпископ зрозуміли, що їх обох в однаковій мірі уколото: одного за те, що вчинив нечесне діло з онукою єпископового брата, а другого — як ображеного в особі братової онуки. Не подивившись один на одного, засоромлені, вони мовчки зникли геть, нічого не відповівши їй, того-ж самого дня. Отак молода жінка, яку уразили, мала рацію уразити иншого гострим словом“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Кікібіо, кухар Куррадо Жанфільяцці, влучним словом, що він сказав собі на порятунок, обертає гнів Куррадо на сміх і обминає кару, якою загрожував йому Куррадо.

Уже Лауретта замовкла, і всі надзвичайно звеличали Нонну, коли королева звеліла Неїфілі продовжувати. Та сказала: „Кохані дами, хоч спритний розум, як до обставин, нашіптує тим, що говорять, швидкі, корисні

й прекрасні слова, але-ж і випадковість, що іноді приходять боязким на допомогу, раптом вкладає їм в уста такі слова, яких вони, перебуваючи в спокійному стані, ніколи не змогли-б знайти. Оце я й хочу показати вам у своїй новелі.

Куррадо Джанфільяцці, як кожний з вас міг чути й бачити, був завжди шляхетний громадянин нашого міста; щедрий і пишний, він жив по-лицарському, раз-у-раз бавився з собаками і мисливськими птахами; про інші, більші його діла я зараз не кажу. Одного разу недалеко від Перетолі його сокіл узяв журавля. Побачивши, що птах молодий і гладкий, він одіслав його до свого доброго кухаря на наймення Кікібіо, венеціянця, і звелів наказати йому, щоб він засмажив його і старанно приготував на вечерю. Кікібіо, що був такий дурень, яким він і здавався, приготував журавля, поставив на вогонь і почав старанно смажити його. Коли він його майже вже спік і пішов сильний дух, сталося, що одна жінка з тієї-ж вулиці найменням Брунетта, в якій Кікібіо був дуже закоханий, випадково зайшла до кухні. Зачувши пряженого журавля дух та побачивши його, вона почала настирливо просити Кікібіо, щоб той дав їй одно стегенце. Кікібіо одповів їй, співаючи: „Ви не одержите його від мене, донно Брунетта, ви не одержите його від мене“. Розгнівана цим, вона сказала: „Далєбі, якщо ти мені не даси його, то ніколи не матимеш від мене того, що тобі до вподоби“. Через недовгий час почалася велика суперечка. Врешті Кікібіо, щоб не розгнівати своєї дами, відтяв у журавля одно стегенце і дав їй. Коли потім Куррадо і його чужоземним гостям подали журавля без одного стегна, то Куррадо здивувався, звелів покликати Кікібіо і запитав його, що сталося з другим стегном журавлиним. На це брехливий венеціянець зараз-же одповів: „Пане, у журавлів завжди тільки одно стегно і одна нога“. Тоді розгніваний Куррадо сказав: „Що це за біс! Вони мають тільки по одному стегну і одній нозі? Невже я не бачив інших журавлів, крім цього?“ Кікібіо заперечував: „Отак воно і є, як я вам кажу, месере, і коли хочете, то я покажу вам це на живих“. Куррадо, з поваги до чужеземців, що гостювали у нього, не захотів

продовжувати оцієї суперечки, але-ж сказав: „Через те, що ти хочеш показати мені на живих річ, якої я ніколи не бачив і не чув, щоб так було,—я хочу побачити це завтра-ж уранці і буду з цього задоволений. Але-ж присягаюсь тобі тілом Христовим, що як буде инакше, то я накажу дати тобі такої прочуханки, що ти до кінця свого життя мене згадуватимеш, жалкуючи на самого себе.

Цього вечора суперечка на цьому й скінчилася, а другого дня вранці, коли благословилося на світанок, Куррадо, якому гнів не давав спати, встав все ще розлютований і наказав приготувати коні. Посадивши Кікібіо на стару шкапу, поїхав з ним до річки, на березі якої завжди на світанкові можна було бачити журавлів, і сказав: „Ось скоро побачимо, хто з нас брехав учора—ти чи я“. Запримітивши, що Куррадо ще гнівається, і, що йому доведеться погодитися на доводи того, що він збрехав, Кікібіо не знав, як вивернутися з біди і їхав за Куррадо ні живий, ні мертвий. Він охоче втік-би, якби сила; але-ж не маючи змоги зробити цього, він поглядав то вперед, то назад, то навколо, і що не побачить, то все йому здавалося, що то журавлі стоять на двох ногах. Але-ж, коли вони наблизилися до річки, то перше, що вони побачили, це дванадцяттеро журавлів і, кожний з них стояв на одній нозі, як це вони мають звичай робити, коли сплять. Через це Кікібіо зараз-же показав їх Куррадо і сказав: „Ви дуже добре можете бачити, месере, що вчора я сказав вам правду, а саме, що в журавлів тільки одно стегно і одна нога; ось подивіться лишень на тих, що отам стоять“. Побачивши їх, Куррадо сказав: „Підожди, я покажу тобі, що у них дві ноги“ і, підійшовши до них ближче, гукнув: „Гоп, гоп!“ Від цього крику кожен журавель спустив другу ногу і всі, ступивши декілька кроків, кинулися навтіки. Тоді Куррадо, звернувшись до Кікібіо, сказав: „А що, як тобі здається, шахраю? Віриш ти, що у них по дві ноги?“ Кікібіо, зовсім стерявшись, не знаючи й сам, звідкіля це воно взялося у нього, відповів: „Так, месере, але-ж ви не гукнули: „гоп, гоп!“ тому журавлеві, що був учора ввечері, бо коли-б ви так гукнули, то він теж спустив-би друге стегно і другу ногу,

як то зробили й оці“. Куррадо так сподобалася ця відповідь, що увесь його гнів змінився на веселість і сміх, і він сказав: „Кікібіо, твоя правда, так мені й треба було зробити“. Оттак Кікібіо негайною й веселою відповіддю позбувся кари і помирився з своїм паном“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Месер Форезе да Рабатта і маестро Джотто, маляр, повертаючи з Муджелло, уражають один одного, глузуючи з свого бридкого вигляду.

Коли Неїфіла замовкла, і дами висловили задоволення з приводу Кікібіо, Памфіло з наказу королеви почав так:

„Найдорожчі дами! часто трапляється що так само, як фортуна инколи захоче серед низьких ремесл величезні скарби чеснот, що недавнечко показала нам Пампінея, так рівно в нікчемних тілах людських знаходять потайні чудові дари природи. Це добре виявилось на двох наших громадянах; про них я маю намір коротенько розповісти вам. Один з них, що мав наймення месер Форезе да Рабатта, був маленький на зріст і бридкий, з таким плескуватим обличчям і такий кирпатий, що було-б гидко навіть тому з родини Барончі, у кого воно було-б найбридкіше; але-ж разом з тим він так розумівся на законах, що свідомі люди прозвали його скарбницею цивільного права. Другий, що мав наймення Джотто, мав такі блискучі дари, що нічого такого не дала природа-мати і будівник усіх речей, які існують у віковичному обігу неба, чого-б він не зміг змалювати олівцем, пером або пензлем з такою цілковитою подібністю, що можна було подумати, ще це сама природа, а не її копія. Тому часто траплялося, що речі, які він створив, обманювали почуття зору людей, які вважали написане за дійсне. Через те, що він знову вивів на світ ось цю умілість, яку протягом багатьох століть було поховано під помилками тих, що писали, бажаючи швидше догодити неукам, аніж розумінню знавців, його з правом можна назвати одним із світильників флорентійської слави; це найпаче через те, що придбав він цю славу

з великою скромністю, бо коли жив і був маестром понад усіма, він завжди відмовлявся від звання маестра. І оцей титул, що він його відкинув, то яскравіше сяяв на ньому, що з більшим бажанням і жадобою узурпували його ті, які знали менше за нього, або його-ж учні. Але хоч його умілість і була надзвичайна, він ні постаттю, ні обличчям, нічим не був уродливіший од месера Форезе. А втім, вертаюся до новели.

Скажу, що месер Форезе і Джотто мали маетки в Муджелло. І от сталося раз так, що влітку, коли суди вакують, месер Форезе поїхав подивитись на свої маетки і повертався назад поганенькою шкапиною; по дорозі він здибався із згаданим Джотто, що також оглядав свої маетки і повертався до Флоренції. І конячина в нього і вбрання були ані трохи не кращі, ніж у Форезе. Як старі, вони йшли собі потихесеньку, тримаючись компанії. І от сталося те, що часто буває влітку: їх захопив несподіваний дощ. Вони, яка мога швидше, сховалися до хати одного селянина,—приятеля і знайомого їм обом. Але-ж через деякий час, коли виявилось, що дощ не має наміру перестати, а їм хотілося того-ж дня бути у Флоренції, вони попросили селянина позичити їм два старих плащі, які носять у Романьї, і два брилі, поношених до краю, бо кращих не було, і вирушили в дорогу. І от коли вони трохи проїхали, то цілком змокли і забруднилися від болота, що його чимало коні ногами помісили. Це, звичайно, не сприяло тому, щоб вони мали гарний вигляд. Коли-ж трохи розгодинилось, вони, що довго їхали мовчки, почали розмовляти. Месер Форезе, їдучи і слухаючи Джотто, який дуже гарно балакав, почав розглядати його з ніг до голови; бачучи його отаким бридким і смішно вбраним, він, не звертаючи уваги на самого себе, сказав: „Що, якби нам здибався чужий чоловік, який ніколи не бачив тебе, як ти думаєш, чи поійняв-би він віри, що ти найкращий маляр у світі, яким ти справді є?“ На це Джотто зараз-же одказав: „Месере, я гадаю, що поійняв-би віри, коли-б, глянувши на вас, повірив, що ви вмієте А, Б, В“. Почувши це, месер Форезе зрозумів свою помилку і побачив, що за крам заплачено тими грішми, за які його й продано“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Мікеле Скальца доводить деяким молодим людям, що Барончі — найшляхетніші люди на світі та в надмор'ї, і за це вирає вечерю.

Дами ще сміялися з швидкої відповіді Джотто, коли королева наказала Ф'ямметті продовжувати. Ф'ямметта почала говорити так:

„Молоді дами, Барончі, про яких згадав Памфіло, може бути випадково не так відомі вам, як йому, нагадали мені новелу, де доведено, яка їхня шляхетність. А через це, не відступаючи від нашого сюжету, я хочу розказати вам її.

Не багато ще часу минуло, як у нашому місті жив один молодий чоловік, на наймення Мікеле Скальца. Це була найжвавіша, найприємніша людина в світі; він мав завжди наготові найновіші оповідання. От через віщо молодим флорентійцям, коли вони збиралися вкупі, дуже було цікаво, щоб і він був з ними. Ото-ж сталося одного разу так, що коли він був з декількома компаньйонами на горі Угі, то між ними виникла така суперечка: хто з флорентійців найшляхетніший та найстарішого роду? Котрий казав, що це Уберті, котрий запевняв, що Ламберті, один говорив одно, другий — инше, кожен говорив так, як йому було до вподоби. Слухаючи їх, Скальца почав кепкувати і сказав: „Ідіть собі геть, дурні, ви й самі не знаєте, що говорите. Найшляхетніші й найстаріші не тільки у Флоренції, а навіть у всьому світі та на надмор'ї є Барончі; на це пристають усі філософи і всі ті, хто їх знає, як ось, наприклад, я. І щоб ви не подумали, що я хочу говорити не про них, а про когось иншого, так от я й кажу, що зараз хочу говорити про Барончі, ваших сусідів біля Санта Марія Маджоре. Коли почули це молоді люди, які сподівалися, що він скаже щось инше, то почали всі сміятися з нього і сказали: „Ти глузуєш з нас, наче ми не знаємо Барончі так само, як і ти.“ Скальца сказав: „Присягаюсь евангелією, я не сміюсь, а, навпаки, кажу правду, а коли між вами вихопиться такий, що заб'ється на вечерю переможцеві та шістьом товаришам, яких він сам вибере, то я охоче таку вечерю поставлю; і зроблю ще

й понад те, віддам себе на суд усякому, кого ви собі забажаєте“. Один із присутніх, на наймення Нері Монніні, сказав: „До речі, я бажаю виграти оцю вечерю“. Погодившись обрати на суддю П'єтро ді Форентіно, в домі якого вони були, пішли до нього, а з ними і всі інші, щоб подивитися, як програє Скальца, та поглузувати з його невдачі. Коли вони розповіли П'єтро про справу, то він, будши юнаком розумним, спочатку вислухав докази Нері, а далі, звернувшись до Скальца, сказав: „А ти як можеш довести те, в чому нас запевняєш?“ Скальца сказав: „Як? Я доведу це так, що не тільки ти, але-ж і той, що це відкидає, скажете, що я кажу правду. Ви знаєте: що рід старіший, то він і шляхетніший. Оце вони зараз і говорили між собою. Рід Барончі найстаріший між усіма громадянами, отже через це він і найшляхетніший. І коли я доведу, що це рід найстаріший, то, нема чого й казати, я виграю парі. Ви маєте знати, що Барончі створив бог у той час, коли він починав щойно вчитися малювати, а інші люди були вже створені тоді, коли бог навчився малювати. А щоб бачити, що в цьому разі я кажу правду, то згадайте ви Барончі і інших людей. Тоді, коли у всіх інших людей ви побачите обличчя пристойні і відповідно правильні, то у Барончі ви побачите: у одного обличчя дуже довге і вузьке, у другого надзвичайно широке; у кого ніс дуже довгий, у кого куций; у іншого підборіддя випинається наперед і закандзюблене догори, а щелепи так наче у осла. Єсть такі, у яких одно око більше за друге, у інших-же одно нижче від другого, як це буває на обличчях, що малюють діти, які допіру взялися вчитися малювати. Отже через це, як я вже й казав, видно дуже ясно, що бог створив їх, коли вчився малювати, а тому, коли вони найстаріші від усіх, то вони й найшляхетніші“.

Коли П'єтро, що був за суддю, і Нері, що бився об заклад на вечерю, а також і всі інші, вислухавши жартовливі доводи Скальца, уявили собі все це, то почали реготатися і запевняти, що Скальца має рацію і що він виграв вечерю, а Барончі справді найшляхетніші і найстаріші, які тільки є не то що у Флоренції, а й на

всьому світі і в надмор'ї. От через віщо Памфіло, бажаючи змалювати бридке обличчя месера Форезе, правду таки сказав, що й для когось з Барончі воно було-б бридким“.

НОВЕЛА СЪОМА.

Мадонна Філіппа, яку спіймав чоловік з її полюбовником і викликав на суд, звільняє себе швидкою та жартовливою відповіддю і цим дає привід змінити закон.

Уже Ф'ямметта замовкла і кожен ще сміявся з приводу химерних доказів, якими скористувався Скальца, щоб підняти над усіма шляхетність Барончі, коли королева наказала Філострато розповідати, і він почав:

„Хорообрі дами, гарна річ уміти в усяких обставинах добре говорити, але-ж найкращим здається мені таке уміння, коли того вимагає конечна потреба. От цим так добре володіла одна шляхетна дама, про яку я хочу розповісти вам, що вона не те, що викликала в слухачів веселощі й сміх, але ще й звільнила сама себе від ганебної смерти, як от ви це зараз почувете.

У країні Прато існував колись закон не менше вартий догани, як і жорстокий; закон цей наказував в однаковій мірі палити як жінку, що її спіймає чоловік на горячому вчинку з її коханцем, так і жінку, яку спіймають на тому, що вона віддається комусь за гроші. У той час, коли цей закон мав силу, сталося, що одну шляхетну і вродливу даму, закохану дужче, ніж якась инша, на наймення мадонна Філіппа, спіймав раз уночі її чоловік Рінальдо деї Пульезі в її власній кімнаті в обіймах Ладзаріно деї Гваццалльотрі, з того самого міста, шляхетного і вродливого юнака, якого вона кохала, як саму себе. Коли Рінальдо це побачив, то, дуже розгнівавшись, ледве здержався, щоб не кинутись на них і не повбивати, і якби не побоювання за самого себе, то він, піддавшись впливові свого гніву, так-би й зробив. Стримавшись від цього, він не міг здержатися, щоб не досягти законом того, чого він не міг дозволити собі зробити власноручно, а саме—смерти своєї дружини. А через це, маючи досить посвідчень, щоб довести злочин своєї

жінки, він, як щойно розвиднилося, не порадившись ні з ким, викликав винувачену жінку до суду. Дама, що була дуже відважна, як звичайно бувають всі щиро закохані, не зважаючи на те, що її численні родичі і друзі відмовляли її від цього, постановила з'явитися і краще вмерти відважно, сказавши правду, аніж полохливо тікати і потім за це жити на вигнанні і бути недостойною такого коханця, яким був той, в чиїх обіймах перебула вона минулої ночі.

У супроводі багатьох жінок і чоловіків, що вмовляли її заперечувати все, вона з'явилася до подести з спокійним обличчям і твердим голосом запитала, що йому від неї потрібно. Подеста, подивившись на неї і побачивши, що вона дуже гарна і поводиться дуже добре, і спостерігши з її слів, що вона жінка сильного духу, відчув до неї жаль, а разом і острах, щоб вона не призналася в чомусь і йому не довелось, оберігаючи свою честь, засудити її на смерть. Але-ж, не маючи змоги обійтися без допиту про те, в чому її обвинувачено, він сказав: „Мадонно, як от ви бачите, тут ваш чоловік Рінальдо скаржиться на вас, кажучи, що заскочив вас на перелюбстві з іншим мужчиною, а тому вимагає, щоб я, згідно з чинним законом, покарав вас за це, засудивши на смерть. Але-ж я не можу зробити цього, якщо ви не признаєтесь самі, а тому подумайте гаразд, що ви відповідатимете, і скажіть мені, чи правда те, в чому обвинувачує вас чоловік“. Дама, не злякавшись ані трохи, приємним голосом відповіла: „Месере, то правда, що Рінальдо чоловік мені і що минулої ночі він заскочив мене в обіймах Ладзаріно, в яких через справжнє і щире кохання, яке я відчуваю до нього, я бувала багато разів. З тим я ніколи не буду критися. Але-ж ви знаєте,— я в цьому певна,— що закони мають бути загальні, утворені за згодою тих, кого вони обходять, а цей чинний закон не виправдується дійсністю, бо він обмежує тільки одних бідолашних жінок, які в далеко більшій мірі, ніж мужчины, мали-б змогу задовольнити багатьох. Крім того, не тільки ні одна жінка не висловлювала своєї згоди на нього, коли його склали, але ні одної з них і не покликано тоді, а тому

закон цей цілком справедливо можна назвати жорстоким. І коли ви хочете на шкоду моєму тілові і своїй душі бути його виконавцем, це ваша воля; але-ж раніш, ніж ви зробите якийсь вирок, я попрохаю вас зробити мені ласку, а саме: запитати мого чоловіка, чи не належала я йому цілком всі рази, коли тільки він бажав цього, ніколи не відмовляючи йому". На це Рінальдо, не чекаючи, поки подеста запитає його, зараз-же відповів, що справді його жінка після кожного його прохання завжди скорялася його бажанню. „Отже — швидко заговорила дама — я запитаю вас, месере подеста, коли він завжди брав від мене все, що він хотів і що йому було приємно, то що-ж я могла робити з тим, що після цього у мене залишалося. Викинути собаці, чи що? Чи не краще-ж було прислужитися оцьому шляхетному чоловікові, що любить мене дужче, ніж самого себе, аніж дати йому загубитися або зіпсуватися?" На це слідство та ще такої відомої дами зібралися мало не всі мешканці Прато. Почувши отаке цікаве запитання, вони досхочу насміялися, а тоді всі майже одногосно загукали, що її таки правда і говорить вона до діла; і раніш, ніж розійтись звідтіля, з поради подести, змінили жорстокий закон і ухвалили, щоб він обходив тільки тих жінок, що за гроші зраджують своїх чоловіків. Після цього Рінальдо, засоромлений своїм нерозумним учинком, залишив суд, а жінка, весела й вільна, наче вистрибнувши з вогню, з тріумфом повернулася додому".

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Фреско радить своїй небозі не дивитися в люстро, коли їй, як вона казала, неприємно бачити бридких людей.

Новела, яку розповів Філострато, спочатку трохи вразила соромом серця дам, що слухали її, — ознакою цього було те, що кожна з них зашарілася; але-ж потім, позіраючи одна на одну і ледве стримуючись від сміху, вони, підсміюючись, дослухали оповідання. Коли новела була закінчена, королева, удавшись до Емілії, наказала їй оповідати далі. І та, глибоко зідхнувши, наче тільки-но прокинулася, почала:

„Люба молоде! Довга задума держала мене чималий час далеко відділя, і я, скоряючись нашій королеві, мушу розповісти вам новелу помітно коротшу, ніж вона могла-б бути, якби душею я була тут. Отже я розкажу вам про нерозумну помилку одної дівчини, яку жартовливим словом виправив-би її дядько, коли-б вона могла зрозуміти його.

У одного чоловіка, на наймення Фреско да Челатіко, була небога, яку звали зменшеним найменням Ческа. Хоч вона була вродлива і станом, і з лиця,— правда, мала вона не таке вже янгольське обличчя, яке ми часто здивуємо, але-ж вона вважала себе за таку вже гарну, таку шляхетну, що у неї стало вже звичкою ганити чоловіків, і жінок, і все, що-б вона не побачила, зовсім не зважаючи на те, що сама вона така неприємна, така набридлива та гнівлива, як ніхто инший. Ніхто нічого не міг зробити їй до смаку; окрім того, вона була така пишна, що коли-б вона походила з французької королівської фамілії, то й тоді не могла-б бути гордішою. Коли вона йшла вулицею, то виявляла таке занепокоєння негарним духом, що тільки те й робила, що крутила носом, так, наче нестерпний сморід ішов від усіх, кого вона бачила або кого зустрічала. Годі говорити про її інші численні вередування, неприємні й набридливі. Отже одного дня сталося так: повернувшись додому, де був Фреско, вона сіла побіч нього з напиндюченим обличчям і відсапуючись, наче була дуже люта. Через це Фреско запитав її: „Ческо, що це таке? Сьогодні свято, а ти так рано повернулася додому“. На це вона манірно відповіла: „Це правда, я повернулася швидко, бо я й гадки собі не мала, щоб у цьому місті чоловіки й жінки могли бути отакими неприємними, як вони є сьогодні. Немає ні одного перехожого на вулиці, що не був-би мені бридким, як лихо; я думаю собі, що немає в світі жінки, якій-би було гидкіше бачити неприємних людей, аніж мені. Так от, щоб не бачити їх, я так швидко й повернулася“. Фреско, якому дуже не подобалися гидкі манери небоги, сказав: „Дочко моя, коли тебе дратують неприємні обличчя так, як ти кажеш, то не дивись ніколи в люстро, якщо хочеш жити спокійно“.

Але-ж вона, що була порожніша від очеретини, а розумом думала зрівнятися з Соломоном, не инакше зрозуміла дотепне слово Фреско, як зрозумів-би його й баран. Навпаки, вона сказала, що буде дивитися в люстро, як це роблять і інші жінки. Так вона й залишилася, і досі ще живе з своєю глупотою“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Гвідо Кавальканті увічливим словом ображає декількох флорентійських дворян, що наскочили на нього несподівано.

Коли королева помітила, що Емілія відбула свою новелу і що окрім неї розказувати більше нема кому, крім того, хто мав привілей говорити останнім,—розпочала так:

„Хоч ви, привабні дами, перехопили в мене не менше двох новел, з яких одну я мала на думці розповісти вам, але у мене таки залишилася ще й третя, щоб розповісти вам; наприкінці цієї новели є такий дотеп, що такого глибокодумного слова, може бути, ще й не було тут сказано.

Отже треба вам знати, що в старі часи в нашому місті були гарні й гідні похвали звичаї, з яких тепер жодного не залишилося через скупоту, в наслідок якої без міри зросло багатство, яке всі ці звичаї викорінило. Між оцими звичаями був і такий, що шляхетні люди Флоренції об'єднувалися в різних місцях її, складаючи товариства з певним числом осіб, а до того, беручи когось до товариства, дбали про те, щоб ця особа мала змогу зробити відповідні видатки. Кожен член товариства—сьогодні один, а завтра другий, і так всі за порядком—в призначений йому день улаштовували бенкети для всього товариства, на цих бенкетах вони часто шанували визначних чужинців, коли ті приїздили, а також і інших громадян. Так само, принаймні раз на рік вони одягалися всі на один штиб, в певні дні разом їздили по місту, іноді впоряджали військові ігрища, переважно великими святами або-ж коли до міста надходила якась радісна звістка про перемогу чи про щось інше.

Між отакими товариствами було й товариство месера Бетто Брунеллескі, до якого месер Бетто і його товариші

дуже хотіли притягти Гвідо, сина Кавальканте деї Кавальканті, та й не без підстави: бо, окрім того, що він був один з найкращих логіків у світі і добрий знавець натуральної філософії,— правда, останнє дуже мало цікавило товариство,— він разом з тим був найприємнішою людиною, доброї поведінки, привабний у розмові. Все, що він тільки побажав-би зробити, аби воно личило тільки порядній людині, він міг зробити краще від усякого іншого. Разом з цим він був надзвичайно багатий і вмів добре вшанувати того, кого він вважав за вартого пошани. Але-ж месерові Бетто не щастило притягти його, і він з своїми товаришами був тої думки, що причиною цього була звичка Гвідо цуратися людей, бо він віддавався своїм умоглядним думкам. А через те, що він почасти додержував епікурейської доктрини, то між простолюдом ходили чутки, що всі його споглядання мали на меті одно: чи можна довести, що бога нема.

Отож сталося одного разу, що Гвідо, рушивши з Орто Сан Мікеле, ішов Корсом дельї Адімари до Сан Джованні. Це була його дорога, якою він дуже часто ходив. Там були тоді скрізь навколо Сан Джованні великі надгробки з мармуру і багато інших, що знаходяться тепер в Санта Репарата. Коли Гвідо саме був між порфіровими колонами і надгробками коло арок та брами Сан Джованні, що була зачинена, месер Бетто з своїм товариством їхали верхи майданом Санта Репарата. Побачивши Гвідо між оцими надгробками, вони сказали: „Ходім лишень подратуємо його“. Вдаривши коні острогами, вони прибігли до нього раніше, ніж він помітив їх, і, удаючи, ніби вони роблять на нього наскок, запитали його: „Гвідо, ти цураєшся нашого товариства; а коли ти доведеш, що бога немає, то що ти тоді робитимеш?“ Гвідо, бачучи, що його обступили навкруги, зараз-же таки сказав: „Панове, ви у себе дома і можете говорити мені, що хочете“. І, спершись рукою на один з ти надгробків, що був досить високий, він легко стрибнув через нього і, опинившись на другому боці, пішов собі, звільнившись таким способом від тих, що йому набридали. Ті залишилися собі, поглядаючи один на одного, і стали говорити, що певне Гвідо почав божеволіти, бо те, що він відповів їм, не має

ніякого змісту: на перебування в цьому місці вони мають стільки-ж права, скільки його мають і всі інші громадяни, і Гвідо також не менше, як і кожен з них. Але-ж месер Бетто, звернувшись до них, сказав: „Це ви з глузду з'їхали, бо ви не зрозуміли нічого. Він увічливо й небагатома словами сказав нам найбільшу в світі образу. А надто коли ви гаразд подумаете, що оці гробовища є житло мертвих, що туди кладуть мерців і там вони спочивають. Кажучи, що ми тут дома, він хотів показати нам, що ми, а також і всі прості й невчені люди, проти нього і людей науки—гірші за мерців, а через це, перебуваючи тут, ми перебуваємо у себе вдома“. Тоді всі зрозуміли, що хотів сказати Гвідо, і, засоромлені, ніколи більше не зачіпали його, а месера Бетто вважали з цього часу за глибоку й тямущу людину“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Брат Чіполла обіцяє деяким селянам показати перо янгола Гавріїла. Знайшовши замість нього вуїлля, він каже їм, що це те саме, на якому було спечено святого Лаврентія.

Колі всі з товариства відбули свої оповідання, Діонео зрозумів, що треба йому розповідати своє. Через це, не чекаючи особливого урочистого наказу, він попрохав замовкнути тих, що дуже вже вихваляли Гвідо за гостре слово, і почав:

„Милі дами, хоч я й маю привілей розповідати про все, що мені більше до вподоби, але-ж сьогодні я не хочу цуратися сюжету, про який ви всі так доладу говорили. Тому, ідучи вашими слідами, я хочу вам показати, як уміло і як своєчасно один чернець з ордену святого Антонія виплутався з скрутного становища, яке утворили йому двоє молодих людей. І нехай вам не набридне, коли я, щоб розказати новелу з усіма подробицями, трохи розтягну її, бо, як ви може бачите, сонце ще серед неба.

Чертальдо, як ви, можете бути, чули, це замок у долині Ельзи, розташовано його в нашій країні, і хоч він і невеликий, але раніш у ньому жили шляхетні й заможні люди. От туди-то, як у місце прибуткове, мав звичай довгий час з'являтися раз на рік збирати милостиню, яку

дурні подають їм, якийсь там чернець з ордену святого Антонія, на наймення брат Чіполла⁴⁾). Приймали його охоче мабуть не менше за наймення, як за побожність, бо по тих місцях родить цибуля, яка вславилася по всій Тоскані. Був цей брат Чіполла малий на зріст, з рудим волоссям, веселим обличчям, а разом з тим і найбільший пройдисвіт. Мало того, не маючи аж ніяких знаннів, він був такий гарний і спритний промовець, що хто його не знав, то не тільки що міг-би визнати його за великого ритора, а навіть сказав-би, що це сам Тулій або й Квінтіліян. Він був кумом, приятелем або родичем всім людям тої місцевости. І от одного разу, як і звичайно, він прийшов туди в серпні місяці; рано в неділю, коли всі чоловіки й жінки з сумежних сіл посходилися на службу божу до парафіяльної церкви, брат Чіполла, виждавши доброї нагоди, виступив перед них і сказав: „Панове і дами! Як вам відомо, ви маєте звичай посилати що-року вбогим барона месера святого Антонія від вашого жита та від вашого вівса хто мало, хто багато, як чия змога і побожність, щоб блаженний святий Антоній став на сторожі коло ваших биків, ваших ослів, ваших свиней та ваших овець. Окрім того, у вас є звичай, особливо у тих, хто приписаний до нашого братства, платити отут невеличку данину, що виплачують її раз на рік. Щоб збирати це все, мене й послав мій найстарший, тоб-то месер абат. А тому, з благословення божого, коли після нони⁵⁾ ви почуєте дзвони, збирайтеся сюди до церкви, де я, як і звичайно, скажу вам казань, а ви поцілуєте хреста. Більш того,— через те, що я знаю, як дуже ви шануєте барона месера святого Антонія,— я покажу вам з особливої ласки одну найсвятішу і прекрасну реліквію, яку я сам привіз з заморських святих країн: це одно з пер янгола Гавриїла, що він його покинув в кімнаті діви Марії, коли приходив благовістити їй у Назареті“. Сказавши це, він пішов і почав правити службу божу.

Коли брат Чіполла говорив це, то між багатьома присутніми були в церкві двоє молодих людей, дуже насмішкуватих; один на наймення Джованні дель Брагоньєра, а другий—Баджіо Піцціні. Трохи посміявшись між собою з реліквій брата Чіполло, хоч були вони його приятелі й

водили з ним компанію вони вирішили пожартувати з нього з приводу оцього пера. Довідавшись, що брат Чіполла того ранку обідає в замку в одного свого приятеля, вони, коли тільки дізналися, що він сів до столу, вийшли на вулицю і пішли до готелю, де мав станцію брат Чіполла, з тим наміром, що Баджію поведе розмови з прислужником брата Чіполли, а Джованні пошукає пера між речами, що належать ченцеві, і візьме його; оттоді почують вони, що він скаже людям на цю тему.

Брат Чіполла мав слугу, якого дехто звав Гуччо Балена⁶⁾, дехто Гуччо Імбратта⁷⁾ і дехто, врешті, Гуччо Порка⁸⁾. І був цей слуга такий пришелепуватий, що навіть Ліппо Топо⁹⁾ напевне ніколи не робив нічого подібного. Брат Чіполла часто з нього глузував з своєю компанією і казав: „Мій слуга має в собі дев'ять таких властивостей, що коли-б якась одна з них була у Соломона або Арістотеля або-ж у Сенеки, то було-б досить, щоб зіпсувати всі їх чесноти, всю їхню мудрість, всю їхню святість. Уявіть-же собі, яка це людина має бути, коли у неї нема ні чеснот, ні мудрости, ні святости, а тих властивостей є дев'ять“. І коли його іноді запитували, які-ж це саме дев'ять властивостей, він, прибравши до них рими, відвідав: „Я вам їх скажу: він ледачий, брудний і брехливий, недбайливий, неслухняний, лайливий, безтурботний, дурний і непам'ятливий. Окрім того він має ще й інші хиби, про які годі вже й говорити. А що найсмішніше з його вчинків, то це те, що скрізь він хоче женитися і винайти хату. Через те, що він має велику, чорну і масну бороду, він вважає себе за такого красуня чарівного, що думає, наче-б то всі жінки зараз-же закохуються в ньому, як тільки побачать його. Коли-б дати йому волю, то він залицявся-б до всіх, очкура розпустивши. Правда, він стає мені у великій пригоді, бо немає нікого, хто-б забажав поговорити зо мною так таємно, щоб він не захотів послухати й на свою долю. Коли-ж трапляється, що мене про щось запитують, то він так боїться, що я не зумію дати відповіді, що зараз-же відповідає,—чи так, чи ні, а так, як, на його думку, треба“.

Брат Чіполла, залишивши його в готелю, наказав пильно доглядати, щоб ніхто не займав його речей, а надто

його клунків, бо в них були святощі. Але-ж Гуччо Імбрата, якому перебувати на кухні було далеко миліше, ніж соловейкові в бузку, а найпаче, коли була там якась служниця,— а таку побачив він у господаря кухні, гладку й товсту, маленьку й погану, з парою грудей, що мали вигляд кошків на гній, і з обличчям наче у Барончі, усю спітнілу, засмальцьовану й прокурену димом. Як той шуліка на падло, кинувся він туди, залишивши напризволяще кімнату брата Чіполло і всі його речі. Хоч це було в серпні, він присів до вогню і почав розмовляти з цією замазурою, наймення якої було Нута, кажучи їй, що він був шляхтичем по довіреності і що він мав понад дев'ять тисяч флоринів, не рахуючи тих, які він мав платити іншим, і можна сказати, що скоріше їх було більше, аніж менше, і що він умів робити й говорити багато чудових річей, як кожний пан. Не зважаючи на свою рясу, на якій було стільки смальцю, що ним можна-б було засмажити суп у монастирському казані Альтопашо¹⁰⁾, на свою куцину, драну і латану, що блищала від бруду на комірі і під руками, з великим числом плям, багатіших кольорами, ніж-то буває на татарських або індійських килимах, забувши про свої драні черевики та про діряві панчохи, він сказав їй,— наче він був сір Кастільйонський,— що хоче справити їй гарну одягу, поставити її в краще становище, звільнити її від осоружного примусу служити іншим і, не маючи багатства, дати їй надію на кращу долю та багато інших речей. Але-ж все це, хоч і говорив він дуже чуло, пішло на вітер,— як і більшість його любовних заходів, обернулося нанівець.

Обидва юнаки знайшли Гуччо Порка заклопотаного біля Нути. Дуже задоволені з цього, бо справа їх була зроблена на половину, вони без усякої перешкоди увійшли до кімнати брата Чіполли, яка була відчинена, і перша річ, якої кинулися вони шукати, був мішок, у якому було перо. Розгорнувши мішка, вони знайшли у великому клункові невеличку скриньку, замотану в шовкову тканину. Відчинивши цю скриньку, вони побачили в ній перо з хвоста папуги, яке, на їх думку, й було те саме перо, що чернець обіцяв показати мешканцям Чертальдо. Він і справді міг в ті часи легко їх переконати в тому,

бо розкоші з Єгипту тільки в дуже непомітному числі доходили тоді до Тоскани і лише пізніше вже почали надходити у величезній кількості на велику шкоду Італії. І коли вони взагалі були мало відомі, то в цій місцевості населення майже не знало їх, навпаки, там ще тривала сувора добропристойність давніх часів, і не тільки ніхто не бачив тих папуг, ніхто не чув навіть ще довго й розмови про них.

Молоді люди, дуже задоволені з того, що знайшли перо, взяли його і, щоб не залишити скриньку порожньою, поклали в неї вугілля, яке побачили в одному кутку кімнати. Зачинивши її і поклавши всі речі так, як вони й були перед тим, не помічені, вони весело пішли собі з пером і почали чекати, що скаже брат Чіполла, коли замість пера знайде вугілля.

Чоловіки й простодушні жінки, що були в церкві, зачувши, що по ноні можна буде побачити перо янгола Гавриїла, зараз-же, як скінчилася служба божа, повернулися додому, і новина швидко поширилася від сусіди до сусіди, від куми до куми; і зараз-же по обіді до замку збігся такий натовп чоловіків і жінок, що він ледве міг їх умістити. Всі з надзвичайним бажанням чекали побачити це перо. Брат Чіполла, добре пообідавши і далі трохи поспавши, встав скоро після нони і, довідавшись, що зібралася сила селян, щоб подивитися на перо, послав до Гуччо Імбратта, щоб він з'явився нагору з дзвінками і приніс його мішки. Той, з великими труднощами відірвавшись від кухні та від Нути, пішов нагору з речами, яких від нього вимагали. Коли він з'явився туди, засапавшись, бо від великої кількості випитої води у нього розперло живіт, він став з наказу брата Чіполли біля церковних дверей і почав з усієї сили дзвонити в дзвони. Коли увесь народ зібрався, брат Чіполла, не помітивши, щоб з його речей хтось щось чіпав, почав свою казань і багато сказав дечого, що відповідало його меті; коли-ж настав час показувати перо янгола Гавриїла, то він спочатку з великою урочистістю прочитав молитву, звелів запалити два смолоскипи і, знявши капюшона, обережно розгорнув шовкову хустку і вийняв з неї скриньку. Сказавши перед тим декілька слів на

похвалу і прославлення янгола Гавриїла і своєї реліквії, він відчинив її.

Коли він побачив, що в скриньці повно вугілля, то не запідозрив, що то зробив з ним Гуччо Балена, бо знав, що він не здатний на це, і не заляв його за те, що він погано наглядав, щоб хтось інший не зробив цього; він тихенько вилаяв себе за те, що доручив йому охороняти свої речі, бо знав його як людину ледачу, неслухняну, недбайливу і позбавлену пам'яті. Проте, не змінившись на лиці і піднявши догори руки й очі, він сказав так, щоб усі його почули: „Господи, нехай буде похвалена твоя могутність навіки!“ Далі, зачинивши скриньку і звернувшись до народу, сказав: „Панове й дами, треба вам знати, що коли я був ще дуже молодий, то мій ігумен послав мене в ті країни, де сонце сходить, і мені особливим наказом доручив шукати, аж поки не знайду, привілеїв Порцеляна, штампувати які хоч і нічого не варт, але вони таки корисніші іншим, аніж нам. А через це, вирудившись у дорогу і вирушивши з Венеції та пройшовши околицю деї Гречі, а далі проїхавши верхи через королівство дель Гарбо та через Бальдакку, я прибув до Паріону¹¹), далі, не без бажання напиться, я прибув через деякий час до Сардиня¹²). Але для чого розповідати вам про всі країни, які я одвідав. Перекинувшись через протоку св. Юра до Труфі та до Буффі, країн дуже заселених і багатолюдних, я помандрував звідтіля до країни Манзоні (брехні), де здивав багатьох з нашої братії, а також й інших ченців. Всі вони бога ради втікали від лихої години, мало турбуючись про чужу скруту, а дбали тільки за те, щоб їм користь була, і не платили по тих країнах іншими грішми, як тільки некарбованими. Далі перейшов я до країни Абруц, де чоловіки й жінки ходять по горах в дерев'яних черевиках, а свиней одягають у їхні власні кишки. Трохи далі я знайшов людей, що носили хліб на палицях, а вино в мішках, звідтіля дістався я до гір Бахуса, де всі води течуть вниз. Незабаром я зайшов так далеко, що дійшов аж до Індії Пастінака, де, присягаюсь вам одежею, яку ношу на своїх плечах, я бачив пір'ястих тварин, що літають у повітрі; річ неймовірна для тих, хто цього не бачив. Тут не дасть мені збрехати

Мазо дель Саджіо, визначний купець, з яким я здибався там тоді, коли він колов горіхи, а шкаралушу продавав на роздріб. Через те, що я не міг знайти того, чого шукав, бо шлях далі пішов водою, то я, повернувшись назад, прибув до тих святих земель, де влітку черствий хліб ходить по чотири шаги, а свіжий дурно. Тут я здибав преподобного отця месера Нонміблясмете Севойпяче¹³⁾, найдостойнішого патріярха єрусалимського. Він з пошани до одержі месера барона святого Антонія, яку я завжди носив, побажав, щоб я подивився на всі святі моці, які тільки він мав. Їх було так багато, що коли-б я захотів всі їх перерахувати вам, то я не дійшов-би до кінця і через декілька миль. Але все-ж, щоб не залишати вас без утіхи, скажу вам про деякі. Насамперед він показав мені перста святого духа, такого свіжого, такого цілого, як ніколи він не буває; чубка Серафимого, що з'явився св. Францискові; нігтя херувимого; одно з ребер Слова Плоті на вікнах; одяг святої католицької віри; декілька променів зірки, що з'явилася трьом волхам на сході; пляшечку, повну поту святого Михаїла, коли він бився з дияволом; щелепи смерти св. Лазаря і інші. Я з свого боку охоче зробив йому копію схилів гори Морелло в перекладі на італійську мову, декілька розділів Капреція, які він давно розшукував, а він зробив мене причетним до своїх святих реліквій і дав мені один із зубчиків святого хреста, маленьку пляшечку зі звуками дзвону Соломонового храму, перо янгола Гавриїла, про яке я вже говорив вам, і дерев'яний черевик святого Герарда да Вілла Магна, якого я віддав у Флоренції Герардові ді Бонзі, що відчуває до нього величезну пошану. Дав він мені трохи вугілля, на якому було спечено блаженного мученика святого Лаврентія. Всі ці речі я побожно приніс сюди з собою і всі вони при мені. Правда, мій ігумен ніколи не дозволяв мені показувати їх, поки не буде стверджено, чи вони дійсні, чи ні. Але-ж тепер, коли деякі створені від них чудеса, а також листи патріярха, засвідчили це, він дав мені дозвіл показувати їх. Але-ж я боюся довірити їх комусь іншому і завжди ношу з собою. Правда, я ношу перо янгола Гавриїла в скриньці, щоб воно не зіпсувалося, а вугілля, на якому було спечено святого

Лаврентія, в другій, але-ж вони такі подібні одна до одної, що часто одну з них я вважаю за другу. Оце саме сталося зі мною й тепер, бо коли я гадав, що взяв з собою скриньку, де було перо, я приніс ту, де було вугілля. І я певен, що це не є помилка. Навпаки, я певен, що на те була воля божа і що сам господь вклав у мої руки скриньку з вугіллям, бо я згадую тепер, що свято святого Лаврентія буде через два дні. Через це господь, який бажає, щоб я показав вам вугілля, на якому спечено святого, і тим запалив у ваших душах пошану до нього,—звелів мені взяти не перо, як я хотів, а благословенне вугілля, що й досі пройняте пахом найсвятішого тіла святого Лаврентія. А тепер, благословенні сини мої, геть шапки і підходьте побожно та дивіться на них. Але-ж перед цим мушу попередити вас, що хто матиме на собі знаки хреста від цього вугілля, може цілий рік жити в певності, що вогонь ніколи не торкнеться його, щоб він того не відчув.

Сказавши це, він, заїнтонувавши гімн святому Лаврентію, відчинив скриньку і показав вугілля. Дурний натовп деякий час розглядав його з шанобливим зачудуванням, далі, товплячись, всі сунули до брата Чіполла, приносячи йому кращі пожертви, ніж звичайно, і просили, щоб він доторкнувся до кожного отим вугіллям. Через це брат Чіполла, взявши в руку вугілля, почав ним ставити на білих камізельках, на куртках та на жіночих хустках такі великі хрести, які тільки могли уміститися, запевняючи, що коли вугілля зменшувалося від накреслення хрестів, то воно знову виростало в скриньці, як він це не раз уже помічав. Оттак не без величезної для себе користі він охрестив усе населення Черतालдо, швидкою вигадкою насміявшись з тих, хто, викравши у нього перо, хотів поглузувати з нього. Вони були на його казані і коли почули, як несподівано він викрутився і як здалека та в яких виразах прийшов до цього, то так реготалися, що боялися звернути собі щелепи. Далі, коли народ розійшовся, вони пішли до нього і з великим сміхом розповіли йому, що вони вчинили, віддали йому його перо, яке на другий рік стало йому в пригоді не менше, ніж цього року вугілля“.

Ця новела зробила всьому товариству велику радість і втіху; всі дуже сміялися з брата Чіполли, особливо-ж з його подорожи та реліквій, як тих, що він бачив, так і тих, що він приніс.

Коли королева зрозуміла, що вже скінчилася новела, а разом з нею і її влада, то встала і, знявши з себе корону, сміючись, наділа її на голову Діонео і сказала: „Пора Діонео й тобі зазнати хоч трохи, що це за обов'язок правити й керувати жінками. Отож будь королем і такий порядок давай, щоб за це наприкінці, ми могли тебе похвалити“. Діонео, прийнявши корону, сміючись одповів: „Ви вже бачили їх багато разів; я кажу про шахових королів, багато цінніших, ніж я. Але-ж напевне, коли-б ви корилися мені, як треба коритися справжньому королеві, то я дав-би вам змогу зазнати такої втіхи, без якої остаточно ні одна втіха не буває веселою. Але залишімо ці розмови: я буду керувати так, як зможу“. І звелівши, згідно зі звичаєм, покликати сенешаля, він розказав йому докладно, що він має робити, поки триватиме його влада, а тоді сказав:

„Достойні дами, тут всяко говорилося і про спритність людей, і про різні пригоди, так що коли-б недавно не прийшла сюди Лічіска, яка своїми розмовами дала мені зміст для оповідань, що мають бути завтра, я боюся, що довго-б працював, поки розшукав сюжет для новел. Ви чули, як вона запевняла, що у неї немає сусіди, яка-б вийшла заміж дівчиною, причому додала, що вона добре знає, що і як виробляють жінки з своїми чоловіками. Але-ж залишивши без уваги перше її твердження, бо це дитяче діло, я гадаю, що друге твердження її має дати цікавий сюжет для оповідань. А тому я хочу, щоб завтра говорили про те, до чого донна Лічіска дала нам привід, а саме про жарти, які або через кохання, або для того, щоб самим урятуватися, жінки чинили над своїми чоловіками, дарма, чи догадувалися ті, чи ні“.

Говорити про такі речі здалося декому з дам не дуже-то пристойним і вони прохали Діонео змінити свою пропозицію. Але король одповів їм: „Мої дами, я знаю те, що я запропонував, не менше, аніж знаєте його ви. А відхилити мене від цієї пропозиції не може й те, що

ви хотіли мені довести, бо, я гадаю собі, момент у нас такий, що коли чоловіки й жінки будуть цуратися ганебних вчинків, то говорити їм можна про все. Хіба ви не знаєте, що через розпусту оцього часу судді залишили свої суди, закони божі й людські мовчать, і кожен може робити, що хоче, аби врятувати своє життя. А тому, коли при розмовах ваша чесність опиниться в доволі вільних межах, то не для того, щоб від цього сталося щось непристойне у вчинках, а щоб зробити задоволення і вам, і іншим. Я не можу уявити собі, щоб у майбутньому у когось з'явився достатній привід ганити вас. Окрім того, ваше товариство з першого дня і до цього часу поводилося як-найдостойніше, про що-б не розповідалося, і, мені здається, ніяким вчинком себе не заплямувало і за божою допомогою не заплямує. Окрім того, хто не знає вашої чесности, якої не то що втішні оповідання, але-ж, гадаю, не зіб'є й страх смерти. Коли говорити вам правду, то коли-б хто дізнався, що ви одмовлялися поговорити іноді про оті жарти, то міг-би запідозрити, що ви винуваті в чомусь подібному, а тому й не хочете про це говорити. Не кажу вже про те, що добру-б ви пошану виявили до мене, якби, обравши тепер мене на короля, що слухався-б усіх, ви побажали давати мені закони й не розповідати про те, що я наказав. Отже залишіть оцей сумнів, що більше личить нікчемним душам, ніж вам, і з богом нехай кожна з вас подбає про те, щоб розповісти щось гарненьке“.

Дами, почувши це, сказали, що нехай так і буде, як йому до вподоби; через це король дав кожному дозвіл робити до вечері те, що він захоче. Сонце було ще височенько, бо розмова була недовга. І от Діонео з іншими молодими людьми сів грати в шашки, а Еліза, відкликавши дам осторонь, сказала: „З того часу, як ми тут, у мене була думка повести вас в одно місце недалеко звідци, де, здається, ніхто з вас ніколи не був. Має воно назву Долина Дам. Я не бачу іншої можливости повести вас туди, якщо не сьогодні, бо сонце ще високо. Тому, якщо ви маєте охоту піти туди, то, я не маю сумніву, ви будете дуже задоволені, коли там побуваєте“. Дами відповіли, що вони готові. Покликавши одну з своїх служниць, нічого

не сказавши молодим людям, вони вирушили в дорогу. Пройшли вони не більше милі, як дійшли до Долини Дам. Увійшли туди вузьенькою дорогою, з одного боку якої жебонів прозорий струмочок, і побачили, що вона така приємна й гарна, надто тоді, коли стояла велика спека, що кращої не можна було собі уявити. Як розповіла мені потім одна з них, поверхня долини була така кругла, немов її обведено циркулем, хоч видно було, що це твір природи, а не рук людських. Була вона навкруги трохи більша від півмилі, оточували її шість не дуже високих гір, а на верхів'ї кожної з цих гір маячів палац, збудований на кшталт замку. Схили одних гір спускалися в долину сходами, які можна бачити в театрах, де ступені що-разу розміщуються од верху до низу, поступово звужуючи своє коло. На цих схилах, оскільки вони спускалися на південь, росли виноградники, оливкові, мигдалеві, вишневі, фігові й інші плодові дерева так густо, що й маленької латочки землі не було вільної. Ті-ж схили, що були відкриті для північного вітру, поросли дубами, ясенями і іншими деревами, зеленими й стрункими, які тільки можна уявити собі. Долина, що не мала іншого виходу, крім того, яким увійшли дами, була повна ялин, кипарисів, лаврів та сосен, так до ладу розташованих і посаджених, наче зробив це найкращий мастер цієї справи. Сонце, височенько підбившись, майже або й зовсім не досягало землі, вкритої густою дрібною травою з розкиданими по ній пурпуровими й іншими квітками. Крім того, не меншу від усього іншого приємність справляв невеликий струмочок, який витікав з однієї долини, що поділяла дві з отих гір; падаючи на узбіччя він приємно дзюрчав і видавався здалеку цівкою живого срібла, що бризнула звідкілясь під легким натиском. Дійшовши до поверхні невеликої долини, його води, зібравшись в невеликий гарний канал, швидко текли до середини долини і тут утворювали озерце, подібне до тих ставочків, що городяни влаштовують часом у своїх садках, коли мають на це спроможність. У цьому озерцеві було не глибше, як по груди стоячому чоловікові. Вода в ньому була така чиста й прозора, що видно було його дно, вкрите дрібними камінчиками, які на бажання, від нема чого робити, можна було-б порахувати.

Дивлячись у воду, можна було бачити не тільки дно, а ще силу-силенну риби, яка метушилася сюди й туди; і це не тільки було цікаво, а просто дивувало. Озерце не мало інших берегів, окрім лу́гу, який був то краший, що більше приймав від озерця вогкості. Зайва вода, що збиралася в озерці, стікала другим риштаком, через який виходила поза долину і текла геть в нижчі місця.

Коли молоді дами прибули в ці місця, вони все оглянули і дуже вихваляли місцевість. А через те, що спека була велика, а вони побачили перед собою озеро і не було небезпеки, що їх хтось вгледить, вони порішили скупатися. Звелівши своїй служниці стати на дорозі, якою вони туди входили, дивитися й попередити їх, коли хто йтиме, вони всі сім пороздягалися і повбрідали в озеро, яке так заховувало їх білосніжне тіло, як тонке скло може заховати рожеву троянду. Коли вони повходили у воду, що аж ні трохи від того не скаламутилася, то почали, як уміли, ганяти сюди й туди за рибою, що не знала, куди сховатися, і намагалися піймати її руками. Порозважавшись отак деякий час і піймавши декілька рибин, вони повиходили з води і поодягалися; вони так хвалили цю місцевість, що більше вже й хвалити не могли. Коли їм здалося, що пора йти додому, вони тихою ходою вирушили в дорогу, увесь час розмовляючи про красу тієї місцевості. Прибувши до палацу дуже рано, вони побачили, що юнаки грали так само, як і тоді, коли вони їх залишили. Через це Пампінея сказала їм сміючись: „Сьогодні й ми вас обдурили“.—„Як саме?— запитав Діонео:—Ви починаєте чинити те, про що потім будете розповідати?“ Пампінея сказала: „Так, наш пане“ і вона докладно розповіла, звідкіля вони прибули, яка та місцевість, на якому віддалені вони звідділя і що вони там робили. Король, почувши про красу тієї місцевості і бажаючи побачити її, зараз-же звелів подавати вечерю. Весело повечерявши, троє молодих людей з їх слугами, залишивши дам, пішли в ту долину, де ніхто з них ніколи ще не бував; оглянувши в ній все, вони похвалили її, як одну з найчудовіших місцевостей у світі. Скупавшись і одягнувшись, вони повернулися додому, бо було вже пізенько, і побачили, що дами танцювали під спів

Ф'ямметти. Коли танок скінчився, вони почали розмовляти з ними про Долину Дам і наговорили багато гарного на її похвалу. Через це, звелівши покликати сенешаля, король наказав йому, щоб на наступний ранок він все там приготував для обіду та щоб звелів поставити там декілька ліжок на той випадок, коли-б хто захотів поспати там, чи полежати опівдні. Потім він наказав подати свічок, вина та ласощів і, коли всі трохи підживилися, звелів, щоб готувалися до танків. Памфіло, з наказу короля, розпочав танок, а король, звернувшись до Елізи, гречно сказав їй: „Прекрасна молода дамо, ти сьогодні зробила мені честь, передавши мені корону, а я хочу запропонувати тобі цього вечора честь канцони, а через це заспівай нам такої, яка тобі більше до смаку“. На це Еліза одповіла, усміхаючись, що заспіває з охотою, і приємним голосом розпочала так:

Любове, вирву я тебе з тернами;
Та віри вже нема зі мною,⁴
Що знов мене не сплутають сітями.

Я молодою ще до бою стала,
Ждучи від нього вищої відради
І зброю, заспокоєна, поклала,
Як той бовець, що не чекає зради,
Та хижа ти не відала пощади
І, розлютована жагою,
У мене, взброєна, вп'ялась кігтями.

Коли-ж попала я в твої лабета—
Йому, від кого маю смертну рану,
Смутну, на горе віддала мене ти
В полон тому жорстокому тирану;
І я, знесилена, зів'яну,
П'яна нудьгою навісною,
Стихаючи зідханнями й сльозами.

Розвіяв вітер всі мої моління.
Не хоче чути він, як я зідхаю,
Як що-години дужчають боління...
О, нащо я живу, чом не вмираю?
Любове, зглянься, чувш, як страждаю!
Дай бачити перед собою
Його твоїми скутого ланцями.

Коли-ж не сила, шлю одне прохання—
Дозволь надії пута розв'язати.
Коли дозволиш, вдовольниш благання,

Я зможу знов прекрасною повстати,
Свої жалі й печалі розвінчати,
Прибратись вродою ясною,
Рожевими та білими квітками.

Коли Еліза, жалісно зідхнувши, дійшла кінця своєї канцони, то хоч її слова і здивували всіх, але-ж ніхто не міг догадатися, що саме дало привід до такої пісні. А король, що був у добром настрої, покликавши Тіндаро, наказав йому принести свою флейту, під згуки якої, за його наказом, виконали багато танків. Далі, коли пройшла більша частина нощі, він наказав, щоб кожен ішов спати.

ДЕНЬ СЬОМИЙ.

Кінчиться шостий день Декамерона і починається сьомий, в який за приводом Діонео розмовляють про штуки, які з-заради кохання, або для свого рятунку жінки виробляли з своїми чоловіками, чи догадувалися вони про це, чи ні.

Вже всі зорі позникали з східньої частини неба, окрім одної, яку ми звемо Люципером, що ще світилася в білуватій світовій зірнійці, коли сенешаль, підвівшись, подався з великою валкою до Долини Дам, щоб там упорядкувати все, як розпорядився і наказав йому його пан. Незабаром, після того, як він пішов, встав і король, якого розбудив гомін людей і коней, що навантажувалися; а вставши сам, він побудив за одним заходом і дам, і кавалерів. Промені сонця ще тільки-тільки пробивалися, коли всі рушили в дорогу. Їм здавалося, що ще ніколи солов'ї та інші пташки не співали так весело, як цього ранку; у супроводі їх співів вони дійшли до Долини Дам, де їх зустріла ще більша кількість пташок, які раділи, наче-б з того, що вони прибули. А коли вони обійшли долину і знов її всю оглянули, то вона здалася їм ще кращою, ніж минулого дня, бо така пора дня ще більше відповідала її красі. Розговівшись гарним вином та ласощами, вони заходились співати, щоб не відстати від пташок, а разом з ними співала долина, що-разу переймаючи пісні, що вони вимовляли. А всі пташки, ніби не бажаючи, щоб їх перемогли, прилучали до них нові, солодкі звуки. Коли настав час трапези, столи поставлені були під свіжими лаврами та іншими гарними деревами близько від озерця; всі посідали, за розпорядком короля, і під час їжі дивилися, як риба ходила в воді великими зграями. Це давало їм привід не тільки надивитися, а й наговоритися. Коли трапеза кінчилася, і всі страви та столи прибрали, вони ще дужче ніж спочатку розвеселилися і стали співати. А як в різних місцях невеличкої долини улаштовані була ліжка, що їх розважливий сенешаль загадав завішати з боків і зверху французькою саржею, то можна було згодом, за дозволом короля, хто мав охоту,

і спати лягати; а хто не мав охоти спати, міг собі досхочу тішитися звичайними їхніми розвагами. А коли настав такий час, що всі вже повставали і пора вже була взятися до оповідань, то з бажання короля постелили килими недалеко від того місця, де вони трапезували. Усі посідали над озером, а король звелів Емілії починати. Вона, весело всміхаючись, почала так:

НОВЕЛА ПЕРША.

Джанні Лоттеріні чує вночі стук у двері, будить дружину, а вона запевняє його, що це привид; вони йдуть прочитати над ним замовну молитву, і стук припиняється.

„Мені було-б приємно, мій владарю, коли-б була на те ваша згода, щоб не я, а хтось інший почав оповідати про таку чудову річ, як та, про яку нам доведеться розмовляти; але, коли вже така ваша воля, щоб я підбадьорила всіх, то я з охотою зроблю це. І я постараюся, дорогі дами, розповісти вам дещо таке, що вам у майбутньому стане в пригоді, бо, коли всі такі боягузи, як і я, особливо що-до привидів, про які відає бог, а не я — що воно таке, — та я й не зустрічала нікого, хто-б це знав, хоч усі ми в однаковій мірі боїмося їх, то ви, щоб одігнати привид, якби він до вас з'явився, гарненько зрозумівши моє оповідання, навчитеся святої й хорошої молитви, що дуже пособляє в таких випадках.

Жив собі колись у Флоренції, на вулиці св. Бранкаціо, один продавець вовняних ниток, найменням Джанні Лоттерінгі, людина більше спритна в своїй справі, ніж розумна в інших. Як людину простовату, часто вибирали його за старшину співочого братства Санта Марія Новела, він-же піклувався й про приміщення для братства, та й на багатьох інших маленьких посадах бував він, а це дозволяло йому пишатися собою. А припадали йому ці посади через те, що, як людина заможна, він не раз добре частував манахів. А за те, що один видурював у нього часом панчохи, другий — капюшона, а третій — наплечника, вони вивчили його хороших молитов, дарували йому отче-наша італійською мовою, вірша про св. Олексія, плач св. Бернарда, гімни Матильди та інші подібні

речі, які він дуже шанував і всі їх пильно зберігав на спасіння своєї душі.

Була йому дружиною найкраща, наймиліша жінка, на наймення монна Тесса, дочка Маннуччо дела Кукулія, розумна й дуже спритна. Спізнавши простоту свого чоловіка і закохавшись у Федеріго ді Нері Пеголотті, вродливому й здоровому юнакові, як і він в неї, вона, за допомогою своєї прислужниці, улаштувала так, щоб Федеріго прийшов поговорити з нею до одного гарненького маєтку, який належав згаданому Джанні в Камераті, де вона пробувала ціле літо, а Джанні з'являвся часом туди на вечерю і на ніч, ранком-же повертався до крамниці або до свого братства. Федеріго, що дуже бажав цього, а призначений день ще не настав, надвечір подався туди; а як Джанні ввечері не прибув, то він з великим комфортом та з задоволенням повечеряв і заночував з дамою; вона-ж, перебуваючи в його обіймах, навчила його за ніч шістьох молитовних славословій свого чоловіка. А як вона не думала, що ця ніч, яка була першою, буде останньою, та й Федеріго був тієї думки, то вони, щоб прислужниці не ходити по нього щоразу, умовилися так, щоб що-дня, коли дама піде до свого маєтку, що був трохи вище од міста, або вертатиметься звідтіля, він звертав увагу на виноградник, що був поруч з її будинком: коли побачить ослячий череп на одному з кілків виноградника і той череп буде повернутий мордою до Флоренції, то нехай безпечно й не вагаючись приходить до неї ввечері, як наставатиме ніч, і коли двері не будуть відчинені, то нехай тричі тихенько постукає, і вона йому відчинить; а як побачить, що череп повернутий мордою до Фезоле, то нехай не приходить, бо Джанні тут.

І таким способом вони не раз сходилися вдвох. Одного разу сталося, між иншим, так, що, коли Федеріго мав вечеряти з монною Тессою, і вона загадала зварити двох тлустих поросят, Джанні, що не повинен був приїхати, прибув дуже пізно. Дамі це було дуже прикро, вона з ним повечеряла трохи солониною, яку звеліла зготувати окремо, а прислужниці наказала однести в білій серветці двоє варених поросят, багато свіжих яєць

та добру пляшку гарного вина — до саду, куди можна було увійти, обминаючи будинок, і де вона часом мала звичай вечеряти з Федеріго. І це вона загадала прислужниці покласти під персиковим деревом наприкінці левадки. І така її взяла досада, що вона забула сказати прислужниці, щоб та пождала, поки прийде Федеріго, і попередила його, що Джанні є тут і щоб оте все він забрав з саду. Через це, коли вона положилася з Джанні до ліжка, так само, як і прислужниця, через деякий час з'явився Федеріго і один раз тихенько постукав у двері, які були так близьенько від спочивальні, що Джанні відразу-ж почув, так само, як і його дружина. Але щоб Джанні не міг щось подумати на неї, вона удавала, що спить. Трохи згодом Федеріго постукав удруге. Здивований цим, Джанні легенько штовхнув жінку й сказав: „Тессо, чи ти чуєш те, що чую я? До нас у двері, здається, хтось добивається“. Жінка, що чула це ще краще, ніж він, удала, ніби прокинулася й промовила: „Що ти кажеш?“ — „Я кажу, — озвався Джанні, — що до нас у двері, здається, хтось добивається“. — Жінка сказала: „Добивається? Ой, мій Джанні, хіба-ж ти не знаєш, що це таке? Це привид, який останніми ночами нагнав на мене такого страху, як ніколи, — такого страху, що коли я почула його, то заховала голову й не насмілилася висунути її, поки не розвиднилося“. Тоді Джанні промовив: „Нічого, жінко, не бійся, хоч-би це й так, бо, коли ми лягали спати, я прочитав попереду *Te lucis i Intemerata* і ще кілька інших хороших молитов та ще й ліжко перехрестив од краю до краю в ім'я отця і сина й св. духа, — тому нам нічого боятися, щоб він міг пошкодити нам, яка-б не була в його сила“. Але жінка, щоб часом у Федеріго не з'явилося якогось іншого підозріння і щоб він не посварився з нею, наважилась зовсім устати й дати йому зрозуміти, що Джанні тут, і от вона сказала чоловікові: „Гаразд, чоловіче, ти проказуй своє, а я з свого боку не вважатиму себе за спокійну й безпечну, поки ми не заговоримо його, бо, до-речи, ти тут є“. А Джанні питає: „А як його заговорюють?“ Жінка відповідає: „Я добре знаю, як його заговорити, бо позавчора, коли я пішла до Фезоле на відпуст, то одна з отих прочанок-мандрівниць —

а вони такі вже святі та божі, хай господь тебе впевнить у цьому, мій Джанні,— побачила, що я така боязка, та й навчила мене святої, хорошої молитви й сказала, що не раз випробувала її, поки ще не була мандрівницею, і ця молитва раз-у-раз їй пособляла. Але, нехай мене господь скарає, у мене ніколи не вистачало сміливости, щоб самій піти та спробувати її. А тепер, коли ти тут, я хочу, щоб ми пішли його закласти.

Джанні сказав, що він з охотою пристає на це. Повстававши, вони удвох нишком надійшли до дверей, під якими знадвору дожидав Федеріго, вже пройнявшись підозрінням. Коли вони наблизились, то жінка сказала Джанні: „Плюнь, коли я скажу тобі“. Джанні відповів: „Добре“. І жінка почала заклипати, промовляючи: „Привиде, привиде, що ночами блукаєш, підтикавши поли— прийшов, підтикавши й відходиш! Іди в садок до товстого персикового дерева, знайдеш там сало-розсало та сто круглячків з-під моєї курки; притулись до сулії та йди і собі геть, а мене й мого Джанні не займай“. Промовивши це, вона сказала чоловікові: „Плюнь, Джанні“. Джанні плюнув. Федеріго, що був знадвору і все це чув, забув і ревності і хоч його брала досада, але взяла його така охота зареготатися, що він мало не луснув, а коли Джанні плював, то він тихенько підказував: „і зуби“. Заклявши отаким способом привид аж тричі, жінка з чоловіком повернулася до ліжка. Федеріго, що мав надію повечеряти з нею і тому ще не вечеряв, добре зрозумівши слова замовлювання, пішов до саду і, знайшовши під товстим персиковим деревом двоє поросят, вино та яйця, поніс це все додому і повечеряв з повним комфортом. Коли иншим разом він бачився з своєю милою, то багато сміявся разом з нею з цього закляття.

Правда, дехто оповідає, що вона повернула ослячий череп у бік Фезоле, але один робітник, ідучи виноградником, ударив по ньому дрючком і примусив його закрутитися— і він так і залишився обернутий до Флоренції; ось чому Федеріго, гадаючи, що його кличуть, з'явився туди. А инші кажуть, ніби жінка вимовляла закляття в такий спосіб: „Привиде, привиде, іди собі з богом. Не я ослячий череп повернула, а хтось инший,

хай йому грець, а я тут з моїм Джанні!“ А через те він пішов собі, не повечерявши і не маючи де заночувати. Але одна моя сусідка, жінка дуже стара, каже мені, що й одно і друге — правда, як вона довідалася, ще будучи дівчам, але останнє сталося не з Джанні Лоттерінгі, а з якимсь чоловіком, на наймення Джанні ді Нелло, що жив біля брами Сан П'єтро, і таким самим дурнем, як і Джанні Лоттерінгі. А тому, любі мої дами, від вашого вибору залежить прийняти з двох залять, яке вам більше до вподоби, або як маєте охоту, то й обидва: вони мають велику силу в таких випадках, як ви чули це на досвіді. Навчіться їх, бо це все вам стане в пригоді“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Перонелла ховає свою любовника, коли чоловік її вертається додому, в бочку; чоловік запродав бочку, а жінка каже, що вже продала її людині, яка влізла в неї, щоб оглянути, чи вона міцна; той вилазить з неї, загадує чоловікові вишкребти бочку і потім віднести йому додому.

Новелу Емілії всі прослухали під великий регіт, а заговорювання ухвалили, як річ корисну і святу. Коли оповідання скінчилося, а король наказав Філострато провадити далі, то він почав так:

„Найдорожчі мої дами, мужчини дозволяють собі такі витівки з вами, особливо чоловіки, що, коли часом нагодиться якійсь жінці зробити щось чоловікові, то вам треба бути не тільки задоволеними, що це приключилося, або що ви довідались про це, або почули від когось, а ще й слід самим ходити та всюди розказувати про це, щоб чоловіки зрозуміли, що коли спритні вони, то й жінки з свого боку теж. І це, мабуть, вам тільки на користь, бо як хто знає, що й інша людина також тямуща, то не з такою вже легкою душею наважиться одурити її. Отож хто вагатиметься, що те, про що ми сьогодні говоритимемо в цій справі, коли стане воно відоме чоловікам, не примусить їх бути уміркованішими щодо своїх витівок над вами, знаючи, що й ви так само вмієте одурити їх, аби тільки побажали? Ось чому моя думка розповісти про те, що зробила одна молода жінка, хоч і

низького стану, для свого порятунку з чоловіком мало не в одну мить.

Не дуже давно в Неаполі один бідар узяв за себе вродливу й милу дівчину, на наймення Перонеллу і, заробляючи дуже мало, він своїм ремеслом каменяра, а вона пряді, вони перебивались, як тільки вміли. Трапилось так, що один молодий чоловік з чепурунів побачив якось цю Перонеллу. Вона йому дуже припала до серця і, закохавшись в ній, він так чіплявся до неї в той, чи в инший спосіб, що вона таки зійшлася з ним. А щоб мати можливість бувати разом, вони умовилися поміж себе так: через те що чоловік Перонелли вставав завжди дуже рано, щоб іти на роботу або напитувати її, то молодий чоловік мав бути близько, щоб бачити, коли чоловік вийде з хати; а як вулиця, де він жив, що звалася Аворіо, була відлюдна, то юнак, після того як чоловік виходив, мав зайти до неї в хату. Так вони робили не раз і не два.

Нарешті одного разу, ранком, сталося так, що коли той чоловік вийшов з дому, а Джаннелло Стріньярбо, — так звали юнака, — увійшов у хату і був з Перонеллою, чоловік, що звичайно цілий день не приходив, повернувся через деякий час додому. Побачивши, що двері замкнені з середини, він постукав і почав говорити сам до себе: „Господи, хвала тобі по віки вічні, бо хоч ти й зробив з мене бідаря, але принаймні потішив гарною й чесною жінкою молодою. Дивіться, як швидко вона замкнула двері з середини, як тільки я вийшов, щоб не міг увійти хтось такий, що завдав-би їй прикрости“. Перонелла, як почувла, що це чоловік, — це вона пізнала по штибу стукання, — сказала: „Горе мені, мій Джаннелло, смерть моя! Ось мій чоловік, що повернувся, хай йому враг, і я сама не знаю, що це таке, бо він ще ніколи не повертався додому в таку пору. Може він побачив тебе, як ти заходив сюди. Щоб там не було, а лизь ти, благаю тебе, ось сюди в бочку, що бачиш її, а я піду одчиню йому двері. Побачимо, що це за оказія, що він так швидко повернувся додому сьогодні вранці. Джаннелло швиденько вліз у бочку, а Перонелла, подавшись до дверей, одчинила їх чоловікові й озвалася до нього спересердя: „Що це за

нові штуки, що ти сьогодні так рано повернувся додому? Я бачу, що сьогодні ти, здається, не хочеш нічого робити, коли повертаєшся з своїм приладдям у руках. Як так ти робиш, то з чого-ж ми житимемо? Де нам хліба здобути? Чи ти часом не думаєш, що я дозволю тобі заставити мою спідницю або якесь інше моє дрантя? А мені тільки одна робота, що прости вдень і вночі — аж тіловід нігтів повідставало, — аби хоч на олію заробити, щоб лампа горіла. Чоловіче, чоловіче, нема такої сусідки, що не дивувалася-б та не знущалася-б із мене за ту роботу, яку я відбуваю, а ти оце мені повертаєшся додому з голими руками в той час, коли ти мусиш працювати“. Сказавши це, вона заходилась плакати і знов заговорила: „Лишенько моє! Бідна я, безталанна, в лиху годину я на світ народилась, в лиху годину й сюди прийшла: могла-б знайти собі статечного хлопця, та не схотіла, а от пішла до отакого, якому й байдуже те, кого він узяв за себе. Інші розважаються собі з полюбовниками і нема й жодної такої, в якій-б не було їх двоє, а то й троє. Вони тішаться, а чоловікам показують місяця замість сонця, а от у мене нещасливої за те, що я хороша й нічого такого не роблю, тільки лихо та недоля! Не знаю, чом-би й мені не взяти собі якогось з тих коханців, як це роблять інші. Зрозумій добре, мій чоловіче, що коли-б схотіла чинити лихе, то знайшла-б з ким: багато є зальотників, які закохалися в мені і впадають за мною, та ще засилали до мене, обіцяючи багато грошей, а як схочу — убрання й дорогоцінних речей, та от тільки духу на це не вистачало в мене, бо я дочка не таківської жінки. А ти ось повертаєшся додому в той час, коли мусів-би працювати“. — „Ех, жінко, — каже чоловік, — не журись ти, бога ради; вір мені, я знаю, яка ти в мене, і от ще сьогодні ранком почасті переконався в цьому. Це правда, що я пішов на роботу, але ти, напевне, не знаєш, бо я й сам не знав, що сьогодні святого Галеона, і тому святкують, ось чому я й повернувся в таку пору додому. Але тим часом я подбав і так улаштував, що в нас буде хліба більше, як на місяць, бо я продав ось цьому чоловікові, що прийшов зо мною, бочку, яка давно вже заважала нам у хаті, як сама ти знаєш, і він дає мені за неї

п'ять золотих джильятів“¹⁾. Промовила тоді Перонелла: „І це знов на моє-ж лихо! Ти от чоловік і, виходить, мусів-би розумітися на мирських справах, а продав бочку за п'ять джильятів; а я сердешна жінка, що ледве через поріг переступила, побачивши, як вона заваджає нам у хаті, продала її за сім одній хорошій людині, яка і влізла в неї саме тоді, як ти вернувся, і оглядає, чи міцна вона“.

Коли чоловік почув це, то був більше, ніж задоволений, і сказав тому, хто прийшов по бочку: „Іди собі з богом, добрий чоловіче, ти-ж чув, що моя дружина продала її за сім, а ти не давав мені більше, як п'ять“. Добрий чоловік відповів: „Щасти вам, боже!“ та й пішов собі. А Перонелла й каже чоловікові: „Піди сам на гору і владнай з ним нашу справу, коли вже ти тут“.— Джаннелло, в якого вуха були весь час на варті, щоб дізнатись, чи слід йому боятись чогось, чи взятись за розум, як тільки почув оці слова Перонелли, мерщій вискочив з бочки і, так наче й не чув, що повернувся чоловік, почав говорити: „Де ти там, хазяйко?“ На це йому відповів, увійшовши, чоловік: „Ось я, чого тобі треба?“ А Джаннелло й каже: „А ти хто такий? Мені треба було-б бачити жінку, в якої я виторгував оцю бочку“. Той відповів: „Не турбуйся, зроби діло зо мною, я її чоловік“. Тоді Джаннелло сказав: „Бочка, на мою думку, дуже міцна, але ви мабуть держали в ній дріжджі і вона така обмазана всередині чимсь сухим, що я й нігтями не вшкребну її, а тому я не візьму її, поки ви поперед не вичистите її“. Каже тоді Перонелла: „За цим діло не стане, мій чоловік геть усю її вичистить“.— „А звичайно“,—сказав чоловік і, поклавши своє приладдя, скинувши куртку, загадавши засвітити свічку й подати йому рубанка, поліз у бочку й заходився стругати. А Перонелла, ніби бажаючи подивитись, що він там робить, всунула голову в отвір бочки, не дуже широкий, та ще й одну руку і все плече, й почала говорити: „Пошкреби отут, і там, та ще ось там“, або: „Подивись, ось ще трошечки залишилося“. Поки вона стояла отак, показуючи та нагадуючи чоловікові, Джаннелло, що цілком того ранку не задовольнив ще свого бажання, бо прийшов чоловік, побачивши, що не може зробити так, як хотів-би, надумався

влаштуватися, як можна було. Наблизившись до неї (Перонелли), що закривала собою отвір бочки, він задовольнив свою юнацьку жадобу в той спосіб, як це роблять в просторих полях вільні й розпалені любов'ю коні з парфянськими кобилицями. Це мало своє закінчення в ту хвилину, як і бочку було вичищено. Джаннелло відійшов від Перонелли, Перонелла витягнула голову з бочки і чоловік її виліз із неї. Тоді Перонелла промовила до Джаннелло: „Візьми, добрий чоловіче, свічку та подивись, чи все там, на твою думку, чисте“. Подивившись всередину, Джаннелло сказав, що все гаразд і він задоволений. Заплативши чоловікові сім джильятів, він загадав однести бочку до себе додому“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Брат Рінальдо спить з своєю кумою; чоловік застає його в кімнаті з нею, а вона запевняє його, що чернець заговорював глисти в свого хрещеника.

Не пощастило Філострато так глухо висловитися про парфянських кобилиць, щоб догадливі дами не засміялися з цього, удаючи, ніби сміються з іншого. Коли король побачив, що Філостратова новела закінчена, то загадав оповідати Елізі. Як слухняна, вона почала:

„Чарівні дами, заговорювання привида Емілії нагадало мені оповідання про інше заклинання, яке, хоч воно й не таке гарне, як те, але я його вам перекажу, бо зараз немає в мене нічого іншого, відповідного до нашого сюжету.

Ви повинні знати, що в Сіені жив колись дуже милий юнак з поважної родини, на наймення Рінальдо. Він був дуже закоханий в одній своїй сусідці, дуже вродливій дамі, дружині багатого чоловіка; в надії, що, як буде нагода побалакати з нею, він, не викликаючи підозріння, доб'ється від неї всього, чого бажає, і не маючи для цього іншого способу, вирішив зробитися її кумом, бо вона була вагітна. Зійшовшись з її чоловіком, він сказав йому про це, як тільки вмів найпристойніше, і це владналося. Коли таким способом Рінальдо зробився кумом мадонни Агнеси і мав слушну нагоду говорити з нею, то він, підбадьо-

рившись, дав їй на словах зрозуміти його заміри, які вона давно перед тим вгадувала по його очах; але це мало пособило йому, хоч дама вислухала його не без задоволення. Незабаром сталося так, що Рінальдо через щось пошився в ченці; яка йому від того була вигода, а тільки він так і залишився манахом. І хоч з того часу, як він зробився манахом, він трохи на бік одсунув кохання, яке мав до своєї куми, так само, як і деякі інші свої турботи, але тим часом згодом повернувся до них, не скидаючи ряс, і знов почав шукати втіхи в тому, що пишався, вбираючись у дорогу одягу, був раз-у-раз чепурний і гарно одягнений, писав канцони, сонети та балади, співав та віддавався й іншим подібним до цього витівкам.

Але що там казати про нашого брата Рінальдо, про якого йде розмова? Де ті, які-б не робили того самого? О, ганьбо нашого зіпсованого світу! Вони не соромляться з'являтися гладкими, з рожевим обличчям, випечені на одязі та на всьому іншому; виступають не так, як голуби, а з погордою, як ті півні, піднявши вгору гребені і вип'явши груди, і що найгірше,— нема вже що про це говорити,— їх келії мають повно слоївків з усякою мастю та натиранням, пуделок повних різними солодкими речами, пляшок та пляшечок з пахучими водами та маслами, глечиків, в які налито вщерть мальвазії, грецького та інших найдорожчих вин; і коли поглянеш, то здається, що це не чернечі келії, а москательні та парфюмові крамниці,— вони ані трошки не соромляться, коли інші знають, що в них подагра, і думають, ніби ніхто не відає й не розуміє, що великі пости, проста та в невеликій кількості їжа й умірковане життя роблять людей худими, виснаженими і, здебільшого, здоровими, а як і примушують їх хворіти, то вони принаймні хворіють не на подагру, од якої, як певний спосіб, радять звичайно незайманість та все інше, що личить життю скромного манаха. А вони ще думають, ніби інші не знають, що, окрім уміркованого життя, довгі відправи, молитви та бичування обов'язково роблять людей блідими та мізерними, і що ні св. Доменік, ні св. Франциск не мали по чотири ряс на чоловіка і вбиралися не в барвисті та

інші дорогі сукна, а ходили в рясах з грубої шерсти та натурального кольору, щоб захищатись від холоду, а не пишатися красою. Про все це нехай відає бог, відповідно до духовних потреб тих простаків, що годують їх.

Коли таким способом брат Рінальдо повернувся до своїх колишніх почувань, то він дуже часто почав одвідувати куму, а як сміливости в нього стало більше, то ще настирливіше, ніж колись, він почав чіплятися до неї з тим, чого бажав од неї. Добра жінка, побачивши, що він так дуже просить і що брат Рінальдо, на її думку, зробився, мабуть, ще кращий, ніж був колись, одного разу, коли він занадто вже ув'яз до неї, пустилася на те, на що пускаються всі, коли бажають поступитися тим, чого в них просять, і сказала: „Як це так, брате Рінальдо? Хіба-ж манахи роблять отаке?“ На це брат Рінальдо відповів: „Мадонно, коли я скину з плечей оцю рясу, а я скидаю її дуже легко, то я з'явлюсь перед вами таким-же мужчиною, як і всі інші, а не манахом“. Дама, показуючи зуби, сказала: „Сердешна я! Та ви-ж мій кум, як-же так можна? Це було-б дуже негарно, і я не раз чула, що це дуже великий гріх; коли-б не це, то я напевне зробила-б те, чого ви бажаєте“. На це брат Рінальдо відповів їй: „Нерозумна ви, коли відмовляєтесь через таку причину. Я не скажу, що тут нема гріха, але бог прощає тому, хто покається, ще не такі гріхи. От ви скажіть мені, хто рідніший вашому синові, чи я, що був йому хрещеним батьком, чи ваш чоловік, що створив його?“ Дама відповіла: „Звичайно, чоловік мій рідніший йому“.—„І ви правду кажете,—промовив чернець;—а хіба ваш чоловік не спить з вами?“—„Звичайно, спить“,—відповіла дама. „Як так,—сказав манах,—то й я не рідніший вашому синові, ніж ваш чоловік, і можу спати з вами, як і ваш чоловік“. Дама, яка не знала логіки і потребувала тільки невеличкого примусу, поїняла цьому віри, або прикинулася, ніби повірила тому, що чернець каже правду, і відповіла: „Хто-б заперечив проти ваших мудрих слів“. А далі вона наважилася, не зважаючи на те, що він їй кум, задовольнити бажання манаха, і вони не тільки почали це робити зразу, а вважаючи, що, покриваючись

кумуванням, робити це зручніше, бо менше підозріння, багато й багато разів сходились удвох.

Між иншим трапалося одного разу так, що брат Рінальдо прийшов до дому дами і, побачивши, що там нікого нема, окрім її наймички, дуже гарної й милої, послав з нею свого товариша на голуб'ятню, щоб той навчив її отче-наша, а сам з дамою, в якій була на руках дитина, увійшов до її кімнати, де, замкнувшись, вони посідали на канапі, що там стояла, й почали бавитись. У той час, як вони отак перебували там, повернувся несподівано кум і надійшов так, що ніхто його не бачив, до дверей цієї кімнати, постукав і покликав жінку. Почувши це, мадонна Агнеса сказала: „Я загинула; бо ось — мій чоловік. Тепер він догадається, чому в нас такі близькі стосунки“. Брат Рінальдо був роздягнений, тоб-то без ряси та наплечника, в самій білизні; як почув він це, то промовив: „Ви правду кажете, коли-б я був одягнений, то щось-би та видумали, але як ви одчините йому, і він побачить мене в такому вигляді, то ніякого пробачення не може бути“. У дами раптом промайнуло, на допомогу їй, одне міркування, і вона сказала: „Одягайтесь мерщій, а як одягнетесь, візьміть на руки свого хрещеника та уважно слухайте, що я казатиму, — щоб ваші слова відповідали моїм; а далі покладайтесь на мене“. Поважний чоловік усе стукав, коли це жінка озвалася: „Йду до тебе“. Підвівшись і надійшовши до дверей світлиці з веселим обличчям, вона одімкнула їх і сказала: „Чоловіче мій, скажу тобі, що брат Рінальдо, наш кум, тут; це господь послав його до нас, бо якби він не прийшов, то ми-б напевне втратили сьогодні нашого синочка“. Як почув це святий та божий простак, то мало не зомлів і каже: „Як так?“ — „Чоловіче мій, — одповіла жінка, — спочатку він одразу знепритомнів і я вже думала, що він кончився, і не знала, що мені почати й що мені казати, коли це нагодився брат Рінальдо, кум наш, і, взявши його на руки, сказав: „Кумо, це в нього глистюки всередині, підступили до серця і легко можуть призвести його до смерті; та ви не бійтесь, я їх замовлю і геть чисто всі знищу, і поки я піду звідтіля, то ви вже побачите, що ваша дитина буде така здорова, якою ви не бачили її ніколи. А як ти був

потрібний нам, щоб прочитати, деякі молитви і наймичка не знала, де тебе знайти, то він загадав своєму товаришеві прочитати їх з найвищого місця нашого будинку, а я й він увійшли сюди. А як при такому ділі не слід нікому бути, окрім матери дитини, то ми й замкнулися тут, щоб ніхто нам не заваджав; от і зараз ще дитина в нього на руках і я гадаю, що брат Рінальдо тільки дожидає, щоб його товариш кінчив молитви, але певне вже все зроблено, бо дитина прийшла до пам'яті". Дуриковатий чоловік поиняв усьому цьому віри; така взяла його любов до сина, що він не зрозумів, що жінка його одурила, і, глибоко зідхнувши, промовив: „Я хочу піти подивитись на нього“.—„Не ходи, — каже жінка, — бо ще, чого доброго, зіпсуєш те, що вже зроблено; пожди, я піду та подивлюся, чи можна тобі ввійти туди, і покличу тебе“. Брат Рінальдо який все це чув, встиг спокійно вдягнутися, узяв дитину на руки і, коли все улаштував так, як треба йому було, то гукнув: „Гей, кумо, чи це не кум часом?“—„Авже-ж, месере“, — відповів святий та божий. „Так заходьте сюди“, — сказав брат Рінальдо. Побожний чоловік пішов туди, а брат Рінальдо й каже йому: „Ось ваш синок, він вже, хвалити бога, здоровий, а я вже думав, що не бачити вам його ввечері живого. Звеліть поставити з воску фігуру таку, як і його зріст, на славу божу перед статуєю месера св. Амвросія, за заслуги якого господь виявив до вас таку ласку“. Дитина, побачивши батька, підбігла до нього й пестилася, як роблять звичайно малі діти; а той взяв сина на руки, плачучи, ніби вирвав його з могили, заходився цілувати його та дякувати кумові за те, що вилікував йому сина.

Товариш брата Рінальдо — що не одного отче-наша, а може більше за чотири навчив наймичку, подарував їй білого плетеного гаманця, що дала йому одна черниця, і зробив її своєю духовною дочкою, — коли почув, що святий та божий чоловік кличе під дверима жінку, то нишком зліз і став так, що йому було видно й було чути все, що там робилось. Побачивши, що все гаразд, він зійшов униз і, ввійшовши до світлиці, сказав: „Брате Рінальдо, отих чотири молитви, що ви мені замовили, я вже вичитав“.—„У тебе, голубе, чудові груди і ти дуже добре

зробив своє діло,—відповів йому брат Рінальдо,—а що-до мене, то я проказав тільки дві, коли прийшов кум; але ми сподобилися за твою і мою працю такої ласки, що дитина видужала“.

Побожний чоловік загадав принести гарних вин та ласощів і вконтентував кума і його товариша тим, чого вони потребували більше, ніж іншого. А тоді вийшов разом з ними з дому і відпустив їх з богом; а воскову по-стать замовив зробити негайно й послав почепити її, разом з іншими, перед фігурою св. Амвросія, тільки не того, що в Мілані“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Одного разу вночі Тофано замкнувся вдома від жінки; коли, не зважаючи на її благання, її не пустили до хати, то вона вдає, ніби кинулася в криницю, і кидає туди великий камінь. Тофано вибігає з хати й поспішає туди, а вона, входить до хати, замикається, залишивши його надворі, й, лаючись, завдає йому сорому.

Коли король побачив, що новела Елізи скінчилася, то негайно, звернувшись до Лауретти, висловив їй своє бажання, щоб вона розповідала; а тому вона, не гаючись, почала так:

„Ох, любове, які-ж великі твої сили. Які твої поради та вигадки! Який філософ, який артист був коли спроможний показати ту обачність, те уміння, ті докази, які ти нагло даєш тим, що йдуть услід за тобою? Справді, всяка інша наука важкувата в порівнянні з твоєю, як це дуже легко зрозуміти після всіх пригод, що про них оповідали до цього часу. До них я приєдную, любі дами, хитрість, що її вжила одна проста жінка,—таку, що не знаю я, хто-б інший міг її навчити цієї хитрости, окрім любови.

Так-от жив собі в Ареццо багатий чоловік, на наймення Тофано. Дали йому за жінку одну найкращу донну, ім'я якої було монна Гіта, яку він, не відомо чому, почав ревнувати. Коли дружина це спостерегла, то обурилася і не раз допитувалася в нього, з якої причини він її ревнує, а як він не міг зазначити жодної причини, окрім найзагальніших і нічого не вартих, то в неї з'явилася думка

заморити його тією самою недугою, якої він безпідставно боявся. Спостерігши, що один юнак, на її думку, дуже порядний, упадає за нею, вона дуже обережно почала зближатися з ним. Коли в неї з ним зайшло так далеко, що нічого іншого не залишилося, як завершити слова ділом, то вона вирішила й на це знайти спосіб. Знаючи, що серед інших негарних звичок її чоловіка була й така, що він любив випити, вона не тільки почала сприяти йому в цьому, а й дуже часто підбивати до цього спритним способом. І от він так до цього призвичаївся, що мало не що-разу, коли їй хотілося цього, вона питвом при-зводила його до того, що він був п'яний; а побачивши, що він п'яний, і положивши його спати, вона вперше зійшлася з своїм коханцем, а далі почала бачитись з ним часто й без страху. Вона так покладалась на чоловікове пияцтво, що не тільки насмілювалася приводити коханця до себе в хату, а ще й на більшу частину ночі сама ходила до його дому, що був недалеко відтіля.

Коли закохана дама й далі робила так, то сердешний чоловік почав ненароком догадуватися, що, намовляючи його на пияцтво, вона чомусь сама не п'є; це породило в ньому підозріння, чи не така тут часом справа, яка справді й була, тоб-то, що жінка підпоює його, щоб їй можна було жити собі на втіху, поки він спить. Бажаючи спробувати, чи так воно й справді, від одного разу не пив нічого, а ввечері прикинувся, на словах і в рухах, найп'янішою в світі людиною. Жінка, повіривши цьому і гадаючи, що йому вже не треба пити, щоб добре заснути, зараз-же положила його спати. Улаштувавши все це і вийшовши з дому, вона так само, як вже не раз це робила, подалася до дому свого любовника і залишилась там до півночі.

Як тільки Тофано почув, що жінки нема, устав і, надійшовши до своїх дверей, замкнув їх зсередини, а сам став біля вікон, щоб подивитись, коли повернеться жінка, і сказати їй, що він догадався, що вона виробляє. Так він і стояв, поки не повернулася жінка. Коли вона повернулася і побачила, що двері замкнені, то дуже засмутилася й почала намагатися силою відчинити двері. Продержавши її отак деякий час, Тофано сказав: „Даремно ти працюєш, жінко, бо сюди тобі не вернутися; іди собі,

вертайся туди, де була до цієї пори і будь певна, що не повернешся сюди ніколи, поки я на очах твоїх родичів та сусідів не вшаную тебе за це діло так, як тобі належить". Жінка почала просити його на бога, щоб він був такий ласкавий та відчинив їй, бо вона прийшла не звідтіля, звідкіля він думає, а з посидінок у сусідки, бо ночі довгі, і вона не може ні проспати їх цілком, ані висидіти самаодна, без сна. Але-ж не пособило це прохання, бо цей дурень намігся, щоб усі мешканці Арещо дізналися про такий сором, що його до цього часу ніхто не знав.

Побачивши, що проханням нічого не вдієш, жінка почала нахвалятися й сказала: „Коли ти мені не відчиниш дверей, то я зроблю тебе найнещасливішою в світі людиною“. На це Тофано відповів: „А що-ж ти мені можеш зробити?“. Жінка, розум якої вже загострила любов своїми порадами, одповіла: „Перше, ніж я наважуся перетерпіти осудовисько, яке ти хочеш мені безповинній вчинити, я кинуся в оту криницю, що є поруч, і коли мене згодом знайдуть мертвою, то всі повірять, що ніхто інший, а ти, п'яний, вкинув мене туди. І тоді тобі доведеться або тікати, втерявши все, що маєш, і жити в вигнанні, або накласти голову, як моему душогубові, яким ти й станеш в дійсності“. Ці слова ані трохи не збили Тофано з його дурного наміру. А тому жінка сказала: „Коли так, то ось що: я не хочу більше терпіти такої досади, бог тобі суддя! Загадай забрати мою прядильницю, що я залишила тут“. Промовивши це, вона подалась до криниці, а ніч була така темна, що ледве можна було розгледіти одно одного на дорозі. Узявши здоровий камінь, що лежав біля криниці, скрикнувши: „Прости, господи!“ вона жбурнула його в криницю. Камінь упав у воду і наробив багато гамору. Коли Тофано почув, то поїняв віри, що вона й справді кинулась туди, а тому, вхопивши баддю з вірьовкою, мерщій вискочив з хати рятувати жінку й побіг до криниці.

А жінка, що притаїлася біля дверей свого дому, як побачила, що чоловік побіг до криниці, зараз-же ввійшла до хати, замкнулась зсередини і, надійшовши до вікна, почала говорити: „Води треба підливати до вина тоді, як п'ють, а не опісля“. Почувши її голос, Тофано

побачив, що його одурено, повернувся до дверей і як не міг увійти до хати, то почав умовляти жінку, щоб вона одчинила йому двері. А вона вже не нишком, як розмовляла до того часу, а вголос, майже з криком, одповіла: „Хай мене хрест святий поб'є, осоружний п'яного, коли ти сьогодні вночі ввійдеш сюди! Не сила моя далі терпіти оці твої звички, я мушу всім показати, який ти і в яку пору вночі повертаєшся додому“. Розгніваний Тофано й собі заходився лаяти її й кричати, через що сусіди, почувши гамір, повставали—і чоловіки і жінки—підбігли до вікон, питаючи, що там таке. Жінка, плачучи, почала говорити: „Оце той негідник, що ввечері повертається до мене додому п'яний або проспиться в шинках, а тоді приходять в таку пору. Я довго терпіла це, але не помагалось, а тому, коли терпець увірвався, я й наважилась призвести його до такого сорому, що замкнулася від нього в хаті, щоб подивитися, чи не покається він після цього?“ Дурний Тофано з свого боку оповідав, як було діло, і дуже загрожував їй. А жінка говорила своїм сусідам: „Ось тепер ви бачите, що це за людина! Щоб ви сказали, якби я, отак, як він, була на вулиці, а він, як оце я, вдома? Далєбі, я не маю сумніву, що ви-б повірили, що він каже правду. От ви й переконайтеся, чи він при собі: каже, ніби це я зробила те, що, гадаю я, він сам вчинив. Він хотів налякати мене, кинувши в криницю не знати що; краще дав-би бог, щоб він справді кинувся туди і втопився, щоб розвелось в воді вино, якого він надто багато напився“.

Сусіди, чоловіки й жінки, заходилися гримати на Тофано, звертаючи на нього всю вину й лаючи його за те, що він складає все на жінку. Незабаром звістка про це пішла від сусіди до сусіди, аж поки не дійшла до жінчиних родичів. З'явившись туди й дізнавшись од одного й другого сусіди, в чому справа, вони взялися до Тофано й так його попобили, що потрошили всього, а тоді прийшли до нього в хату, забрали добро його жінки й повернулися разом з нею додому, нахваляючись, що нароблять Тофано ще гіршого лиха.

Побачивши, що він опинився в дурнях, а ревності ні до чого доброго не призвели, Тофано, який дуже любив

жінку, вдався по допомогу до кількох приятелів і зробив так, що незабаром у добрій злагоді знову забрав до себе в хату жінку, обіцяючи їй, що ніколи в світі не ревнуватиме її, окрім того він дозволив їй робити все, що хоче, та тільки так обережно, щоб він не помітив цього. Так він зробив, як той дурний селянин, що за його жито ще його й побито. Нехай живе любов і нехай згине війна і все її кодрло!“

НОВЕЛА П'ЯТА.

Ревнивець, удаючи з себе священика, сповідає свою жінку, а вона йому дає зрозуміти, що кохає одного пан-отця, який ходить до неї що-ночи. Поки ревнивець нишком чатує біля дверей, жінка заадає коханцеві пройти до неї дахом і проводить з ним час.

Після того, як Лауретта скінчила своє оповідання, і всі похвалили жінку за те, що вона добре зробила і так, як належало тому негідному, король, щоб не марнувати часу, звернувся до Ф'ямметти і ласкаво нагадав їй за обов'язок оповідати; через це вона почала так:

„Шляхетні дами, попередня новела примушує й мене розповісти про ревнивого чоловіка, бо, на мою думку, те, що роблять їм їхні жінки, добре, особливо тоді, коли чоловіки ревнують без підстави. І якби складачі законів усе добре зміркували, то, я гадаю, слід було-б, щоб вони, в такому випадкові, призначали жінкам не иншу кару, а тільки ту, яку вони призначають людині, що робить шкоду иншому, захищаючись. Адже-ж ревнівні чоловіки зазіхають на життя молодих жінок і настирливо добиваються їхньої смерти. Жінки цілісінький тиждень не бачать світу божого, заклопотані родинними та хатніми справами, бажаючи, як і инші люди, в дні свят мати якусь розвагу, якийсь спокій і можливість трохи повеселитися, як це роблять селяни по селах, ремесники по містах та голови по судах; як це зробив господь, що опочив у сьомий день од усіх трудів своїх; як того вимагають святі та цивільні закони, що на славу божу та з огляду на загальне благо всіх відділили дні роботи від днів спочинку. Але ревнівні чоловіки не погоджуються й на це,—навіпаки, вони роблять так, що ці дні, радісні для всіх инших, бувають для їхніх жінок ще сумнішими

та жалібнішими, бо чоловіки тоді ще дужче гнітять їх і не випускають з хати. До якої міри і як саме це пригнічує сердешних жінок, про це знають тільки ті, хто зазнав цього на собі. А тому я роблю висновок, що за те, що жінка робить ревнивому без підстави чоловікові, її зовсім не слід осуджувати, а треба хвалити.

Так от жив собі в Аріміно купець, багатий і на маетки і на гроші. Була в нього жінка-красуня, до якої він надмірно ревнував. І не було в нього для цього ніякої підстави, окрім того, що як він її дуже любив і вважав за дуже гарну й знав, що вона як-найбільше дбає про те, щоб подобатися йому, то думав, ніби й кожний її любить, і всім вона здається красунею і так само старається бути до вподоби иншим, як і йому, — доказ того, що людина була нікчемна й мало тямуща. Отак ревнуючи, він так її стеріг та такі робив її утиски, що певне й в'язничники не держать багатьох засуджених на смерть під таким пильним оком. Жінка не тільки не могла піти на весілля, на свято, чи до церкви, чи переступити поріг хати, але не сміла підійти до вікна або виглянути з дому за будь-чим. Через те жилося їй дуже зле, і вона ще нетерпеливіше перебувала цю муку тому, що не почувала за собою аж ніякої провини. А тому, побачивши, що чоловік не по правді кривдить її, вона наважилась дати собі втіху і винайти по змозі спосіб — якщо можна було його винайти — улаштуватися так, щоб її кривдили не без причини. А як їй не вільно було підійти до вікна і таким способом не можна було показати комусь, хто-б глянув на неї, йдучи вулицею, що вона хоче його кохання, то вона, знаючи, що в будинку поруч з нею живе один юнак, вродливий і приязний, надумала дивитися в щілину, якщо знайдеться будь-яка дірочка в стіні, що відділяла її будинок від того дому, поки не побачить юнака й поки їй не пощастить поговорити з ним і віддати йому своє кохання, коли він того побажає; а як буде нагода, то часом і зійтися з ним і таким чином розважити себе в своїй гіркій долі, поки в чоловіка не вискочать дурощі з голови. Коли чоловіка не було вдома, то вона, тиняючись сюди й туди і оглядаючи стіну, спостерегла ненароком, що в одному дуже затиш-

ному місці в стіні була щілина: дивлячись крізь ту щілину, хоч і мало що розбираючи, що там є по той бік стіни, вона таки побачила кімнату, в яку виходила щілина, і сказала собі: „Якби це була Філіппова кімната (тоб-то її молодого сусіди), то-б моє діло наполовину було зроблене“. Вона загадала своїй покоївці, що спочувала її горю, обережно довідатись, і справді виявилось, що юнак спав там однісінський. А тому вона не раз підходила до щілини і, коли чула, що юнак дома, кидала в щілину камінці та ломачки і добилася того, щоб він підійшов подивитися, що там таке. Вона нишком покликкала юнака, а він упізнав її голос і озвався до неї; користуючись нагодою, вона в коротеньких виразах вилила йому свою душу. Дуже задоволений цим, юнак зробив так, що з його боку щілина стала ширша, але так, що ніхто не міг-би цього помітити. Тут вони не раз розмовляли собі один з одним і стискали руки, але далі йти ніяк не можна було, бо ревнивий чоловік суворо пильнував. Надійшли різдвяні свята, і жінка сказала чоловікові, що, за його дозволом, вона хотіла-б піти ранком на Різдво до церкви, щоб висповідатися і запричаститися, як це роблять інші християни. Тоді ревнивий чоловік запитав: „Які там у тебе такі гріхи, що ти хочеш сповідатися?“ Жінка сказала: „Як так? Ти думаєш, що я свята, коли не випускаєш мене з хати? Ти-ж добре знаєш, що й на моїй душі є гріхи, як і в усіх живих людей, але я не маю охоти сповідатися перед тобою, бо ти-ж не піп“. Ці слова викликали в ревнивого чоловіка підозріння; наважившись дізнатися, яких таких гріхів вона наробила, він вигадав, яким способом це зробити, і відповів, що згоджується, але бажає, щоб вона пішла не до іншої якоїсь церкви, а тільки до їхньої капели, і нехай ввійде туди рано-вранці й висповідатися або в їхнього капелана, або в будь-якого священника, що його призначить їй капелан, але не в іншого,—і зараз-же повинна повернутися додому. Жінці здавалося, що вона майже вгадала, чого він хоче, і вона, не заперечуючи одповіла, що так і зробить.

Коли настав різдвяний ранок, жінка встала вдосвіта, причепурилась і пішла до церкви, яку визначив їй чоловік.

Ревнивий муж устав і собі, пішов до цієї самої церкви і був там раніше від жінки; умовившись з тамтешнім священником про те, що він має робити, він швиденько нап'яв на себе попівську рясу з великим капюшоном, що спадав на обличчя, таким, у яких ми бачимо священників, насунув його ще трохи на обличчя й сів у хорі. Жінка, як прийшла до церкви, то покликала священника; той з'явився, але як почув, що вона хоче сповідатися, то сказав, що не може вислухати її, а пошле до неї одного з своїх товаришів; він пішов собі і послав ревнивця йому-ж на горе. Той з'явився з урочистим виглядом і хоч було ще не дуже видко і він дуже низько насунув на очі капюшона, але йому не пощастило так сховати себе, щоб жінка відразу не впізнала його. Спостерігши це, вона сказала собі: „Хвалити бога, що цей ревнивець зробився попом; хай-же буде так,—я йому дам те, чого він шукає“. Удаючи, ніби не впізнала його, жінка зараз-же стала перед ним навколяшки.

Добродій ревнивець набрав у рот камінців, які трохи заваджали йому говорити, навмисне, щоб жінка не впізнала його голосу, бо все інше, на його думку, так перетворило його, що вона ніколи в світі не впізнає його. Почавши сповідатись, жінка сказала йому передовсім, що вона заміжня, і призналася, між іншим, що закохана в священникові, який що-ночі приходить спати з нею. Коли ревнивий чоловік почув це, то йому здалося ніби ножем ударили його в серце, і коли-б не взяло його бажання дізнатися ще й далі, то він кинув-би сповідь і пішов-би собі. Стримавши себе, він спитав у жінки: „Як це так? Хіба ваш чоловік не спить з вами?“ Жінка відповіла: „Спить, месере“.—„А як-же-ж може спати з вами й священник?“ — запитав ревнивий чоловік. „Месере,—промовила жінка,—я не знаю, якими хитрощами священник умудряється робити це, але нема таких дверей у домі, що не розчинилися-б, хоч і як були-б замкнені, як тільки він доторкнеться до них; він мені каже, що як тільки наблизиться до дверей моєї світлиці, то перше, ніж одчиняти їх, промовляє якісь там слова, від яких мій чоловік одразу засипає; а як почує він, що чоловік спить, то відчиняє двері, входить і залишається зо мною; не було

ще ні разу так, щоб йому не вдалося цього зробити". Тоді ревнивий чоловік сказав: „Не гарно це, мадонно, вам треба зовсім залишити це“. На це жінка відповіла йому: „Месере, я не думаю, щоб у мене вистачило сили зробити це — так дуже я люблю його“. — „Коли так, — сказав ревнивий чоловік, — то я не можу зняти з вас цього гріха“. — „Це мене смутить, — каже жінка, — бо я не прийшла сюди брехати; коли-б думала, що можу це зробити, то так-би й сказала вам“. Тоді ревнивець сказав: „Вірте, мадонно, що мені жалко вас, бо я бачу, що таким способом ви загубите свою душу; але я з-заради вас уживу всіх зусиль і читатиму особливі молитви до господа бога за вас, може вони й пособлять вам; а інколи я посила-тиму до вас свого служку, якому ви скажете, чи помогли вони, чи ні, як допоможуть, то ми підемо й далі“. На це жінка сказала: „Месере, ви того не робіть, щоб посилати до мене додому кого-б там не було, бо якби довідався про це мій чоловік, то він такий ревнивий, що весь світ не вибив-би йому з голови, що той приходить не інакше, як тільки в негарній справі, і тоді він мені цілий рік не дасть дихати“. Тоді ревнивий чоловік каже їй: „Не бійтесь цього, мадонно, я вже знайду такий спосіб, що ви ніколи не почувете від чоловіка ані слова про це“. А жінка відповідає йому: „Якщо ви беретесь зробити це, то я не від того“.

Відбувши сповідь і одержавши відпущення, вона підвелася й пішла вистояти обідню. А ревнивий чоловік, в своїй недолі, пішов, відсапуючись, скидати попівське вбрання й повернувся додому, пройнятий бажанням застати священика з жінкою й наробити лиха обом їм. Повернувшись з церкви, жінка чудово спостерегла по обличчю чоловіка, що гарненько почастивала його на свято, а він, як тільки міг, силкувався затаїти те, що зробив, як і те, про що, на його думку, довідався. Він вирішив наступної ночі чатувати біля дверей з вулиці, чекаючи, коли з'явиться піп, і сказав жінці: „Мені доведеться сьогодні вечеряти й ночувати в іншому місці, а тому замкни добре двері з вулиці, на сходах і до своєї кімнати та й лягай спати, коли схочеш“. Жінка відповіла: „Іди здоровий“. Вибравши слухний час, вона надійшла до щілини

і подала умовне гасло; коли Філіппо почув його, то зараз-же надійшов до щілини. Дама розповіла йому, що вона зробила вранці і що сказав їй чоловік по обіді, а тоді додала: „Я певна, що він не вийде з дому, а чатуватиме біля дверей, а тому спробуй сьогодні вночі пройти сюди дахом, щоб нам побути вдвох з тобою“. Дуже задоволений цим, юнак сказав: „Мадонно, покладіться на мене“.

Як настала ніч, ревнивий чоловік нишком заховався зі зброєю внизу в кімнаті; жінка звеліла позамикати всі двері, а особливо ті, що на сходах, щоб ніяк не можна було ввійти ревнивому чоловікові. А юнак з свого боку пробрався дуже обережно, і коли, на їх думку, настала пора, вони полягали в ліжку і віддалися обопільній насолоді та втісі, а як настав день, юнак повернувся додому. А засмучений ревнивий чоловік, залишившись без вечері і помираючи з холоду, мало не всю ніч вистояв озброєний біля вхідних дверей, дожидаючи, чи не прийде священник. Коли вже розвиднилося, то вже не маючи сили чатувати далі, він ліг спати в кімнаті внизу. Прокинувшись близько третьої години, коли вже надвірні двері були відчинені, він, удаючи, ніби прийшов звідкілясь, увійшов до хати й попоїв. Трохи згодом, приславши хлопчика, ніби службу того священника, що сповідав його жінку, він звелів спитати, чи приходив до неї той, про кого вона знає. Жінка, що дуже добре впізнала посланця, одповіла, що цієї ночі він не приходив і як він так робитиме, то вона, може, викине його з голови, хоч і не бажає, щоб його не було в неї на думці.

Що-ж мені розповідати вам далі? Чимало ночей вистояв ревнивий чоловік під дверима, бажаючи зловити священника, а жінка тим часом раз-у-раз розважалася з коханцем. Кінець-кінцем, не маючи вже сили терпіти далі, ревнивий чоловік з гнівом зробив допит жінці про те, що вона говорила священникові того ранку, коли сповідалася. Жінка відповіла, що не скаже йому цього, бо так не годиться і непристойно. На це ревнивий чоловік одповів: „Злочинна жінко, на твоє лихо я знаю, що ти йому казала; мені треба досконально довідатися, хто той піп, в якому ти так закохана і який, користуючись своїми

чарами, спить з тобою що-ночі, а коли не скажеш, то я відкрию тобі жили“. Жінка сказала, що це неправда, ніби вона закохана в якомусь священикові. „Як?— каже ревливий чоловік:— хіба ти не говорила отак і так священикові, що сповідав тебе?“ Жінка відповіла: „Він не тільки переказав тобі це, але ще так докладно, ніби ти сам там був. Так, я сказала йому про це“.— „Так от,— каже ревливий чоловік,— признайся мені, що це за священик, та швидше мені“. Жінка всміхнулася й промовила: „Я дуже задоволена, коли розумного чоловіка жінка-простачка водить за носа так, як того барана водять за роги на бійню; хоч ти й не розумний, та й не був розумним з того часу, як дозволив вп'ястися в твоє серце, сам не знаючи навіщо, нечистому духові ревностів; а що ти дурніший і грубіший, то менше мені від того доброї слави. Невже ти думаєш собі, чоловічку мій, що я така-ж сліпа на очі тіла, як ти на очі душі? Звичайно, ні! Як тільки я глянула, то зразу впізнала, хто такий священик, що сповідав мене, і знаю, що це був ти. Але я вирішила дати тобі те, чого ти шукав, і дала. А ти, якби був такий розумний, як тобі здається, то не силкувався-б таким способом дізнаватися про таємниці своєї доброї жінки і, не захоплюючись безпідставним підозрінням, догадався-б, що те, в чому вона призналася тобі, була правда і не було в цьому ніякого гріха для неї. Я сказала тобі, що люблю священика; а хіба ти, якого я люблю не знати за що, не зробився тоді священиком? Я сказала тобі, що жодних дверей мого дому не можна замкнути від нього, коли він хоче спати зо мною; а які-ж двері в хаті були замкнені, коли ти хотів прийти туди, де була я? Я сказала тобі, що священик спить зо мною що-ночі; а хіба-ж було коли так, щоб ти не спав зо мною. Скільки разів ти прислав до мене свого служку, стільки-ж, як ти сам добре знаєш, ти не був у мене, і я звеліла відповісти, що священика в мене не було. Який дурень, окрім тебе, що дався ревностям засліпити собі очі, не зрозумів-би всього цього? А ти ще вдома вночі чатував під дверима і гадаєш, що впевнив мене, ніби ти ходив вечеряти й ночувати десь у іншому місці? Опам'ятайся, нарешті, і зробиш знов людиною, якою був колись, не

будь посміховищем для тих, хто, як і я, знає твої фіглі, і покинь стерегти мене так пильно, як ти це робиш, бо, присягаюсь, коли-б я схотіла поставити тобі роги і в тебе було сто очей, а не двоє, я-б узялася зробити тобі вітиху в такий спосіб, що ти-б і не догадався“.

Нещасливий ревнивець, якому здавалося, ніби він дуже спритно дізнався про жінчину таємницю, почувши це, зрозумів, що пошився в дурні. Нічого не сказавши, він почав вважати свою дружину за добру, розумну і позбувся ревнощів тоді, коли вони потрібні були, так само, як пройнявся ними тоді, коли не було в них ніякої потреби. А тому мудра жінка, що тепер мала майже вільну волю робити все, що схоче, викликала свого коханого не через дах, як це роблять кішки, а через двері, і, поводячись з належною обережністю, не раз тішилася й розважалася з ним після цього“.

НОВЕЛА ШОСТА.

До мадонни Ізабелли, коли в неї був Леонетто, приходить месер Ламбертуччо, що любить її; коли повернувся її чоловік, то вона виганяє Ламбертуччо з хати з ножом у руці, а її чоловік проваджає Леонетто.

Аж дивно, як сподобалася всім новела Ф'ямметти, і всі запевняли, що жінка чудово зробила і так, як і годилося зробити дурневі. Коли-ж оповідання скінчилося, то король загадав оповідати далі Пампінєї. От вона й почала казати:

„Багато дехто, висловлюючись просто, каже, що кохання зводить з розуму і робить того, хто кохає, немов-би нерозсудливим. Мені здається, що ця думка нерозумна, як довели це попередні оповідання, та й я маю намір довести це ще раз.

У нашому місті, багатому на всяке добро, жила молода, прекрасна і доволі вродлива дама, жінка одного дуже хороброго й поважного лицаря. І як не раз трапляється, що увесь час та сама їжа не завжди задовольняє людину і вона часом хоче змінити її, так і ця дама, не зовсім задовольняючись чоловіком, закохалася в одному юнакові, на наймення Леонетто, доволі милому й

гарно вихованому, хоч був він і не високого коліна. Він також закохався в ній, і, — як ви самі знаєте, що рідко обходиться без наслідків, яких бажають обидві сторони, — вони не багато витратили часу, щоб завершити своє кохання.

Сталося тим часом так, що в ній, як жінці вродливій і привабній, дуже закохався один лицар, на наймення месер Ламбертуччо, якого вона, як людину неприємну й осоружну, ні за що на світі не могла покохати; а він дуже чіплявся до неї, засилався до неї, а коли й це не помогло, звелів переказати їй, як людина, що має вплив, що осоромить її, коли вона не вволить його бажання. Через те вона наважилася скоритися його волі, бо боялася й знала, що це за людина.

Коли дама, яку звали Ізабеллою, відрядилася, за нашим звичаєм, улітку до одного свого чудового маєтку на селі, то трапилося так, що одного разу ранком її чоловік виїхав на кілька днів; вона послала переказати Леонетто, щоб він прийшов і побув з нею, і той, дуже зрадівши, зараз-же пішов. І месер Ламбертуччо, довідавшись, що чоловік дами відсутній, і собі поїхав до неї сам, верхи на коні, й постукав у двері. Побачивши його, служниця дами зараз-же пішла до неї в кімнату, де вона була разом з Леонетто, покликала її й сказала: „Мадонно, месер Ламбертуччо тут унизу, сам“. Як почувла це дама, то відчула себе найнещасливішою в світі жінкою, але, побоюючись його, попрохала Леонетто, — не погордувати й сховатися на деякий час за завісою її постелі, поки не піде собі Ламбертуччо. Леонетто, що боявся його не менше, ніж дама, заховався там, а вона загадала служниці піти й одчинити двері Ламбертуччо. Та відчинила. Він зліз у дворі з коня і, прив'язавши його до гака, пішов нагору. З веселим обличчям дама вийшла йому на зустріч туди, де починалися сходи і, прийнявши його з як-найпривітнішими словами, спитала, що він поробляє. Лицар, обнявши й поцілувавши її, сказав: „Серденько моє, я довідався, що вашого чоловіка немає дома, а тому й з'явився, щоб трохи побути з вами“. По цій мові вони пішли до кімнати, замкнулися зсередини, і месер Ламбертуччо почав бавитися з нею.

Коли отак він пробував з нею, зовсім несподівано для дами сталося так, що повернувся її чоловік. Як побачила служниця, що він недалеко від дому, то зараз-же побігла до кімнати дами й сказала: „Мадонно, повернувся месер і мені здається, що він уже внизу у дворі“. Як почула це дама, то, знаючи, що в неї в хаті двоє мужчин,—і розуміючи, що лицаря не можна сховати, бо його кінь у дворі,—вважала, що вже їй край. Але тим часом зараз-же скочила з ліжка, зміркувала собі і сказала месерові Ламбертуччо: „Месере, коли ви хоч трохи бажаєте мені добра і хочете врятувати мене від смерти, то ви зробіте так, як я вам скажу: візьміть у руки свій ніж, вийнятий з піхви, і зйдіть по сходах з лютим, розгніваним обличчям, промовляючи: „Присягаюсь богом, що ти попадешся мені в руки в іншому місці!“ І коли-б мій чоловік схотів затримати вас або розпитати, не кажіть нічого, окрім того, що я сказала вам і, сівши на коня, ні за що в світі не залишайтеся з чоловіком“. Месер Ламбертуччо одповів, що з охотою зробить так. Вихопивши ножа, з обличчям, що зашарілося так від перебутої втоми, як і від гніву, що повернувся лицар, він зробив так, як наказала йому дама. Її чоловік, що вже зліз з коня в дворі, здивувався коневі і вже мав піти вгору по сходах, коли вгледів месера Ламбертуччо, що йшов униз, здивувався його словам і виглядові і спитав: „Що це таке, месере?“ Месер Ламбертуччо став на стремена, сів на коня і, не промовивши нічого, окрім: „Присягаюсь богом, що ти попадешся мені в руки в іншому місці!“ поїхав.

Поважний чоловік, як вийшов нагору, зустрів свою дружину над сходами, розгублену, перелякану й спитав її: „Що це таке? Кому це нахваляється месер Ламбертуччо і чого він такий розгніваний?“ Жінка, наблизившись до кімнати, щоб Леонетто було чути, відповіла: „Месере, ще ніколи я так не налякала, як зараз. Сюди прибіг якийсь юнак, якого я не знаю і за яким гнався з ножем у руці Ламбертуччо; побачив, що ця кімната випадково відчинена, й сказав мені весь тремтючи: „Мадонно, на бога, рятуйте, щоб мене не вбили на ваших очах“. Я встала і тільки хотіла розпитати, хто він і що

йому таке, як месер Ламбертуччо ввійшов і каже: „Де ти, зраднику? Я заступила йому дорогу до кімнати й не дала йому ввійти туди, а він був такий ввічливий, що побачивши, що мені було-б неприємно, коли-б він увійшов сюди, наговоривши багато слів, зійшов униз, як ти й бачив“. Мовив тоді чоловік: „Ти добре зробила, жінко, бо надто багато сорому було-б нам, якби когось тут убили. А месер Ламбертуччо зробив дуже погано, що погнався за людиною, яка тут сховалася“. Далі чоловік спитав: „А де-ж той юна́к?“ Дружина відповіла: „Не знаю, месере, де він заховався“. Тоді лицар гукнув: „Де-ж ти там? Виходь, не бійся“.

Леонетто, який все це чув і був переляканий, бо й справді набрався страху, вийшов звідтіля, де заховався. Тоді лицар запитав: „Що в тебе було з месером Ламбертуччо?“ Юнак одповів: „Нічогісінько, месере, бо я цілком упевнений, що або він ошалів, або мав мене за когось иншого, бо як тільки вгледів мене на дорозі недалеко від цього палаццо, то схопився за ніж і гукнув: „Смерть тобі зраднику!“ Я вже й не питав його, яка причина, а подався навтьоки, що мав сили, і прибіг сюди, де з ласки божої і цієї дами, я врятувався“. Тоді лицар сказав: „Тепер нічого не бійся, я одвезу тебе додому, живого й здорового, а там ти подбай про те, щоб довідатися, що він мав проти тебе“. Повечеряли разом, і лицар посадив юнака на коня, провів аж до Флоренції і привіз його додому. А молодий чоловік, слухаючись поради дами, того-ж вечора таємно побалакав з месером Ламбертуччо і так владнав з ним справу, що хоч згодом багато говорилося про це, але лицар ніколи не догадався, як пожартувала з ним дружина“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Лодовіко признається мадонні Беатріче, що він кохає її; вона посилає свого чоловіка Егано, одягнувши його в своє убрання, в сад і спить з Лодовіко, який, вставши, йде до саду й б'є Егано.

Спритність мадонни Ізабелли, про яку оповідала Пампінея, на думку всього товариства, була надзвичайна; але Філомена, якій король звелів оповідати далі, промовила:

„Любі дами, якщо я не помиляюсь, та, про яку я розповім вам зараз, на мою думку, така-ж прекрасна й спритна.

Ви певне знаєте, що в Парижі жив колись один флорентійський шляхтич, який зробився купцем через бідність; і так пощастило йому в торгівлі, що з неї він дуже забагатів. Од жінки в нього був тільки один син, якого він назвав Лодовіко. Щоб він пішов у шляхетний рід батька, а не в крамарі, батько не схотів держати його в крамниці, а віддав на службу, разом з іншими шляхтичами, до французького короля, де він навчився доволі гарних звичаїв і всього хорошого.

Коли він пробував там, сталося так, що декілька лицарів, що повернулися від гробу господнього³⁾, застали на бесіді скількох юнаків, а між ними був і Лодовіко. Почувши, що вони розмовляють про красунь Франції, Англії й інших частин світу, один лицар почав запевняти, що скільки світу він не з'їздив, скільки жінок не бачив, а таки не знайшов ні одної, подібної красою до дружини Егано деї Галуцці в Болонї, на наймення Беатріче, з чим погодились всі його товариші, що бачили її разом з чоловіком у Болонї.

Як почув це Лодовіко, що ще ні в кому до цього часу не закохувався, то запалився таким бажанням побачити її, що ні про що інше не міг думати. Остаточо вирішивши відрядитися до Болонї, щоб побачити її і залишитися там, якщо вона сподобається йому, Лодовіко повідомив батька, що хоче поїхати до гробу господнього, на що й дістав дозвіл з великими труднощами. Назвавши себе Анікіно, він прибув до Болонї. Доля зробила так, що другого-ж дня він побачив ту даму на одному святі, і вона здалася йому ще кращою, ніж він сподівався. А тому, палко закохавшись, він вирішив не залишати Болонї, поки не доб'ється її кохання.

Міркуючи собі, який спосіб до цього йому вибрати, одкинувши всі інші способи, він розраховував, що коли йому пощастить зробитися слугою її чоловіка,— а їх було багато в нього,— то може йому пощастить добитися й того, чого він бажав. А тому, спродавши свої коні, улаштувавши своїх людей так, щоб їм було добре, і нака-

завши їм удавати, ніби вони його не знають, Лодовіко добре познайомився з своїм хазяїном і розповів йому, що з охотою найнявся-б за слугу до хорошого пана, коли-б напивав такого. На це хазяїн одповів: „З тебе якраз буде добрий прислужник одному дворянинові цього міста, на наймення Егано, який держить силу їх і бажає, щоб усі були такі показні, як ти. Я побалакаю з ним про це“. Він так зробив, як і сказав. Він не пішов од Егано, поки не влаштував у його Анікіно, а цей дуже зрадів.

Живучи в Егано і маючи нагоду раз-у-раз бачити його жінку, Лодовіко став прислужувати Егано так добре і так догоджав йому, що той полюбив його і нічого без нього не наважувався робити, доручивши йому й самого себе і всі свої справи. Одного разу трапилося так, що Егано подався на полювання; Анікіно залишився вдома, а мадонна Беатріче, яка ще не догадувалася, що він любить її, хоч, не раз придивляючись до нього та його звичаїв, дуже хвалила його і він їй подобався, почала грати з ним у шахи. Анікіно, бажаючи догодити їй, піддавався, щоб вона обіграла його, і робив це так спритно, що дама мала від того надзвичайну втіху. І от, коли прислужниці дами, що дивились на гру, пішли собі, залишивши їх грати самих, Анікіно глибоко зідхнув. Глянувши на нього, дама спитала: „Що тобі таке, Анікіно? Тобі неприємно, що я виграю?“—„Мадонно,— відповів Анікіно,— дещо важливіше від цього було причиною мого зідхання“. Тоді дама сказала: „Скажи-ж мені про це, якщо ти любиш мене“. Коли Анікіно почув, що такими словами: „якщо ти мене любиш“— закликає його та, яку він любив над усе на світі, то зідхнув ще дужче; через те дама знов почала просити, щоб він признався їй, яка причина його зідхань. На це Анікіно сказав: „Мадонно, я дуже боюсь, що ви розгніваєтесь, коли я вам скажу; а до того ще й побоююсь, що ви розкажете про це комусь иншому“. Дама відповіла: „Далебі, мені не буде прикро і запевняю тебе, що ніколи й слова не скажу нікому, щоб ти не говорив мені— хіба що сам побажаєш цього“. Мовив тоді Анікіно: „Якщо ви обіцяєте це мені, то я вам скажу“; і мало не в сльозах розповів, хто він такий, що

він про неї чув, де і як закохався в ній і чому пішов у слуги до її чоловіка; а далі почав уклінно просити її, коли це можливо, змилосердитись над ним і виконати його таємне й таке палке бажання; а коли вона не має охоти зробити це, то нехай дозволить йому залишатися в такому-ж, як тепер, стані і любити її.

О, чудова насолодо болонської крові, як слід було завжди в таких випадках вихвалити тебе! Ніколи ти не мала охоти до сліз та зідхань, а раз-у-раз схилялася на прохання й ладна була віддатися любовним хотінням. Коли-б я міг високо піднести тебе достойною хвалою, то мій голос не зазнав-би втоми!

Поки Анікіно говорив, красуня дивилася на нього і, цілком доймаючи віри його словам, так дуже пройнялася коханням, якого він благав у неї, що й собі почала зідхати, а зідхнувши, одповіла: „Любий мій Анікіно, будь певний: ні дарунки, ні обіцянки, ні залицяння шляхтичів та вельможних і інших людей, — бо до мене залицялося та й ще залицяється багато людей, — ніколи ще не зворушили мого серця так, щоб я покохала когось. А ти за такий недовгий час, поки говорив оце, зробив те, що я далеко більше належу тобі, ніж сама собі. Я гадаю, що ти цілком заслужив мого кохання, і тому я даю його тобі й обіцяю, що ти матимеш від нього насолоду раніше, ніж мине ця ніч. А щоб це сталося, подбай про те, щоб опівночі увійти до моєї кімнати: я залишу двері незамкнені. Ти знаєш, з якого боку ліжка я сплю; як прийдеш туди, то, коли я спатиму, доторкнися до мене, щоб я прокинулась і я з утіхою задовольню твоє бажання, яке ти так довго плакав. А щоб ти впевнився в цьому, я дам тобі в завдаток поцілунок“. І, обнявши Анікіно, дама поцілувала його, а він її.

Після того, як вони поговорили про це, Анікіно, залишивши даму, пішов у деяких своїх справах, дожидаючи з найбільшою в світі радістю, щоб швидше настала ніч. Егано, що повернувся з полювання, повечеряв і, відчуваючи втому, пішов спати, а жінка за ним, не замкнувши, як і обіцяла, дверей до кімнати. В умовлений час Анікіно підійшов до дверей і, нишком увійшовши до світлиці, замкнув за собою двері, подався в той бік, де спала дама

і, положивши руку їй на груди, побачив, що вона не спить. Коли вона почула, що Анікіно прийшов, то, схопивши обома руками його руку і міцно тримаючи її, почала так ворухитися на ліжку, що розбудила Егано й сказала йому: „Вчора ввечері я не хотіла нічого говорити тобі, бо бачила, що ти втомився. А тепер скажи мені, хай бог тобі поможе, Егано, — кого ти вважаєш за найкращого і найчеснішого і кого найбільше любиш з усіх слуг, які є в тебе?“ Егано відповів: „Навіщо ти, жінко, питаєш мене про це? Хіба-ж ти не знаєш? У мене нема та й не було ніколи такого слуги, на якого-б я так звірявся й кому-б так вірив і якого любив-би, як вірю й люблю Анікіно. Але навіщо ти питаєш мене про це?“ Як почув Анікіно, що Егано прокинувся і що про нього йде розмова, то кілька разів смикнув до себе руку, щоб утекти, бо дуже побоювався, що дама хоче одурити його, але вона так ухопила його і так міцно держала, що він не мав сили визволитися від неї. Дружина, відповідаючи, сказала Егано: „Я поясню тобі. Я й сама думала, що так воно й є, як ти оце говориш, і він вірніший тобі, ніж хто инший, але я зневірилася в ньому, бо коли сьогодні ти поїхав на полювання, а він залишився тут, то, користуючись нагодою, не посоромився попрохати мене, щоб я згодилась задовольнити його бажання; а я, щоб довести тобі це иншими доказами і щоб ти сам упевнився в цьому, відповіла, що згоджуюсь і що сьогодні опівночі прийду до нашого саду й дождатиму його під сосною. Що-до мене, то я й на думці не маю йти туди, а ти, коли хочеш переконатись, який вірний тобі твій прислужник, то, накинувши на себе одну з моїх суконь, а на голову вкривало, можеш піти вниз і пождати, чи він прийде. Я певна, що прийде“.

Як почув це Егано, то сказав: „Безперечно, мені треба побачити його,“ і вставши, він нап'яв на себе в темряві, як умів, убрання своєї дружини, а на голову шату й подався до саду, де під сосною почав дождати Анікіно. Коли дама почула, що він підвівся й вийшов з кімнати, то встала з ліжка й замкнулася зсередини. Анікіно, що натерпівся такого страху, якого не зазнав ніколи, і силкувався, як тільки міг, вирватися з рук дами і сто тисяч

разів прокляв і її й своє кохання і себе самого за те, що звівся на неї, — як тільки почув, до якого кінця вона звела це все, був найщасливішою в світі людиною. А коли дама повернулася до ліжка, роздягнувся за її бажанням, так само, як і вона, і вони довгенько мали нагоду тишити одно одного.

Коли дамі здалося, що Анікіно вже не можна залишатися далі, то вона звеліла йому встати, вдягнутись і сказала йому так: „Радосте ти моя, візьми здоровенного дрючка і йди до саду; прикинься, ніби ти прохав мене прийти, аби вивірити мене, і, вдаючи, що Егано це я, вилай його та як слід попобий дрючком, бо від цього нам буде велике задоволення і втіха“.

Анікіно встав і пішов до саду з вербовим дрючком у руках; коли він був недалеко від сосни, і Егано побачив, що він іде, то підвівся й, ніби готуючись прийняти його з великою радістю, пішов йому на зустріч. А Анікіно й каже: „Ох, ти, паскудна жінко, то ти таки прийшла, гадаючи, що я бажаю і бажав зробити отакий злочин перед моїм паном? Сто кіп лиха на твою голову за те, що прийшла!“ І, піднявши дрючка, він заходився лупцювати його. Як почув це Егано і вгледів дрючка, то подався навтеки, не сказавши й слова, а Анікіно біг за ним навздогін, примовляючи: „Тікай, паскудна жінко, нехай тобі господь пошле купу лиха, а завтра я неодмінно розкажу про це Егано“. Егано, якому добре таки дісталось, яко мога швидше повернувся до кімнати. Коли жінка спитала його, чи приходив Анікіно до саду, то Егано відповів: „Краще-б він не приходив, бо, гадаючи, що це не я, а ти, зовсім побив мене дрючком і наговорив мені більше мерзости, ніж говорилося коли паскудній жінці. Мені справді видало, що він завів з тобою таку розмову, щоб наробити мені сорому, а виходить, що він, побачивши тебе веселою та жартовливою, схотів перевірити тебе“. Тоді дама сказала: „Хвалити бога, що мене він вивірів словами, а тебе ділом, і я гадаю, він може сказати, що я краще терплю слова, ніж ти діла. Але коли він такий вірний тобі, то треба його любити й шанувати“. Егано сказав: „Дійсно, твоя правда“. І це дало йому привід переконатися, що в нього така чесна жінка і такий вірний слуга, яких навряд

чи доводилося мати коли дворянинові; а тому, хоч після цього і він і жінка не раз сміялися з Анікіно, останній і дама мали більше можливости, ніж мали-б в інших обставинах, робити те, що було їм і задоволенням і втіхою, аж поки Анікіно хотів зоставатися в Егано у Болоньї“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Один чоловік починає ревнувати свою жінку; вона прив'язує собі нитку до пальця, щоб дізнатися, коли прийде її коханець. Чоловік догадується про це, але, поки він ганявся за її коханцем, дружина кладе замість себе в ліжко иншу жінку, яку її чоловік б'є, обстригає її коси, а тоді йде по жінчиних братів, які, побачивши, що все це брехня, лають його.

Дуже хитрою виявила себе, на думку всіх, мадонна Беатріче в своїй витівці з чоловіком, і всі запевняли, що великого страху мусів набратися Анікіно, коли в той час, як дама міцно держала його, він почув, як вона говорила, що він добивається її кохання. Побачивши, що Філомена замовкла, король звернувся до Неїфілі і сказав: „Оповідайте ви“. Наперед усміхнувшись, вона почала:

„Прекрасні дами, на мені лежить важкий обов'язок, бо я хочу задовольнити вас гарною новелою в такій мірі, як задовольняли вас ті, що оповідали передо мною, але, в надії на бога, я сподіваюся, як слід, виконати його.

Так-от ви повинні знати, що в нашому місті був колись багатючий купець, на наймення Аррігуччо Берлінгієрі, що з дурною головою, як роблять і тепер щодня купці, захотів облагородитись через жінку і взяв за себе дівчину, що нерівня йому була, на наймення монну Сісмонду. Через те, що — як і годиться купцям — він багато їздив і мало бував з нею, вона покохала одного молодого чоловіка, на наймення Руберто, який довго за нею упадав. Коли вона зійшлася з ним і мабуть не дуже обережно користувалася з цих близьких стосунків, бо це їй дуже подобалося, то трапилося так, що, Аррігуччо — чи щось почув про це, чи якось там було инакше, — зробився найревнивiшим на світі чоловіком, залишив свої від'їзди та всі інші свої справи і мало не всю свою увагу зосередив на тому, щоб гарненько стерегти її, і ніколи бувало не засне, поки не побачить, що вона вже

лягла спати; жінка через це дуже сумувала, бо ніяк не можна було їй зійтися з Руберто.

І от думала вона, думала, яким-би способом зійтися їй з ним, а він дуже впрошував її, і таки видумала ось що: як її кімната була вікнами на вулицю і вона не раз спостерігала, що Аррігуччо, засинаючи з великими труднощами, спав після цього дуже міцно, то вона надумала зробити так, щоб Руберто приходив близько півночі до дверей будинку, а вона піде відчиняти йому й побуде з ним деякий час, поки чоловік міцно спатиме. А щоб самій чути, коли він прийде, і щоб ніхто цього не запримітив вона примудрувала спустити з вікна своєї кімнати шпагат, один кінець якого доставав-би до землі, а другий був-би проведений низом по підлозі до її ліжка, де вона сховає його під білизною, а як ляже спати, то прив'яже собі до великого пальця на нозі. Далі, звелівши переказати про це Руберто, вона загадала йому, щоб, коли прийде, смикнув за нитку; якщо чоловік спатиме, то вона випустить її й піде відчиняти йому; як не спатиме, задержить і потягне до себе, щоб він не ждав.

Це сподобалось Руберто і він ходив туди кілька разів і часом траплялось, що він був з нею, а часом ні. Нарешті, коли вони все проробляли ці хитрощі, то трапилося одного разу вночі так, що жінка спала, а Аррігуччо, простягнувши ногу по ліжкові, викрив оцею шпагат, а тоді, схопивши його рукою і встановивши, що він прив'язаний до жінчиного пальця, сказав собі: „Тут певно якась крутня“. Помітивши, що нитка йде за вікно, він цілком упевнився в цьому, і тому, нишком одрізавши її від жінчиного пальця, прив'язав до свого й почав дожидати, щоб побачити, що це таке.

Незабаром з'явився Руберто й смикнув, як звичайно, за нитку; Аррігуччо прокинувся і через те, що він не тямив як слід прив'язати нитку, а Руберто дуже смикнув, нитка зосталася в його в руках і він подумав, що йому треба почекати. Так він і зробив. Аррігуччо швиденько встав, взяв з собою зброю і побіг до дверей, щоб подивитися, хто там такий, і розправитися з ним. Аррігуччо, хоч і купець був, але людина з нього була гаряча й дужа. Коли він підійшов до дверей і почав одчиняти

їх не так тихенько, як це звичайно робила його жінка, то Руберто, що дожидав, почувши це, догадався, що воно таке, а саме—що відчиняє двері сам Аррігуччо, а тому зразу-ж подався навтьоки, а Аррігуччо за ним услід. Кінець-кінцем, коли Руберто забіг далеко, а той усе гнався за ним, то Руберто, що також був озброєний, вихопив меч а обидва почали — один нападати, а другий оборонятися.

Дама прокинулась, коли Аррігуччо відчинив кімнату і, побачивши, що нитку одрізано від пальця, одразу догадалася, що її хитрощі виведено на чисту воду; почувши, що Аррігуччо побіг за Руберто, вона зараз-же встала і, зміркувавши, до чого це може призвести, покликала свою наймичку, яка все те знала, і так її вговорила, що положила її замість себе в ліжку, прохаючи її не виявляти себе, а терпіти, коли-б Аррігуччо почав бити її, бо за це вона так віддячить їй, що в неї не буде приводу нарікати на це. Погасивши свічку, що горіла в кімнаті, дама вийшла звітля і, заховавшись у другій частині дома, почала дожидати, що то буде.

Коли Аррігуччо й Руберто стали битися один з одним, то це почувли сусіди з цієї вулиці і, повстававши, заходились лаяти їх, і Аррігуччо, побоюючись, щоб часом не впізнали його, не дізнавшись, хто був отой юнак, і нічого не зробивши йому, залишив його і сердитий та лютий пішов додому. Як тільки він увійшов до кімнати, то зараз-же почав гнівно говорити: „Де ти, паскудна жінко? Ти погасила свічку, щоб я не знайшов тебе, але ти помилилася!“ І подавшись до ліжка, він думав схопити жінку, а схопив наймичку і, скільки вистачило в нього рук та ніг, надавав їй стільки ударів та стусанів, що розбив їй усе обличчя. Кінець-кінцем він обрізав їй коси, весь час лаючи її останніми словами, які навряд чи говорив хто найпаскуднішій жінці. Наймичка дуже плакала та й було чого; хоч і вимовляла не раз: „Ой, лишенько, зглянься, на бога! Годі вже!“ — але її голос так заглушали сльози і Аррігуччо такий був розлютований, що не міг розібрати, що то голос іншої жінки, а не його дружини. Набивши її досхочу і відтявши їй, як сказано було, коси, він сказав їй: „Я не буду далі розправлятися

з тобою, а піду до твоїх братів і розкажу їм про твої добрі вчинки, як ти поводишся, а тоді нехай вони придуть за тобою, зроблять, що потрібно для твоєї чести і заберуть тебе, бо, бачить бог, що тобі не жити далі в цій хаті". Сказавши це, він вийшов з кімнати, замкнув її за собою і пішов.

Коли монна Сісмонда, що чула все, почувала, що чоловік її пішов, то одчинила кімнату, засвітила свічку й побачила, що геть побита наймичка гірко плаче; заспокоївши її, як тільки могла, вона одвела її до її кімнати, де дала таємний наказ, щоб її доглядали і дбали про неї і так нагородила її із скарбниці самого Аррігуччо, що та почувала себе цілком задоволеною. Як тільки дама відвела наймичку до її кімнати, то зараз-же застелила постіль у своїй світлиці і прибрала й причепурила все так, ніби цієї ночі ніхто там і не спав; знов засвітила нічний каганець одяглася й прибралася так, наче й не лягала ще спати і, засвітивши лампу, взяла свою білизну, сіла вгорі на сходах й заходилася шити, чекаючи, що то буде.

Аррігуччо, вийшовши з дому, як-найшвидше подався до дому жінчиних братів і заходився так стукотіти, що вони почули й одчинили йому. Жінчині брати, а їх було троє і її мати, як тільки почули, що це Аррігуччо, всі повставали, посвітили свічки й вийшли до нього, питаючи, чого він шукає самотою в таку пору? Аррігуччо розповів їм усе, починаючи з нитки, прив'язаної до пальця на нозі монни Сісмонди, і до самого кінця, переказуючи, що він зробив і що виявив; а щоб довести їм цілком, що він учинив, Аррігуччо дав їм у руки коси, відрізані, як він думав, у жінки, додавши, щоб вони прийшли по неї і зробили з нею те, що вважають гідним своєї чести, бо він не має наміру держати її далі у своїй хаті.

Брати дами, розгнівані тим, що чули, і вважаючи це за правду, озлобилися на сестру, звеліли запалити факели і, намірившись як слід провчити її, пішли з Аррігуччо, прямуючи до його дому. Як побачила це їх мати, то пішла за ними слідом і, плачучи, благала то одного, то другого так зопалу не йняти віри таким ділам, поки не роздивляться й не дізнаються від сестри, бо чоловік її

міг розгніватись на неї за щось инше й обійтись з нею негарно, а тепер отаке вигадує про неї, щоб виправдати себе; і ще говорила вона про те, що дуже дивується, як це могло статися, бо вона добре знає свою дочку, яку виховала змалку — та ще інші речі, подібні до цих.

Коли вони увійшли до дому Аррігуччо і ввійшли туди, то почали підніматися по сходах. Почувши, що вони йдуть, монна Сісмонда спитала: „Хто там?“ На це один брат одповів: „Зараз дізнаєшся, хто, негідна жінко!“ Тоді монна Сісмонда каже: „Що це таке? Помози мені, боже!“ І підвівшись промовила: „Милости просимо, братики мої, чого це вам треба в таку пору всім трьом?“ Як побачили вони, що вона сидить собі й шиє без жодних слідів бійки на обличчі, а Аррігуччо казав, що побив її всю, то спершу трохи здивувались, притишили вибух гніву й спитали її, як саме сталося те, на що скаржиться Аррігуччо, дуже загрожуючи їй, коли не скаже їм усю правду. Дама відповіла: „Не знаю, що мені говорити вам і за що міг поскаржитись на мене Аррігуччо“. Аррігуччо, побачивши її, як очманілий дивився на неї, бо пам'ятав що певно разів з тисячу вдарив її по виду, подряпав її і наробив капостей, які тільки є на світі, а тепер бачить, що їй нічогосінько не зробилося. Брати коротенько розповіли їй все, про що говорив Аррігуччо: про нитку, про бійку і про все чисто. Удаючись до Аррігуччо, дама сказала: „Горенько мое, що це я чую, чоловіче мій! Навіщо ти, собі-ж на сором, робиш з мене непутящу жінку, коли я зовсім не така, а з себе поганого й жорстокого чоловіка, коли ти зовсім не такий? Хіба-ж ти цієї ночі був дома, та ще й зо мною? Коли ти бив мене? Що-до мене, то я нічого не пам'ятаю“. Аррігуччо почав говорити: „Як, паскудна жінко? Хіба-ж ми не лягли спати разом? Хіба я не повернувся після того, як побіг за твоїм полюбовником? Не надавав тобі безліч ляпасів і не одрізав кіс?“ Жінка відповіла: „Тут, удома, ти вчора не ночував. Але годі про це говорити, бо на доказ того, що в мене нема нічого, окрім моїх правдивих слів, я звернусь до того, що ти кажеш, ніби побив мене й одрізав коси. Ти мене не бив, і скільки тут є людей, та й сам ти, зверніть увагу, чи є

в мене на всьому тілі сліди бійки? Та я й не радила-б тобі так осмілюватися, щоб підняти на мене руки, бо, присяй-бі, я-б видряпала тобі очі. Та й кіс ти мені не відрізував, оскільки я це знаю й бачила. Може ти зробив це так, що я й не помітила. Ану, дай-но, я погляну, чи вони в мене одрізані, чи ні? І скинувши накривало з голови, вона показала, що коси в неї не обстрижені й цілісінькі.

Коли брати й мати все це побачили й почули, то почали говорити до Аррігуччо: „Що ти на це скажеш, Аррігуччо? Це-ж виходить зовсім не так, як ти, прийшовши, оповідав нам про те, що зробив, і нас бере сумнів, чи ти доведеш і решту“. Аррігуччо стояв, як мішком прибитий, і намагався щось сказати, але побачивши, що те, що він надіявся довести, виходить инакше, не зважувався говорити. А жінка звернулася до братів та й каже: „Братики мої, бачу я, що він хотів, щоб я зробила те, чого не хотіла ніколи, тоб-то, щоб розказала вам про всі його нікчемні й ганебні витівки. Я так і зроблю. Я цілком певна, що те, про що він оповідав вам, приключилося з ним, і він це зробив, слухайте, ось-як. Цей поважний чоловік, якому ви, на лихо моє, віддали мене за жінку, який зветься купцем, хоче мати до себе довір'я і мусів-би бути скромнішим від манаха і моральнішим від дівчини, рідко якого вечора не напивається п'яний по тавернах і не порається то з тою, то з іншою повією, а мене примушує дожидати його до півночі, а часом і до ранку в такому вигляді, в якому ви мене застали. Я певна, що, дуже п'яний, він пішов спати з якоюсь своєю паскудою, а як прийшов до пам'яти, то знайшов у неї нитку на нозі, далі вчинив усі свої звичайства, про які оповідав, і кінець-кінцем, повернувшись до неї, побив її й відрізав коси і—ще як слід не опам'ятавшись,—уявив собі і я певна, що й досі уявляє, ніби все це вчинив надо мною. Коли ви уважно придивитесь до його обличчя, то він ще й тепер не тверезий. А тим часом, щоб він там не сказав на мене, я хочу, щоб ви прийняли це як від п'яного, і як я йому прощаю все, так і ви простіть“.

Почувши ці слова, мати знов почала кричати й говорити: „Богом присягаюсь, дочко моя, що так не слід

робити, треба було-б убити цього осоружного, невдячного пса, недостойного мати за дружину таку жінку, як ти.—Так ось як, голубе! Це вже занадто було-б навіть тоді, коли-б ти її з багна витяг. Пропади він пропадом, коли тобі доводиться слухатись блягузкання оцього купчиська з осялячих покидьків, що поналазили до нас із села, з поганого кодла, в грубих кереях по-романьольському, в штанях, як та дзвіниця, та ще й з пером іззаду. Як тільки заведеться в їх три сольди, то зараз і пнуться до шляхетських дочок та родовитих жінок, вигадують собі герби й пишаються: я, мовляв, з таких і таких, мої родичі зробили те й те! Як-би гарно було, коли-б мої сини послухалися були моєї поради, бо вони мали нагоду почесно й з невеликим віном віддати тебе в родину графів Гвіді, а натомість вони побажали віддати оцьому золоткові, що не посоромився опівночі сказати на тебе, найкращу й найчеснішу на всю Флоренцію жінку, що ти—повія, так наче ми не знаємо тебе! Богом присягаюсь, що якби вони зробили так, як я кажу, то його слід так провчити, щоб довіку не забув“. І звернувшись до синів, вона сказала: „Говорила я вам, сини мої, що цього не може бути? Чули ви, як ваш любий зять поводить ся з вашою сестрою? Купчисько замурзаний. Якби я була на вашому місці і він сказав-би про неї те, що сказав, і зробив-би те, що зробив, то я не заспокоїлася-б і не задовольнилася-б, поки не загнала його на той світ. Якби я була чоловіком, а не жінкою, то я-б не допустила, щоб хтось інший взявся за це. Господи милосердний, вбий його! Нікчемний п'яничка, безсоромний!“

Молоді люди, побачивши й почувши все те, вдалися до Аррігуччо і наговорили йому такого, чого ще ніколи не довелось наслухатись негідникові, а під кінець сказали: „Ми прощаємо тобі оце все, як п'яному чоловікові, та тільки гляди, щоб ми більше не чули нічого подібного, якщо хочеш жити на світі, бо коли про щось таке прочуємо, то вже напевно розплатимося з тобою і за це й за те“. Сказавши це, вони пішли собі. Аррігуччо стояв, як мішком прибитий, і сам не знав, чи справді було те, що він зробив, чи це йому приснилося, і ані слова не

сказавши, дав жінці спокій. А вона, завдяки своїй спритності, не тільки врятувалася від неминучої небезпеки, а ще й мала можливість і надалі робити, що схоче, зовсім не боячись свого чоловіка“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Лідія, Нікостратова жінка, кохає Пірра, який, щоб упевнитися в цьому, вимагає від неї виконати три умови, що вона й робить; окрім того вона бавиться з ним у присутності Нікострато, якого переконує, що все це, що він бачив, не дійсне.

Так сподобалася новела Неїфілі, що дами не могли вдержатись од сміху та не побалакати з приводу неї, хоч король закликав їх кілька разів до мовчання і вже загадав Памфіло розповісти свою новелу. Коли всі замовкли, то Памфіло почав так:

„Не думаю, шановні дами, щоб було на світі щось таке, хоч і трудне та небезпечне, чого-б не одважилася зробити людина, палко закохана. Хоч це вже доведено в багатьох новелах, а тим часом я гадаю ще краще з'ясувати це новелою, яку хочу розповісти вам. Ви почувете про жінку, якій в її справах більше допомагала сприятлива доля, ніж її спритний розум; а тому я нікому-б не радив насмілюватися іти вслід за тією, про яку я маю розказати, бо доля не завжди буває приязна, та й не всі на світі чоловіки однаково засліплені.

В Аргосі, найдавнішому місті Ахайї, що значно більше славетне своїми стародавніми владарями, ніж обширом, жив колись шляхетний чоловік, на наймення Нікострато, якому, вже підстаркуватому, доля подарувала за дружину пристойну жінку, таку-ж одважну, як і вродливу, на наймення Лідію. Як людина шляхетна й багата, він держав батато слуг, собак і ловецьких птахів і мав велику втіху від полювання; поміж іншими прислужниками був у нього юнак, приємний, чепурний, гарний з себе і спритний на все, що-б захотів зробити, на наймення Пірр, якого Нікострато любив більше за всіх інших і на якого найбільше покладався. От у ньому й закохалася Лідія, та так, що ні вдень ні вночі думка її ні до кого не линула, а тільки до нього; а Пірр, чи тому, що не помічав цього

кохання, чи не бажав його, здавалось зовсім не звертав на неї ніякісінької уваги. Це проймало душу дами нестерпучою тугою; одважившись, щоб там не було, дати йому зрозуміти це, вона покликкала до себе прислужницю свою, що звалася Луска, на яку дуже звірялася, і сказала їй так: „Луско, добро, що я тобі зробила, повинне було-б зробити тебе слухняною і вірною, а тому гляди мені, щоб ніхто ніколи в світі не почув про те, що я скажу тобі зараз, хіба тільки той, кому я накажу тобі признатися. Як сама бачиш, Луско, я жінка молода та свіжа, і в мене подосталъ всього, чого тільки можна побажати. Одно слово, я можу нарікати хіба тільки на одно, а саме на те, що мій чоловік має надто багато років, як порівняти до моїх, а тому мене мало задовольняє те, в чому молоді жінки мають найбільшу втіху; а як я бажаю того самого, що й інші, то я давно вже наважилася — якщо вже доля була до мене мало приязна й дала мені такого чоловіка — не бути ворогом самій собі і знайти шляхи до своєї втіхи та щастя. А щоб цілком досягти цього, як і іншого чогось, я замислила, щоб наш Пірр, як найдостойніший, дав мені те щастя в своїх обіймах. Я відчуваю до нього таке кохання, що мені тільки тоді й добре, коли я бачу його або думаю про нього. Якщо я не зійдуся з ним негайно, то певна, що помру від цього. А тому, коли дороге тобі моє життя, оповісти його про моє кохання в такий опосіб, який визнаєш за найкращий і попроси його від мене, щоб прийшов до мене тоді, коли ти з'явишся до нього“. Прислужниця відповіла, що зробить те з охотою і, вибравши час і місце, одвела Пірра на бік і, як тільки вміла, переказала йому доручення своєї пані. Почувши це, Пірр дуже здивувався, бо він ще ніколи нічого такого не помічав, і побоявся, чи не звеліла часом дама переказати йому це, аби тільки перевірити його, а тому він зараз-же грубо відповів: „Луско, я не йму віри, щоб такі слова могла сказати моя пані, а через те бережись, що ти сказала мені це. Коли-б вони йшли від неї, то я не думаю, щоб вона звеліла переказати їх від щирого серця; а якби й звеліла сказати їх від щирого серця, то мій пан шанує мене більше, ніж я вартий того, — і я ні за що в світі не

вчиню йому такої образи. Ото й гляди, щоб ти ніколи не говорила мені про такі справи“. Луска, не побоявшись його суворих слів, сказала йому: „Пірре, про такі справи і про все инше, що звелить мені моя пані, я говоритиму тобі, скільки-б разів вона не загадала мені, і чи це буде тобі до вподоби, чи ні. А ти — дурний!“ Трохи розгнівана словами Пірра, вона повернулася до дами, що, вислухавши їх, мало не вмерла, але через кілька днів знов завела розмову з прислужницею й сказала: „Луско, ти знаєш, що як раз ударити, то дуб не впаде, а тому, мені здається, що тобі слід було-б ще раз піти до того, хто, на лихо мені, побажав виявити таку нечувану вірність. Використавши слушний час, розкажи йому як слід про мою жагу і подбай про те, щоб вона задовольнилася, бо коли це залишити так, як є, то я помру, а він буде думати, що з нього насміялися, і там, де я шукала любови, настала-б зненависть“.

Прислужниця втішила свою господиню, розшукала Пірра і, побачивши, що він веселий і в доброму гуморі, сказала йому так: „Пірре, я розказувала тобі кілька днів тому, яким коханням палає до тебе твоя й моя пані. Тепер я знов запевняю тебе, що коли ти знов будеш такий жорстокий, як позавчора, то так і знай, що їй недовго жити на світі. А тому прошу тебе згодитись і вволити її божання; а коли ти будеш таким-же впертим, то я, що вважала тебе за розумного, матиму тебе за великого дурня. Хіба тобі не честь, що така жінка, гарна й шляхетна, любить тебе над усе на світі? А далі, хіба ти не визнаєш, що повинен дякувати своїй щасливій долі, коли зміркуєш, що вона приготувала тобі те, що відповідає бажанням твого молодого віку і дає тобі захист в твоїй нужді? Кого ти знаєш такого з своїх однолітків, кому-б було краще — що-до втіхи — ніж тобі, якщо ти будеш розумний? Кого ти знайдеш такого, хто-б міг мати більше від тебе зброї, коней, вбрання і грошей, якщо ти схочеш оддати їй своє кохання? Так-от відчуй душею мої слова й опам'ятайся: пам'ятай, що тільки раз на віку, не більше, щастя звертається до людини з веселим чолом і відвертим лоном і хто не вмітиме взяти його тоді, то згодом, зробившись нужденним і вбогим, повинен нарікати на себе,

а не на нього. Окрім того між слугами й панами не слід додержувати такої вірності, як між друзями та рівними; навпаки, слугам годиться поводитись з ними, де можна, так само, як пани поводяться з слугами. Невже ти гадаєш, що коли-б у тебе була вродлива жінка, або мати, дочка, чи сестра і вона-б сподобалась Нікострато, то він ще міркував-би про вірність, яку ти хочеш зберегти до нього, що-до його жінки? Дурень ти, коли так думаєш: повір мені, що коли-б він нічого не вдіяв ласкою і благанням, то вжив-би сили, не звертаючи на тебе уваги. Так-от будемо поводитись з ними й з тим, що їм належить, так, як вони поводяться з нами і з нашим. Користуйся ласкою долі: не відганяй її, а йди їй назустріч і візьми тоді, коли сама йде, бо, запевняю тебе, що, коли ти не зробиш цього, то, не кажучи вже про смерть твоєї пані, яка напевне настане, ти так каятимешся, що й сам забажеш вмерти“.

Пірр, як слід обміркувавши те, що сказала йому ще раніш Луска, вирішив, коли вона повернеться до нього, дати іншу відповідь і цілком погодитись з бажанням дами, якщо тільки він зможе впевнитись, що його не вивіряють. А через те він одповів: „Бачиш, Луско, все, що ти мені кажеш, я визнаю за справедливе, але, з другого боку, я знаю, що мій пан дуже розумний і розсудливий, і коли він доручив мені всі свої справи, то я дуже побоююсь, чи не робить це все Лідія за його порадою і бажанням, щоб вивірити мене. А тому, коли вона згодиться, щоб упевнити мене, зробити три речі, яких я в неї попрохаю, то далєбі не буде нічого такого, чого-б я не виконав, коли вона накаже мені. А три речі, яких я бажаю, такі: насамперед, щоб на очах у Нікострато вона вбила його гарного яструба; далі, щоб прислала мені пасму волосся, вискубнутого з Нікостратової бороди, і, нарешті, одного з його найздоровших зубів“.

Луска вважала, що все це дуже важко зробити; а тим часом Амур, хороший заохотник і великий митець на поради, підмовив її відважитись на таке діло, і дама послала служницю переказати Піррові, що те, чого він вимагає, вона виконає цілком і незабаром; а окрім того сказала, що, хоч він і вважає Нікострато за такого

розумного, але вона в його присутності буде розважатися з Пірром, а Нікострато запевнить, що це мана.

І от Пірр почав дожидати, що зробить шляхетна дама. Коли через кілька днів Нікострато улаштував великий обід кільком дворянам, як це робив не раз, і з стола вже поприбирали,—то вона, вбрана в зелений оксамит і пишно оздоблена, вийшла з свого покою і, ввійшовши до залі, де вони пробували, на очах у Пірра і всіх інших, подалась до жердки, на якій сидів яструб, такий дорогий Нікострато. Одв'язавши його на те ніби, щоб узяти його на руки, вхопила за ланцюжок, вдарила об стінку і вбила. Коли Нікострато закричав на неї: „Ой, лишенько моє, жінко, що це ти зробила?“ вона не відповіла йому нічого, а звернулася до дворян, що обідали в нього, і сказала: „Панове, погано-б я помстилася королеві, який-би образив мене, коли-б у мене не вистачило сміливости помститися яструбові! Знайте, що цей яструб довго одбирав у мене той час, який чоловіки повинні присвячувати задоволенню жінок, бо як тільки, було, зійде зірниця, Нікострато встає, сідає на коня і їде в чисте поле з своїм яструбом на руці подивитися, як він літає, а я отак, як бачите,—залишалась у ліжку сама, не задовольнена. Ось чому в мене не раз з'являлося бажання зробити те, що я вчинила зараз, і тільки те стримувало мене, що я бажала зробити це на очах у людей, які були-б справедливими суддями моєї скарги, якими, гадаю, й будете ви“.

Дворяни, вислухавши це і гадаючи, що її любов до Нікострато була така, як і звуки її слів, сміючись, звернулися всі разом до схвильованого Нікострато й почали говорити йому: „Як добре зробила дама, помстившись смертю яструба за свою образу!“ Усякими жартами з цього приводу вони обернули Нікостратів гнів у сміх, тим часом, як дама вже повернулася до свого покою. Як побачив це Пірр, то сказав собі: „Хороший почин зробила дама моєму щасливому кохання; дай, боже, їй витримати!“

Небагато днів минуло після того, як Лідія вбила яструба, і в своїй світлиці вона пестила Нікострато й почала з ним весело розмовляти; а як він жартома

смикнув її кілька разів за коси, то вона побачила в цьому нагоду виконати й другу умову, яку їй поставив Пірр. Вхопивши швиденько невеличке пасмо його бороди, вона сміючись, так міцно смикнула його, що геть вирвала з підборіддя. Коли Нікострато почав нарікати на неї, то вона сказала: „Що тобі таке сталося, що ти так скривився? Невже через те, що я вирвала в тебе з бороди якихось там шість волосків? Ти-ж не відчував того, що я, коли ти смикнув мене за коси?“ Отак перекидаючись словами і все жартуючи з ним, вона обереженько заховала пасмо бороди, що вирвала в нього, і того-ж таки дня послала її своємулюбому коханцеві.

Що-до третьої речі, то тут дама більше замислилась але через те, що мала добрий розум, а Амур зробив її ще розумнішою, таки видумала, якого способу їй треба вжити, щоб досягнути мети. У Нікострато було двоє хлопчиків, яких віддали йому батьки, щоб вони, будиши шляхетного роду, навчилися в його домі гарних звичаїв (один з них різав за столом Нікострато їжу, а другий подавав йому питво). Дама звеліла покликати їх обох і запевнила їх, що в них дхне з рота, і навчила їх, usługувуючи Нікострато, одхиляти голову якомога назад, але щоб вони ніколи нікому про це не казали. Хлопчики повірили їй і почали робити так, як навчила їх дама. А тому вона одного разу спитала Нікострато: „Чи ти спостеріг, що роблять оті хлопчики, коли прислужують тобі?“ Нікострато сказав: „Звичайно, я навіть хотів спитати їх, навіщо вони так роблять“.—„Не роби цього, я сама тобі скажу, навіщо. Я довго мовчала про це, щоб не зробити тобі прикрости, а тепер бачу, що иншим вже це кидається в очі і вже не треба таїти цього від тебе. Робиться це тільки через те, що в тебе дуже дхне з рота, і я не знаю, яка цьому причина, бо цього не було раніше; а це дуже неприємно, бо тобі доводиться мати діло з шляхетними людьми, а тому годилося-б знайти спосіб, яквилікуватися від цього“. Тоді Нікострато сказав: „Що-б це могло бути? Чи нема часом у мене якого зіпсованого зуба?—„Може й так“,—промовила Лідія, підвела його до вікна, загадала розтулити рота і, оглянувши один і другий бік, сказала: „Ой, Нікострато,

і як ти міг так довго терпіти? У тебе є з цього боку зуб, що, на мою думку, не тільки зіпсований, а й зовсім гнилий, і коли ти ще залишиш його в роті, то він напевне зіпсує тобі й ті, що з боку, а тому я радила-б тобі вирвати його, поки це не піде далі". Тоді Нікострато сказав: „Якщо тобі так здається, то я й згоджуюсь,— нехай зараз-же пошлють по зубного майстра і він вирве його". Жінка й каже йому: „Не доведи, господи, щоб з-заради цього та ще приходив майстер; мені здається, зуб стоїть так, що й без майстра я сама чудово вирву його. З другого боку, оті майстри такі немилосердні в своїй роботі, що моє серце ніяк не стерпіло-б, якби я побачила, або знала, що ти опинився в руках когось із них. А тому я конче хочу зробити це сама; принаймні, коли тобі буде дуже боляче, то я зараз-же покину, чого майстер ніколи в світі не зробить". І от, загадавши принести знаряддя до такого діла і виславши всіх із кімнати, вона залишила біля себе тільки Луску. Замкнувшись зсередини, вона звеліла Нікострато розлягтися на столі, всунула йому в рот кліщі і схопила одного з його зубів, і хоч він дуже кричав од болю, але через те, що його добре держали то з одного, то з другого боку з усієї сили, зуб був вирваний. Сховавши його і взявши другого, зовсім зіпсованого, що Лідія держала в руці, вона показала його Нікостратові, який скаржився і був ледве живий, промовивши: „Дивись, що ти так довго держав у роті!" Він поїняв цьому віри, і хоч натерпівся великої муки і дуже жалівся на неї, тим часом, коли зуб був вирваний, вважав себе за вилікуваного. Його підкрепили то тим, то другим,— і коли біль ущух, він вийшов з кімнати. Дама взяла зуба і зараз-же переслала його своєму коханцеві, який, упевнений тепер в її коханні, заявив, що згоджується здійснити всяке її бажання. Але дама побажала ще більше впевнити його, і як кожна година, поки вона не зійшлася з ним, була їй за тисячу і їй хотілося зробити те, що вона йому обіцяла, то вона прикинулася хворою, і коли одного дня по обіді Нікострато прийшов до неї, то, побачивши, що з ним нема нікого, окрім Пірра, вона попрохала їх пособити їй дійти до саду, щоб їй стало легше. А тому Нікострато взяв її

з одного, а Пірр з другого боку—і понесли до саду та й спустили з рук на одній левадці під чудовою грушею. Посидівши там трохи, дама,—що вже навчила Пірра, що йому треба робити,—сказала: „Пірре, мені дуже хочеться отих груш, а тому вилізть та струси кілька штук“. Швиденько вилізши на дерево, Пірр заходився кидати вниз груші і все промовляв: „Гей, месере, що ви там робите? А чи-ж вам, мадонно, не сором дозволяти це на моїх очах? Хіба ви думаєте, що я осліп? Та ви-ж оце тільки що були такі недужі? Як це ви так швидко видужали, що отаке виробляєте? А коли вже маєте охоту до цього, то у вас так багато чудових кімнат—чому-б вам не піти та не зробити це в одній з них? Це було-б пристойніше, ніж отаке витворяти на моїх очах“. Жінка, звернувшись до чоловіка, сказала: „Що це таке говорить Пірр? Приверзлося йому, чи що?“ Тоді Пірр одповів: „Мені не приверзлося, мадонно. Хіба ви думаєте, що я не бачу“. Дуже здивувався Нікострато та й каже: „Пірре, я й справді думаю, що це тобі сниться“. Пірр одповів йому: „Мій пане, мені зовсім не сниться нічого, та й вам також, навпаки, ви так рухаєтесь, що якби так зробило оце дерево, то на ньому не залишилося-б жодної груші“. Тоді жінка сказала: „І що це воно таке? Чи то-ж правда, що йому дійсно ввижається те, про що він говорить? Далєбі, якби я була здорова, як колись, то вилізла-б туди й подивилася, що то за диво таке ввижається йому, як він каже“. А Пірр з самого вершка груші все говорив, оповідаючи про ці нісенітницї. На це озвався Нікострато: „Злізь униз“. Пірр зліз. „Що ти там, як кажеш, бачив?“—спитав він Пірра. „Я гадаю, що, на вашу думку, я з'їхав з глузду або сплю,—одповів Пірр:—я бачив вас на вашій жінці, коли вже на те пішло,—а як злазив, побачив, що ви встали та й сіли отут, де сидите зараз.“—„Коли так, то ти напевно був не при пам'яті, —сказав Нікострато,—бо з того часу, як ти виліз на грушу, ми не рушили з місця, як от тепер ти сам бачиш“. На це Пірр одповів: „Навіщо нам сперечатися про це. Я таки бачив вас і бачив на вашій жінці“. Нікострато що-далі, то все більше дивувався і нарешті промовив: „Я хочу подивитись, чи не зачароване оце

дерево і чи справді тому, хто сидить на ньому, ввижаються дивні речі“.

І він виліз на дерево. Як тільки він опинився вгорі, дама з Пірром почали розважатись. Як побачив це Нікострато, то почав галасувати: „Ох, ти, негідна жінко, що це ти робиш? А ти, Пірре, на якого я найбільше звірявся?“ Вимовляючи оце, він почав злазити з груші. А жінка з Пірром говорять: „Ми сидимо“. Побачивши, що він злазить, вони знов посідали так, як тоді, коли він залишив їх. Коли Нікострато зліз і побачив їх там, де й залишив, то заходився лаятись. А Пірр і каже тоді: „Нікострато, тепер я таки справді визнаю, що, як раніше ви говорили, все, що я бачив в той час, як сидів на дереві, було маною; і я міркую так не на якійсь іншій підставі, як тільки на тій, що, як я бачу й розумію, і вам це все ввижалось, як мана. А що я кажу правду, то ви впевнитесь, хоч-би тоді, коли розміркуєте й уявите собі, навіщо було вашій дружині, найчеснішій і найрозумнішій за всіх, коли-б їй схотілося осоромити вас у такий спосіб, робити це на ваших очах? Про себе я вже й говорити не хочу, бо я дався-б швидше, щоб мене четвертували, ніж помислив-би про те, не то що зробив-би це на ваших очах. А тому причина цієї мани напевне полягає в грушевому дереві, бо весь світ не міг-би переконати мене, що ви не єдналися тут тілом з вашою дружиною, коли-б я не чув од вас, що й вам уявилось, ніби й я зробив те, про що, знаю напевно, я й не думав, не то, що зробив“. Тоді дама, прикидаючись дуже розгніваною, підвелась і почала говорити: „Нехай тобі добра не буде, коли ти вважаєш мене за таку нерозумну, що коли-б я мала охоту витворяти оту гидоту, яку, мовляв, ти бачив, то оце прийшла-б робити її на твоїх очах. Будь певний, що якби в мене була така охота, то я-б не прийшла сюди, а вміла-б влаштуватися в одній з наших кімнат так і в такий спосіб, що й сама-б здивувалась, якби ти колись дізнався про це“.

Нікострато, якому здавалось, що обоє кажуть правду, тоб-то, що вони ніколи-б не відважилися на такий вчинок на його очах, залишивши ці розмови й докори, почав говорити про нечувану пригоду та диво зору, що так одмі-

нявся в того, хто вилазив на дерево. Але жінка, удаючи, ніби її дуже розгнівила думка, що її висловив про неї Нікострато, сказала: „Слово чести, ця груша більше ніколи не завдасть такого сорому ні мені, ні іншій жінці, якщо мені пощастить це зробити; а тому, Пірре, побіжи й принеси сокиру і за одним заходом помстися за себе й за мене, зрубавши її, хоч далеко краще було-б тріснути нею по голові Нікострато, який так швидко і зовсім не розміркувавши дав засліпити свої розумові очі: бо, хоч очам, які в тебе на виду, і ввижалося те, що ти кажеш, але тобі ніяк не годилося-б перед судом твого розуму згожуватись і вірити, що так воно й було“.

Пірр мершій пішов по сокиру і зрубав грушу. Коли жінка побачила, що вона впала, то, вдаючись до Нікострато, сказала: „От тепер, коли я бачу, що впав ворог мого чесного імени, і гнів мій пройшов“. І вона лагідно пробачила Нікострато, що прохав її про це, наказавши йому надалі ніколи не запідозрювати в такій справі ту, яка любить його більше, ніж себе саму. І сердешний, одурений чоловік повернувся разом з нею і її полюбовником до палацу, де після цього Пірр не раз і дуже зручно тішився і бавився з Лідією, а вона з ним. Нехай господь і нам пошле такого самого“.

НОВАЕЛА ДЕСЯТА.

Двоє сієнців кохають одну жінку, куму одного з них; помирає кум і, повернувшись до товариша, як і обіцяв йому, оповідає, як живеться на тому світі.

Залишилось оповідати лише самому королеві. Побачивши, що дами, які журились, що зрубали безневинне дерево, заспокоїлись, він почав: „Усім добре відомо, що кожний справедливий король мусить бути першим виконавцем законів, які сам видав, а як робить инакше, то його треба вважати за гідного кари раба, а не за короля. Отаку якраз провинність доведеться вчинити, майже з примусу, і такої догани доведеться зазнати мені, вашому королеві. Я дійсно встановив учора закони для бесід, що відбулися сьогодні, маючи намір не користуватися цього дня своєю пільгою, а скорившись нарівні з вами

постанові говорити про те, про що всі ви оповідали; але ви не тільки вже розповіли все, що я мав розказати, а говорили про це стільки іншого й кращого, що я, як не шукаю в своїй пам'яті, ніяк не можу нічого пригадати, ані уявити собі, щоб мені таке розказати на цей сюжет, подібне до того, що переказане було. А тому, примушений порушити закон, що сам установив, я, гідний кари, вже тепер заявляю, що згоджуюсь одбутися всяку покуту, яку мені призначать, і повертаюсь до своєї звичайної пільги. Скажу вам, що новела, яку розповіла Еліза про кума й куму, і придуркуватість сьенців так впливають на мене, найдорожчі дами, що примушують мене, залишивши витівки розумних жінок над дурнями-чоловіками, переказати вам одну новелу про кумів, яку вам — хоч і є в ній багато такого, чому не слід вірити, — тим часом почасти приємно буде послухати.

Так от жило в Сієні двоє молодих людей з простого роду; один звався Тінгоччо Міні, а другий—Меуччо ді Тура. Жили вони біля воріт Салая, бачились майже тільки один з одним і, здавалось, дуже любили один одного. Вони ходили, як і всі це роблять, по церквах та на казання і дуже часто чули про славу та горе, наготовлені на тому світі згідно з заслугами для душ померлих. Бажаючи мати про це певні відомості і не знаючи як, вони обіцяли один одному, що той, хто перший помре, повернеться, коли це можливо, до живого й перекаже йому бажані вісті. Закріпили вони це присягою.

І от, коли вони дали один-одному таку обітницю і продовжували приятелювання, як вже сказано, сталося так, що Тінгоччо став кумом деякого Амброджо Ансельміні, який жив у Кампо-Реджі, в якого від його жінки, на наймення монни Міти, народився синок. Тінгоччо, відвідуючи часом разом з Меуччо свою куму, найкращу й найпривабливішу жінку, закохався в ній, хоч і кума вона йому була, і Меуччо також закохався в ній, бо вона йому дуже подобалась та й Тінгоччо дуже вихваляв її. З тим коханням вони таїлися один від одного, але не одна була в усіх причинах. Тінгоччо остерігався признатися Меуччо, бо йому самому здавалося, що він негарно робить, коли любить куму, і його взяв-би сором, якби хто інший

довідався про це; Меуччо остерігався не через те, а тому, що спостеріг, що вона подобається Тінгоччо. І він так говорив собі: „Коли я признаюсь йому, то він відчує до мене ревності і, маючи можливість розмовляти з нею, як кум, коли схоче, як тільки вмітиме, призведе її до зневаги до мене, і тоді я ніколи не матиму від неї того, чого бажаю“.

Коли двоє юнаків, як було сказано, отак були закохані, сталося, що Тінгоччо, якому зручніше було признатися дамі в своїх бажаннях, так устиг усе уладнати словами й дією, що дістав од неї все, чого добивався. Меуччо чудово спостеріг те і, хоч це було йому дуже прикро, але в надії, що й він колись досягне мети своїх бажань і щоб Тінгоччо не мав ані приводу, ані причини пошкодити або завадити його справі, прикинувся, ніби нічого не помічає. Отак обидва товариші й кохали; одному щастило більше, ніж другому, коли сталося так, що Тінгоччо, побачивши в володіннях куми м'який ґрунт, заходився там так копати й працювати, що від того приключилася йому недуга і так підтяла його за кілька днів, що він, не перемігши її, сконав. А як сконав, то, згідно з обіцянкою, з'явився на третій день (певне через те, що раніше не міг) уночі до кімнати Меуччо й покликав його в той час, як він міцно спав. Меуччо прокинувся й спитав: „Хто ти такий?“ Той відповів йому: „Я Тінгоччо, що повернувся до тебе, як обіцяв, щоб переказати тобі звістки з того світу“. Меуччо, побачивши його, трохи перелякався, але, опам'ятавшись, сказав: „Милости просимо, брате мій“. А далі спитав, чи загинув він. На це Тінгоччо відповів: „Загинуло те, чого не можна знайти, бо як-би я був тут, коли-б загинув?“ — „Я не про те питаю,—сказав Меуччо,—а питаю тебе, чи ти пробуєш разом із засудженими душами в негасимому огні?“ Тінгоччо озвався: „Ні, не там, але я можу сказати тобі, що за гріхи свої я терплю тяжку та невсипущу муку“. Тоді Меуччо почав докладно розпитувати Тінгоччо, які там накладають карі за кожний содіяний тут гріх, — і Тінгоччо розказав йому все чисто.

Далі Меуччо запитав його, чи може він зробити щось тут йому на користь; на це Тінгоччо одповів, що може,

а саме — нехай загадає одправляти за його душу служби божі, читати молитви і роздавати милостиню, бо це все дуже пособляє тим, що на тому світі. Меуччо сказав, що зробить це з охотою, а коли Тінгоччо вже збирався йти собі, Меуччо згадав про куму і, трохи підвівши голову, мовив: „Добре, що я не забуду, Тінгоччо! За куму, що з нею ти спав, поки був тут, яку призначено тобі покуту?“ На це відпов Тінгоччо: „Брате мій, коли я прибув туди, то був там дехто, що знав, здається, всі мої гріхи напам'ять; він звелів мені піти на те місце, де я, тяжко страждаючи, оплакував свої вчинки, і де побачив багатьох товаришів, засуджених на ту саму муку, що й я. Пробуваючи поміж них і згадуючи, що я зробив з кумою, і сподіваючись ще більшої кари, ніж та, яку мені призначили, я, хоч і був у великому, дуже палкому полум'ї, увесь тремтів од жаху. Як побачив це хтось, що був поруч зо мною, то сказав мені: „Що ти вчинив більшого від інших, які тут пробувають, що весь тремтиш, стоячи в огні?—„О, мій друже,—озвався я:—я дуже боюся засуду, якого дожидаю за той великий гріх, що я вчинив колись“. Тоді той спитав мене: „Що це за гріх такий?“ Я відповів йому: „Гріх був такий, що я спав з одною своєю кумою, та так спав, що загнав себе на цей світ“. Тоді той, глузуючи з мене, сказав: „Іди собі, дурню, не бійся, бо тут на кумів не зважають“. Як це почув я, то цілком заспокоївся“.

Після цих слів, коли вже зовсім розвиднялося, він сказав: „Бувай здоров, Меуччо, мені не можна більше залишатися з тобою“,—і одразу зник. Почувши, що там на кумів не зважають, Меуччо почав знущатися з своєї глупоти, через яку він уже багатьох з них пожалів. А тому, попрощався з своїм неуцтвом і надалі став розумнішим у цій справі. Якби це знав брат Рінальдо, то йому не довелося-б хитрувати, коли він навертав на свої бажання свою любу куму“.

Вже повіяв зефір, бо сонце схилилося до заходу, коли король скінчив свою новелу, а як нікому вже було оповідати, то він зняв з голови вінок і поклав його на голову Лауретти, промовивши: „Мадонно, я вінчаю вас, в вашому імені, королевою нашого товариства. Так-от наказуйте з цього часу, як господиня, усім те, що вважа-

тимете за потрібне для загальної насолоди і втіхи“. І він знову сів. Як Лауретта стала королевою, то, звелівши покликати сенешаля, загадала йому подбати про те, щоб у чудовій долині столи були накриті трохи раніше, ніж звичайно, щоб товариству можна було повернутися, не поспішаючи, до палацу; а далі пояснила йому, що йому слід робити, поки триватиме її влада. А тоді, звернувшись до товариства, вона сказала: „Діонео вчора побажав, щоб сьогодні оповідали про витівки, які коять жінки чоловікам; коли-б я не побоювалася, що подумують, ніби я з кодла лихих собак, які бажають негайної відплати, то я-б призначила на завтра оповідати про те, що виробляють чоловіки з своїми жінками. Але, одклавши це, я вирішила, щоб кожний приготувався до оповідання про ті фіґлі, які що-дня строять один одному жінка чоловікові, або чоловік жінці, або чоловік чоловікові; і я гадаю, що смішних оповідань про це набереться не менше, ніж було сьогодні“. Так сказавши і підвівшись, вона пустила товариство до вечері. Дами й кавалери також попідводились; дехто з них пішов бродити босоніж у прозорій воді, інші пішли гуляти на зелений луг серед чудових струнких дерев. Діонео і Ф'ямметта довго співали вдвох про Арчіту та Палемона; і отак у багатьох різних розвагах вони з дуже великим задоволенням перебули час до вечері. Коли година вечері настала, то, посідавши до столу біля озерця, під співи тисячі птахів, в той час, як освіжував їх лагідний вітрець, що віяв з околиць шпилів і жодна муха не докучала їм, вони спокійно й весело по-вечеряли. Коли прибрали з столів, то, походивши ще трохи по чудовій долині, вони за наказом королеви, тихою ходою подались по дорозі до свого звичайного пристановища в той час, як надвечір сонце стояло ще високо. Жартуючи та балакаючи про безліч речей, так тих, що про них оповідалося, як і інших, вони дійшли до чудового палацу вже близько ночі. Коли холодні вина та селодкі речі прогнали втому після недалекої дороги, вони відразу почали танцювати навколо чудового фонтану то під звуки Тіндарової волинки, то під иншу музику. Наприкінці королева звеліла Філомені проказати одну канцону, і вона почала так:

З мого життя смутного
 Чи зможу знову я колись дістатись
 До рідного мені і дорогого?!

О, що робити, пал бажань високий
 Мої роз'ятрив груди,
 До тебе я вернутися бажаю!..
 О, щастя любе, — ти єдиний спокій,
 Навчи мене — відважності не маю,
 Чужого не спитаю.
 Дай, боже, серцю силу сподіватись,
 Не розгубити запалу свого.

Як висловити цю жагу, не знаю,
 Що всю мене спалила,
 Що не дає вночі і вдень спокою?
 Бо слух, і нюх, і зір до краю
 Піднесли спрагу тіла,
 Його пройнявши силою буйною,
 Щоб я лише тобою
 Від розпачу могла урятуватись.
 Коли-ж чекати повороту твого?

Чи знов знайду вже знану насолоду—
 Ті очі поцілую,
 Що через них тепер я гину... Любий,
 Коли я знов твою побачу вроду?!
 Коли тебе почую?
 Підсиль мене; чекання гірше згуби;
 Урви цей час нелюбий...
 Забуду рани, тільки-б нам з'єднатись...
 Нікому не віддам тебе ясного.

Коли з'єднає нас іще спіткання,
 Тебе не відпущу я.
 Не буду, як тоді колись, дурною.
 Я з уст твоїх задовольню бажання...
 Нічого більш не чую
 Мій слух... Я сповнена лише тобою.
 Хай буде те, що судиться в двобою.
 Прийди-ж до мене ти поцілуватись—
 Я вся горю від співу молодого.

Після цієї канцони все товариство подумало, що нове щасливе кохання пройняло Філомену, а як з її слів виявлялося, ніби вона зазнала його глибше, ніж самим тільки зором, то її ще більше вважали за щасливу, а дехто й заздрило їй. Коли скінчилася її канцона, королева згадала, що наступного дня буде п'ятниця, а тому, звернувшись люб'язно до всіх, промовила: „Ви знаєте, шляхетні дами,

і ви, юнаки, що завтра день, присвячений стражданням нашого господа, день, який, коли ви гарненько пригадаєте собі, ми перебули побожно, як була за королеву Неїфіла, що заборонила смішні оповідання. Так само ми зробили й наступної суботи. А тому, бажаючи йти за гарним взірцем, що подала нам Неїфіла, я гадаю, що нам пристойніше завтра й позавтрого втриматися від веселих оповідань, як зробили ми минулого разу, пом'янувши те, що в ці дні зроблено для врятування наших душ". Усім була до вподоби побожна промова королеви; коли вона розпустила їх, то минула вже значна частина ночі, і всі пішли спочивати.

ДЕНЬ ВОСЬМИЙ.

Кінчиться сьомий день Декамерона і починається восьмий, в який під проводом Лауретти розповідають про те, як щодня обдурюють: жінка чоловіка і чоловік жінку і чоловікі один одного.

Уже на найвищих верховинах у неділю вранці показалося проміння сонця на сході, уся темрява розвіялася так, що можна було виразно пізнавати речі, коли королева, підвівшись, з своєю компанією спочатку пішли росяною травою, потім щось о пів на третю одвідали капличку, де їй вислухали службу божу. Повернувшись додому і весело та з приємністю попоївши, поспівали їй потанцювали трохи, а далі, за дозволом королеви, хто хотів, міг собі піти спочивати. Але-ж коли сонце перейшло вже за південь, всі пішли їй посідали, як того бажала їх королева, біля чудового фонтану для звичайних оповідань. За наказом королеви Неїфіла розпочала так:

НОВЕЛА ПЕРША

Гульфардо позичає в Гаспарруоло гроші і, умовившись з його жінкою, що він поспить з нею за таку саму суму, передає ці гроші їй і каже Гаспарруоло в її присутності, що повернув їх жінці, а та каже, що це правда.

„Якщо вже така воля божа, щоб я розпочала оцей день своєю новелою, то це й мені до вподоби. А через те, кохані дами, що вже багато говорилося про те, як жінки обдурюють чоловіків, мені хотілося-б розповісти вам про обман, який вчинив чоловік жінці. Такий намір я маю не для того, щоб у цій новелі ганьбити чоловіка за його вчинок або сказати, що він не добре поведився з жінкою, а навпаки, щоб похвалити чоловіка і висловити догану жінці та показати, що їй чоловіки вміють поглузувати з тих, хто їм віру йме, як і їх обдурюють ті, кому вони довіряють. Правда, коли-б хто хотів щиріше говорити про те, про що я хочу розповісти, треба було-б це назвати не жартом, а справедливою заплаатою. Бо надто

жінці слід бути чесною, оберігати свою чистоту, як своє життя, і ні за що не доводити себе до запоганення, але-ж через нашу плохість неможливо додержати цього цілком, якби то треба було. Я запевняю, що заслуговує на сувору кару (вогонь) та жінка, що дозволяє собі ось це заради грошей, але де це стається через кохання, могутні сили якого ми знаємо, заслуговує, щоб простив її не дуже суворий суддя, як це декілька днів тому показав нам Філострато на прикладі мадонни Філіппи в Прато.

Отже в Мілані жив колись один німець, наймит, на наймення Гульфардо, дуже відданий тим, на службу до кого він ставав, а це дуже рідко трапляється з німцями. Через те що він акуратно повертав позичені гроші, було чимало купців, які за невеликий відсоток позичали йому стільки грошей, скільки йому захотілося. Живучи в Мілані, він закохався в одній дуже вродливій жінці, на наймення мадонна Амбруоджа, дружині одного багатого купця, на наймення Гаспарруоло Кагастраччо, свого гарного знайомого і приятеля. І кохав він її так обережно, що ні чоловік, ні хто інший цього не помічав. Одного разу він послав попросити її, щоб вона була прихильна до нього в його коханні і що він з свого боку згоден зробити все, що вона накаже. Дама після багатьох переговорів прийшла до висновку, що вона ладна зробити те, чого бажає Гульфардо, якщо наслідком цього будуть дві речі: перше, щоб він ніколи нікому цього не об'явить, друге, вона хотіла, щоб він, як людина заможна, дав їй двісті золотих флоринів, в яких вона мала потребу для одного діла; і після цього вона завжди буде до його послуг.

Почувши про отаку жадність і обурившись на її підлоту, він бо її вважав за жінку достойну, Гульфардо змінив своє палке кохання мало не на ненависть і вирішив насміятися з неї. Він послав сказати їй, що надто охоче виконає і те і всяку іншу річ, чого-б вона не пожелала, аби він мав змогу зробити своє. А через це хай вона тільки прише сказати йому, коли саме вона бажає, щоб він прийшов до неї, тоді він принесе їй гроші і ніхто ніколи не дізнається про це, окрім одного його товариша, на якого він цілком покладається і який завжди бере участь у всьому тому, що він робить. Дама, будши

жінкою підлою, почувши про це, була дуже задоволена і послала сказати йому, що її чоловік Гаспарруоло через декілька днів повинен виїхати в своїх справах до Генуї, про віщо вона дасть йому знати і його покличе. Вибравши слушний час Гульфардо пішов до Гаспарруоло і сказав йому: „У мене є одна справа, для якої мені потрібно двісті золотих флоринів; я хочу, щоб ти їх мені позичив за ті-ж самі відсотки, за які ти взагалі позичаєш мені“. Гаспарруоло сказав: „З охотою“ і зараз-же відрахував йому гроші.

Через декілька днів Гаспарруоло вирядився до Генуї, як і говорила дама; через це вона послала сказати Гульфардо, щоб він прийшов до неї і приніс двісті золотих флоринів. Гульфардо, взявши з собою товариша, пішов до дому дами, зустрів там її, бо вона чекала його, і перше, що він зробив, це віддав їй двісті золотих флоринів в присутності свого товариша і сказав: „Мадонно, одержте, гроші і передайте їх вашому чоловікові, коли він повернеться“. Дама взяла флорини, не розуміючи, чого це Гульфардо так сказав. Вона гадала, що зробив він це для того, щоб його компаньйон не помітив, що вона віддається йому за гроші. Через це вона сказала йому: „Я охоче зроблю це, але-ж я хочу довідатись, скільки їх тут є“. І висипавши флорини на стіл та побачивши, що їх справді там двісті, була цим дуже задоволена і сховала їх. Потім, вернувшись до Гульфардо, вона повела його до своєї кімнати, де не тільки цієї ночі, але-ж і в багато інших ночей, аж поки не повернувся з Генуї її чоловік, вона задовольняла його своєю особою.

Коли повернувся з Генуї Гаспарруоло, то Гульфардо, вибравши момент, коли той був разом з дружиною, зараз-же пішов до нього і сказав йому в присутності дами: „Гаспарруоло, я не мав потреби в грошах, себ-то в двох сотнях золотих флоринів, які ти мені недавно позичив, і через це я приніс їх сюди твоїй дружині і віддав їх їй, а тому скасуй мій рахунок“. Гаспарруоло, звернувшись до жінки, запитав, чи справді вона одержала їх. Дама, що бачила тут свідка, не могла заперечувати і сказала: „Так, я їх одержала, але-ж я забула сказати тобі про це“. Тоді Гаспарруоло сказав: „Гульфардо, я задоволений,

йдіть з богом; я скасую ваш рахунок“. Гульфардо пішов, а присоромлена дама віддала своєму чоловікові безчесну ціну своєї підлоти. Так хитрий коханець без коштів скористувався своєю скупю дамою“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Священик з Варлунго спить з мадонною Бельколоре і залишає її у заставу свою рясу. Позичивши в неї ступку, він посилає її назад і просить повернути йому рясу, що він її залишив у заставу. Добра дама, лаючись, вертає рясу.

Чоловіки й дами однаково похвалили те, що зробив Гульфардо з скупю міланкою, коли королева, звернувшись до Памфіло, з усмішкою наказала йому продовжувати. Через це Памфіло почав так: „Прекрасні дами, треба, щоб я розказав вам маленьку новелу проти тих, що раз-раз ображають нас, але-ж ми з свого боку не можемо образити їх, себ-то проти попів, які влаштували справжній хрестовий похід на наших жінок і гадають, що, підбивши собі одну з них, вони можуть заслужити собі в такій мірі прощення своїх гріхів і кари за них, наче вони привели скованого султана з Олександрії до Авіньйону¹⁾. А сердешні миряни не можуть чинити їм того-ж, хоча й зривають свій гнів, нападаючи на їх матерів, сестер, приятельок і дочок з не меншою лютістю, ніж ті на їхніх жінок. Через це я хочу розповісти вам про сільське коханячко, більш смішне своїми наслідками, аніж багате на слова; звідціля ви можете взяти науку про те, що не завжди і не у всьому можна йняти віри попам.

Отже скажу, що у Варлунго, селі, яке недалеко звідціля, як певне кожна з вас знає або могла чути, був завзятий піп, спритний угодник жінкам. Він, хоч і не дуже добре умів читати, але-ж у неділю, стоячи під в'язом, навчав своїх парафіян прекрасними і святими словами. Їх жінок, коли їхні чоловіки були відсутні, він частіше відвідував, ніж хтось з його попередників, приносив їм додому у свята святої води, огарки свічок і давав їм своє благословення. Але-ж сталося так, що поміж іншими його парафіянками, які спочатку подобалися йому, надто одна з них до вподоби йому припала. Ім'я її монна Белько-

лоре, жінка одного селянина, що мав наймення Бентівенья дель Маццо. Вона й справді була гарненька, свіжа селяночка, чорнявенька, кремезненька і придатна для млинарської справи дужче, ніж якась инша. А до того вона краще від усіх уміла грати на цимбали, співати: „Вода біжить у ярочок“ і, коли траплялося, вести танок та балонкію²⁾ з гарним тонким платком у руці, то виконувала вона це куди ліпше від інших своїх сусідок. Через це священик так закохався в ній, що став, як той божевільний; цілий день тинялись, аби тільки побачити її. А в неділю вранці, коли він знав, що вона в церкві, то виголошував „Кіріє“³⁾ і „Санктус“⁴⁾, намагаючись показати себе великим майстром співати, так що здавалося, наче то реве осел. Тим часом коли він її не бачив, то дуже легко обходився і без цього. Разом з тим він так умів вести справу, що ні Бентівенья дель Маццо, ні хтось із сусідів не помічав нічого. А щоб краще налагодити приятелювання з мадонною Бельколоре, він від часу до часу робив їй подарунки: то пришле їй пучок часнику — а був він у нього найкращий на все село — з свого саду, який він обробляв власними руками, то кошик стрючків гороху, то пучок молоді цибулі, або шарлоток. І, коли він бачив, що був слухний час, то, підгледівши її денебудь, по-товариському їй підштовхував, але-ж вона залишилася дикою і, вдаючи, що не помічає його залищянь, ішла собі далі з суворим виглядом; отже піп не міг добитися своєї мети.

А в тім одного разу сталося так, що коли піп тинявся по селу саме опівдні, то спіткав Бентівенью дель Маццо з ослом спереду, навантаженим всяким добром. Підійшовши до нього, він запитав його, куди він іде. На це Бентівенья одповів: „Кажучи правду, месере, іду я до міста в одній своїй справі і везу оце добро месерові Бонаккоррі да Джінестрато, щоб він поміг мені в одному ділі, хоч я й сам не знаю, чого мене негайно викликає карний суддя через свого прокуратора“. Піп, зрадивши, сказав: „Добре чиниш, мій сину; іди з моїм благословенням і повертайся швидше; а коли ти побачиш Лапуччо або Нальдіно, то не забудь сказати їм, щоб вони принесли мені капиці для моїх ципів“. Бентівенья сказав, що

це зробити. Коли той собі ішов до Флоренції, священник гадав, що буде своєчасно піти розшукати Бельколоре і спробувати щастя. Він пішов швидше і, не сплячучись, прийшов до неї. Увійшовши до її хати, він сказав: „Мир дому цьому, а хто-ж тут є?“ Бельколоре, що була на горищі, зачувши це, сказала: „Ох, месере, милости просимо; що ви оце робите під таку спеку?“ Священик одповів: „З ласки божої, я прийшов трохи побути з тобою, бо я здибав твого чоловік, коли він ішов до міста“. Бельколоре злізла з горища, сіла і почала чистити насіння капусти, якого недавно намолотив її чоловік. Священик почав їй говорити: „Що-ж, Бельколоре, чи отак ти й завжди сушитимеш мене?“ Бельколоре почала сміятись і сказала: „Що-ж саме я вам роблю?“ Священик сказав: „Ти не робиш мені нічого, але-ж не даєш мені зробити тобі те, чого я хочу і що бог велить“. Бельколоре сказала: „Ідіть собі геть, хіба-ж попи роблять отак?“ Священик одповів: „Так, ми робимо це краще, ніж інші чоловіки. А чому так? Я тобі скажу більше: ми робимо дуже добре, і знаєш чому? Тому, що ми мелемо при повній воді. І тобі напевне добре буде, коли ти будеш мовчати, а мені дозволиш робити своє діло“. Бельколоре сказала: „А яка користь буде мені від цього? Кажуть, що всі ви скупіші від чорта“. Тоді піп сказав: „Я не знаю, проси сама. Хочеш пару черевиків, стрічку, гарну шовкову хустку або що ти там хочеш?“ Бельколоре сказала: „Добре, все це я маю, але-ж, коли ви бажаєте мені так добра, чому не зробите мені одну послугу, а я тоді зроблю все, що ви захочете?“. Священик тоді й каже: „Говори, чого ти хочеш, і я зроблю це з охотою“. Тоді Бельколоре сказала: „В суботу мені треба піти до Флоренції, щоб здати моє прядиво та віддати полагодити мою прядку; коли ви мені позичите п'ять лір, а я знаю, ви їх маєте,— то я викуплю з застави мою темносиню сукню та мій святочний пояс, що я принесла чоловікові у віні; бо ви-ж бачите, що я не можу піти ані до церкви, ані в инше пристойне місце, бо в мене нічого цього немає. А тоді я завжди робитиму те, чого ви побажаєте“. Священик відповів: „Нехай бог дає мені довгі роки, немає при мені таких грошей, але-ж вір, що

ще до суботи я так все влаштую, що вони в тебе, будуть“. — „Так, — сказала Бельколоре, — ви всі багато обіцяєте, а далі не додержуєте слова. Чи не думаєте ви зробити зо мною так, як з Більуццою, що так і залишилася при звуках волинки? Як у бога вірую, ви не зробіте цього; бо через це вона стала повією. Коли ви не маєте при собі грошей, то підіть пошукайте їх“. — „Ех, — сказав піп: — не примушуй мене іти зараз додому. Бачиш, оцю річ...⁵⁾ і нікого немає, а коли я повернусь, то, дивись, хтось прийде і стане нам на заваді, а я не знаю, коли буде краща нагода, як не тепер“. Красуня сказала: „Добре, коли хочете іти — ідіть, а коли ні, то почекайте“.

Священик, бачучи, що вона инакше не бажає зробити йому приємности, як тільки з умовою „salvum me fac“, а йому хотілося-б влаштувати це, „sine custodia“⁶⁾, сказав, „Слухай, ти не віриш, що я тобі їх віддам; отже, щоб ти мені повірила, я залишу тобі в заставу оцю мою рясу з синього сукна“. Бельколоре підвела очі і сказала: „Оцей плащ? А чого він вартий?“ Піп сказав: „Як то, чого вартий? Я хочу, щоб ти знала, що сукно на ньому з Дуе⁷⁾, подвійне і майже потрійне, а є й такі поміж наших людей, що вважають його за четверне; не минуло ще й двох тижнів, як він став мені у ганчірника Лотто цілих сім лір, а я ще й вигадав п'ять сольдів, як сказав мені Бульетто, а ти знаєш, що він добре знається на синіх сукнах“. — „Он воно як, — сказала Бельколоре: — далі я ніколи не повірила-б тому; тільки спочатку дайте мені її“.

Піп, у якого арбалет був уже на поготові, скинув з себе рясу і віддав її жінці. Вона, сховавши її, сказала: „Мересе, ходімо в клуню, туди не заходить ніхто ніколи“. Так і зробили. Там піп, частуючи її найсолодошими в світі поцілунками і роблячи її родичкою господа бога, довгий час бавився з нею; потім, вийшовши від неї в самій спідній одежі, наче-то він правив на весіллі, на плебанію повернувся. Тут він розміркував, що скільки-б недогарків він не збирав з пожертв за цілий рік, вони не складуть і половини п'яти лір; йому здалося, що він вчинив дуже негаразд, і почав каятися, що залишив рясу; от

він став митикувати, як-би вернути рясу без грошей. Через те, що він був трохи хитрий, він зараз-же добрав способу, як її повернути, і незабаром досягнув цього. На другий день було свято; він послав хлопчика свого сусіди до тої монни Бельколоре попросити у неї позичити йому своєї кам'яної ступки, бо, мовляв, сьогодні вранці у нього обідають Бінгуччо дель Поджіо і Нуто Бульетто, і він хоче зробити сос. Бельколоре послала йому її. Коли настав час обіду, піп, зачекавши, поки Бентівенья дель Маццо та Бельколоре сядуть обідати, покликав свого клірика і сказав: „Візьми оцю ступку, віднеси її до Бельколоре і скажи їй: „Пан-отець дуже вдячні вам і просять прислати йому рясу, яку хлопець залишив у вас у заставу за ступку“. Клірик пішов з цією ступкою до Бельколоре і застав, що вони з Бентівенья сиділи за столом і обідали. Поставивши ступку на землю, він сказав те, що доручив йому піп. Бельколоре, почувши, що в неї вимагають ряси, хотіла одповідати, але-ж Бентівенья з сердитим виглядом сказав: „Невже ти вимагаєш застави від пан-отця? Присягаюся Христом, що мені хочеться дати тобі здорового стусана. Іди і віддай йому його швидше і нехай тебе короста нападе. Та гляди-но, коли-б він чого попрохав, кажу тобі, коли-б він попрохав навіть нашого осла, а не те що щось инше, то й тоді не треба йому відмовляти“. Бельколоре встала і, гримаючи, пішла до скрині, вийняла з неї рясу і, віддаючи її клірикові, сказала: „Скажи від мене пан-отцеві таке: „Бельколоре сказала і богом запряглася, що ви ніколи більше не будете робити сосу в її ступці, бо не велику честь зробили ви їй на цей раз“. Клірик пішов з плащем і переказав усе попові, на що той сказав, сміючись: „Скажи їй, коли побачиш, що коли вона не буде позичати мені ступки, то я не буду позичати їй мого товкача,—одне другого варте“.

Бентівенья думав, що жінка його сказала ці слова через те, що він вилаяв її, і не звернув на них уваги. Але-ж Бельколоре дуже розгнівалася на попа і була сувора з ним аж до збору винограду. Потім, коли піп пострахав її, що вирядить її в пащу найбільшого Люцифера вона з великого страху помирилася з ним на молодому вині

та на гарячих каштанах, і вони ще довго втішалися одне одним. На заміну п'яти лір піп полагодив, їй її цимбали і причепив до них маленький дзвіночок і вона з того була задоволена“.

Н О В Е Л А Т Р Е Т Я .

Каландріно, Бруно і Буффальмакко ідуть в долину Муньйоне шукати геліотропія⁸). Каландріно здається, що він знайшов його і він вертає додому, навантажений камінням, але жінка лає його і він, розгніваний, б'є її, а потім розповідає товаришам про те, що вони знають краще від нього.

Коли Памфіло закінчив новелу, з якої дами так реготалися, що регочуться ще й тепер, королева наказала Елізі продовжувати. Та, ще сміючись, почала:

„Не знаю, любі дами, чи пощастить мені моєю новелкою, такою правдивою, як і втішною, так розсмішити вас, як це зробив своєю Памфіло; але-ж я постараюся зробити це.

У нашому місті, в якому завжди було доволі всяких нових людей, ще не дуже давно жив маляр, на наймення Каландріно, людина простакувата і химерна; помітну частину часу перебував він з двома іншими малярами, один з них мав наймення Бруно, а другий — Буффальмакко. Були вони люди жартовливі, але-ж разом з тим дуже розсудливі й розумні; зналися вони з Каландріно тому, що часто мали собі забавку з його манер та його придуркуватости. Жив також у той час у Флоренції молодий чоловік надзвичайно веселий у всякій справі, до якої він брався, меткий і вродливий, на наймення Мазо дель Саджіо. Зачувши про придуркуватість Каландріно, він задумав поглузувати з нього, вчинивши з ним якийсь жарт або-ж переконавши його в якійсь нісенітниці. Одного разу, здибавшись з ним випадково в церкві Сан-Джованні і побачивши, що він уважно розглядає малювання й різьбу на дарохранильниці, яку незадовго перед тим поставили на жертвовникові тієї церкви, він подумав, що час і місце дуже принагідні, щоб здійснити його намір. Попередивши одного з своїх товаришів про те, що він має робити, він разом з ним підійшов до того місця, де Каландріно сидів сам собі; тут вони обидва,

удаючи, що не бачать його, почали розмовляти про властивості різних каменів, про які Мазо говорив з такою впевненістю, наче-б то він був великим і глибоким знавцем їх. Каландріно наставив вуха на цю розмову і, вставши через деякий час та бачучи, що розмова не таємна, підійшов до компаньйонів. Цу дуже сподобалося Мазо. Коли він продовжував свою розмову, Каландріно запитав, де-ж це воно єсть отаке чудове каміння. Мазо відповів, що є воно здебільшого в Берлінзоні, землі басків, в країні, що має назву Бенгаді⁹⁾, де виноградні лози підв'язують сосисками, де гусака віддають за шага та ще й з гусеням на додачу; єсть там гора вся з тертого пармезану¹⁰⁾, а на цій горі живуть люди, які нічого іншого не роблять, а тільки готують макарони і вареники, варять їх у ющі з каплунів і кидають вниз, а потім хто більше піймає, той більше й має. Зовсім поблизу тече струмочок з білого вина, кращого від якого ніхто ніколи не пив, і не має в ньому й краплини води. „Ох,— сказав Каландріно,— це прекрасна країна; але скажи мені, що ці люди роблять з каплунами, яких вони варять?“ Мазо одповів: „Всіх їх поїдають баски“. Тоді Каландріно сказав: „А ти бував там коли-небудь?“ На це Мазо одповів: „Ти запитуєш, чи був я там коли? Я був там один раз, але той раз був за тисячу“. Тоді Каландріно сказав: „А скільки це буде миль звідділя?“ Мазо одповів: „Та той більш тисячі має, хто цілу ніч співає“. Каландріно сказав: „Це повинно бути далі від Абруццо?“— „Авжеж,— одповів Мазо,— ще трохи далі“.

Простак Каландріно, бачучи, що Мазо говорить це з спокійним обличчям і не сміючись, поиняв тому віри, як вірять найсправжнісінькій правді, і, вважаючи все це за дійсність, сказав: „Це дуже далеко для мене; але коли-б це було трохи ближче, то запевняю тебе, що я пішов-би один раз з тобою, аби подивитися, як там летять оті макарони, та наїстися їх досхочу. Але скажи мені, будь ласка, чи немає в тій країні якого-небудь з тих каменів, що мають такі дивні властивості?“ На це Мазо відповів: „Так, є два гатунки цих каменів, що мають надзвичайну силу. Один — це гранітне каміння з Сеттіньяно і Монтіші; силою цього каміння, якщо його переробити в каміння

млинове, можна робити борошно. От через це то й кажуть по тих країнах, що від бога ласка, а з Монтіші млинове каміння. Але-ж цього млинового каміння в нас така сила, що ми його мало цінимо, так само, як вони ізумруди, яких там цілі горі, вищі над гору Морелло, і які так сяють опівночі, що борони боже. І знай, що коли-б хто-небудь обтяг шинами готове млинове каміння перед тим, як проробляти в ньому дірки, та відніс його до султана, то одержав-би від нього все, що побажав-би. Другий камінь, який ми, знавці, звемо геліотропія, камінь великої сили, бо хто носить його на собі, то поки він при ньому, ніхто його не може бачити там, де його немає“. Тоді Каландріно сказав: „Великі це сили; а оцей другий камінь, де його можна знайти?“ На це Мазо відповів, що його звичайно здобувають у Муньйоне. Каландріно сказав: „Який завбільшки цей камінь та якого він кольору?“ Мазо відповів: „Бувають вони різних розмірів: котрі більші, котрі менші, але-ж всі вони наче-б то чорні“.

Запам'ятавши все це, Каландріно, так ніби у нього єсть якась справа, залишив Мазо, маючи намір піти пошукати цього каміння, хоча вирішив не робити цього без відому Бруно і Буффальмакко, яких надто любив. І от він пішов шукати їх, щоб негайно і раніше від усіх вирушити на розшуки, і увесь ранок згаяв на вишукування їх. Нарешті, коли вже минула нона, він згадав, що вони працюють в монастирі фаентинських черниць, і, не зважаючи на величезну спеку, залишив всі інші свої справи і мало не бігцем подався туди. Гукнувши їх, він сказав так: „Товариші, коли ви схочете поійняти мені віри, то ми з вами можемо зробитися найбагатшими людьми у Флоренції, бо я чув від однієї людини, яка заслуговує на довір'я, що у Муньйоне є камінь з такою прикметою, що, хто носить його на собі, того ніхто не бачить. А через це я тієї думки, що нам треба негайно піти пошукати його раніш, ніж піде туди хтось інший. Ми напевне знайдемо його, бо я його знаю. А коли ми його знайдемо, то що ми будемо робити, як тільки не те, що покладемо його в свій гаман, підемо до міняйлівських столів, що, як ви знаєте, завжди навантажені шагами й флоринами, і загарбаємо, скільки

схочемо? Ніхто не побачить нас. Так ми можемо раптом розбагатіти і не буде тоді потреби день-у-день розмальовувати стіни закарлюками, наче ті слимаки“.

Бруно і Буффальмакко, зачувши оце, почали сміятися самі в собі і, зиркнувши один на одного, удали, що дуже здивовані, й похвалили Каландрінову пораду. Але-ж Буффальмакко запитав, а як-же звуть оцей камінь? Ця назва вже зникла з пам'яті Каландріно, що був великою роззявою, і він сказав: „Навіщо нам та назва, коли ми знаємо його прикмети? Я тієї думки, що нам, не гаючись треба йти шукати його“.—„Ну, то добре, — сказав Бруно, — а який він на вигляд?“ Каландріно сказав: „Є вони різних форм, але-ж всі майже чорного кольору; отже гадаю, що нам треба збирати все чорне каміння, яке тільки на око навернеться, аж поки натрапимо на те, що треба. А через це не гаймо часу, ходім“. На це Бруно сказав: „Підожди!“ і, звернувшись до Буффальмакко сказав: „Мені здається, що Каландріно діло говорить, але-ж я гадаю, що зараз не час, через те що сонце стоїть високо, світить сторч на Муньйоне і повисушувало все каміння, через це деякі з них здаються тепер білими, а вранці, коли сонце ще не висушило їх; вони видаються чорними. Крім того, сьогодні робочий день і на Муньйоне багато людей в різних справах. Ці люди, побачивши нас, можуть доміслитися, що ми там робимо, і, дивись, почнуть робити те саме, що й ми, і камінь може опинитися в їхніх руках, а ми проміняємо швидко їзду на їзду спроквола. Я тієї думки, якщо й ви так само думаете, що це діло треба робити ранком, коли легше відрізнати чорне каміння від білого, і в свято, коли там не буде нікого, хто-б нас побачив“.

Буффальмакко похвалив тую думку Бруно, погодився й Каландріно, і вони вирішили, що наступної неділі вранці всі троє підуть шукати цього каміння. Але Каландріно дуже прохав їх нікому в світі не розказувати, через те що це йому довірено, як таємницю. Розповівши про це, він ще сказав їм, що він чув про країну Бенгаді, заприсягнувши, що це є правда. Коли Каландріно пішов від них, то два товариші умовилися, що їм належало робити за таких обставин.

Каландріно з великою нетерплячкою чекав ранку неділі. Коли-ж цей день настав, то він устав рано-вранці, покликав своїх товаришів, і вони втрюх, вийшовши через ворота Сан-Галло та спустившись до Муньйоне, стали ходити сюди й туди та шукати каміння. Каландріно, як найгарячіший, ішов спереду, стрибаючи швидко туди й сюди; де тільки вгледить чорний камінь, то кидається туди, піднімає його і кладе собі за пазуху. Товариші його ішли позад нього, іноді піднімаючи то той, то інший. Незабаром Каландріно наїв собі повну пазуху; через це, піднявши поли своєї одежини, що була не вузька, влаштував з них широкий мішок, гарненько заткнувши їх з усіх боків за ремінний пояс. А потім коли набрав і його, зробив мішок з плаща, який теж насипав камінням.

Коли Буффальмакко і Бруно побачили, що Каландріно навантажився і що настав час перекусити, то Бруно й каже Буффальмакко, як про це вони умовилися раніше: „А де-ж Каландріно?“ Буффальмакко, який бачив його недалечко від себе, обернувся і, подивившись сюди й туди, одповів: „Не знаю, недавно наче-б то він був поперед нас“. Бруно сказав: „Хоча він і був тут недавно, але-ж я певен, що він тепер дома обідає, а нас покинув тут робити оцю дурницю — іти вниз по Муньйоне, шукаючи чорного каміння“.— „Ех, та й добре він це зробив! — сказав тоді Буффальмакко, — що поглузував з нас і залишив нас тут, бо ми були такі дурні, що поїняли йому віри. Слухай, хто крім нас був-би такий дурний, що повірив, що в Муньйоне можна знайти камінь такої дивної сили“. Каландріно, слухаючи оцей діалог, подумав, що дивний камінь попав йому до рук і, що через властивість цього каменя, компаньйони, що зовсім близько коло нього, не бачать його. Надзвичайно задоволений цим щастям, він, не кажучи їм ні слова, повернувся і почав іти. Побачивши це, Буффальмакко сказав Бруно: „А ми що робитимем? Чому й нам не йти?“ На це Бруно одповів: „Ходімо, але-ж, присяйбі, Каландріно ніколи більше не обдурить мене. Якби я був так близько коло нього, як був оцього ранку, то я так-би почаствував його оцим каменем по ногах, що він з місяць пам'ятав-би, як він оце пожартував з нами“. Сказати це, замахнутися і вдарити Каландріно

по нозі було ділом однієї хвилини. Каландріно, відчувши біль, підняв ногу і почав дуги, але-ж промовчав і йшов своєю дорогою. Буффамалькко, взявши в руки один з тих камінців, що він зібрав, сказав Бруно: „Дивись, який гарний камінчик, от якби влучити Каландріно в крижі“. І жбурнувши його, він дуже вдарив Каландріно в крижі. Отак приказуючи то те, то інше, вони жбурляли на нього камінням від Міньйоне аж до воріт Сан-Галло. Тут, висипавши каміння, яке вони назбирали, спинилися, щоб поговорити із сторожею, що наглядала за податком. Вартові, попереджені ще раніше, удали, що не помічають Каландріно і, сміючись, дали йому пройти. Не спиняючись, Каландріно пішов праворуч до свого дому, що був близько від рогу алла Мачіна. І так фортуні були приємні оті жарти, що, коли Каландріно ішов берегом, а потім містом, ніхто не сказав йому жодного слова, хоч він і зустрічав, правда, небагатьох, бо мало не всі якраз тоді обідали.

Отак навантажений увійшов він до своєї хати. Сталося так, що дружина його, на наймення монна Тесса, красива й розумна жінка, випадково стояла вгорі на сходах. Трохи вже розгнівана його довгою відсутністю, вона, побачивши, що він іде, почала на нього так гримати: „О, бач, коли чорт приніс тебе; вже всі люди пообідали, а ти тільки-но прийшов обідати“. Каландріно, зрозумівши, що його жінка вже побачила його, з серця і розлютований почав говорити: „Ох, лиха жінко, ти тут! Ти мене зруйнувала, але-ж богом присягаюся, я тобі за це віддячу“. Увійшовши в невеличку кімнатку, він скинув з себе все каміння, якого назбирав. Потім, розлютований, побіг до своєї жінки і, схопивши за коси, повалив її на землю і, скільки було сили, почав її бити кулаками й ногами так, що в неї не залишилося незайманою ні однієї волосинки на голові, ні однієї кістки у всьому тілі; ніщо не допомагало їй, хоч вона й руки склала навхрест, щоб ублагати його помилувати її.

Буффальмакко і Бруно, пореготавши трохи з вартою коло брами, тихою ходою пооддаль пішли вслід за Каландріно. Підійшовши до воріт його дому, вони зачули, якого лупня давав він своїй жінці, і, удавши, що тільки-що

прийшли, гукнули його. Каландріно, увесь спітнілий, червоний і розпалений гнівом, підійшов до вікна і попросив їх увійти. Вони увійшли, удаючи, що трохи розгнівані, і коли зійшли нагору, то побачили кімнату, повну каміння; дама, розпатлана, розхрістана, бліда, з побитим обличчям, сиділа в кутку і плакала гіркими сльозами; Каландріно сидів у другому кутку теж розхрістаний і дихав, як людина дуже зморена. Подивившись на це деякий час, вони сказали: „Що це таке, Каландріно? Ти будувати щось хочеш, що ми бачимо отут стільки каміння?“ А до цього додали: „А що сталося з монною Тессою? Здається, що ти бив її! Що означає все це?“ Каландріно, змучений від принесеного каміння, від лютости, з якою він бив свою жінку, та від туги за щастям, яке, здавалося йому, він втертя, не міг спромогтися, щоб сказати в відповідь хоч одне слово. А через те що він мовчав, Буффальмакко знову сказав: „Коли ти мав інший привід для гніву, ти не повинен був сміятися з нас, як ти це зробив, залишивши нас отак, як двох роззяв, на Муньйоне, куди ти нас повів з собою шукати дорогоцінного каміння, а потім сам повернувся сюди, не сказавши нам ні з богом, ні к чорту, а це для нас дуже образливо. Нехай буде так, але-ж це буде твій останній жарт з нами“.

Після цих слів Каландріно, трохи зібравши сили, сказав: „Товариші, не гнівайтесь, справа стояла не так, як ви думаєте. Нещасний я! Я найшов отой камінь. І хочете дізнатися, що я говорю вам правду? Коли ви спочатку стали запитувати один одного, де я, то я був не далі як десять кроків од вас. Бачучи, що ви вертаєтесь і мене не бачите, я пішов поперед вас і увесь час ішов кілька кроків попереду“. І почавши з одного кінця, він розказав їм до другого кінця, що вони робили й говорили, і показав їм свою спину та свої ноги, побиті камінням; потім він додав: „Я вам кажу, що коли я проходив міською брамою з усім оцим камінням, яке ви тут бачите, за пазухою, ніхто нічого не сказав мені, а ви знаєте, яка неприємна і як набридає ота сторожа, що звичайно хоче все оглянути. До того, я здибав на вулиці багатьох моїх кумів та приятелів, що завжди мають звичку поздоровкатись

зо мною і запросити мене на випивку; і не було між ними ні одного, що сказав-би мені хоч півсловечка, наче-б вони мене зовсім не бачили. Коли кінець-кінцем я прийшов додому, то оця чортиця, проклята жінка, вийшла мені назустріч і побачила мене, а жінки, як ви знаєте, позбавляють речі їх таємничої сили. От через віщо я, що міг-би вважати себе за найщасливішого громадянина Флоренції, зостався найнещаснішим. Через це я й побив її так, скільки було сили в руках, і не знаю, що мене стримує, що я не спущу з неї крові. Нехай буде проклята година, коли я вперше побачив її і коли вона увійшла до цієї хати“. І, знову спалахнувши гнівом, він хотів устати, щоб ще її бити.

Буффальмакко і Бруно, слухаючи це, удавали з себе дуже здивованих, потакували тому, що говорив Каландріно, а самим так хотілося сміятися, що вони ледве не луснули від сміху. Але-ж коли вони побачили, що він розлютований встає, щоб удруге побити жінку, то, підступивши до нього, стримали його, кажучи, що у всьому тут винувата зовсім не жінка, але він сам, бо він, мовляв, знав, що жінки примушують всі предмети втрачати свою силу і не попередив її, щоб вона оберігалася з'являтися перед ним увесь той день. Оцю обачність господь відібрав йому або тому, що на те йому була не доля, або-ж тому, що він мав намір обдурити своїх товаришів, яких він, як тільки помітив, що знайшов камінь, мав повідомити про це. Кінець-кінцем, по довгих балачках не без великих труднощів вони помирили з ним його слабу жінку і пішли собі, залишивши його в меланхолійному настрої в домі, повнім каміння“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Парох Фіезоле любить одну вдову, яка його не любить. Він спить з її служницею, думаючи, що спить із нею, а брати дами зробили так, що єпископ накрив його.

Уже Еліза дійшла до кінця своєї новели, розповіши її не без великого задоволення для всього товариства, коли королева, звернувшись до Емілії, засвідчила своє бажання, щоб вона після Елізи розповідала свою. Та зараз-же розпочала так:

„Відважні дами! Оскільки попи, ченці і взагалі духовні особи є спокусники нашого серця, це, здається мені, показано було в багатьох новелах, які уже тут розповідано. Але-ж через те, що про це неможливо так наговоритися, щоб більше нічого вже було говорити, я маю намір, додаючи до попереднього, розповісти вам новелу про одного пароха, який наперекір всьому світові, хотів схилити одну достойну даму до кохання за її згодою, чи навіть без згоди; а вона, будши жінкою дуже розумною, вчинила з ним те, на що він і заслужив.

Як кожен з вас знає, Фієзоле, горб якого ми можемо бачити звідділя, було колись великим і дуже старовинним містом, і хоч воно тепер все зруйноване, але все-ж там завжди був єпископ, єсть і тепер. Там біля катедрального собору одна шляхетна дама, вродлива, на наймення монна Піккарда, мала маєточок з невеликим будинком. Через те, що не була вона з найбагатіших жінок у світі, то жила вона там більшу частину року, а з нею два її брати, гарні, добре виховані юнаки. Отже сталося так, що оця дама одвідувала катедральну церкву, і через те, що була вона ще дуже молода, гарна і приємна, то парох тієї церкви так закохався в ній, що не знав, куди себе притулити, хоч що хоч роби. Через деякий час він набрався такої відваги, що сам сказав дамі про своє бажання і попросив її зважити на його кохання й полюбити його так, як він її любить. Був той парох вже підстаркуватий, але-ж душею надто молодий, гордовитий, чванливий і надзвичайно високої думки про самого себе. Через його неприємні манери, звички повні гримас і неприємности, а також через те, що він був такий ситий і прикрий, не було такого, хто-б бажав йому добра. І коли для когось він був бридким, то насамперед він був таким для дами, яка не то, що не могла його терпіти, а ненавиділа його більше од болю голови. Отже, як розумна жінка, вона йому відповіла: „Месере, що ви мене любите, то це мені має бути дуже приємно і я повинна любити вас і з охотою буду любити; але-ж від моєї любови і вашої не повинно ніколи виникнути нічого нечесного. Ви — мені духовний отець, ви — священник і великою мірою наближаєтесь уже до старого віку; а це все

має зробити вас чесним і невинним. З другого боку, я вже не дівчина, якій-би личило отаке залицяння, а вдова. Ви знаєте, якої чесности вимагають від удів. Через це, вибачте мені, бо я не можу ніколи полюбити вас так, як ви просите, так само я не хочу, щоб і ви мене отак любили“.

Парох, якому на цей раз не пощастило нічого від неї добитися, не став робити як переможений або той, що стратив розум, але-ж ужив усю свою уперту настирливість, став набридати їй листами через інших та особисто, коли бачив, що вона в церкві. Через те, що оце чіпляння було дуже неприємне і сильно набридало дамі, вона вирішила відчепитись від нього таким способом, на який він заслуговував, бо інакше вона не могла нічого вдіяти; але-ж вона не хотіла нічого робити, не поговоривши спочатку з своїми братами. Розказавши їм, як поводитьься з нею парох і що вона сама гадає зробити, та одержавши на це їх повну згоду, вона через декілька днів, як і звичайно, пішла до церкви. Коли парох побачив її, то підійшов до неї і, як робив це звичайно, заговорив з нею фамільярним тоном. Дама, помітивши, що він іде, глянула на нього привітно і, відійшовши з ним на бік, коли парох наговорив їй багато приємних слів, вона глибоко зідхнула і сказала: „Месере, я дуже часто чула, як кажуть, що немає такого сильного замку, якого не можна-б було взяти, коли що-дня робити на нього напади; оце саме, бачите, трапилося й зі мною. Ви так оточили мене почасти солодкими словами, почасти запобігливістю, почасти ще чимсь, що примусили мене зріктися моїх намірів, і я тепер вирішила, через те що я дуже до вподоби вам, стати вашою“. Парох, дуже зрадівши, сказав: „Мадонно, велике вам спасибі. Правду кажучи, я дуже дивувався, що ви так довго стримувалися, коли подумаю було, що такого не траплялося мені ні з одною. Навпаки, я іноді казав: якби жінки були срібні, то не придатні були-б на монети, бо жодна з них не витримала-б проби. Але зараз покиньмо про це. Коли й де ми можемо зійтись?“ На це дама відповіла: „Любий сеньйоре, година може бути така, яка буде вам до вподоби, бо чоловіка, якому я повинна давати відчит про свої ночі, у мене нема; але-ж я не знаю, в якому місці“. Парох сказав:

„Як? У вашому домі“. Дама відповіла: „Месере, ви-ж знаєте, що я маю двох молодих братів, які вдень і вночі приходять до мене з своїми товаришами, а дім мій не дуже то великий. А тому ви туди не змогли-б прийти, хіба тільки що при вашій згоді бути там, як німий, не говорити й слова, не допускати найменшого шумотіння і перебувати в темряві, як сліпий. Коли ви погоджуєтесь на це, то тоді можливо, бо до моєї кімнати вони ніколи не заходять. Але-ж їхня кімната поруч з моєю, так що не можна сказати й слова, хоч-би й тихо, щоб не було чути“. Тоді парох сказав: „Мадонно, від цього справа не стане на ніч чи на дві, поки я розміркую, де-б нам бути в другому місці з більшою зручністю“. Дама сказала: „Месере, це залежить від вас, але-ж я прошу тільки про одне, щоб це залишилося таємницею між нами і щоб ніколи ніхто про це не дізнався“. Тоді парох сказав: „Мадонно, про це не турбуйтеся і, коли можливо, то влаштуйте так, щоб нам сьогодні-ж увечері бути вкупі“. Дама сказала: „згода“ і, сказавши йому, як і коли він повинен прийти до неї, вона залишила його й повернулась до дому.

Ця дама мала служницю, що була не дуже-то молода і мала таке негарне, таке неприємне обличчя, яке тільки коли бачив хто. Ніс у неї був дуже приплесканий, рот кривий, губи товсті, зуби здоровенні і стирчали нарізно, вона була косоока і завжди була хвора на очі; з виду вона була жовта, а де зелена, так що здавалося, наче вона прожила літо не в Фієзоле, а в Сенегалії. А до того всього вона ще й шкандибала, бо права нога в неї була коротша. Наймення її було Чута, але-ж через те, що вона мала таку незграбну зовнішність, кожен звав її Чутацца. Але хоч була вона і погана вродою, була вона разом з тим не без хитрощів. Дама, покликавши її до себе, сказала їй: „Чутацца, коли ти хочеш зробити мені одну послугу цієї ночі, то я подарую тобі гарну нову сорочку“. Чутацца, зачувши мову про сорочку, сказала: „Мадонно, коли ви дасте мені сорочку, то я в огонь стрибну, а не то що“. — „Добре, — сказала дама, — я хочу, щоб ти поспала цю ніч з одним мужчиною в моєму ліжку і приголубила його, але-ж тільки гляди, не говори й слова, щоб

не почули тебе мої брати, що сплять, як ти знаєш, поруч; а тоді я подарую тобі сорочку“. Тоді Чутацця говорить: „Я буду спати й з шістьома, а не з одним, коли того треба“.

І от, коли настав вечір, месер парох з'явився, як йому було сказано; обое молодих людей, умовившись з дамою, були в свої кімнаті і підслухували; отже парох, нишком увійшовши в п'ятні в кімнату дами, повернув, як вона йому сказала, праворуч до ліжка, в якому вже лежала Чутацця, що її добре научила господиня, що вона має робити. Месер парох, гадаючи, що обіч нього лежить дама, взяв Чутаццю в свої обійми та почав, нічого не кажучи, цілувати її, а Чутацця з свого боку стала робити те-ж саме; після цього парох почав задовольняти свою хіть, вступивши у володіння давно бажаними добрими.

Дама, налагодивши все це, наказала братам закінчити його так, як була у них умова. Тихо вийшовши з кімнати, вони пішли на майдан. Доля була куди доброзичливіша для того, що вони хотіли зробити, ніж вони навіть самі того хотіли, через те що стояла велика спека і єпископові спало на думку прогулятися з двома юнаками до їх дому і випити в них. Коли вони наблизилися до нього, то він сказав їм про свій намір і пішов разом з ними. Увійшовши з ними в їх маленький, повний прохолоди дворик, де було засвічено багато смолоскипів, він з великим задоволенням випив їхнього доброго вина. Коли він випив, молоді люди сказали: „Месере, через те, що ви виявили до нас таку ласку і зволили одвідати наш убогий, маленький домок, до якого ми хотіли запросити вас, нам бажано, щоб ви не одмовили подивитися на одну річ, яку ми хочемо вам показати“. Єпископ одповів, що з охотою. Тоді один з юнаків узяв у руку смолоскип і пішов попереду, прямуючи до кімнати, де месер парох лежав з Чутаццюю, а за ним ішов єпископ і всі інші.

Щоб швидше прибути, парох поспішав їхати і вже пробіг три милі перед тим, як вони прийшли¹¹⁾). Отже, зморившись, він спочивав, держачи Чутаццю в обіймах, не зважаючи на спеку. Коли молодий чоловік увійшов з смалоскипом до кімнати, а за ним єпископ і всі інші, то єпископові показали пароха, що держав у своїх обіймах

Чутаццу. Незабаром зненацька прокинувся месер парох і, побачивши світло й багато людей навкруги себе, від великого сорому та страху сховав голову під простирало. Єпископ страшенно вилаяв його, звелів йому висунути голову і подивитись, з ким він спав. Парох довідавшись про ошукання від дами, почасти через це, а почасти від сорому, який йому стався від цього, зараз-же так засмутився, як ніхто інший. З єпископового наказу він одягнувся, а після цього під доброю вартою його відряджено додому, де він мав видержати велике покаяння за створений гріх. Тоді єпископ побажав дізнатись, як це сталося, що він з'явився сюди спати з Чутаццюю. Молоді люди все розповіли йому. Коли єпископ вислухав це, то дуже похвалив даму, а також і юнаків, за те, що, не бажаючи бруднити руки священниковою кров'ю, вчинили з парохом те, чого він заслужив.

Єпископ наказав йому оплакувати свій гріх протягом сорока днів, але-ж любов і обурення примусили його плакати більше сорока дев'яти, не кажучи вже проте, що довгий час він не міг пройти вулицею, щоб діти не показували на нього пальцями й не говорили: „Дивіться-но, он той, що спав з Чутаццюю!“ Це так його драгувало, що він мало не збожеволів. Отаким-то чином шановна дама звільнила себе від настирливого і безсоромного пароха, а Чутацца здобула собі сорочку і щасливу ніч“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Трое молодих людей у Флоренції стягають штани з одного судді з Марки в той час, коли він сидів на своєму кріслі й творив суд.

Емілія закінчила своє оповідання, і вдову похвалили всі, тоді королева, зирнувши на Філострато, сказала: „Тепер твоя черга розповідати“. Через це Філострато зараз-же одповів, що він готовий, і почав:

„Любі дами, молодий чоловік, про якого недавно говорила Еліза, себ-то Мазо дель Саджіо, спонукав мене залишити новелу, яку я мав на думці розповісти вам, а розповісти вам іншу про нього і його товаришів: хоч вона й непристойна і є в ній слова, яких ви соромитесь вживати звичайно, все-ж, не зважаючи на це, вона така весела, що я її розкажу вам.

Як вам доводилося чути, до нашого міста часто з'являються ректори з Марки; звичайно це люди низького духу і провадять вони таке убоге і злиденне життя, що все, що вони роблять, скидається на скнарство. От через оцю то природжену їм злиденність та скнарство вони приводять з собою суддів та нотарів, що здаються швидше людьми, взятими від плуга та від чоботарської справи, аніж з школи, де вони вивчали закони. І от, один з них з'явився до нас як подеста і в числі інших багатьох суддів привів з собою одного, який називав себе месер Ніккола да сан Лепідіо, що з вигляду скоріше скидався на слюсаря, аніж на когось іншого. І поставлено його разом з іншими суддями розв'язувати карні справи. Як то часто й буває, що хоч громадянам зовсім нема чого робити на суді, а проте вони иноді заходять таки туди, сталося раз вранці так, що пішов туди і Мазо дель Саджіо розшукувати свого приятеля. Коли він увійшов туди і побачив там месера Нікколу, що засідав там, то він здався йому нечуваним дурнем і він почав уважно розглядати його з ніг до голови. І хоч на ньому була шапка з хутра, вся закопчена, каламар на поясі, камизелька довша від каптана і багато іншого, незвичайного для людини порядної і добре вихованої, — але-ж поміж тим, що він бачив, одно здалося йому видатнішим над усе: це була пара штанів, зад яких спускався йому до половини литок, а одежа така вузька, що, коли він сидів, — розходилася йому спереду. Через це, не роздивляючись далі, Мазо, залишивши те, чого він прийшов шукати, почав шукати іншого; знайшовши двох своїх приятелів, з яких один мав наймення Рібі, а другий — Маттеуццо, що були не менші від нього пустуни, він сказав їм: „Коли ви мене любите, то ходімо зі мною до суду, бо я хочу показати вам таку роззяву, якої ви ніколи не бачили“. Вони разом пішли до суду і він показав їм суддю і його штани. Ті ще здалеку почала сміятися з цієї прояви; підійшовши ближче до лав, де сидів месер суддя, вони помітили, що під ці лави легко можна пролізти, крім того, їм здалося, що дошка, на яку спиралися ноги судді, була трохи надломлена, так що з невеликим зусиллям туди можна було просунути руку. Тоді Мазо сказав своїм товаришам:

„Хочеться мені зовсім стягти з нього оті штани, бо зробити це дуже легко“. Кожен з його товаришів вже зрозумів, як це можна було зробити. І умовившись, що їм треба робити й говорити, вони повернулися туди другого ранку. В суді було повно людей. Маттеуццо, не помічений, проліз під лаву і попав саме в те місце, де суддя поставив ноги. В цей час Мазо, підійшовши з одного боку до месера, судді, взяв його за полу каптана, Рібі наблизився з другого боку і зробив те саме, і Мазо почав говорити: „Месере, гей, месере, благаю вас бога ради, щоб ви наказали оцьому злодюжці, що стоїть поруч з вами, раніше, ніж він утече, віддати мені пару черевиків, які він викрав у мене. Він каже, що їх не брав, але-ж я їх бачив, не минуло ще й місяця, як він віддав підбити під них підметки“. З другого боку Рібі гукав з усієї сили: „Месере, не вірте йому, це брехун! Він знає, що я прийшов, щоб правити з нього чемодан, який він викрав у мене, так він зараз-же і з'явився сюди вимагати свої черевики, які у мене є вже давно. І коли ви не ймете мені віри, то я можу покликати за свідка Трекку, що живе поруч зі мною, і Грассу, торговку тельбухами, і ще одного чоловіка, що збирає сміття коло Санта-Марія а Верзая, який бачив його, коли він повертався з села. З свого боку Мазо не давав Рібі говорити і кричав, скільки тільки мав сили, а Рібі репетував ще дуже. І в той час, коли суддя встав і наблизився до них, щоб краще їх почути, Маттеуццо, вибравши зручний момент, просунув руку в щілину між дошками, вхопив штани судді за задню частину їх і швидко потяг. Штани миттю спали, бо суддя був худий і без клубів. Коли суддя це помітив, то не розібравши, що це таке, хотів підняти поли своєї одежі, щоб закритися ними і сісти. Але-ж Мазо з одного боку, а Рібі з другого вчепилися за них і голосно гукали: „Месере, ви чините несправедливість, що не хочете ні розсудити, ні вислухати мене і маєте вже намір піти геть. Заради такої невеличкої справи у нас не пишуть тут формальних паперів“. Отже вони так довго тягли за поли його одежі, розмовляючи з ним, що всі, хто був у залі, помітили, що з нього стягнуті штани. А Маттеуццо, продержавши їх деякий час, залишив їх, виліз з-під лави і вийшов собі так, що ніхто його

й не помітив. Рібі, розміркувавши, що зробив уже досить, сказав: „Присягаюсь богом, я піду просити допомоги в сіндика“. А Мазо з свого боку, залишивши поли його одержі, говорить: „Ні, я буду ходити сюди, аж поки не здибаю вас таким заклопотаним, як ви, здається, були цього ранку“. І один в один бік, а другий в другий вони вийшли собі геть яко мога швидше. Месер суддя в присутності всіх надів штани, наче щойно встав з ліжка; догадавшись, в чому справа, він запитав, а де-ж поділися ті, що ставили перед ним питання про черевики й чемодан. Не розшукавши їх, він став присягатися, що він таки довідається й переконається, чи є у Флоренції звичай стягати штани з суддів, коли вони сидять на своїх місцях у суді? З другою боку і подеста, довідавшись про це, збив бучу, але-ж його приятелі пояснили йому, що цей жарт учинено тільки на те, щоб показати, що флорентійці розуміють дуже добре, що замість суддів, яких він повинен привести з собою, він привів дурнів, щоб дешевше їм платити. Він змовчав і справа на цей раз далі не пішла“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Бруно і Буффальмакко крадуть в Каландріно свиню, а потім роблять спробу знайти її при допомозі пілюль з інбіру та вина верначчі; дають Каландріно одну за одною дві пілюлі виготовлені про собак, змішані з алое, й виявляється, що він ніби-то сам у себе вкрав свиню; вони примушують його заплатити їм, щоб вони не сказали про це його жінці.

Філостратова новела, з якої дуже сміялися, закінчилася, і королева наказала Філомені продовжувати розповідати; Філомена почала:

„Ласкаві дами, так само, як наймення Мазо призвело Філострато розповісти вам новелу, яку ви чули, наймення Каландріно і його компаньйонів спонукало мене розказати вам другу, яка, гадаю, сподобається вам.

Немає потреби пояснити вам, хто такі були Каландріно, Бруно й Буффальмакко, бо ви досить уже чули про них, а через те, ідучи далі, я скажу, що Каландріно мав недалеко від Флоренції невеличкий маєточок, який одержав як посаг за своєю жінкою. В числі інших прибутків, які він мав з нього, кожного року фігурувала свиня, і він мав

звичай у грудні що-року іти з дружиною на хутір колоти зазначену вище свиню і солити її.

Отже якось сталося раз так, що його дружина почувала себе не зовсім здоровою, і Каландріно пішов колоти свиню сам. Коли Бруно і Буффальмакко довідалися про це і дізналися, що його дружина туди не піде, то пішли до одного пароха, свого великого приятеля і сусіди Каландріно, щоб пробути в нього декілька днів. Того самого ранку, коли вони прибули, Каландріно заколов свиню; побачивши їх разом з порохом, він, покликав їх і сказав: „Здорові були! Я хочу, щоб ви побачили, який я добрий хазяїн“. І, запросивши їх до своєї господи, він показав їм свиню. Його приятелі помітили, що свиня дуже добра, і довідалися від Каландріно, що він хоче посолити її для свого господарства. На це Бруно сказав: „Ех, який-же ти дурний! Продай її, а на гроші погуляємо; а жінці скажеш, що свиню в тебе вкрали“. Каландріно сказав: „Ні, вона цьому не повірить, а мене вижене з дому; заспокойтеся, цього я ніколи не зроблю“. Вони дуже настоювали на цьому, але-ж нічого не могли досягти. Каландріно так неохоче просив їх вечеряти, що вони не прийняли запрошення і пішли від нього.

От Бруно й каже Буффальмакко: „Чи не вкрати нам його свиню цієї ночі?“ Буффальмакко сказав: „Ех, як-же це ми зможемо зробити?“— „Я знаю як,—сказав Бруно,—аби тільки він не переложив її з того місця, де вона є тепер“.— „Так що-ж,—сказав Буффальмакко,—зробімо це; чому-б нам цього і не зробити? Влаштуємо потім гулянку в пароху. Парох казав, що це буде йому дуже приємно“. Тоді Бруно сказав: „Треба вжити тут трохи хитрощів. Ти знаєш, Буффальмакко, який скупий Каландріно і як охоче п'є він за чужі гроші. Ходім розшукаємо його, поведемо до таверни і там парох нехай удасть, ніби-то він виплачує всі видатки, щоб вшанувати нас, а йому не дозволить нічого платити. Він уп'ється, а ми зможемо тоді оперувати з великою зручністю, бо вдома він сам“. Вони зробили так, як сказав Бруно. Каландріно, бачучи, що парох нікому не дозволяє платити, почав пити, як прірва, і, хоч йому небагато й треба було, навантажився добре. Було вже дуже пізно, коли він пішов з таверни;

прийшов додому і, не вечеряючи, ліг у ліжку, а двері залишив незачинені, хоч думав, що зачинив їх. Буффальмакко і Бруно пішли вечеряти з парохом; повечерявши, вони добре обміркували справу, як влізти в дім Каландріно і тихенько пройти в те місце, що їм його вказав Бруно. Але-ж побачивши, що двері відчинені, вони увійшли, забрали свиню, віднесли її до пароха, сховали і полягали спати.

На другий день вранці, коли вино випарилося з голови, Каландріно встав. Але-ж щойно зійшов униз, раз-же помітив, що свині немає, а двері стоять відчинені. Отже розпитавши багатьох, чи не бачили часом, хто взяв свиню, і не дізнавшись нічого, він зчинив страшенний галас, бідкаючись, що у нього вкрадено свиню.

Бруно й Буффальмакко, вставши, пішли до Каландріно, щоб послухати, що він буде говорити про свиню. Коли він їх побачив, то обізвався до них, мало не плачучи, і сказав: „Ох лишенько, товариші, у мене вкрадено мою свиню!“ Бруно, підступивши до нього, сказав йому тихенько: „Це чудесно, що ти хоч один раз був розумний“. — „Ой горенько,—каже Каландріно,—я говорю правду“. — „Добре,—сказав Бруно,—кричи дужче, щоб повірили, що так воно й було“. Тоді Каландріно почав кричати і казав: „Присягаюсь богом, я говорю тобі правду, що її у мене вкрали“. А Бруно говорив: „Добре, добре, ти робиш добре; кричи дужче, щоб тебе почули і щоб це здалося правдивим“. Каландріно каже: „Ти ладен віддати мене дияволі. Ти не віриш тому, що я говорю; нехай мене повісять, коли її у мене не вкрали“. Тоді Бруно каже: „Як-же це могло бути? Я її бачив тут ще вчора; чи не хочеш ти примусити нас поїняти віри, що її вкрадено?“ Каландріно каже: „Отак воно і єсть, як я тобі кажу“. — „Ех,—каже Бруно,—чи можливо-ж це?“ — „Запевняю,—каже Каландріно,—що це так. Я зруйнований і я не знаю, як тепер мені вернутися додому; моя жінка не повірить мені, а коли навіть і повірить, то я й на хвилинку не матиму від неї спокою“. Бруно каже тоді: „Рятуй мене, боже—коли це так, то справа погана; але-ж ти знаєш, Каландріно, що я ще вчора порадив тобі говорити саме так; я не хочу, щоб ти посміявся з жінки і з нас“.

Каландріно почав кричати і говорити: „Ех, навіщо ви дратуєте мене і примушуєте мене зневажати бога, святих і все інше? Я вам кажу, що мою свиню вкрадено цієї ночі“. Буффальмакко каже тоді: „Коли це справді так, то треба знайти спосіб, щоб ми могли її відшукати і якось знайти її“.— „Ех,— каже Каландріно,— як-же ми зможемо її знайти?“ Буффальмакко каже тоді: „Будь певен, що ніхто не приходив з Індії, щоб красти свиню; це певно хтось з твоїх сусідів. Коли ти можеш скликати їх, то я знаю спосіб дізнаватись на хлібові та сирові, і ми зараз-же побачимо, хто це саме вкрав її“.— „Так,— каже Бруно,— багато ти наворожиш на хлібі та на сирові з деякими дворянчиками з околиць, бо я певен, що це хтось з них украв її; вони-б догадалися, в чому справа, і не схотіли-б прийти“.— „Що-ж нам робити?“ — каже Буффальмакко. Бруно відповідає: „Треба зробити добрі оріхи з інбіру і взяти гарного білого вина та запросити їх випити. Вони не догадаються і прийдуть. І можливо буде посвятити пілюлі з інбіру так само, як хліб та сир“. Буффальмакко сказав: „А й справді, ти говориш правду. А ти, Каландріно, що скажеш? Будемо робити це?“ Каландріно каже: „Я прошу вас про це бога ради, бо коли я зможу довідатися, хто її вкрав, то буду наполовину за-спокоений“.— „Тоді ходімо,— каже Бруно;— я погоджуюсь піти до Флоренції, щоб розшукати те, в чому ти маєш потребу, аби тільки ти дав мені грошей“. Каландріно мав щось до сорока сольдів, які й віддав йому.

Бруно пішов до Флоренції, до одного фахівця, свого приятеля, купив у нього фунт добрих інбірних пілюль і звелів ще приготувати дві з гірким інбіром, так звані собачі, змішавши їх із свіжою пастою з алое. Потім він звелів посипати їх цукром, як зроблено й з першими, а щоб не змішати їх одну з одною або не замінити, він звелів поставити на них маленькі значки, з яких він міг-би їх відрізнити. Потім, купивши фіяску¹²⁾ доброго білого вина, він повернувся на хутір до Каландріно й каже йому: „Ти запросиш завтра вранці, щоб випити з тобою, всіх тих, на кого ти маєш підозріння. День це святковий і кожен прийде з охотою, а я з Буффальмакко цієї ночі наведу чари на пілюлі і принесу тобі їх завтра вранці;

із любови до тебе я сам їх роздам, зроблю і скажу те, що ти мав-би сказати й зробити“.

Каландріно так і зробив. Отже, коли на другий день вранці велике число молодих людей флорентійців, що перебували на селі, а також селян, зібралось побіля церкви навкруги в'язи, з'явилися Бруно і Буффальмакко з коробочкою пілюль і фіяскою вина; зібравши присутніх в коло, Бруно сказав: „Панове, треба, щоб я сказав вам причину, чого ви зараз зібралися тут, через те що коли станеться щось неприємне для вас, то щоб ви не нарікали на мене. Минулої ночі у Каландріно, що ось є тут, викрадено добру свиню, яку він мав, і він не може знайти того, хто її вкрав. А через те, що ніхто інший, крім нас, що зараз перебуваємо тут, не міг цього зробити, він вам пропонує з'їсти кожному одну з цих пілюль і випити оцього вина, щоб можна було довідатися, хто саме злодій. Нарешті знайте, що той, хто вкрав свиню, не зможе проковтнути своєї пілюлі; навпаки, вона здасться йому гіршою від отрути і він її виплюне. А тому раніш, ніж призвести себе до отакого сорому в присутності такої кількості людей, може краще було-б, щоб той, хто вкрав свиню, сказав про це парохіві на сповіді, і тоді я облишу всю цю справу“.

Кожен з тих, що були тут, сказав, що з'їсть з охотою. Через це Бруно, поставивши Каландріно поруч з іншими і розпочавши з одного краю, став давати кожному по пілюлі. Підійшовши до Каландріно, він узяв одну з собачих пілюль і положив її йому в руку. Каландріно швидко кинув її собі в рот і почав її жувати, але-ж коли тільки його язик відчув алое, то він, не маючи змоги стерпіти гіркоти, виплюнув пілюлю. Кожен з присутніх дивився в обличчя своєму сусідові, щоб побачити, хто виплюне пілюлю. Бруно, який не встиг ще розподілити всі пілюлі, провадив далі свою справу, удаючи, що не помічає нічого, що твориться навкруги. Почувши позад себе: „Еге, Каландріно, а що це воно означає?“ він, раптом повернувшись і побачивши, що Каландріно виплюнув свою пілюлю, сказав: „Стривайте, може бути, що щось інше примусило його виплюнути пілюлю; ось візьми, лишень, другу“. І взявши другу собачу

пілюлю, він положив її йому в рст і продовжував собі розподіляти далі ті, що у нього ще залишилися.

Коли перша пілюля здалася Каландріно гіркою, то друга здалася йому ще гіркішою; але-ж, соромлячись виплюнути її, він деякий час держав її в роті і жував і в той час, коли він її жував, то у нього лилися сльози, що, здавалося, примушувало його дуже страждати, бо були вони як горох. Врешті, не стерпівши далі, він виплюнув її, як зробив це й з першою.

Буффальмакко і Бруно частували компанію. Побачивши те, що зробив Каландріно, всі в один голос сказали, що це напевне він сам у себе вкрав свиню; а були й такі, що за це добре його вилаяли. Коли всі розійшлися, а Бруно й Буффальмакко залишилися з Каландріно самі, то Буффальмакко почав гозорити: „Я завжди був певний, що ти сам її присвоїв, а нас хотів перекопати, що у тебе її вкрадено, щоб не дати нам змоги випити на ті гроші, які ти за неї вторгував“. Каландріно, що не встиг ще як слід виплюнути гіркого алое, почав божитися, що він її і не мав. Буффальмакко на те: „Але справді, друже, скільки ти за неї взяв? Маєш шість лір?“ Каландріно, слухаючи це, впав у одчай. Тоді Бруно каже: „Слухай, Каландріно, один з тих, що приходили їсти й пити з нами, сказав мені, що у тебе є тут дівчина, яку ти утримуєш для себе і якій ти віддаєш усе, що можеш зберегти, і що він певен того, що ти їй і послав оцю свиню. Ти маєш звичку робити отакі жарти. Ти раз водив нас на Муньйоне збирати чорне каміння і, навантаживши нас на судно без сухарів, покинув нас; потім ти хотів запевнити нас, що ти знайшов зачарований камінь; а сьогодні ти гадаєш своєю божбою примусити нас поійняти тобі віри, що свиню, яку ти віддав або продав, у тебе вкрадено. Нам набридли твої жарти і ми їх знаємо; більше ти нас не обдуриш. А тому—бо як правду тобі казати, то ми поклали багато праці, щоб зробити чари—ми сподіваємось, що ти даси нам дві пари каплунів, бо інакше ми розкажемо про все монні Тессі“. Каландріно, бачучи, що йому не ймуть віри, і розміркувавши, що він уже мав багато клопоту, та не бажаючи мати до того ще :

неприємности від жінки, дав їм дві пари каплунів. А вони, посоливши свиню, відвезли її до Флоренції, залишивши Каландріно обікраденого й осміяного“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Школяр кохає одну даму-вдову, що кохає иншого; вона примушує його залишатися цілу зимову ніч у снігу і ждати на неї, а він потім своєю порадою в половині липня її, голу, примушує стояти цілий день на башті, віддану на поталу мухам, оводам та сонцю.

Дами дуже сміялися з бідолашного Каландріно і вони-б сміялися ще дужче, якби їм не жаль було, що ті самі, що вкрали у нього свиню, видерли ще й каплунів. Але-ж коли новела була закінчена, королева наказала Пампінєї розповідати свою, і Пампінєя зараз-же розпочала такими словами:

„Найдорожчі дами, часто буває так, що хитрощі висміюють хитрощами, а через те нерозумно розважатися насмішками з инших. Слухаючи багато маленьких новел, що нам розповідали, ми дуже сміялися з жартів, які були вчинені, але-ж нічого нам не говорилося ні про жодну помсту, що була-б відплатою за такі жарти. От я й маю намір викликати у вас спочуття до справедливої відплати, що мала її одна наша землячка, лихий жарт якої з иншим спав на її голову, ледве не заподіявши їй смерти. Послухати це буде вам корисно, бо ви ще дужче будете остерігатися глузувати з инших і зробите розумно.

Минуло небагато років з того часу, коли у Флоренції жила одна молода жінка, вродлива, гордовита, шляхетного роду і досить обдарована добрами світу цього; звали її Олена; залишившись удовою після смерти свого чоловіка, вона не хотіла знов виходити заміж, бо була закохана в одному вродливому й елегантному юнакові, якого вибрала сама. Відкинувши геть усякі турботи, вона з допомогою своєї служниці, на яку дуже звірялася, перебувала з ним багато часу у веселих розвагах. Сталося так, що в цей час один молодий чоловік, на наймення Ріньєрі, дворянин нашого міста, після довгої науки в Парижі,— не для того, щоб потім продавати вроздріб свою науку, як то багато дехто робить, а щоб знати підстави й причини всього, що є на світі (що й личить шляхетним

людям), — повернувся з Парижу до Флоренції. Тут і став жити, як громадянин, у великій пошані так за свою шляхетність, як і за свої знання. Але-ж, як то часто буває, що ті, у кого знання речей найглибше, перші дозволяють коханню облутати себе, так сталося й з Ріньєрі. Коли один раз пішов він розважитися на одно свято, то перед очима в нього з'явилася Олена, вдягнута в чорне, як мають звичай одягатися наші вдови; вона, на його думку, сяяла такою красою, такими чарами, яких, здавалося йому, він ніколи не бачив. І він подумав сам собі, що той тільки може назвати себе щасливим, до кого бог виявить свою ласку і дасть змогу держати її голою в обіймах. Глянувши на неї мовчки раз чи два і знаючи, що без турбот не можна придбати нічого гарного й дорогого, він вирішив присвятити всі свої сили, всю свою дбайливість, щоб сподобатись цій дамі і щоб потім, сподобавшись, завоювати її любов, а через це мати змогу цілком володіти нею.

Молода дама, що не держала своїх очей втопленими в пекло і була про себе кращої думки, ніж заслуговувала на те, з великим умінням зорила ними навколо себе і швидко помічала того, хто з великим задоволенням дивиться на неї. Помітивши Ріньєрі, вона сама про себе сміючись сказала: „Сьогодні я не дарма прийшла сюди, бо, коли я не помиляюсь, я піймаю павича за дзьоба. І вона почала од часу до часу стріляти на нього очима, намагаючись показати йому, що вона цікавиться ним; бо вона гадала, що чим більше мужчин привабить вона своєю красою, то більшу ціну матиме ця краса, а надто для того, кому вона віддала її разом з своєю любов'ю.

Учений школяр, відкинувши геть усі філософські ідеї, звернув всі свої думки до цієї дами. Гадаючи сподобатися їй, він, довідавшись, де вона живе, почав шпацірувати перед її ворітьми, пояснюючи свої проходки різними причинами. Дама, через зазначені вище причини, пишалася цим і вдавала, що бачити його дуже їй приємно. Отже школяр, винайшовши спосіб, зійшовся з служницею дами, відкрив їй свою любов і попросив її вплинути на свою пані так, щоб він міг користуватися з її прихильности. Служниця була щедра на обіцянки і

розказала все це своїй пані, а та, вислухавши її з найбільшим реготом у світі, сказала: „Ти бачила, куди з'явився оцеї чоловік, щоб розгубити мудрість, привезену з Парижу? Добре, дамо йому те, чого він хоче. Скажеш йому, коли він ще заговорить з тобою, що я люблю його далеко дужче, ніж він мене, але-ж мені треба оберегати свою честь, щоб я могла з відкритим лицем з'являтися поруч з іншими дамами. Через це, коли він такий розумний, як про нього кажуть, то він повинен дужче поважати мене“. Ох, сердешна, сердешна, вона не знала, мої любі дами, що значить мати справу з школярами.

Служниця, зустрівшись з Рінґері, зробила так, як наказала їй її господиня. Школяр, сповнений родощами, почав звертатись з палкими проханнями, почав писати листи і посилати подарунки; і все це охоче приймалось, але-ж ніякої відповіді йому не було, крім хіба відповідей загального характеру. Так вона держала його протягом довгого часу. Нарешті, коли вона розказала про все своєму коханцеві, а той виявив з приводу цього незадоволення і трохи ревності, дама, щоб показати йому, що його підозріння несправедливі, послала свою служницю до школяра, що дуже впадав за нею, сказати йому від її імени, що вона не мала змоги задовольнити його бажання з того часу, як переконалася в його коханні, але-ж об Різдві, яке от наближається, вона має надію зійтись з ним; а через це, коли він хоче, то вона просить його прийти до її двору вночі на другий день свята, а вона вийде до нього при першій змозі.

Це звеселило школяра дужче, ніж когось на світі; в зазначений день він пішов до дому дами; тут служниця провела його в двір і зачинила; там він став чекати дами. А вона, покликавши того вечора свого коханця і весело з ним повечерявши, сказала йому про те, що вона має намір зробити цієї ночі, і додала: „Ти можеш побачити, яка ота любов, що я відчувала і відчуваю до того, до кого ти мене так нерозумно ревнуєш“. Коханець її вислухав ці слова з великим задоволенням, бажаючи побачити на ділі те, що дама дала йому зрозуміти на словах. Сталося так, що напередодні випав великий сніг і все було вкрите снігом. Через це школяр,

пробувши трохи надворі, почав відчувати холод більший, ніж того йому хотілося-б, але-ж з надією підсилити себе незабаром він терпляче перебував лихо. Через деякий час дама й каже своєму коханцеві: „Ходімо до моєї кімнати та подивімося в віконце, що там поробляє той, до кого ти ревнуєш мене, і що він відповідатиме служниці, яку я вирядила поговорити з ним“. І от, підійшовши до одного віконця і бачучи все тоді, коли їх не видно було, вони почули, як з другого вікна служниця розмовляла з школярем і казала йому: „Рінґері, моя пані засмучена, як ні одна жінка, бо цього вечора прибув до неї один з її братів, який після довгої розмови з нею, побажав потім вечеряти; він ще й досі не пішов, але-ж я гадаю, що незабаром піде. От чому вона не могла вийти до тебе, але-ж скоро вона вийде. Вона просить тебе терпляче чекати на неї“. Школяр, гадаючи, що це правда, відповідає: „Ти скажеш моїй дамі, щоб вона не турбувалася про мене, поки їй буде зручно вийти на побачення зі мною, аби тільки вона вийшла при першій змозі“. Служниця повернулася і пішла спати. Дама тоді каже своєму коханцеві: „Ну, що ти тепер скажеш? Чи думаєш ти, що коли-б я мала до нього прихильність, якої ти боїшся, то дозволила-б йому стояти отам і мерзнути внизу?“ Сказавши це, вона пішла лягти в ліжку разом з своїм коханцем, що був уже почасті заспокоєний, і обоє вони пробули там довгий час в веселоощах і задоволенні, жартуючи та сміючись з сердешного школяра.

А школяр, шпаціруючи сюди й туди по двору, намагався зогрітися, і не маючи ні на чому сісти, ні куди сховатися від ясного неба, проклинав довгу братову візиту. Чуючи якесь шамотіння, він все думав, що це дама іде відчиняти йому двері, але-ж надії його були марні. Близько півночі дама, задовольнившись з своїм коханцем, сказала йому: „Якої ти думки, моє серденько, про нашого школяра? Що тобі здається більшим, чи його розсудливість, чи моє кохання до нього? Отой холод, якого я йому завдала, чи не вижене з твого серця підозрінь, які з'явилися там у зв'язку з тим, що я тобі недавно говорила?“ Коханець одповів: „Так, моє серденько, я знаю тепер, що ти моє щастя, мій спокій, моя

радість і вся моя надія, як і я увесь твій“. — „Тоді,— каже дама,— поцілуй мене тисячу разів, щоб видно було, що ти кажеш правду“. Через це коханець, міцно обнявши її, поцілував її не тисячу, а сто тисяч разів. Після отакої солодкої розмови дама й каже: „Встаньмо на хвилинку та підім подивимось, чи не погас той огонь, про який мій новий коханець говорить мені в своїх листах, що він увесь горить у ньому“. Вставши і підійшовши до вікна та виглянувши в двір, вони побачили внизу школяра, який танцював на снігу під цюкит зубів, що клацали від холоду, і танок цей був такий швидкий і такий надхненний, що подібного вони ніколи й не бачили. Тоді дама й каже: „Ну, що ти скажеш, моя солодка надіє? Чи не здається тобі, що я умію примусити мужчин танцювати без сурми і без волинки?“ На це коханець, сміючись, відповів: „Так, моя найбільша радосте!“ — „Я хочу,— каже дама,— щоб ми зійшли до дверей. Ти будеш мовчати, а я поговорю з ним; побачимо, що він скаже. Може статись, що від цього ми матимем не менше задоволення, як і від його вигляду“. І відчинивши двері кімнати, вони тихенько спустилися до вхідних дверей. Не відчиняючи їх, дама тихенько покликала школяра через невелику дірочку, що була в них. Школяр, зачувши, що його кличуть, подякував богіві, гадаючи, що от тепер то він увійде; неблизившись до дверей, він сказав: „Я тут, мадонно, відчинить мені, бога ради, бо я помираю від холоду!“ Дама каже: „Ох так, я-ж знаю, що ти справжній мерзляк, і що дуже холодно, бо випало трохи снігу, але-ж я знаю, що в Парижі випадає його ще більше. Я ще не можу відчинити тобі, через те що мій проклятий брат, що прийшов учора ввечері до мене вечеряти, ще й досі не пішов; але-ж він скоро піде, і я тоді зараз-же прийду і відчиню тобі. Я ледве змогла втікти від нього на хвилинку, щоб прийти та підвеселити тебе й сказати, щоб тебе не турбувало отаке довге очікування“. Школяр каже: „Ох, мадонно, ради бога прошу вас відчинить мені, щоб я міг побути в закритому помешканні, бо з деякого моменту сніг почав іти як-найгустіший у світі і зараз іде; тоді я буду чекати на вас, скільки хочете“. Дама каже: „Охо-хо, моє золотко, я не можу; оці двері, коли

їх відчиняти, так грюкотять, що мій брат легко міг-би почути, коли-б я відчинила тобі. Але-ж я піду сказати йому, щоб він ішов геть, щоб я могла тоді відчинити тобі“.

— „Тоді іди швидше, — каже школяр. — Я прошу тебе, звели розвести добрий огонь, щоб, коли тільки я увійду, я міг погрітися, бо я так змерз, що ледве відчуваю сам себе“.

Дама каже: „Цього не може бути, коли тільки правда те, що ти писав до мене, цеб-то що ти палаєш до мене коханням; я певна, що ти смієшся з мене. Але-ж я іду; чекай і май мужність“.

Коханець, що все чув і мав найвище задоволення, повернувся з дамою до ліжка, але-ж вони мало спали цієї ночі, бо майже всю ніч розважалися собі та сміялися з школяра. Сердешний школяр, що став подібний до лелеки (так він клацав зубами), переконавшись врешті, що з нього глузують, декілька разів намагався, коли тільки можливо, відчинити браму, і оглядався, чи не можна вийти якимсь другим шляхом; але-ж не знайшовши такого способу, він повертався до двору, наче лев, проклинаючи погану погоду, жорстокість дами, довгу ніч і свою власну глупоту. Страшенно гніваючись на даму, він раптом перемінив своє довге й палке кохання до неї на зненависть, гостру й жорстоку. Він почав обмірковувати численні проекти, щоб найти спосіб помститися, і помсти цієї він бажав тепер далеко дужче, ніж бажав раніш побачитися з дамою.

Ніч після такого довгого чекання линула, наближався день і почало світати. Через це служниця, що навчила її дама, спустилася вниз, відчинила ворота і, удаючи, нібито жаліє сердешного, каже: „Щоб до нього лиха година прийшла, коли ото він прийшов до нас учора ввечері. Він цілу ніч завдавав нам турбот, а тебе примусив мерзнути. Але-ж знаєш що? Нехай тебе не турбує це, бо коли не пощастило цієї ночі, то пощастить на другу ніч. Одно тільки я знаю, що ніщо не зробило отакої неприємності мадонні, як оце“. Школяр був повен гніву; але-ж, як людина розумна, він знав, що погроза — це зброя в руки тому, кому погрожують, через це він придушив у глибині свого серця те, що дуже хотілося висловити, і покірливим голосом, не виявляючи аж ніякісінького гніву,

сказав: „Правда, я перебув найлихішу ніч, яку я тільки коли-небудь мав, але-ж я добре бачив, що тут не було ніякої вини з боку дами, бо вона сама прийшла, щоб висловити мені спочуття, попросити вибачення і підбадьорити мене; і як ти кажеш, те, що не сталося цієї ночі, відбудеться иншим разом. Вітай її від мене і йди собі з богом“. І зовсім задубілий від холоду, він повернувся додому, як міг. А дома, розбитий втомою і падаючи від бажання спати, кинувся в своє ліжко; прокинувся він з руками й ногами розбитими паралічем. Через це, звелівши покликати лікаря і розповівши йому, якого холоду він натерпівся, попросив подбати про його здоров'я. Лікарі, вживаючи сильних і швидких ліків, ледве після декількох днів могли вилікувати його жили і дійти того, що вони могли розтягуватися; і коли-б він не був молодий та коли-б не настало тепло, то йому довелося-б довго ще мучитися. Коли-ж він цілком видужав і почав уже почувати себе добре, то, старанно затаївши свою зненависть, він дужче, ніж коли, виявляв свою закоханість у вдові.

Але-ж через деякий час сталося так, що доля посприяла школяреві задовольнити його бажання, через те що молодий чоловік, якого любила вдова (не зважаючи ані трохи на ту любов, яку відчувала до нього вдова), закохався в иншій жінці. І через те, що він ані трохи не хотів ні говорити, ні робити їй нічого приємного, то вона перебувала увесь час в сльозах і горі. Але-ж її служниця, що мала до неї велике спочуття, не маючи способу розважити свою пані в смуткові з приводу втраченого коханця і бачучи, що школяр, як і звичайно, проходить улицею, взяла собі в голову дурну думку, а саме, щоб якимсь некроманським діянням примусити коханця своєї пані покохати її так, як він кохав раніше, і що школяр повинен бути великим майстром цієї справи; про це вона й сказала своїй пані. А дама, не будши дуже розумною, не подумала про те, що коли-б школяр розумівся на некроманії, то він використав-би свої знання для самого себе; вона надала віри словам своєї служниці і зараз-же наказала їй довідатися, чи погодиться він на це, і пообіцяти йому, що в нагороду вона зробить все, чого він від неї захоче.

Служниця виконала доручення швидко й добре. Школяр, почувши про це, дуже зрадів і сказав сам собі: „Хвала тобі, боже! Настав час, коли я за твоєю допомогою покараю лиху жінчину за ту неправду, яку вона заподіяла мені за мою велику любов, що я відчував до неї“. І він сказав служниці: „Скажеш моїй дамі, щоб вона про це не турбувалася, бо коли-б її коханець був у Індії, то я звелю йому негайно з'явитися і попросити вибачення за все те, що він учинив їй неприємного. Що-ж до способу, якого вона має вжити для цього, то я можу їй сказати про нього, коли вона хоче і де хоче. Так їй і скажи про це і заспокой її від мого імені“. Служниця переказала відповідь і влаштувала все так, щоб вони могли побачитися в Санта Лучія дель Прато¹³). Коли вони там зійшлися, то дама, забувши, що вона ледве не довела його до смерті, по ширості розповіла йому свою справу і про те, чого вона бажала, і просила порятувати її. На це школяр і каже: „Мадонно, то правда, що між іншими науками, яких я навчився в Парижі, є і некроманія, з якої я знаю те, що треба знати; але-ж через те, що вона дуже не до вподоби господові, я заприсягся, що ніколи не буду користуватися нею ні для себе, ні для інших. Але правда й те, що любов, яку я до вас відчуваю, така велика, що я не знаю, як мені відмовити вам в чомусь тому, чого ви бажаєте, щоб я зробив; а тому, коли-б за це я повинен був піти в оселю сатани, я ладен це зробити, бо це вам до вподоби. Але-ж нагадую вам, що зробити це далеко тяжче, ніж, може бути, ви думаєте, особливо коли жінка хоче примусити мужчину полюбити себе, або-ж взаємно мужчина жінку, бо цього не можна інакше зробити, як тільки через заінтересовану персону, і треба, щоб той чи та, що робить це, мали мужність, бо робити це треба вночі, у відлюдних місцях, без усякої компанії, а я не знаю, оскільки ви здатні на це“. На це дама, більше закохана, ніж розумна, одповіла: „Кохання так спонукає мене, що немає нічого, чого-б я не зробила, щоб тільки вернути того, хто несправедливо покинув мене; але ти таки скажи мені, будь ласка, в чому саме я повинна виявити мужність?“ Школяр, що мав собі лихе на думці, каже: „Мадонно,

треба, щоб я зробив олив'яний образ во ім'я того, кого ви бажаєте повернути до себе. Коли я передам його вам, то ви повинні самі на сході місяця, в пору першого сну, вбрести голою в струмок текучої води і з оцим образом сім раз пірнути; потім, знов-же таки вся гола, ви злазите на дерево, або на покрівлю якоїсь пустки і тут, повернувшись до північного вітру, з образом у руці, ви сім раз проказуєте певні слова, які я вам дам написаними. Незабаром після того, як ви їх скажете, до вас з'являться дві дівчини такі гарні, яких ви ніколи ще й не бачили. Вони привітають вас і запитають ввічливо, чого ви бажаєте, щоб воно сталося. Їм ви виразно й докладно розкажете про ваші бажання, але-ж остерігайтеся, щоб не назвати одну персону замість другої. Коли ви їм скажете, вони підуть геть, а ви можете спуститися вниз, піти до того місця, де залишили вашу одягу, одягтися і йти собі додому. І то правда, що не мине й половини наступної ночі, як ваш коханець, плачучи, прийде до вас просити пробачення і спочуття; і знайте, що від цього часу і надалі він ніколи не покине вас для іншої“.

Дама, вислухавши все це і всьому поймавши віри, уявила вже свого коханця в своїх обіймах; ставши наполовину веселою, вона каже: „Без усякого сумніву все це я зроблю дуже добре, бо маю найкращу в світі можливість, щоб зробити це. Я маю маєток біля верхнього Вальдарно, дуже близько від річки, а через те, що ми маємо тепер липень місяць, то буде дуже приємно викупатися. Пам'ятаю також, що поблизу річки є невелика пустка — башта; іноді пастухи злазять по драбині з каштанового дерева на терасу, що є на вершині її, щоб відшукати худобину, яка десь заблудить. Місце це дуже відлюдне і далеко від усіх доріг. Я полізу туди і як-найкраще в світі зроблю все, що ти мені накажеш“. Школяр, який добре знав і маєток дами і башту, задоволений був, що вона погодилася, і каже: „Мадонно, я ніколи не бував у тих місцях і через це я не знаю ні маєтка, ні башти; але-ж коли все є так, як ви кажете, то немає в світі зручнішого місця. А через це, коли тільки буде час, я надішлю вам і образок і заговор; але-ж дуже прошу вас, коли ви одержите те, чого бажаєте, і коли ви

переконаєтесь, що я справді став вам у пригоді, то згадайте про мене і виконайте свою обіцянку, яку ви дали". На це дама одповіла, що без сумніву все це вона зробить і, попрощавшись з ним, пішла додому.

Школяр, зрадівши тому, що його вигадка, здавалося, буде здійснена, зробив образок з особливими знаками на ньому і написав там якусь нісенітницю, наче-б то заговор; потім, коли момент здався йому зручним, він послав його дамі і звелів сказати, що наступної ночі вона без усякої затримки повинна зробити те, що він їй сказав. Після цього він з слугою пішов секретно в дім одного свого приятеля, що жив недалеко від башти, щоб закінчити свою вигадку. З другого боку, дама вирушила в дорогу з своєю служницею, прямуючи до свого хутора. Коли настала ніч, то вона, удавши, що хоче лягати в постіль, послала свою служницю спати і в час першого сну вийшла тихенько з дому і пішла до башти, що стояла на березі Арно. Тут, гаразд роздивившись навкруги і не бачучи й не чуючи нікого, вона роздяглася, сховала свою одягу під кущем, сім раз пірнула з образком у руках, а потім, гола, з образком в руці, вона попрямувала до башти. Школяр, який після того, як настала ніч, сховався коло башти з своїм слугою між вербами і іншим деревом, все це бачив; коли вона отак ішла зовсім гола дуже близько побіля нього, він бачив біле її тіло, що перемагало темноту ночі, він бачив її груди і інші частини її тіла і, визнавши їх за дуже гарні та задумавшись над тим, у віщо вони незабаром обернуться, відчув до неї деякий жаль; з другого боку, бажання плоті несподівано охопило його і примусило стати на ноги те, що дрімало, штовхаючи його вийти з схованки, піти й заволодіти дамою і вчинити з нею бажане; і його по черзі перемагало то одно, то друге почуття. Але-ж коли він згадував, хто він, яку образу він мав, за віщо і від кого, то його гнів знову запалювався, він гнав від себе жалість і бажання тіла,—врешті твердо став при своєму попередньому намірі і дав їй змогу піти геть.

А дама, вилізши на башту і повернувшись проти північного вітру, почала говорити слова, які школяр дав їй написаними. Через деякий час школяр, тихо увійшовши

в башту, тихенько забрав драбину, по якій дама злізла на терасу, і після цього почав ждати, що вона говоритиме й робитиме. Дама, проказавши сім раз своє заговорювання, почала чекати двох дівчат, але-ж її чекання було таке довге,— не кажучи вже про те, що нічна прохолода зробила його довшим, ніж вона-б того хотіла,— що почало вже й світати. А через це, засмучена тим, що не сталося нічого того, про віщо говорив їй школяр, вона сказала сама собі: „Боюся, чи не влаштував він мені такої самої ночі, яку я йому влаштувала; коли це так, то погано-ж він зумів помститися мені, бо ця ніч і на третину не була така довга, як його ніч, не вважаючи вже на те, що холод був зовсім іншої якості“. І щоб день не спобіг її в цьому місці, вона хотіла зійти з башти, але-ж побачила, що драбини нема. Тоді, наче земля опустилася у неї під ногами, сили душі залишили її, і вона упала, переможена, на терасу башти. Коли до неї повернулися сили, то вона почала гірко плакати й нарікати; добре зрозумівши, що це була школярева вихватка, вона стала нарікати сама на себе, що образила людину, а потім, що дуже довірилася тому, кого не без підстави повинна була вважати за свого ворога. Так пробула вона довгий час. Потім, подивившись, чи немає якого способу спуститися вниз і не знайшовши його, вона знову почала плакати і, віддавшись гірким думам, заговорила сама до себе: „О, нещасна, що скажуть твої брати, твої родичі й сусіди і взагалі всі флорентійці, коли довідаються, що ти пробула отут всю ніч гола? Твоя чесність, що до цього часу була в такій пошані, буде визнана за сумнівну; і коли-б ти захотіла знайти якісь пробачні брехні,— в крайньому разі їх можна було-б знайти,— то проклятий школяр, який знає всі твої справи, не дасть тобі збрехати. Ох, бідна, нещасна ти, одночасно втратила ти ревнивого юнака і твою честь. Після цього її обгорнула така туга, що вона мало не кинулася з башти на землю. Коли сонце підбилося, то вона наблизилася, скільки могла, до одного з країв башти і стала роздивлятися, чи не надійде з своєю худобою якийсь пастушок, якого-б вона могла послати по свою служницю. Тим часом школяр, що заснув трохи під кущем, прокинувся і

побачив її, а вона побачила його. Він їй каже: „Добридень, мадонно! Чи не приходили ще дівчата?“ Дама, побачивши його й почувши, почала дуже плакати і просила його увійти до башти, щоб вона могла з ним поговорити. Отут школяр був дуже ввічливий; через це дама лягла на терасі на живіт і показуючи тільки голову через край трапа, плачучи сказала: „То правда, Рінґері, що коли я тобі влаштувала погану ніч, то ти добре помстився, бо, хоч ми тепер і маємо липень місяць, я, будши зовсім голою, думала, що зовсім замерзну цієї ночі. Крім того, я так оплакала те лихо, що завдала тобі, і свою глупоту, через яку я поїняла тобі віри, що дивно, як у мене залишилися очі на обличчі. А тому я прошу тебе не задляради кохання до мене, якої ти не можеш любити, але-ж заради любови до самого себе, бо ти людина шляхетна, задовольнитися для помсти за кривду, що я тобі її заподіяла, тим, що ти зробив до цього часу: звели принести мені мою одежу і дай змогу спуститися звідділя; не відбирай у мене того, чого потім ти й сам не міг-би мені повернути, коли-б побажав, тоб-то чести. І коли я тебе позбавила щастя бути зі мною протягом тієї ночі, я можу з цього моменту, коли тільки ти побажаєш цього, віддати тобі багато ночей за оту одну. Отже обмежся цим і, як це личить людині порядній, задовольнися тим, що ти зумів помститися мені і дав мені зрозуміти це; не випробовуй своєї сили проти жінки: немає ніякої слави для орла, що тріумфує над голубом. Задля любови до бога та ради своєї власної чести май жаль до мене“.

Школяр, відновляючи в своєму жорстокому серці колишню образу і бачучи, що дама і плаче й благає, відчував одночасно і радість і жаль; радість помсти, якої він бажав понад усе, а гуманність спонукувала його мати жаль до нещасної.

Але-ж через те, що гуманність не могла перемогти в ньому жорстокого бажання помсти, він одповів: „Мадонно Олено, коли-б мої благання, яких я, правду кажучи, не зумів ні скропити сльозами, ні підсолодити так, як то ти робиш тепер з своїми,— досягли того, щоб цієї ночі, коли я помирав від холоду в твоєму дворі, повному

снігу, ти впустила мене в захищене місце, мені-б легко було сьогодні звернути увагу на твої благання. Але-ж коли сьогодні твоя честь турбує тебе більше, як раніше, і коли тобі так тяжко залишатися тут голою, то зверни свої оці благання до того, в чиїх обіймах ти не боялася бути зовсім голою протягом тієї ночі, про яку ти зараз згадала, тоді, коли ти чула, що я ходжу по-твоєму двору туди й сюди, клацаючи зубами і топчучись по снігу; нехай він допоможе тобі, нехай принесе тобі твою одержу, нехай поставить драбину, щоб тобі злізти; постарайся зацікавити його своєю честю, яку ти заради нього завжди без вагання наряджала на тисячу небезпек. Чому ти не покличеш його, щоб він прийшов тобі на допомогу? Кому це більше личить, як не йому? Ти належиш йому, так кому-ж він даватиме допомогу і про кого буде турбуватися, коли він не турбується про тебе і тобі не допомагає? Поклич його, дурненька, і подивись, чи зможе кохання, яке ти відчуваєш до нього, і твій розум разом з його розумом визволити тебе від моєї глупоти? До речі, коли ти задовольнялася з ним, ти запитувала його, що йому здається більшим, чи моя глупота, чи твоє кохання до нього? Ти не можеш бути мені любою в тому, чого я більше не бажаю, а надто через те, що ти не змогла-б мені відмовити, якби я того побажав; залиши свої ночі для твого коханця, коли тобі пощастить вийти звідцїля живою; хай твої ночі будуть його ночами; що-ж до мене, то задосить і одної, бо досить того, що ти раз познущалася з мене. Вживаючи всіх хитрощів у словах, і похваляючи мене, ти ще намагаєшся здобути моєї прихильности; ти називаєш мене людиною шляхетною, повною чеснот і силкуєшся стиха зробити мене великодушним, нездатним покарати тебе за твою зрадливість. Але-ж тої приваби не затемнять тепер очей мого розуму, як затемнили їх колись твої зрадницькі обцїянки. Я знаю себе, але-ж я не так спізнав сам себе будши в Парижі, як тоді, коли ти дала мені змогу пізнати себе в одну з твоїх ночей. Допустімо, що я був-би великодушним, але-ж ти не з числа тих, для кого варт виявляти великодушність. Для диких звірів, таких, як ти, кінцем покаання, а також і помсти, має бути смерть, тоді, коли для

людей досить буде і того, що сказала ти. А тому, що хоч я і не орел, але-ж знаючи тебе не як голубку, а як гадюку отруйну, я маю намір переслідувати тебе з усією силою моєї зненависти, як мого найдавнішого ворога. Власне кажучи, все те, що я з тобою роблю, не можна назвати й помстою, а швидше карою, бо помста повинна перевищувати образу, а цього тут і не буде досягнуто; бо коли-б я хотів помститися, зважаючи на те, що ти зробила з моєю душею, то твого життя було-б замало, коли-б я відібрав його в тебе, та навіть і життя ста таких, як ти, бо я убив-би нікчемну, лиху, злочинну жінку. І на якого дідька,—коли не зважати на твоє вродливеньке обличчя, яке через небагато років зіпсується і вкриється зморшками, то чим ти краща за яку-небудь убогу служницю? Ти, що мало не призвела до смерти порядного чоловіка, як ти тільки-що назвала мене, життя якого може бути ще в один день далеко кориснішим в цьому світі, ніж життя сотні тобі подібних на протязі всього часу, поки стоятиме світ! Я тебе навчу отією карою, яку ти терпиш, що то означає знущатися з людей, які мають почуття в серці, що то означає сміятися з школярів, і я дам тобі привід ніколи не робити так по-дурному, коли ти тільки визволишся. Але-ж коли у тебе таке велике бажання спуститися, то чому-б тобі не кинутися на землю? Скрутивши собі в'язи, ти за допомогою божою звільнишся від муки, яку, як здається тобі, ти терпиш, а разом з тим ти зробиш мене найщасливішою в світі людиною. Тепер я більше нічого тобі не скажу. Я зумів так влаштувати, що примусив тебе залізи отуди; зумій тепер так влаштувати, щоб спуститися звідділя, як зуміла ти посміятися з мене“.

Поки школяр отак говорив, нещасна дама не переставала плакати, а час линув і сонце підіймалося все вище. Коли вона помітила, що він замовк, то сказала: „Ох, чоловіче жорстокий, коли ота проклята ніч завдала тобі такої муки і коли моя провина здається тобі такою великою, що ні моя молода краса, ні мої гіркі сльози, ні мої уклінні прохання не могли викликати жалю в тобі, то нехай примусить тебе змилосердитися, зменшивши твою непохитну суворість, хоч те, що я знову довірилася тобі,

відкривши всі мої таємниці, чим дала змогу твою бажанню привести мене до того, що я зрозуміла свій вчинок, бо якби я не довірилася тобі, у тебе не було-б ніякого способу помститися мені за себе, чого, як видно, ти так палко бажав. Ох, облич свій гнів і пробач мені; коли ти пробачиш мені і даси мені змогу спуститися звідділя, я згодна зовсім залишити мого невірнього коханця і мати тебе одного за свого коханця і господаря, хоч ти ганьбуєш мою красу і вважаєш її за скороминушу і малоцінну. Яка там не є моя краса, але-ж я знаю, що її, як і красу інших жінок, коли не шанувати за щось інше, то можна шанувати її хоч за те, що вона дає приємність, задоволення і втіху молодим людям; а ти-ж ще не старий. І хоч ти поводишся зі мною жорстоко, я все-ж таки не можу повірити, що ти бажаєш мені такої ганебної смерті, щоб я в розпуці кинулася з оцієї башти у тебе на очах, тих очах, яким я так подобалась колись, а це ти визнаєш, коли ти не став брехуном. Ох, май спочуття до мене, ради бога, май жаль! Сонце починає дуже пекти. І так само, як занадто великий холод примусив мене страждати цієї ночі, так велика спека починає завдавати мені ще більшого страждання“.

Школяр, що мав задоволення протягом цієї розмови, відповідає: „Мадонно, ти довірилася мені не через любов, яку ти відчуваєш до мене, але-ж щоб завоювати ту любов, яку ти втратила, а через це твоє довір'я не заслуговує нічого іншого, як ще гіршої кари. І ти помиляєшся, коли гадаєш, що це була єдина нагода для помсти, якої я бажав. Я мав тисячу інших способів: удаючи, що я люблю тебе, я розставив навкруг твоїх ніг понад тисячу пасток, і коли-б цього не сталося, то ти обов'язково повинна була-б попастися в одну з них. І не було такої, попавши в яку, ти не зазнала-б ще більшої муки та більшого сорому, ніж на цей раз. А оцей шлях я вибрав не на те, щоб дати тобі пільгу, а щоб швидше задовольнити себе. І коли-б у мене не було ні одного шляху, я маю моє перо, яким я міг-би написати про тебе такі речі і в такому дусі, що коли-б ти довідалася про них,—а ти-б напевне довідалася,—то ти тисячу разів побажала-б зовсім не родитися на світ. Сила пера куди

більша, ніж то гадають ті, які не відчули цього на їх власному досвіді. Присягаюся богом,—нехай він звеселить мене до кінця помстою, яку я творю над тобою, як звеселив він мене початком її,—я написав-би про тебе таке, що не те що інші особи, але, соромлячись самої себе, ти виколола-б собі очі, щоб себе не бачити. А через це не нарікай на море, що невеликий струмочок збільшив його води. Твоє кохання, а також і те, щоб ти стала моєю, як я вже тобі сказав, мало мене цікавить. Належ і надалі тому, кому ти належала, коли можеш, а я, оскільки раніш ненавидів його, остільки люблю тепер, коли візьму до уваги те, що він зробив з тобою. Ви заповнюєте свій час коханням і бажаєте любови молодих людей, бо ви бачите, що вони жваві, з чорнішими бородами і вищі від інших їздою, танцями та змагаються на турнірах; все це робили і люди трохи старіші, які знають те, чого тим ще треба навчитися. Мало того, ви гадаєте, що вони за день зроблять більше миль, ніж люди літні¹⁴). Справді, я погоджуюсь, що вони можуть трусити спідниці з більшою силою, але-ж люди літні і досвідченіші краще знають, де плодяться блохи. Далеко краще вибрати їсти мало та смачно, аніж їсти багато несмачного. Дуже швидко їзда розбиває і доводить до втоми іншого, хоч-би він був і молодий, тоді, коли спокійний алюр, хоч і пізніше, привезе іншого до готелю, за те він доведе туди без втоми. Ви не помічаєте, нерозумні тварини, скільки зла заховується під незначною зовнішньою красою. Юнаки не задовольняються однією, вони кількох бачать, кількох і бажають, вважаючи себе достойними їх. А через це їхнє кохання не може бути сталим і ти можеш тепер як доказ бути за найправдивішого свідка; їм здається, що вони заслуговують на те, щоб їхні дами шанували й пестили їх, і не мають вони більшого щастя, як хвалитися тими жінками, яких вони мали,—от через віщо багато з них пішло до рук ченців, які про такі речі не розповідають. Хоч ти й говориш, що про твої кохання не знає ніхто, крім твоєї служниці та мене, але-ж ти помиляєшся і дарма ти віриш цьому, коли тільки віриш. На його вулиці і на твоїй ні про що інше й не говорять, як тільки про це; але-ж у більшості випадків

останній, до кого доходять ці чутки, це той, кого вони обходять. Що-до того, юнаки вас обкрадають тоді, коли літні люди обдаровують вас. Отже ти, що погано вибирала, залишайся з тим, кому ти віддалася, мене-ж, з кого ти посміялася, залиши іншій, бо я знайшов жінку, достойнішу за тебе і таку, яка краще зрозуміла мене. А для того, щоб ти могла понести на той світ більшу певність в бажанні моїх очей, якої не мала ти на цьому світі від моїх слів, кинься зараз-же вниз, і твоя душа, що на мою думку вже й зараз перебуває в пазурях диявола, може побачити, чи засмутяться мої очі, чи ні, коли побачать твоє страшне падіння. Але-ж через те, що я вірю, що ти не захочеш зробити мені такої радості, то я раджу тебе, коли сонце пектиме, згадати про той холод, який ти примусила мене перетерпіти, і коли ти змішаєш оці спомини зі спекою, на якій ти перебуваєш, то без усякого сумніву тобі здасться, що сонце пече менше“.

Невтішна дама, бачучи, що слова школяра мають таку жорстоку мету, почала знову плакати і сказала: „Добре, через те що ніщо не може викликати жалю до мене, то виклич в собі спочуття во ім'я тої любови, що відчуваєш ти до тієї дами, на твою думку обережнішої, ніж я, і яка, як ти кажеш, кохає тебе; пробач мені, із-заради любови до неї, принеси мені мій одяг, щоб я могла одягтися і дай мені змогу зійти звідцїля“.

Тоді школяр почав сміятися і, бачучи, що вже минула третя година, одповів: „Добре, я не можу тепер одмовити тобі, бо ти попросила мене во ім'я тієї дами. Скажи мені, де твоя одежина, я піду знайду її і дам тобі змогу зійти вниз“. Дама, пойнявши цьому віри, трохи заспокоїлась і вказала йому місце, де вона положила свою одежу. Вийшовши з башти, школяр наказав своєму слугі не відходити далеко і наглядати за тим, щоб ніхто не увійшов до башти до того часу, поки він повернеться. Після цього він пішов до одного з своїх приятелів, де з задоволенням поснідав, а потім, коли час здався йому зручним, ліг спати.

Дама, залишившись на башті, хоч трохи й заспокоєна нерозумною надією, але-ж разом з тим надзвичайно сумна, сіла в тому місці, де стіна давала невеличкий затінок і

з гіркими думками почала чекати. Перебуваючи в отаких думках, то сподіваючись, то втрачаючи надію на те, що школяр повернеться з її одежею, переходячи від однієї думки до другої, заснула, бо її перемогло горе, та крім того вона не спала всю минулу ніч. Сонце, що було вже дуже гаряче, бо вже піднялось до півдня, відкрито й прямо палило ніжне й делікатне тіло дами, пекло своїм промінням її нічим не захищену голову з такою силою, що не то що тіло пухирями взялося й порепалося,— паління було таке, що вона, міцно спавши, прокинулася; почувуючи, що її пече, вона хотіла трохи перемінити місце, але-ж за кожним рухом їй здавалося, що вся шкура на ній подерта і облупилася, як то ми бачимо буває з аркушем спаленого пергаменту, коли його хочать потягти. Крім того, у неї так дуже боліла голова, що їй здавалося, що вона розпадеться, та цьому нічого було й дивуватися. Тераса башти була така розпечена, що вона не могла на ній вдержатися ні на ногах, ні на чомусь іншому; а через це, не маючи змоги встояти на одному місці, вона, плачучи, переходила з одного місця на друге. Крім того, через те що не було ані подиху вітру, зібралася величезна кількість мух і оводів, які, сідаючи на її голе тіло, так боляче тiali її, що при кожному кусанні їй здавалося, що її колють списом. Через це вона безупинно проганяла їх руками, проклинаючи життя свого коханця і школяреве. Отак, пригнічена, поранена, замучена страшенною спекою, мухами та оводами, а також голодом і ще дужче спрагою, обгорнута тисячею думок, вона, підвівшись, стала дивитись, чи не побачить часом або не почує кого-небудь поблизу, відважившись, щоб там не було, погукати його і попросити допомоги. Але-ж лиха доля і цього позбавила її. Через спеку всі селяни пішли з поля. Треба ще додати, що цього дня ніхто не приходив працювати до башти; всі сусіди залишилися дома і молотили хліб. Через це вона чула самих тільки цикад та бачила Арно, що викликав у неї бажання напитися його води, не задовольняючи цим її спраги, а навпаки, збільшуючи. Помітила вона ще трохи далі тінясті гаї і будинки, в яких-би вона дуже хотіла бути, і які також були для неї об'єктом суму.

Що можемо ми сказати більше про нещасну даму? Сонце над головою, розпечена тераса під ногами, з боків кування мух та оводів так змучили сердешну жінку, що вона, яка минулої ночі перемагала морок білизною своєї шкіри, тепер стала червона, наче сама лютість; вся заюшена кров'ю, вона здалася-б кожному, хто побачи-би її, найбридкішою істотою в світі.

У той час, коли вона перебувала отака безпорадна і без усякої надії, більше сподіваючись смерти, ніж чогось іншого, школяр, коли минало вже половина нони, прокинувся і, згадавши про свою даму, пішов до башти, щоб подивитися, що з дамою сталося, а свого слугу, який був голодний, послав попоїсти. Дама, почувши, що він тут, слаба і знесилена тугою, сіла з краю трапа і, плачучи, почала говорити: „Рінвері, ти надміру помстився мені, бо коли я примусила тебе мерзнути цілу ніч на моєму дворі, ти примусив мене день пектися на оцій башті, вірніше горіти, а понад це ще помирати від голоду і спраги; а через те я тебе прошу ради самого бога зійди сюди і зважаючи на те, що в мене не вистачає мужности убити саму себе, то вбий мене ти, бо я бажаю цього хутче, ніж чогось іншого, такі великі муки я терплю. І коли ти не хочеш виявити до мене цієї милости, то звели принести мені хоч шклянку води, щоб я могла змочити нею свій рот, бо на це не вистачає вже моїх сліз, такі великі сухість і паління, які я в собі відчуваю.

Школяр добре зрозумів з її голосу, як вона охляла, побачив також почасти і її тіло, все спалене сонцем, все це, а також її принижені прохання, викликало в ньому трохи жалю до неї, але все-ж він сказав: „Лиха жінко, від моїх рук ти напевне не вмреш; умреш ти від своїх, коли буде охота; і ти матимеш від мене стільки-ж води, щоб зменшити твій жар, скільки я мав від тебе вогню, щоб зменшити мій холод. Одно тільки дуже журить мене, що мою хворобу від простуди довелося лікувати теплом смердячого гною, а твоя хвороба від опіку буде лікуватись холодом пахучої трояндової води. І в той час, коли я мало не позбавився нервів і життя, ти, позбавившись від спеки шкіри, залишишся такою-ж гарною, немов та гадина, що змінила свою стару шкіру“.—„Не-

щаслива я!—сказала дама, — нехай бог віддасть придбану отаким способом красу тим, що бажують мені лиха; але-ж ти, що жорстокіший від дикого звіра, як у тебе вистачає снаги, щоб мучити мене отаким чином? Чого треба-б було сподіватися мені від тебе, або від когось иншого, коли-б я в страшних муках сплюндрувала увесь твій рід? Справді, я не знаю, якої більшої жорстокости можна вжити проти зрадника, який віддав на смерть ціле місто, ніж та, якої ти вжив проти мене, примусивши мене пектися на сонці і віддавши на поталу мухам; окрім того, ти не схотів дати мені шклянки води, тоді, коли навіть душогубам, засудженим судом, коли їх ведуть на смерть, декілька разів дають випити вина, коли тільки вони попросять його. Отже тепер, після того, як я бачу, що ти стоїш непохитно в твоїй неблаганній жорстокості і тебе ані трохи не хвилюють ті муки, які я терплю,—я терпляче готуюся прийняти смерть, щоб господь змилувався над моєю душею; і я благаю його справедливими очима подивитися на це твоє діло“. Сказавши ці слова, вона з великими труднощами посунулася на середину тераси, згубивши надію врятувати себе від такої страшної спеки. А тут, плачучи тяжко й нарікаючи на свою сумну долю, не раз, а тисячу разів, вона думала, що помре від спраги та скорботи.

Коли настав вечір, і школяреві здалося, що зробленого вже досить, він звелів узяти одержу дами і, загорнувши її в плащ свого слуги, пішов у дім нещасної, де й здивав її служницю, що сиділа на порозі, сумна, стурбована і не знала, що їй робити; він сказав їй: „Добра жінко, що сталося з твоєю панею?“ На це служниця відповіла: „Месере, я не знаю. Я гадала сьогодні вранці знайти її в ліжку, на яке вона, здавалося мені, лягла вчора ввечері; але-ж я не знайшла її ні там, ні десь у иншому місці, і я не знаю, що з нею сталося, і це мене дуже турбує. Але-ж ви, месере, чи не зможете сказати мені чогонбудь про неї?“ Не це школяр відповідає: „Коли-б я міг був піймати тебе разом з нею там, де її спіймав, щоб і тебе покарати за твою провину так, як я її покарав за її провину! Але-ж напевне ти не втечеш моїх рук і я ще віддячу тобі за твої діла, щоб ти ніколи більше не знущалася ні з одного мужчини, не згадавши про мене“.

Сказавши це, він звернувся до свого слуги: „Віддай їй оцю одежу і скажи їй, щоб вона пішла за своєю панею, коли хоче“. Слуга зробив так, як йому було наказано. Служниця, взявши одежу і впізнавши її та пригадавши все, що їй було сказано, злякалася, чи вони не вбили її, і ледве здержалася, щоб не крикнути. Коли школяр пішов, вона, плачучи, зараз-же побігла до башти.

Того самого дня один з робітників дами випадково згубив дві свині. Відшукуючи їх, він підійшов до башти незабаром після того, як звідтіля пішов школяр; розглядаючись скрізь, чи не видно де свиней, він почув жалібний плач нещасної жінки; через це, наблизившись, він гукнув, скільки було сили: „Хто це там плаче вгорі?“ Дама, зачувши голос свого робітника і покликавши його на наймення, сказала: „Ох, піди знайди мою служницю і подбай, щоб вона прийшла сюди до мене“. Робітник, впізнавши її, сказав: „Ой, лишенько, мадонно, хто це вас заніс туди вгору? Ваша служниця сьогодні цілий день шукає вас, але-ж хто-б міг подумати, щоб ви були тут?“ І взявши два бильця з драбини, він почав ставити їх так, як вони повинні були бути, і прив'язувати до них мотузками шаблі. В цей час надійшла її служниця, яка, увійшовши в башту, не могла здержати голосу і, схопивши голову в руки, почала кричати: „Ой, горенько, люба моя пані, де ви?“ Дама, зачувши це, сказала як мога голосніше: „Сестро, я тут вгорі; не плач, а принеси мерщій мою одежу“. Коли служниця зачула її мову, то, майже заспокоївшись, полізла драбиною, яку налагодив наймит, і з його допомогою вилізла на терасу. Коли вона побачила, як її пані, що схожа була скоріше не на людську постать, а на обгорілу колоду, зовсім знесилена, скалічена, гола лежить на долівці, то закрила очі руками й почала плакати над нею, немов над мертвою. Але-ж дама попросила її замовчати ради бога і допомогти їй вдягтися. Довідавшись від неї, що ніхто не знає, де вона була, крім тих, що принесли її одежу, та наймита, що ще був тут, вона заспокоїлася трохи і просила їх ради бога нікому ніколи не розказувати про це.

Після довгих балачок наймит взяв на плечі даму, яка не могла йти, і без усяких пригод виніс її з башти.

Сердешна служниця, що зосталася позаду і злазила драбиною не дуже обережно, оступилася, впала на землю і виломила собі клуба, через це від болю вона почала ревти, як той лев. Наймит, положивши даму на копицю трави, пішов подивитися, що сталося із служницею; побачивши, що в неї виламаний клуб, він одніс її також на копицю трави і положив поруч з дамою. Дама, побачивши оце нове нещастя, що прилучилося до всіх її інших нещасть, і що та, від якої вона сподівалася мати більше допомоги, ніж від усіх інших, має виламаний клуб, була збентежена понад усяку міру і почала плакати так гірко, що робітник не тільки не міг її заспокоїти, а й з свого боку почав також плакати.

Але-ж, зважаючи на те, що сонце було вже низько, то, щоб ніч не спобігла їх у цьому місці, він, за згодою невтішної дами, пішов додому і покликав двох своїх братів і дружину; вони прийшли всі четверо і принесли з собою ноші, на які положили служницю і віднесли її додому. Після цього робітник, трохи підсилевши даму холодною водою та приязним словом, узяв її на плечі й одніс її до її кімнати. Дружина робітникова після того, як дала їй попоїсти тюру з підсмаженого хліба, роздягла її і положила в ліжку; вони вжили заходів для того, щоб уночі перевезти до Флоренції служницю і її; це й було зроблено. Тут дама, що мала в своєму розпорядженні великий запас брехні, склала байку зовсім несхожу на те, що справді сталося, примусивши своїх братів та своїх сестер і взагалі всіх повірити, що все те, що сталося з нею і її служницею, було наслідком чар диявольських. Покликали лікарів, і не без великої неприємности і небезпеки для дами, що декілька разів здирала з себе шкуру простиралом, вони вилікували її від лютої пропасниці і іншого лиха. Вони вилікували також і служницю виломаний клуб. Через це дама, забувши про свого коханця, з того часу остерігалася сміятися з інших і ухилялася від кохання. Що-ж до школяра, то він, почувши, що служниця виламала клуба, розміркував собі, що помстився цілком; задовольнившись цим, він більше про це не говорив, і на тому все й окошилося.

От що сталося з дурненькою молодою дамою за її жарти; вона гадала посміятися з школяра, як це вона робила з іншими, не знаючи, що більшість з них, хоч і не всі, знають, де в чорта хвіст. А через це, мої дами, остерігайтесь глузувати з когось, а надто з школярів“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Два жонатих чоловіки приятелюють один з одним; і от один з них спить з жінкою другого, а той, спостерівши це, влаштовує з своєю жінкою так, що вони його замикають у скрині і, коли він там сидить, розважається сам з його дружиною на цій скрині.

Великі й сумні були пригоди Олени, щоб їх слухати дамам. Але-ж вони гадали, що нещастя оцих вона до певної міри сама заслужила, а тому спочуття до неї, що ці нещастя викликали в них, було не дуже то велике, тоді як школяра вони вважали за людину занадто сувору, горду, уперту й жорстоку. Коли Пампінея закінчила свою новелу, королева наказала Ф'ямметті продовжувати. Ф'ямметта, охоче скоряючись, сказала:

„Любі дами, через те, що як мені здається, вас трохи вразила суворість ображеного школяра, я хочу звеселити ваші засмучені душі чимсь приємнішим. От через віщо я маю намір розповісти вам невеличку новелу про одного молодого чоловіка, що прийняв образу лагідніше і поміркованіше помстився за неї. З цієї новели ви можете зрозуміти, що коли людина заповзялася помститися за образу, то нехай пам'ятає, що досить, коли осел поверне те, що він мав, і не треба домагатися більшої помсти, ніж то потрібно.“

Отже ви повинні знати, що в Сієні, як я про це колись чула, жило двоє молодих людей дуже заможних з гарних міських сімей; один з них мав наймення Спінелоччо Танена, а другий — Цеппа ді Міно; жили вони поруч на вулиці Камоллія. Ці два юнаки завжди були вкупі і здавалося, що любили один одного так, наче вони були брати, а може ще й дужче. Кожен з них мав собі за дружину доволі вродливу жінку. Але-ж сталося так, що Спінелоччо, який часто одвідував дім Цеппи, чи був Цеппа вдома чи ні, так потоваришував з його жінкою, що кінець-кінцем став спати з нею; так довго любенько

жили вони собі і ніхто того не помічав. А в тім якось одного разу, коли Цеппа був удома, а його жінка про це не знала, прийшов Спінелоччо, щоб покликати його. Жінка сказала йому, що його нема дома, через це Спінелоччо зараз-же пішов нагору і, здибавши даму в залі та бачучи, що нікого нема, почав обнімати її та цілувати; а вона робила те саме. Цеппа, що бачив усе це, не сказав і слова, а сидів собі, сховавшись, щоб довідатися, чим скінчиться ця гра. Незабаром він побачив, що його жінка і Спінелоччо, отак обнявшись, пішли собі до кімнати і там замкнулися, а це вже немало розгнівало його. Але-ж розміркувавши, що коли він зіб'є бучу, то вчинена йому образа від цього не зменшиться, навпаки, вона збільшить сором; от він і став думати, яку-б йому помсту вигадати, щоб ніхто-й не знав нічого і щоб сам він був задоволений. Після довгих думок йому здалося, що він винайшов спосіб, і він сидів у схованці увесь час, поки Спінелоччо перебував з його жінкою. Коли Спінелоччо пішов, він увійшов у кімнату, де й побачив жінку, що ще не поправила на своїй голові вуалю, яку зірвав, граючись з нею, Спінелоччо, і сказав: „Жінко, що це ти тут робиш?“ На це дама одповіла: „Хіба ти не бачиш?“—„Так, добре,— каже Цеппа,— так; я бачив також і щось инше, чого-б я не хотів бачити“. Після цього він почав гостру розмову про те, що сталося, і дама, тремтячи від страху, призналася йому в своїх взаєминах з Спінелоччо, чого вона справді й не могла відкинути, і почала плакати та просити у нього дарувати це їй. На це Цеппа сказав: „Бачиш, жінко, ти погано зробила, але-ж коли ти хочеш, щоб я простив тебе, ти повинна виконати все те, що я тобі накажу. Справа ось у чому: я хочу, щоб ти сказала Спінелоччо, щоб завтра близько третьої години він знайшов якийсь там привід залишити мене і прийшов до тебе сюди; коли це станеться, я повернусь, і коли тільки ти почувеш, що я іду, то зараз-же скажеш йому, щоб він заліз у цю скриню і замкнеш його в ній. Потім, коли ти все це зробиш, то я скажу тобі, що робити далі. Не бійся нічого, бо я обіцяю тобі не робити йому ніякої шкоди“. Жінка, щоб задовольнити його, сказала, що вона все зробить, і вона справді все це зробила.

Другого дня о третій годині Цеппа і Спінелоччо були разом; Спінелоччо, що обіцяв дамі прийти до неї о цій годині, каже Цеппі: „Сьогодні я повинен обідати з одним приятелем і я не хочу, щоб він чекав на мене; а через це іду з богом“. Цеппа каже: „Ще не час обідати“. Спінелоччо каже: „Та це байдуже; я ще маю говорити з ним в одній справі, а для цього я повинен бути там раніше“. Спінелоччо, залишивши Цеппу, походив десь трохи і прийшов у його дім до його жінки, і не встигли вони увійти до кімнати, як повернувся Цеппа. Дама, почувши, що він прийшов, удала, що страшенно перелякалася і наказала Спінелоччо залізти в скриню, як то звелів їй зробити чоловік; після цього, замкнувши його в скрині, вона вийшла з кімнати. Піднявшись нагору, Цеппа сказав: „А що, жінко, чи не пора обідати?“ Дама відповідає: „Так, ось зараз“. Цеппа каже тоді: „Спінелоччо сьогодні пішов обідати до одного з своїх друзів і залишив свою дружину саму; підійди до вікна і гукни її; скажи їй, щоб вона ішла обідати до нас“. Дама, що дуже боялася за саму себе, була дуже слухняна, і тому зробила все, що наказав їй чоловік. Дружина Спінелоччо, після того, коли її добре попросила жінка Цеппи, порішила піти, довідавшись, що її чоловік не обідатиме дома. Коли вона прийшла, Цеппа виявив до неї велику прихильність, взяв її по товариському під руку і, тихо наказавши жінці, щоб вона йшла до кухні, повів свою сусіду в кімнату; ледве вони туди ввійшли, як він обернувся і замкнув двері зсередини. Коли дама побачила, що двері замикають, то сказала: „Еге, Цеппо, а що воно це означає? Так от для чого ти звелів прийти мені; так он яка твоя приязнь до Спінелоччо і чесне товаришування з ним?“ На це Цеппа, наблизившись до скрині, в якій сидів чоловік дами, і тримаючи її в своїх руках, каже: „Жінко, раніш, ніж гніватися, вислухай те, що я хочу тобі сказати: я любив і люблю Спінелоччо, як брата, але-ж учора я довідався, хоч він того й не знає, що те довір'я, яке я мав до нього, довело до того, що він поєднався з моєю жінкою так само, як єднається з тобою. І от через те саме, що я його люблю, я не хочу вживати проти нього іншої помсти, як тільки тієї, щоб

вчинити йому ту саму образу, яку він учинив мені. Він володів моєю дружиною, я хочу володіти тобою, коли ти не погоджуєшся, то мені все-ж треба віддячити йому, і через те, що я не хочу залишити цієї образи безкарно, то я йому зроблю щось таке, що ні ти, ні він ніколи не будете тому раді“.

Дама, вислухавши це,— а Цеппа й далі палко стояв на своєму,— закінчила тим, що повірила йому і каже: „Дорогий Цеппо, через те, що помста ця повинна впасти на мене, я погоджуюсь, тільки влаштуй все так, щоб оте, що ми маємо вчинити, не зіпсувало наших добрих стосунків з твоєю дружиною, бо і я бажаю, не зважаючи на те, що вона мені натворила, зберегти свої товариські почуття до неї“. На це Цеппа одповів: „Безумовно, що я це зроблю. Крім того, я подарую тобі таку коштовну і гарну річ, якої ти ще не мала ніколи“. Сказавши це, він обняв її і почав цілувати; потім положив її на скриню, в якій був замкнений її чоловік, і тут задовольнявся з нею стільки, скільки хотів, а вона з ним.

Спінелоччо, який сидів у скрині, чув все те, що говорив Цеппа, так само, як і відповідь своєї дружини, далі почув він і тревізський танок¹⁵⁾, що відбувся над його головою; від цього в перший момент така туга напосіла на нього, що він ладен був умерти і коли-б він не боявся Цеппи, то люто-б вилаяв жінку, хоч і сидів замкнений. Але-ж, згадавши, що першу образу зробив він і що Цеппа мав рацію робити те, що він робив, і поводитьсь він з ним по-людяному і як з товаришем, він сказав сам собі, що коли захоче того Цеппа, то він буде йому ще більшим приятелем, ніж раніше.

Цеппа, пробувши з дамою стільки, скільки хотів, зліз зі скрині, і коли дама попросила у нього дорогоцінну річ, яку він їй обіцяв, він відчинив двері і впустив свою дружину, яка не сказала нічого, крім оцих слів: „Мадонно, ви віддали мені хлібом за перепічку“. Це сказала вона сміючись. Тоді Цеппа каже їй: „Відчини, лишень, оцю скриню“. Коли вона це зробила, Цеппа показав дамі її Спінелоччо. Дуже довго було-б розповідати, хто з них дужче засоромився, чи Спінелоччо, побачивши Цеппу і розуміючи, що тому відомо все, що він накоїв,

чи жінка, побачивши свого чоловіка і знаючи, що він і чув і відчував все те, що робилося над його головою. Цеппа й каже їй: „Ось дорогоцінність, яку я тобі дарую“.

Спінелоччо, вилізши з своєї скрині та не довго думаючи, й каже: „Цеппо, тепер ми з тобою поквитались; а через це буде добре, як ти й сам тільки що сказав моїй жінці, коли ми і надалі будемо приятелями, як це було й раніше; ото-ж через те, що у нас немає нічого не спільного, крім наших жінок, то нехай і вони будуть спільні“. Цеппа погодився, і в повній згоді всі четверо обідали вкупі. Починаючи з того дня кожна з тих дам мала двох чоловіків, а кожен чоловік мав двох жінок, через це ніколи не було між ними з цього приводу найменших суперечок або сварок“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Маестра Сімона, лікаря, що бажав пристати до корсарів, Бруно й Буффальмакко підмовляють піти вночі на певне місце, і Буффальмакко кидає його в яму з нечистою, де той і залишається.

Дами трохи пожартували із спільності жінок у двох сієнців, а тоді королева, якій одній тільки залишилося розповідати, не порушуючи прав Діонео, почала так:

„Цілком слушно, кохані дами, Спінелоччо заслужив на те знування, що вчинив над ним Цеппа. Тому мені здається, що не треба гостро докоряти тим, — як то Пампінея хотіла раніш показати, — хто глузує з людини, що шукає цього глузування або заслуговує на нього. Спінелоччо вартий був того, чого заслужив, а я маю намір розказати вам про людину, що сама пішла шукати собі того самого, і гадаю, що його глумільники, заслуговують не догани, а навпаки, — похвали. Пригода трапилася одному лікареві, що вернувся з Болоньї до Флоренції увесь закутаний в хутра з вивірки, хоч і був він не згірший барана.

Як то ми бачимо що-дня, наші громадяни повертаються до нас з Болоньї хто суддею, хто лікарем, хто нотарем у довгій та широкій одежі червоного кольору¹⁶⁾ на вивірчиному хутрі, та з іншими величавими зовнішніми ознаками; такі речі, як ми бачимо, трапляються день-

у-день. Поміж ними маестро Сімоне да Вілла, багатший батьківським добром, аніж наукою, доктор медицини, як він сам про себе казав, недавно повернувся до нас, вбраний у червоне з великим каптуром і оселився в домі на вулиці, яку ми тепер звемо вулиця дель Кокомеро. Оцей новак у нашому місті, як сказано, маестро Сімоне, між іншими своїми цікавими звичками, мав звичку розпитувати кожного, хто був з ним, про прохожих людей на вулиці; і так наче-б він мав з рухів людей komponувати ліки своїм хворим; він на все звертав увагу і все зберігав у своїй пам'яті. У числі тих, що особливо притягали його увагу, було два художники, про яких сьогодні двічі йшла мова, Бруно і Буффальмакко, що завжди були вдвох і були його сусідами. І от через те, що йому здавалося, ніби-то вони менше, ніж хтось інший, мають собі клопоту і живуть весело,— а справді воно так і було,— він багатьох став розпитувати про їхнє становище. Чуючи від кожного, що вони вбогі художники, він узяв собі в голову, що не може того бути, щоб їхнє убозтво дозволяло їм жити так весело. Але-ж зважаючи на те, що про них говорили, як про людей дуже хитрих, то він і думав, що вони мають величезні прибутки з якихось інших джерел, про які ніхто не знає. А через це у нього з'явилося бажання зблизитися з ними обома, коли це буде можливо, або-ж принаймні хоча з одним з них. Йому пощастило познайомитися з Бруно. А Бруно, побувши з ним кілька разів, зрозумів, що лікар — дурна тварина і почав як-найкраще в світі розважатися з ним, а лікар, через свою глупоту, з свого боку мав чималу втіху перебувати в його товаристві. Запросивши його декілька разів на обід, а через це гадаючи, що він може поговорити з ним по-товариському, лікар висловив своє здивування, яке він відчуває до Бруно і Буффальмакко, що вони — люди вбогі, а живуть так весело, і попрохав його з'ясувати, як вони так влаштовуються. Бруно, вислухавши те, що говорив йому лікар, і зрозумівши, що прохання це є одною з його звичайних глупот і недомумств, почав сміятися і вирішив відповісти йому так, як заслуговувала його глупота; він сказав: „Маестро, я багатьом-би не сказав, як ми це робимо, але-ж я не можу

стриматися, щоб не розповісти цього вам, бо ви мій приятель і я знаю, що цього ви нікому іншому не розкажете. То правда, що мій компаньйон і я живемо так весело і так добре, як вам здається, навіть ще краще; з нашого ремесла та з прибутків, які ми маємо з наших маєтків, ми не змогли-б заплатити навіть за воду, яку ми вживаємо для нашої праці. Але-ж я не хотів-би, щоб ви з того подумали, що ми ходимо красти; ми ходимо на корсарство, і от звідкіля без усякої шкоди іншим ми маємо все те, що потрібно для наших веселоців і для наших потреб; от звідкіля те веселе життя, яке, як ви бачите, ми провадимо“.

Лікар, почувши це, дуже здивувався і, не тямлячи гаразд, що то воно є, усьому повірив. Потім несподівано у нього прокинулося палке бажання довідатися, що то воно означає ходити на корсарство, і він пильно почав просити Бруно, щоб той пояснив йому це, запевняючи, що він цього ніколи нікому не розкаже.

„Горенько мені, маестро, — каже Бруно, — що це ви питаєте мене? Ви хочете знати надто велику таємницю, і коли-б хто довідався про це, то цього досить, щоб знищити мене, зігнати із світу, запроторити мене в пащу Луципера, що в Сан-Галло¹⁷⁾. Але-ж така велика любов, що я відчуваю до вашого добротного нерозуму з Леняїї¹⁸⁾ і таку велику віру я маю до вас, що я не можу відмовити вам в тому, чого ви бажаєте; отже я вам скажу це з умовою: ви заприсягнетесь хрестом з Монтезоне, що ви ніколи й нікому не скажете про це, як ви мені і пообіцяли“. Маестро підтвердив, що він цього ніколи не скаже. „Тоді, мій любий маестро, — сказав Бруно, — треба вам знати, що недавно в нашому місті був великий маестро некроманії, на наймення Мікеле Скотто, бо він з Шотландії; багато шляхетних людей, з яких мало вже залишилося в живих, шанували дуже його. Коли він хотів виїхати звідкіля, то на їхнє благання, він залишив нам двох своїх добре обдарованих учнів, яким наказав завжди бути готовими до послуг тим шляхетним людям, що так шанували його. От вони й служили вільно тим шляхетним людям в їхніх любовних та інших справах. Потім, коли і місто і звичаї мешканців припали їм до серця, вони

вирішили залишитися тут назавжди і нав'язали велике й тісне приятелювання з деякими громадянами, на зважаючи на те, чи вони шляхетні, чи нешляхетні, чи багаті, чи вбогі, аби тільки їх звичаї та поведження припадали їм до вподоби. Щоб догодити оцим своїм ніби приятелям, вони влаштували спілку щось з двадцяти п'яти членів, які мали збиратися принаймні двічі на місяць у вибраному ними місці; тут кожен з присутніх висловлював своє бажання і вони цієї-ж ночі швидко давали йому задоволення. Буффальмакко і я були в особливих стосунках і в товаристві з отими двома некроманами, і нас прийняли до отого товариства, в якому ми й досі. І скажу вам, що коли нам доводиться зібратись, то прямо дивно дивитись на шпалери, що прикрашують стіни залі, де ми їмо, на столи, прибрані по-царському, на велике число шляхетних і прекрасних слуг, так чоловіків, як і жінок, призначених в розпорядження кожного з членів оцього товариства, на келихи, глеки, пляшки, чаші і инший різний золотий і срібний посуд, з якого ми їмо і п'ємо; що вже й казати про різні численні страви до смаку кожному, подавані нам кожна у свій час. Я ніколи не міг-би докладно розповісти вам про кількість та якість музичних інструментів, ніжні звуки яких доводиться там чути, а також про співи, повні мелодії, які лунають там. Тим більше я не зможу розповісти про кількість воскових свічок, що горять під час цих вечірок, ні про кількість ласощів, які там споживають, і скільки там отого добірного вина випивають. Я не хотів-би, розумний мій качанчику, щоб ви подумали, що ми перебуваємо там в оцій одежі, яку ви бачите на нас; немає там ні одного з нас, що не зробив-би на вас вражіння царя, отак ми прикрашені всі чудовою одежею та чудовими речами. Але-ж понад усіма втіхами, які ми там маємо, є красиві дами, які з'являються туди негайно з усіх частин світу на бажання кожного. Там-би ви побачили володарку Барбаніків, царицю Басків, жінку султана, імператрицю Осбеків, Чанчаферу з Норнекії, Семістанте ді Берліндоне і Скальпедру ді Нарсія¹⁹). Але навіщо вам перераховувати їх? Там, кажу, всі цариці світу аж до Скінкімурри швидкого Івана, який, на мою думку, має роги ззаду. Отож і вважайте самі тепер.

Після того, як добре вип'ють та попоїдять солодошів і затанцюють одного чи двох танків, кожна з цих цариць іде до своєї кімнати разом з тим, хто її викликав. І знайте, що ці кімнати скидаються на рай, такі вони прекрасні. З них іде запах не менший, як від скриньок з корінням у вашій аптеці, коли ви наказуєте товкти тмін, і є в них ліжка, що здаються вам кращими од дожевого ліжка у Венеції; тут вони й спочивають. Що тут виробляють і як оті ткачихи смикають до себе бляшки, щоб сукно було густіше, це вже ви можете уявити самі собі ²⁰). Але-ж між іншими нашими компаньйонами найкраще живеться, на мою думку, Буффальмакко та мені, бо Буффальмакко здебільшого наказує, щоб до нього з'являлася французька королева, а я викликаю собі королеву англійську, а обидві вони найбільші красуні в світі; і ми зуміли так все влаштувати, що крім нас нічого їм і на думку не йде. Отже ви й самі можете зрозуміти тепер, що ми можемо жити та й живемо щасливіше від інших людей тому, що користуємося любов'ю таких великих двох королев, не кажу вже про те, що коли ми схочемо мати від них одну чи дві тисячі флоринів, то ми їх маємо. Оце і є те, що попростому ми називаємо „ходити на корсарство“, бо так само як і корсари роздягають кожну людину, так робимо й ми; різниця тільки та, що корсари ніколи не повертають награбованого, а ми віддаємо назад, покористувавшись ним. От тепер, мій добрий маестро, ви знаєте, що ми називаємо ходити на корсарство, і ви самі можете зрозуміти, в якому секреті треба держати це, отже я більше нічого вам не скажу і не просіть“.

Маестро, наука якого певне не пішла далі того, щоб лікувати дівчорічку від корости, остільки надав віри словам Бруно, оскільки можна повірити справжній істині, і так запалився бажанням вступити до цього товариства, як тільки можна було запалитись до чогось бажаного. Через це він одповів Бруно, що дійсно нема чого дивуватися, що вони живуть так весело, і він з великими труднощами стримав себе, щоб не попрохати негайно прийняти його туди, а відклав своє прохання до того моменту, коли, за добривши Бруно ще сильніше, він певніше зможе висловити своє бажання. Отже, розраховуючи на це, він надалі

ще більш підтримував звязок з Бруно, закликаючи його ввечері і вранці до свого столу, щоб виявити йому свою безмірну любов. І таке велике й стало було оце їхнє товаришування, що здавалося, ніби без Бруно маестро не міг і не вмів жити. Бачучи себе в отакій пошані, Бруно, щоб не виявити себе перед лікарем невдячним за все оце, намалював в його залі картину великого Посту, при вході-ж в його кімнату—Агнца Божого, а на брамі—нічний горщик, щоб всі ті, хто мав потребу в його порадах, могли відрізнити його від інших. Мало того, він намалював йому в маленькій галерії, що була в нього, бій котів з пацюками; картина ця здавалась лікареві надзвичайно прекрасною річчю. Окрім того, він іноді говорив маестро, коли часом не вечеряв у нього: „Сьогодні я був на зібранні, і через те, що англійська королева трохи мені набридла, то я наказав, щоб з'явилася Гумедра великого Тарсійського хана“. Маестро каже: „А що то таке Гумедра? Я не розумію цих наймень“.—„О, мій маестро,— каже Бруно,—я не дивуюся цьому, бо я чув, що ні Порко-Гроссо, ні Ванначена не говорять про них“. Маестро каже: „Ти хочеш сказати Гіпократ і Авічена?“ Бруно каже: „Слово чести, я не знаю; я так само погано розуміюсь на ваших найменьях, як ви на моїх. Але-ж Гумедра на мові великого хана означає те саме, що імператриця на нашій мові. О, якою-б прекрасною жінкою вона здалася вам! Я можу запевнити вас, що вона-б примусила вас забути ліки, вигадки різні, пляйстри“.

І коли ось так час-від-часу говорив Бруно лікареві, щоб все дужче й дужче розпалити його, сталося так, що він вирішив відкрити йому свою думку. А було це тоді, коли маестро, вважаючи, що вже він досить придобрився, присвічував Бруно одного вечора, коли той малював бій поміж котом та пацюками. Коли вони залишились тільки вдвох, то маестро й каже: „Бруно, бог бачить, що зараз немає того на світі, для кого-б я міг зробити стільки, скільки можу зробити для тебе. Та от, коли-б ти мені сказав іти звідділя до Перетоли, то я-б пішов. А через те я не хочу, щоб ти здивувався, коли я по-товариському і таємно про щось попрошу тебе. Як тобі відомо, не так давно ти розповідав мені про роботу вашого

веселого товариства, і в мене виникло таке велике бажання бути в цьому товаристві, що більшого бажання я ніколи не мав. І це не без причини, і ти це побачиш, якщо тільки я там колись буду; я хочу, щоб ти посміявся з мене, коли я не викличу найкращої служниці, якої ти давно не бачив, я-ж бачив її торік в Каккавінчільї, і їй я хочу віддати моє добро. Заприсягаюся христовим тілом, я вже хотів їй дати десять великих болонезів, аби вона вволила мою волю, та вона не схотіла. Ось через віщо, оскільки можу, прошу тебе, навчи мене, що я маю зробити, щоб бути в тому товаристві і зробити все, щоб я попав туди. Правду кажу тобі, що в моїй особі ви будете мати доброго і вірного товариша, що принесе вам щастя. Зараз-же ти бачиш, що з мене красивий чоловігя і що ноги в мене добре прироблені до тулуба; обличчя я маю свіже, як та троянда; крім того-ж я доктор медицини, а такого, гадаю, між вами жодного немає. Я знаю багато прекрасних річей, прекрасних пісеньок; от я хочу заспівати тобі одну“. І він несподівано почав співати.

Бруно душив сміх, але-ж він стримався. Закінчивши пісню маестро сказав: „Як на твою думку?“ Бруно каже: „То правда, що цитри з гречаної соломи не можуть зрівнятися з вами, так голосно і так величаво ви співаєте“. Маестро каже: „Кажу тобі, що ти ніколи не пойняв-би цьому віри, коли-б сам мене не почув“.—„Авжеж,— відповів Бруно. Маестро далі: „Я знаю ще багато й інших, але покиньмо це на деякий час. Ти-ж бачиш, що я за один. Мій батько був з шляхтичів, хоч і жив на селі; з другого боку, по матері я з роду Валекію. Як ти міг бачити, у мене найкращі книги й найкраще убрання од усіх інших флорентійських медиків. Присягаюся богом, що у мене є одежина, яка років з десять тому, коли порахувати все, стала мені коло ста лір; а через те я тебе прошу понад усе—зроби так, щоб я був у вашому товаристві; присягаюся богом, коли ти це зробиш, ти можеш хворіти, коли схочеш, і я не буду брати з тебе і одного денара за лікування“. Коли Бруно слухав це, то маестро більш ніж коли видавався йому за великого йолопа, от він і каже: „Маестро, посвітій

трохи дужче з цього боку і не турбуйтеся, поки я понамальовую хвости оцим пацюкам, а тоді я вам дам відповідь“.

Коли хвости вже були закінчені, Бруно, удаючи, що прохання це було йому дуже прикре, каже: „Маєстро мій, ви-б могли зробити великі речі для мене; я це розумію; але те, про що ви мене просите, хоч воно й здається невеличким з вашого великорозумного погляду, для мене є дуже велика річ, і я не знаю нікого в світі, для кого-б я це зробив, мігши зробити, коли тільки не для вас, а все це через те, що я люблю вас, як належить, а також за ваші слова, що в них так багато розуму, що вони й побожного чоловіка потягли-б у танець босого, а не то що змінити мій намір; і що більше я одвідую вас, то розумнішим ви здаєтеся мені. І те скажу вам, якби ніщо інше не примушувало мене бути прихильним до вас, то вже через те я-б це вам зробив, що ви закохані в отакій красуні, як кажете. Але треба вам сказати: я не маю в оцій справі такої ваги, як ви думаєте, а тому я не можу зробити для вас того, що потрібно було-б, але-ж коли ви мені пообіцяєте вашим великим словом чести, що збережете все це в секреті, я скажу вам, що вам треба робити, і гадаю, що,—маючи, як ви мені тільки що сказали, такі прекрасні книги і стільки інших речей,—ви доб'єтеся свого“.

На це маєстро каже: „Говори, не бійся; я бачу, що ти ще добре не знаєш мене, ще не знаєш, як я бережу секрет. Коли месер Гаспарруоло з Салічето був суддею подести в Форлімпополі, то не багато було справ, які він вирішував, не сказавши про них мені, бо він вважав мене за людину дуже мовчазну й обережну. Хочеш переконатися, що я кажу правду? Він мені першому сказав про те, що хоче одружитися з Бергаміною; чи віриш тепер?“—„Добре,—каже Бруно,—якщо той довірявся вам, то вже й я можу довіритися. Спосіб, якого ви повинні вжити, ось-який: ми маємо в нашому товаристві отамана з двома радниками, що змінюються що шість місяців; без усякого сумніву на майбутні календи отаманом буде Буффальмакко, а радником я. Це справа вирішена. Отаман має змогу прийняти до товариства того,

хто йому до вподоби; а тому мені здається, що ви повинні по змозі зблизитися з Буффальмакко і виявити свою пошану до нього. Це така людина, що коли довідається про ваш розум, то зараз-же полюбить вас, і коли ви прив'яжете його до себе своїм розумом і тими гарними речами, які у вас є, тоді ви можете висловити перед ним своє прохання і він не зможе сказати вам: ні. Я вже говорив йому про вас і він вам бажає всього найкращого у світі; коли отак зробите, то дозвольте тоді мені вести справу з ним". Маестро каже тоді: „Те, що ти говориш, дуже мені до вподоби. Коли він є людина, що шанує мудрих людей, і коли він хоч трохи поговорить зо мною, то я поведу справу так, що він завжди буде ходити до мене, бо в мене розуму стільки, що я міг-би постачити його на ціле місто, залишаючись разом з тим і сам дуже розумним“.

Влаштувавши отак справу, Бруно докладно розказав про все це Буффальмакко, а тому здалося, що минуть тисячі років, поки він зможе зробити те, чого дурний маестро хоче шукати. Лікар, що надзвичайно хотів піти до корсарів, не міг заспокоїтися, поки не потоваришував з Буффальмакко, чого він легко дійшов. Він почав давати йому найкращі в світі сніданки й обіди, а також і Бруно. А вони, зачувши добрі вина, годованих каплунів і інші смачні речі, часто одвідували його, не чекаючи особливого запрошення, раз-у-раз вони запевняли, що для когось іншого вони цього не зробили-б, і залишалися з ним. Тим часом маестро, коли момент здався йому зручним, звернувся до Буффальмакко з таким самим проханням, з яким він уже звертався до Бруно. Буффальмакко удав, що він страшенно розлютований і почав гримати на Бруно, кажучи: „Присягаюся великим богом з Пазіньяно²¹⁾, що я ледве стримую себе, щоб не дати тобі такого потиличника, від якого ніс у тебе впаде на п'яти. Зраднику ти, бо хто інший міг розказати про все маестрові, як не ти“. Маестро почав дуже перепрошувати, кажучи й присягаючись, що він довідався про все це від інших. Нарешті після численних мудрих слів скінчилося на тому, що він заспокоїв його. Буффальмакко, звернувшись до маестро, каже: „Маестро, зразу

видно, що ви були в Болоньї і принесли до нашого міста звичку держати язик за зубами; я скажу більше: ви вчилися абетки не на яблуці, як то значна більшість дурнів хоче робити це, але-ж училися на дині, що є така довга; і коли я не помиляюся, то вас хрестили у неділю. І хоч Бруно казав мені, що ви вивчали там медицину, мені здається, що ви набиралися там уміння зачаровувати людей, бо все це з вашим розумом та вашим красномовством ви умієте робити краще від усякої людини, яку мені коли-небудь доводилося бачити“.

Лікар, враз перебивши його балачку, звернувся до Бруно і каже: „От що значить розмовляти з розумними людьми та знатися з ними! Хто міг-би так швидко зрозуміти всі особливості мого розуму, як це зробив оцей достойний чоловік? От ти не міг так швидко помітити, як помітив він, чого я вартий. Розкажи хоч про те, що я зауважив тобі, коли ти говорив мені про любов Буффальмакко до розумних людей. Хіба я цього не говорив?“ Бруно каже: „Ще краще“. Тоді маєстро каже до Буффальмакко: „Ти заговорив-би щось інше, коли-б побачив мене в Болоньї, де не було ані великого, ані малого, ані доктора, ні школяра, що не любив-би мене понад усе на світі, так я умів зачаровувати всіх своїми розмовами та своїм розумом. І я скажу тобі більше: я не сказав там ніколи ні одного слова, що не викликало-б там загального реготу, так я всім подобався; а коли я виїздив звідтіля, то всі зчинили страшенний плач і всі бажали, щоб я залишився. Справа дійшла того, що вони вирішили доручити тільки мені самому викладати медицину всім школярам, які там були, аби я залишився; але-ж я не схотів, бо я вирішив повернутися сюди, де я маю велику спадщину, що завжди була в нашому роді; так я й зробив“.

Бруно каже тоді Буффальмакко: „Як це тобі подобається? Ти не йняв мені віри, коли я тобі говорив про це. Слово чести, в цьому місті немає лікаря, який-би отак знався на ослячій сечі, як оцей; і запевняю тебе, що звідтіля аж до брами Паризької ти не знайдеш подібного. Ану лишень спробуй тепер одмовити і не зробити того, чого він хоче“. Лікар каже: „Бруно правду каже,

але-ж мене тут не знають, бо ви тут люди прості; та мені хотілося-б, щоб ви побачили мене між докторами, як я умію там поводитися“. Буффальмакко каже тоді: „Справді, маестро, ви знаєте далеко більше, ніж я коли-небудь міг подумати, а тому, розмовляючи з вами так, як треба розмовляти з подібними до вас ученими, я наздогад скажу вам, що постараюся, щоб ви обов'язково вступили до нашого товариства“.

Після такої обіцянки лікар подвоїв свої упадання перед ними, що були раніше; а тому вони, жартуючи, примушували його робити найбільші у світі дурниці²²⁾, і обіцяли дати йому за коханку графиню Цівілярі, що була найкраща істота, яку можна знайти по всіх відхідниках людського роду. Лікар запитав, що то воно є за графиня. Буффальмакко одповів: „Гарбузе ти мій насінневий, це дуже велика пані, і мало є домів на світі, де-б вона не творила свого суду. Не то що інші, але й самі брати мінорити²³⁾ віддають їй данину під звуки сурем²⁴⁾. І я маю вам сказати, що, коли вона шпацирує, то вона дає себе чути, хоч вона найчастіше сидить зачинившись; але-ж у всякому разі вона зовсім недавно пройшла вночі побіля ваших вхідних дверей, прямуючи до Арно, щоб помити собі ноги та подихати чистим повітрям. Але-ж більшість часу вона перебуває в Латріні. Велику частину часу деякі з її служників ходять навкруги неї, носячи ознаки її могутності — дубець і цинову палицю. Що-ж до її баронів, то їх скрізь можна бачити у великому числі, як от Тасканін від воріт, дон Етрон, Маніко де Скопа, Сквашере і інші²⁵⁾. Гадаю, що всі вони ваші друзі, але-ж через довгий час ви їх не пам'ятаєте. В прекрасні обійми цієї великої пані ми й віддамо вас, коли тільки наш проєкт здійсниться, залишивши геть красуню з Каккавінчільї“. Лікар, що народився і виріс в Болонї, не зрозумів їхніх виразів, а через це був задоволений з дами, що йому обіцяно.

Незабаром після цієї розмови малярі повідомили, що його можна вважати за прийнятого. Коли настав день перед тією ніччю, коли вони мали зібратися, маестро обох їх покликав на обід, а по обіді запитав, яких заходів треба йому вжити, щоб з'явитися в це товариство. На

це Буффальмакко йому каже: „Бачите, маестро, вам треба виявити певну завзятість, бо коли ви не будете дуже завзятим, то вам можуть відмовити, а через вас ми будемо мати великі неприємності: і зараз ви пересвідчитесь, чому вам треба бути дуже завзятим. Треба вам влаштувати все так, щоб сьогодні ввечері, в пору першого сну, ви були на одному з тих високих гробовищ, що недавно побудовані позаду Санта Марія Новела; будьте вбрані в найкращий ваш одяг для того, щоб на перший раз ви в цілком пристойному вигляді з'явилися в товариство, а також для того,—так нам сказали, бо після того ми там не були,—що графиня бажає вас, як людину хорошого роду, наставити лицарем, викупавши за свій власний рахунок. Там ви почекайте, поки прийде той, кого ми пошлемо за вами. А для того, щоб ви були поінформовані про все, то по вас прийде чорна рогата тварина, не дуже велика; вона ітиме до вас майданом, високо стрибаючи і голосно висвистуючи, щоб нажахати вас; але-ж коли вона побачить, що ви не жахаєтесь, то тихо наблизиться до вас. Коли вона буде зовсім близько, то без усякого страху злізайте тоді з гробовища і, не згадуючи бога та його святих та не думаючи про них, сідайте тварині на спину, а коли сядете, то зараз-же складіть руки на грудях навхрест, а до тварини більше не доторкайтесь. Потім вона піде тихенько і привезе вас до нас. Але-ж протягом усього цього часу, коли ви будете покладатися на бога і його святих, або коли відчуєте острах, то попереджаю вас, що вона може вкинути вас у смердюче місце, де ви не будете почувати себе добре; а тому, коли ви не маєте доволі мужности, щоб не злякатися, то не ходіть, бо тоді ви пошкодите самі собі, не зробивши й нам ніякої користи“.

Тоді лікар каже: „Ви мене ще не знаєте. Ви може не ймете мені віри через те, що я ходжу в рукавичках та довгій одежі. Коли-б ви знали, що я ночами виробляв у Болонї, коли иноді ходив з товаришами до дівчат, то ви-б здивувалися. Присягаюся богом, раз уночі сталося так, що одна жінка не схотіла піти з нами,—була вона якась нещасна, а що найгірше, то на зріст не вище ліктя,—насамперед я добре дав їй кулаком, потім, взявши за попереk, проніс її, гадаю, на

постріл з арбалету, і таки зробив так, що вона мусіла піти з нами. Другий раз, пам'ятаю, що, не маючи коло себе нікого, крім мого слуги, я йшов незабаром після Ave Maria ²⁶⁾ побіля цвинтаря братів міноритів, де того-ж таки дня поховали одну жінку, і я не відчував ані найменшого остраху. А тому не майте сумніву що-до моєї мужности, бо я відважний і хоробрий надзвичайно. І я вам кажу, що для того, щоб зробити вам честь, я одягну свою червону одягу, в якій настановляли мене на доктора. От ви побачите, чи не зрадіє компанія, коли вгледить мене, і чи не наставлять мене незабаром на отамана. Ви побачите також, як піде справа, коли я буду там, через те що, навіть не бачивши мене, ця графиня так закохалася в мене, що хоче влаштувати мені лицарську купіль; і певне, що лицарство личитиме мені не зле і що я буду його гідний, тільки дайте мені змогу влаштувати все“. Буффальмакко каже: „Ви говорите дуже добре, але-ж глядіть, не жартуйте — не зробіть так, що або зовсім не прийдете, або-ж вас не знайдуть, коли ми пошлемо по вас. Я кажу це через те, що зараз холодно, а ви, маестро лікарі, дуже боїтеся холоду“.—„Нехай бог милує,— каже лікар,— я не з таких мерзляків; холод мені ніщо; коли я встаю вночі для потреб тіла, як це трапляється іноді з кожним, то я поверх сорочки не вдягаю нічого іншого, хіба що кожух; а через це я буду напевне“.

Отож коли ті пішли та коли настала ніч, то маестро, вигадавши якусь причину для жінки і взявши таємно свою урочисту одягу, вбрався в неї і коли йому здалося, що вже пора, пішов на одно з призначених гробовищ; і тут, скандзюбившись на мармурі, бо холод був великий, він почав чекати на тварину. Буффальмакко, що був високий на зріст і дужий, дістав собі машкару, якою користуються для певної гри, що тепер уже вийшла з ужитку, надяг на себе чорне хутро навиворіт і так убрався, що був подібний до ведмедя, тільки що машкара скидалася на дияволову пику і була рогата. Отак одягнувшись, він пішов на нову площу Санта Марія Новела, а назирці за ним ішов Бруно, що хотів бачити, як ітиме справа. Коли він помітив, що маестро там, то почав

стрибати й наробив величезного гармидеру на площі: свистав, гарчав, скреготав зубами, наче сказився. Коли тільки маестро побачив та почув його, то волосся йому наїжилося і він почав увесь тремтіти, наче людина, боязкіша від жінки; і був один момент, коли йому здавалося, що краще було-б бути дома, аніж тут. Але коли вже він був тут, то зробив зусилля, щоб підбадьоритись, таке велике у нього було бажання побачити ті дива, про які йому наговорили.

Коли Буффальмакко через деякий час трохи вгамував свій запал, то, як про це говорилося, удав, що втихомирився і підійшов до гробовища, на якому був маестро, і став нерухомо. Маестро, тремтячи від страху, не знав, що робити: чи сідати верхи на оцю тварину, чи не сідати. Нарешті, боячись, щоб вона не наробила йому якогось лиха, коли він на неї не сяде, маестро оцим новим страхом прогнав перший і зійшов з гробовища, кажучи зовсім тихо: „Боже, поможи мені!“ Потім він сів верхи на тварину, гаразд умостився на ній і, тремтячи увесь, зложив руки навхрест на грудях так, як йому про це сказано. Тоді Буффальмакко попрямував тихенько до Санта Марія делла Скала і, рачкуючи, довів його аж до черниць Ріполі. На цій вулиці були тоді ями, в які поблизькі селяни випорожняли графиню де Цівілярі, щоб угноювати потім свої поля. Коли Буффальмакко наблизився до них, то, підійшовши до одної з цих ям і вибравши зручний момент, він схопив рукою лікаря за ногу і, звільнившись від нього рухом плеча, кинув його в яму сторч головою, а після цього почав цокати зубами, стрибати і, лютуючи, пішов собі вздовж Санта Марія делла Скала до луків Онїсанті, де він здивав Бруно, який не мав сили вдержатися від сміху і втік сюди. Тут вони обидва, щиро сміючись, почали дивитися здалека, що робитиме забруднений лікар.

Маестро лікар, побачивши себе в такому мерзотному місці, почав робити зусилля, щоб устати й вилізи, але-ж падав то на один бік, то на другий і забруднився з голови до ніг. Нарешті, смутний і жалюгідний, він, проковтнувши декілька драхм бруду, спромігся вилізи, залишивши там свій каптур. Витершись руками, оскільки

можна краще, не знаючи, що далі робити, він повернувся додому і стукав доти, аж поки йому не одчинили. Тільки-що увійшов він і не встигли зачинити за ним браму, як Бруно і Буффальмакко з'явилися, щоб послухати, як прийме маестра його жінка. Прислухавшись, вони почули, що дама лаяла його так, як лають тільки якогось негідника. Вона казала: „Отак тобі й треба. Ти ходив до якоїсь іншої жінки і хотів з'явитися перед нею гарним у своїй червоній одежі. Мене тобі мало було чи що? Мене вистарчило-б на цілу громаду, а не то що для тебе одного. Бажала-б я, щоб вони утопили тебе, як кинули туди, куди тебе й треба було кинути. Оце мені чесний лікар! Він має жінку і йде вночі шукати іншої жінки! І поки лікаря з його наказу мили зверху й до низу, дама, не вгаваючи, шпигала його такими й іншими докорами.

На другий день вранці Бруно й Буффальмакко, розмалювавши собі все тіло синіми плямами, подібними до тих, що залишаються після биття палицею, прийшли до лікаря, який уже встав. Увійшовши, вони почули, що від усього смердить, бо все ще не було як слід вичищене. Лікар, побачивши, що вони прийшли, пішов їм назустріч, побажавши, щоб бог дав їм добрий день. На це Бруно й Буффальмакко, що змовилися між собою, одповіли йому з лютістю: „Ми вам цього не скажемо; навпаки, ми просимо бога, щоб він послав вам такий лихий рік, щоб ви померли, як людина непевна і як найбільший зрадник у світі, бо не з вашої ласки ми, що намагалися подбати про вашу честь і задоволення, не були вбиті, як собаки. Через вашу зраду ми цієї ночі видержали стільки ударів, що й при меншому числі їх осел дійшов-би до Риму; нема чого й говорити, що нам загрозувала небезпека бути вигнаними з товариства, до якого ми все приготували, щоб прийняти й вас. І коли ви нам не ймете віри, то подивіться на наші нещасні тіла, як їх покатовано“. І, відступивши в куток, вони розкрили свою одежу і показали свої розмальовані груди, які поспішили мерщій закрити. Лікар хотів перепрошувати і розказати про свої пригоди, як його вкинуто в яму; але-ж Буффальмакко йому каже: „Я бажав-

би, щоб він кинув вас з висоти мосту в Арно. Навіщо ви згадували бога і його святих. Хіба я не попереджав вас, щоб ви цього не робили?“ Лікар каже: „Присягаюся богом, що я не згадував“.—„Як не згадували,— каже Буффальмакко,— навіть дуже згадували! Наш посланець сказав нам, що ви трусилися, як лист, і не знали, де ви є. Добре ви з нами зробили; але-ж ніхто вже більше такого з нами не зробить, а вас ми вшануємо так, як належить“.

Лікар почав перепрошувати і благав ради бога не робити йому докорів і з усіх сил старався їх заспокоїти. Боячись, щоб вони не розголосили скрізь його пригод, він з цього часу виявляв до них ще більше уваги й прихильності, ніж раніше, часто запрошуючи їх на обід і т. ин.

От так-то, як ви зараз чули, навчають розуму тих, що не набралися його в Болоньї“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Одна сіциліянка хитрощами відбирає в одного купця те, що він привіз до Палермо; а той, вдаючи, ніби він повернувся ще з більшим крамом, ніж перший раз, позичає в неї гроші, а їй залишає воду й клоччя.

Скільки сміху викликала у дам багатьома своїми місцями новела королеви, нема чого про це й питати. Не було й одної, у якої від надмірного сміху до дванадцяти разів не виступали-б на очах сльози. Але-ж коли новела закінчилася, то Діонео, який знав, що це вже його черга, сказав:

„Ласкаві дами! Відома річ, що витівка тим більше нам до вподоби, чим дотепніше поглузовано з якогось хитрого шахрая. А через те, хоч усі ви тут розповідали багато прекрасних речей, я маю намір розказати вам новелу, яка має тим більше сподобатися вам від тих, що вже їх розказано, що та особа, з якої поглузовано, була сама найбільшим майстром глузувати з інших. По всіх приморських містах, де є порт, був звичай,— а може бути, що він і тепер є,— що всі купці, які прибувають з крамом, вивантаживши цей крам, складають його в один склеп,

що в багатьох місцях має назву догана (митниця), який утримує або місцева рада, або сеньйорія міста. Тут ті, хто до цього приставлений, одержавши детальний опис краму з зазначеною його вартістю, призначають крамареві склеп, куди він сам складає свій крам і замикає його, а доганьєри заводять увесь крам у книгу догани на рахунок купця і вимагають потім, щоб той платив їм мито за увесь крам, або-ж тільки за ту частину його, яку купець забере з догани. З оцієї-то книги, що в догані, маклери довідуються про якість і кількість краму, що переходять його там, яким купцям він належить, щоб потім при потребі робити з ним міни, розміни, продаж і иншого роду справи. Цей звичай, як і по багатьох инших місцях, був у Палермо в Сіцилії, де також було, та й тепер є багато жінок дуже гарних, але-ж сумнівних звичаїв, для тих-же, хто їх не знав, вони скидалися на цілком порядних і чесних дам. Дуже спритні до того, щоб не тільки обшипувати чоловіків, а ще й здирати з них шкуру, вони, помітивши чужоземного купця, зараз же біжать до догани, щоб дізнатися з книги, що цей купець має і оскільки він заможний; потім вони своїми зальотами, заманюванням та солодкими річами прихитряються зтягти цих купців у свої любовні тенета. Багатьох вони отаким шляхом звели з розуму, видуривши у них з рук більшу частину їхнього краму, а у деяких, то й увесь. Були такі, що залишили там крам, судно, тіло й кістки,— так ніжно водила бритвою цирульниця.

І от не дуже давно сталося так, що до Палермо прибув, посланий від своїх хазяїв, один молодий флорентієць, на наймення Ніколо да Чіньяно, хоч справжнє прізвище його було Салабаєтто; прибув він з такою кількістю сукна, яке залишилося від ярмарку в Салерно коштувало воно до п'ятьсот золотих флоринів. Заплативши за нього мито доганьєрам, він зложив його в склеп і, не поспішаючись продати його, пішов собі до міста розважитися. Був він світлий блондин, дуже граціозний та стрункий; і от сталося так, що одна з цих цирульниць, що називала себе мадонною Янкофоре, зачувши випадково про його справи, стала зорити за ним. Помітивши це і гадаючи, що це велика пані, він уявив собі, що

сподобався їй своєю красою і вирішив провадити справу з його коханням дуже таємно. Не сказавши нікому нічого, він почав прогулюватися побіля дому тієї дами. Помітивши це, дама почала запалювати його своїми поглядами, показуючи йому, що й вона захопилася ним; потім вона послала до нього таємно одну з своїх жінок, яка добре розумілася на зводництві. Ця жінка мало не з сльозами на очах після довгої балачки сказала йому, що він своєю красою та своїми чудовими манерами так зачарував її пані, що та не має супокою ні вдень, ні вночі; а тому, коли тільки це буде йому до вподоби, вона бажає над усе в світі зустрітися з ним таємно в одній лазні. Потім, вийнявши перстень з свого гаманця, вона дала йому його від імени своєї пані.

Салабаетто, зачувши це, так зрадів, як ніколи; він, узявши перстень, підніс його до своїх очей і поцілував його, потім надів собі на палець і одповів „добрій“ жінці, що коли мадонна Янкофоре кохає його, то вона користується і взаємністю, бо він любить її дужче, ніж своє власне життя, і згоден іти на побачення з нею туди, де їй буде до вподоби, і в той час, коли вона побажає. Посланка, вернувшись до своєї пані з цією відповіддю, трохи перегодом сказала Салабаетто, в якій лазні завтра по вечерні він повинен чекати її. Салабаетто, не сказавши про це нікому ані слова, пішов швидко туди в призначену йому годину і знайшов, що лазню вже найнято. Через недовгий час прийшли дві навантажені рабині: одна з них несла на голові гарний матрас з бавовни, а друга — великого коша з усяким добром. Положивши цей матрас на ліжкові в одній з кімнат лазні, вони заслали його двома легкими простиралами, облямованими шовком, а потім послали бавовняний кіпрський ліжник, надзвичайно білий, і дві багато вишитих подушки. Коли Салабаетто роздягся й увійшов до лазні, то дві рабині вимили й вичистили його. Не довго він чекав, як прийшла й дама, а з нею ще дві рабині. Тут незабаром вони залишились вдвох, і вона вчинила Салабаетто величезну втіху, і після найкращих у світі зідхань, після багатьох обіймів та поцілунків вона йому сказала: „Я не знаю, хто-б інший, крім тебе, міг

примусити мене зробити це; ти запалив мені душу, негарний ти тосканцю“. Потім, з її бажання, вони обоє, зовсім голі, увійшли до лазні, а з ними разом і дві рабині. Тоді дама, не дозволивши нікому іншому доторкнутися до нього, чудово вимила Салабаетто з голови до ніг милом, що пахло гвоздиками, а потім звеліла рабінням вимити й витерти себе. Коли рабині це зробили, то принесли два простирала, дуже білих і дуже тонких, які так пахли трояндою, що все навкруги пахло нею. Одним з них вони обгорнули Салабаетто, а другим даму; після цього, взявши їх на плечі, вони віднесли обох їх на приготовлену постіль. Тут, після того, як вони трохи перепотіли, рабині зняли з них по одному простиралі, і вони, зовсім голі, залишилися лежати на свіжих простиралах. Рабині-ж, вийнявши з коша прекрасні срібні флакони, один з трояндовою водою, а другий з померанчовою і ще один з водою жасминоюю, цими водами обприскали їх з ніг до голови; після цього, доставши скриньку з ласощами та дорогими винами, вони трохи підкріпили себе. Салабаетто здавалося, що він в раю, і він більш ніж тисячу разів поглядав на даму, що справді була дуже гарна, і кожна година здавалася йому за сто років в час його бажання, щоб оті рабині пішли геть, а він міг-би залишитися сам в обіймах красуні. З її наказу рабині, залишивши в кімнаті запалений смолоскип, нарешті вийшли, тоді дама й Салабаетто, обнявшись, мовчки перебували так довгий час на велику радість Салабаетто, якому здавалося, що дама прямо умліває від кохання до нього. Але-ж коли дамі здалося, що час уже вставати, то вона покликала рабіню, і вони обоє одяглися; потім, випивши знову й попоївши солодошів, підкріпилися трохи й вимили собі обличчя й руки отими ароматичними водами. Після цього, намірившись іти, дама й каже Салабаетто: „Коли тільки це буде тобі до вподоби, то для мене було-б дуже приємно, якби ти сьогодні ввечері завітав до мене на вечерю та переночував зі мною“. Салабаетто, якого вже заповонила краса і хитра привітливність цієї жінки, твердо думаючи, що вона кохає його, як своє життя, одповів: „Мадонно, те, що може подобатись вам, приємно й мені, а тому сьогодні, як і завжди,

я буду робити те, що вам буде до вподоби і що ви мені накажете“.

Після цього дама, повернувшись додому, звеліла при-
брати свою кімнату всім, що було у неї найкращого,
наказала приготувати прекрасну вечерю, і стала чекати
на Салабаетто. А цей, коли трохи смеркло, пішов туди
і, радісно зустрінутий, надзвичайно весело повечеряв
при чудовому usługовуванні. Потім, увійшовши до кім-
нати дами, він вчув там запах алойного дерева, побачив
багато вбране ліжко, на колонах якого були скульп-
турні кіпрські птахи, а на вішалках багато гарних су-
конь. Всі ці речі разом, а також кожна з них окремо,
давали йому підставу думати, що власниця їх повинна
бути шляхетною й багатою дамою. Хоч і чув він, що про
її манеру жити розповідали щось інше, але-ж він не
хотів вірити нікому в світі; і хоч він припускав, що вона
могла когось обдурити, але ні за що в світі він не міг
уявити собі, щоб щось подібне могло статися з ним.
Він спав з нею цю ніч з величезним задоволенням, за-
хоплюючись нею все дужче й дужче. На другий день
вранці дама підперезала його чудовим срібним поясом,
дала йому гарного гаманця й сказала: „Мій милий Сала-
баетто, я вся віддалася тобі; і так само, як моя особа,
так і все, що тут є, до твоїх послуг, рівно як і те, що
залежить від мене“. Салабаетто, радісний, обняв її і
поцілував; потім, вийшовши від неї, він пішов туди, де
мали звичай збиратися купці.

Отак він одвідував даму багато разів і це йому не
коштувало нічого; і кожного разу він все дужче й дужче
захоплювався нею. В цей час сталося так, що він про-
дав свій крам за готівку і з добрим прибутком, про віщо
дама зараз-же довідалася не від нього, а від інших. Коли
раз увечері Салабаетто пішов до неї, то вона почала
жартувати й гратися з ним, обнімати його й цілувати,
виявляючи таку закоханість у ньому, що, здавалося,
вона от-от може вмерти від кохання в його руках. Вона
хотіла подарувати йому ще два прекрасних срібних келихи,
які вона мала, але-ж Салабаетто відмовився прийняти
їх, бо вже одержав від неї не один раз речей на суму
не менше, як тридцять флоринів золотом, а її не міг

примусити взяти якусь річ вартістю хоч в одно сольдо. Кінець-кінцем, коли вона добре розпалила його своїми пестощами та своєю щедрістю, то одна з її рабинь, якій вона раніше дала наказ, прийшла покликати її; через це, вийшовши з кімнати і пробувши десь деякий час, вона повернулася вся в сльозах, кинулася обличчям на ліжку й почала так голосити, як не може голосити ні одна жінка. Салабаетто, дуже здивувавшись, обняв її, почав плакати разом з нею і каже їй: „Ох, серденько моє, що з вами сталося так несподівано? Яка причина оцієї туги? Скажи мені це, душе моя“. Після довгого упрошування дама каже: „О, горенько-ж мені, мій милий сеньйоре, я не знаю, що мені робити і що говорити: я тільки-що одержала листа з Месіни; мій брат пише мені, що хоч-би мені потрібно було для цього продати й заставити все, що я маю, я обов'язково мушу послати йому через вісім днів тисячу золотих флоринів, бо інакше йому відрубать голову; і я не знаю, що мені робити, щоб так швидко дістати отаку суму. Хоч-би я мала п'ятнадцять днів у розпорядженні, то я знайшла-б, як одержати їх в одному місці, де мені належить куди більше, або-ж продала-б щось з мого добра, але я не маю змоги зробити це, і я ладна краще вмерти, аніж одержати таку лиху звістку“. Сказавши це, вона, удаючи велике хвилювання, не втихаючи плакала.

Салабаетто, якому полум'я кохання відібрало помітну частину розуму, вважаючи оці сльози за щирі, а слова ще за щиріші, каже: „Мадонно, я не можу запропонувати вам тисячу золотих флоринів, але-ж я можу позичити вам п'ятьсот, коли тільки ви маєте певність, що зможете повернути їх мені через п'ятнадцять днів. На ваше щастя, я тільки вчора продав мій крам, бо інакше я не міг-би позичити вам й одного сольдо“.—„Горенько мені,— каже дама,— ти мав потребу в грошах? Так чому-ж ти не попросив їх у мене? Коли я не мала тут тисячі флоринів, то я мала їх сто чи навіть двісті, щоб дати тобі. Цим ти відібрав у мене відвагу покористуватись послугою, яку ти хочеш зробити мені“. Салабаетто, ще дужче спантеличений оцими словами, каже: „Мадонно, я не хочу, щоб ви відмовили мені через це, бо коли-б у мене

була така потреба в грошах, як у вас, то я, розуміється, попросив-би їх у вас“.—„Охо-хо,— каже дама,— в цьому я бачу, мій милий Салабаетто, твою справжню і щиру любов до мене, бо ти, не чекаючи, поки я тебе попрошу про це, шляхетно запропонував прийти мені на поміч в цих обставинах і позичити мені таку значну суму. Звичайно, я й без цього була вся твоя, а після цього буду віддана тобі ще щиріше, і ніколи я не забуду, що зобов'язана тобі головою мого брата. Але-ж бачить бог, як неохоче беру я оці гроші, зважаючи на те, що ти купець, і знаючи, що купці повинні провадити справи своїми грошима. Але-ж через те, що мене примушує до цього слуга і що у мене є тверда надія незабаром повернути їх тобі, я приймаю їх, а щоб здобути решту, коли я не відшукаю більш швидкого способу, я заставляю все те, що маю“. Промовивши це з гіркими сльозами, вона припала лицем до грудей Салабаетто. А той почав її втішати і, пробувши з нею всю ніч, щоб як-найкраще довести їй, що він їй щедрий слуга, не чекаючи, поки вона попросить, приніс їй п'ятьсот золотих флоринів готівкою, які вона прийняла, сміючись в своєму серці і з сльозами на очах, а Салабаетто задовольнився тільки її словом.

Коли дама одержала гроші, то справи пішли инакше: в той час, коли раніше для Салабаетто, що бажав бачити даму, вхід до її дому завжди був вільний, тепер зустрічалися різні перешкоди, через які він на сім разів міг увійти до неї тільки один раз, і він не бачив уже ні тієї привітності, ні тієї ласки, ні того поводження з ним що були раніше. Термін, коли він мав одержати свої гроші, минув, минув ще місяць і два, він нагадував, але йому, замість грошей, платили гарними словами. Через це Салабаетто, помітивши хитрощі лихої жінки і свою власну глупоту, розуміючи, що він нічого не може сказати їй, крім того, що їй самій буде до вподоби, бо з приводу цього боргу він не мав ні свідків, ні якихсь записів, і, не наслідуючись нікому поскаржитися насамперед через те, що про це його попереджали, а далі він боявся, що з його глупоти цілком справедливо посміються,— сумував без міри і на самоті оплакував свою дурість. Одержавши від своїх хазяїв багато листів,

в яких вони наказували йому розмінати гроші і надіслати їм, і не маючи змоги зробити цього, він вирішив зникнути, щоб його злочину не було викрито. Сівши на корабель, він, замість Пізи, куди він повинен був їхати, поїхав до Неаполя.

Був там у ті часи наш компатріот П'єтро делло Каніджано, скарбник царгородської цариці, людина великого й спритного розуму і великий приятель Салабаетто та його родини. Через декілька днів Салабаетто поскаржився йому і, зважаючи на те, що чоловік він був скромний, розказав йому про те, що він наробив, яка сумна пригода сталася з ним, та просив його поради, як йому прожити в Неаполі, запевняючи, що він має намір ніколи більше не повертатися до Флоренції. Каніджано, засмучений всім цим, каже: „Ти погано зробив; ти погано поведився; ти погано слухав своїх хазяїв; ти витратив багато грошей на власні втіхи, але що-ж? що зроблено, то вже зроблено. Треба подумати, як полагодити справу“. І як людина обачна, він зараз-же зметикував, що треба робити, і сказав про це Салабаетто. Порада ця сподобалася Салабаетто, і він вирішив послухати її. Він ще мав трохи грошей та й Каніджано трохи позичив йому; от він зробив декілька пакунків, добре ув'язаних, добре упакованих, потім купив мало не двадцять бочок з-під олії, наповнив їх, а потім, навантаживши все це, повернувся до Палермо. Тут подав він доганьєрам опис і ціну бочок і після цього, звелівши записати їх на свій рахунок, поклав все це в магазин, кажучи, що він нічого не братиме, аж поки не прибуде ще інший крам, якого він сподівається.

Янкофолє, довідавшись про це і почувши, що крам, який він привіз тепер, коштує понад дві тисячі золотих флоринів, не рахуючи того, якого він ще сподівається, що коштує понад три тисячі, подумала собі, що те, що вона стягла з нього, незначна річ; а тому вона вирішила повернути йому п'ятьсот флоринів, щоб одержати більшу частину п'яти тисяч. Вона послала за ним, а Салабаетто, що став уже розумнішим, пішов до неї. Вона, удаючи, ніби-то нічого не знає про те, що він привіз з собою, радісно зустріла його та й каже: „Чи ти не гніваєшся

на мене за те, що я у свій час не віддала тобі твоїх грошей?“ Салабаетто почав сміятися та й каже: „Мадонно, то правда, що це мене трохи розгнівало, бо я вирвав-би з себе серце, щоб віддати його вам, коли-б тільки я знав, що це дасть вам задоволення. Але-ж я хочу, щоб ви послушали, як я гніваюся на вас. Любов моя до вас така, що я звелів продати більшу частину своїх маєтностей і тепер привіз сюди краму більше як на дві тисячі флоринів та ще сподіваюся з заходу більше ніж на три тисячі. Я маю намір відчинити в цьому місті крамницю й оселитися, щоб завжди бути біля вас, бо мені здається, я дужче задоволений вашою любов'ю, ніж якийсь інший закоханий може бути задоволений своєю“. На це дама каже: „Бачиш, Салабаетто, все те, що тобі дає задоволення, подобається й мені, бо ти-ж є людина, яку я кохаю понад своє життя, і я дуже рада, що ти повернувся сюди з таким наміром, бо я маю надію перебути з тобою ще багато приємного часу; але-ж прошу вибачити мені за те, що іноді, коли ти хотів бачити мене, двері були замкнені, а також за те, що іноді тебе зустрічали не так радісно, як звичайно, і нарешті за те, що я не повернула тобі твоїх грошей в умовлений термін. Ти знаєш, що тоді я була у величезній розпуці, у величезній тузі, а хто перебуває в такому стані, то нехай він хоч як там любить когось, він не зможе бути ні таким привітним, ні таким уважним, як бажав-би той. Потім ти повинен також знати, що жінці дуже тяжко знайти тисячу флоринів золотом. Нам говорять зо дня в день брехню, нам не виконують того, що обіцяють, і ми примушені собі брехати; і от через те, а не з якоїсь іншої причини, я не віддала тобі твоїх грошей; але-ж я одержала їх незабаром після твого від'їзду і, коли-б я знала, куди їх послати тобі, будь певен, що я-б їх послала тобі; через те-ж, що я не знала, то я приберегла їх для тебе“. Звелівши принести гаман, в якому були ті самі флорини, що він дав їй, вона положила його йому на руку і сказала: „Порахуй, чи й справді тут п'ятьсот“.

Ніколи Салабаетто не був дужче задоволений. Порахувавши флорини і нарахувавши п'ятьсот, він сховав їх при собі й каже: „Мадонно, я бачу, що ви кажете правду і

що ви досить зробили для мене; а я вам кажу, що ради тої любови, яку я маю до вас, ви не зможете попросити у мене для ваших потреб такої великої суми, якої-б я, аби тільки міг, не позичив-би вам. І коли я оселюся тут, то ви переконаєтеся в цьому на ділі“. Відновивши так свою любов з нею на словах, Салабаетто знову почав ретельно відвідувати її, а дама й собі почала давати йому найбільше задоволення і виявляти до нього найбільшу пошану в світі та палку любов. Але-ж Салабаетто, бажаючи покарати свою коханку обманом за обман, одного дня, коли вона запросила його вечеряти й спати з нею, прийшов до неї такий меланхолійний і сумний, що здавалося, наче він хоче вмерти. Янкофоле, обнімаючи й цілюючи його, почала розпитувати, чого це він такий зажурений. Заставивши спочатку трохи попросити себе, він каже: „Я зубожів, через те що судно, на якому ішов той крам, на який я чекав, забрали монакські корсари і викуплене тепер за десять тисяч флоринів золотом; з цієї суми я повинен заплатити тисячу, але-ж я не маю при собі й денара через те, що п'ятьсот флоринів, які ти повернула мені, я послав безпосередньо до Неаполя, щоб купити полотна й приставити сюди. Коли-ж я продам тепер крам, який я маю тут, то я ледве буду мати один денар на моїх два денари, бо тепер незручний час, а мене тут ще не настільки знають, щоб знайшовся хтось такий, хто-б допоміг мені; а через це я не знаю, що мені робити і що говорити. Коли я не пошлю грошей зараз-же, то крам відвезуть до Монако, і я не побачу ніколи й крихітки його.

Дама була дуже засмучена цією подією, бо їй здавалося, що тут вона все втеряла. Міркуючи, як-би це їй все влаштувати, щоб крам не пішов до Монако, вона каже: „Бог бачить, що мене дуже зажурило це через мою любов до тебе; але-ж навіщо отак побиватися? Кой-б я мала такі гроші, то бог бачить, що я-б тобі зараз-же їх позичила; але-ж я їх не маю. Правда, є тут чоловік, що недавно позичив мені п'ятьсот флоринів, яких мені не вистачало, але-ж він позичає за великі відсотки: він не хоче брати менше, як тридцять на сто. Коли ти хочеш використати цього чоловіка, то треба забезпечити

Його доброю заставою; що-ж до мене, то я ладна закласти все те, що маю, навіть саму себе, щоб тільки стати тобі в пригоді, але-ж за решту,—чим ти його забезпечиш?“ Салабаетто, зрозумівши причину, що штовхнула даму на таку послугу йому, і що це була вона сама, що позичала гроші, він дуже з цього задоволений, спочатку подякував їй, потім сказав, що, змушений скрутою, він не спиниться перед великими відсотками. Далі він додав, що він віддасть в забезпечення крам, який має на догані, наказавши записати його на наймення того, хто позичить йому гроші, але-ж він бажає мати при собі ключі від склепів, насамперед, щоб мати змогу показати свій крам, коли хтось захоче побачити його, а потім, щоб ніхто його не зачепив, не змішав і не підмінив. Дама сказала, що він говорить добре і що забезпечення того досить. Отже, коли настав день, дама послала по маклера, до якого вона мала велике довір'я, і, обговоривши з ними цю справу, вона дала йому тисячу золотих флоринів, які маклер і позичив Салабаетто, наказавши записати на своє ім'я все те, що у того було на догані; після цього, погодивши все, вони взялися до своїх інших справ.

Салабаетто, яко мога швидше, сів на судно, маючи тисячу п'ятьсот флоринів золотом у кишені, і повернувся до Неаполя до П'етро делло Каніджано. Звідцілья він послав до Флоренції все, що належало, своїм хазяїнам, які послали його з сукнами; заплатив П'етро і другим, що був їм винен, і весело прожив деякий час з Каніджано коштом одуреної сіциліянки. Потім, не бажаючи залишатися надалі купцем, поїхав до Феррари²⁷⁾.

Янкофоре, не бачучи більше Салабаетто в Палермо, почала дивуватися, а далі у неї прокинулося підозріння. Прочекавши його два місяці і бачучи, що він не приходить, вона наказала меклерові відкрити склепи. Оглянувши спочатку бочки, які вони вважали за повні олії, вони побачили, що бочки повні морської води, а в кожній з них було може з баклажок олії, що їдоходила до чопа. Потім, розв'язавши тюки, побачили, що всі вони, окрім двох, які були з сукнами, набиті клоччям. Взагалі

все, що там було, коштувало не більше двохсот флоринів. Янкофоре, побачивши, що її одурено, довго оплакувала п'ятьсот флоринів, а ще дужче тисячу позичених, часто кажучи сама собі: „Хто має справу з тосканцем, той не повинен бути косооким“. Отак, залишившись при збитках і осміяною, вона побачила, що найшла коса на камінь“.

Коли Діонео скінчив, то Лауретта, зрозумівши, що надійшов кінець її царюванню, спочатку похвалила пораду П'єтро Каніджано, що була дуже влучною, а також розум Салабаетто, що зумів добре використати цю пораду, потім зняла з голови лавровий вінок, поклала його на голову Емілії й по-товариському сказала: „Мадонно, я не знаю, чи буде милостивою наша королева, а що вона гарна на вроду, то це правда. Отже постарайтесь, щоб ваші вчинки відповідали вашій красі. Після цього вона повернулася і сіла. Емілія трохи засоромилася—не від того, що стала королевою, а від того, що почула прилюдну похвалу за те, чого дами бажують найдужче, і її личко почервоніло так, як червоніють троянди перед сходом сонця. Але-ж, побувши доти з опущеними очима, поки фарби соромливості зійшли з її обличчя, вона віддала наказ своєму сенешалеві що-до потреб товариства, а тоді заговорила так: „Кохані дами, ми наочно бачили, що коли воли попрацювали в ярмі частину дня, то їх випрягають і пускають самопас по лісі та де вони хочать. Ми бачимо також, що сади, в яких зеленіють різні рослини, не то що не такі гарні, а навіть кращі від гаїв, де ростуть самі тільки дуби. От через це, взявши на увагу те, скільки днів ми розмовляли, підлягаючи певному закону, я гадаю, що було-б не тільки корисно, а й конче потрібно нам, як нужденним, трохи погуляти і, погулявши, відновити сили, щоб знову запрягтися в ярмо. От тому-то я не маю наміру обмежувати ніяким спеціальним сюжетом того, про що ви маєте розповідати завтра, навпаки, я хочу, щоб кожен говорив про те, що йому до вподоби; маю певність в тому, що різноманітність оповідань буде не менш приємна, ніж те, коли ми говорили на одну тему. Коли ми так зробимо, то ті, що царюватимуть після мене, матимуть змогу з більшою

певністю поставити нас, зміцнілих, в звичайні межі". Ска-
завши це, вона відпустила всіх аж до вечері.

Кожен похвалив те, що сказала мудра королева, вставши, вони віддалися хто одній розвазі, а хто иншій. Дами почали плести гірлянди і жартувати; молоді люди грати й співати; і так перебули вони час аж до вечері. Коли настав час вечеряти, то вони весело і втішно по-вечеряли біля прекрасного фонтану, а повечерявши, по-чали за своїм звичаєм співаючи й танцюючи бавитися. Нарешті королева, за прикладом своїх попередників, не зважаючи на те, що присутні проспівали вже самі від себе багато пісень, наказала Памфіло заспівати своєї. Той зараз-же почав так:

Любов — безмежне щастя —
І сміх, і радощі від нього маю,
Радію, що вогнем його палаю.

Велика радість, що у серці в мене,
Цвіт щастя дорогого,
Яке мене проймає...
Не вдержати в собі чуття шалене,—
З мого лиця ясного
До всіх усмішка грає...
Ах, серце так кохав,
Як гарно бути в цім високім краю,
В якому я огнем горю і сяю.

Ні в пісню втілити, ні написати
Не можу я рукою
Про те, чим повні груди.
Та хоч-би й міг, не став-би я співати,
Бо, мовою людською
Воно проказане, облуди
Ще тяжче буде.
Щасливий я, що вислову не маю
І тайну невимовну не зраджаю.

Чи хто гадати-б міг, що доведеться
Ії мені своєю
Голубити рукою
І що колись в коханню приторкнеться
Лице мое до неї;
Коли ми вдвох одною
Запалимось жагою...
Та хто повірить щастю... І ховаю
Я радість од усіх свою без краю.

Канцону Памфіло закінчив і, хоч усі її підспівували, не було жодного, хто не слідкував-би за її словами з більшою, ніж звичайно, увагою, намагаючись розгадати, що співець заховував у них. І хоч кожен уявляв собі це різно, ніхто з них не вгадав правди. Але-ж королева, побачивши, що канцона Памфіло закінчилася, і що молоді дами і мужчини охоче спочили-б, наказала всім іти спати.

ДЕНЬ ДЕВ'ЯТИЙ.

Скінчився восьмий день Декамерона, починається дев'ятий, в який під проводом Емілії кожен розповідає, що хоче і про те, що йому більше до вподоби.

Уже світанок, що сяйво його жене ніч, змінив блакитний кольор восьмого неба на синій, а квітки на луках почали підносити свої головки, коли Емілія, підвівшись, звеліла покликати своїх товаришок, а також і молодих людей. Коли всі вони прийшли, то, йдучи тихо за своєю королевою, всі пішли в невеликий гайок, що був недалеко палацу; увійшовши туди, вони побачили там тварин, а саме: кіз, оленів, то-що. Вони були майже забезпечені від мисливців з того часу, як почала лютувати чума, і тому спіткали їх без усякого страху, наче свійські тварини. Наближаючись то до одного, то до другого, наче-б то з наміром піймати їх, прогуляни розважалися деякий час, примушуючи їх бігати й стрибати. Тим часом сонце підбилося, і їм здалося, що час вже вертатися. Вони були прикрашені вінками з дубового листу і мали повні руки запашних трав і квіток і коли-б хто зустрів їх, то не зміг-би сказати нічого іншого, хіба що їх смерть не переможе, або-ж коли й переможе, то веселими.

Ідучи отак крок за кроком, співаючи, граючись і жартуючи, вони дійшли до палацу, де знайшли, що все як слід прибрано, а слуги їхні й веселі, й запобігливі. Тут, разом, трохи спочивши, вони не засіли до столу, аж поки молоді люди і дами не проспівали шістьох легеньких пісеньок, одна веселіша від другої. Після цього подана була вода мити руки, і сенешаль, з волі королеви, посадив усіх до столу; подані були страви, і вони жваво снідали. Вставши з-за столу, вони взялися на деякий час до танців та до гри на лютні, а потім з наказу королеви кожен пішов на спочинок. Коли-ж надійшла призначена година, то всі вони зійшлися в своє звичайне місце на розмову. Тут королева, подивившись на Філомену, сказала їй починати новели сьгоднішнього дня. А та, сміючись, почала так:

НОВЕЛА ПЕРША.

Мадонну Франческу люблять якийсь Рінуччо і якийсь Алессандро, але-ж вона не любить жодного з них; наказуючи одному з них лягти в гробовище, наче-б то він мертвий, а другому витягти його, коли ні той, ні другий не змогли довести до кінця цієї справи, вона хитро визволяється від них.

„Мадонно, мені дуже приємно, з вашої ласки, першою вийти, щоб змагатися на відкритому і вільному полі, на якому ваша величність дали нам повну волю для оповідань. Якщо я зроблю це гаразд, то я не сумніваюся в тому, що ті, хто прийде по мені, зроблять це ще краще. Уже не раз показано в наших оповіданнях, милі дами, які великі й які численні сили кохання; але все-ж я не думаю, щоб про них уже все було, або-ж може бути надалі сказано, хоча-б протягом цілого року ми тут більш ні про що інше не говорили; і через те, що кохання не тільки доводить коханців до численних смертельних небезпек, але-ж ще й штовхає їх лізти в приміщення мертвих, щоб витягати мерців, я хочу розповісти вам тут новелу в додаток до тої, що вже розказано тут, з якої ви не тільки зрозумієте могутність кохання, але ще й побачите, з яким хистом одна відважна дама визволилася від двох осіб, що кохали її проти її волі.

Отже скажу вам, що в місті Пістойї жила колись дуже вродлива дама-вдова. Двоє наших флорентійців, що жили там банітами, і які мали наймення один Рінуччо Палерміні, а другий Алессандро Кармонтезі, покохали її надзвичайно, не знаючи про своє суперництво.

Кожен з них тихенько робив все, що міг, щоб заслужити на її любов. Ця шляхетна дама, наймення якої було мадонна Франческа деї Ладзарі, бачучи, що її безперестанно турбують їхні послання і прохання, мала необережність декілька разів звернути на них увагу; але бажаючи звільнитись і не маючи змоги, вона дійшла до думки, як визволитися від їх переслідувань. Вона надумала попросити у них однієї послуги, якої, гадала вона, ні один з них не повинен зробити, якби це й можливо було, щоб, коли вони її не зроблять, вона мала поважну причину не бачити їх і не слухати більше їхніх посланців. Це було у неї на думці.

Того самого дня, коли ото прийшла їй оця ідея, помер у Пістойї один громадянин, що, хоч його предки й були шляхетні люди, мав репутацію найлихішого чоловіка не тільки в Пістойї, а й на всьому світі. Крім своєї манери жити, він був ще така потвора, таке страховище, що хто його не знав, то, побачивши вперше, обов'язково-б злякався. Поховано його в гробовищі при церкві братів міноритів. Дама думала, що ця смерть деякою мірою може стати в великій пригоді, коли вона виконуватиме свій проект. Отже вона й каже своїй служниці: „Ти знаєш, як мені набридли щоденні чіпляння оцих двох флорентійців Рінуччо та Алессандро. Я не маю ніякого наміру догоджати їм, віддаючи їм свою любов, а щоб визволитися від них, я вирішила, зважаючи на їхні численні пропозиції, випробувати їх на одній справі, якої вони, я певна в цьому, не виконають; і таким чином я визволюся від їхнього набридання. Послухай, як саме: ти знаєш, що сьогодні вранці поховано на цвинтарі братів міноритів уславленого Сканнадіо,—це так звали того лихого чоловіка, про якого ми говорили вище,—якого найхоробріші люди нашого міста не можуть бачити без страху, а надто після його смерті. Отже піди таємно, по-перше, до Алессандро і скажи йому так: „Мадонна Франческа послала сказати тобі, що настав час, коли ти можеш мати її любов, якої так бажав, і, коли ти побажаєш, можеш бути з нею, зробивши отак: з одною метою, про яку ти довідаєшся пізніше, один з її родичів повинен принести їй додому цієї ночі тіло Сканнадіо, якого поховано цього ранку; але-ж вона, що дуже боїться його й мертвого, не хоче, щоб він їй приносив його. А через це вона просить тебе, як про велику послугу, піти сьогодні ввечері в час першого сну в гробовище, де поховано Сканнадіо, убраться в його одержу і лягти та лежати на його місці, аж поки прийдуть за тобою; а потім нічого не роби, нічого не говори, а дай взяти себе й віднести до неї; вона прийме тебе і ти можеш залишитися біля неї і піти від неї, коли схочеш, залишивши самій їй з рештою управитися“. Коли він скаже, що згоден це зробити, то добре; коли-ж скаже, що не може, то скажеш йому від мене, щоб він ніколи більше не показувався

туди, де буду я, і коли йому дороге життя, то нехай остерігається надалі посилати до мене посланців та листи. Потім ти підеш до Рінуччо Палерміні і скажеш йому так: „Мадонна Франческа звеліла сказати тобі, що вона згодна виконати всяке твоє бажання, якщо ти зробиш їй одну велику послугу, а саме: коли ти підеш цієї ночі опівночі до гробовища, де похований Сканнадіо, і тут, не кажучи й слова, хоч-би що ти там почув чи побачив, тихенько візьмеш його тіло і принесеш до неї до хати. Ти довідаєшся пізніше, чому їй цього так захотілося і зможеш тоді задовольнитися нею. Коли-ж ти не хочеш зробити цього, то вона звеліла переказати тобі, щоб ти ніколи більше не посилав до неї своїх посланців та листів“.

Служниця пішла до обох тих молодих людей і з великою спритністю переказала кожному з них те, що їй звелено переказати. На це обидва вони відповіли, що коли вона хоче, то вони підуть не тільки що в гробовище, а й у саме пекло. Служниця принесла відповідь дамі, а та стала чекати, чи будуть вони такі дурні, щоб робити це.

Коли настала ніч, в пору першого сну, Алессандро Кармонтезі, одягнутий в охватну куцинку, вийшов з дому, щоб піти й лягти в гробовищі на місце Сканнадіо; але-ж по дорозі туди в голові у нього з'явилася дуже полохлива думка, і він почав говорити сам до себе: „Ох, і що я за дурень: куди я іду? чи мені відомо, а може це її родичі, які випадково помітили, що я її люблю, і повіривши тому, чого нема, примусили її зробити це, щоб убити мене в гробовищі? Якщо це так, то втрачу на цьому я, і ніхто ніколи не довідається про те, що могло-б їм пошкодити. Звідкіля я також знаю, що це не якийсь мій ворог улаштував все це, а вона, кохаючи його, хоче таким чином прислужитися йому?“ Потім він каже: „Але-ж припустімо, що все це пусте, і що її родичі дійсно повинні віднести мене їй додому; я повинен думати, що вони не мають наміру витягати тіло Сканнадіо, щоб обнімати його, або-ж віддати його в обійми їй; навпаки, треба думати, що вони хочуть понівечити його за те, що він, мабуть, заподіяв їм якусь прикрість. Вона звеліла сказати мені, щоб я не рухався, хоч-би що я там почув. Але-ж

коли вони почнуть видирати мені очі, або зуби, ламати частини мого тіла, або-ж чинити зі мною щось інше таке, що я тоді робитиму? Як я зможу тоді мовчати? А коли я заговорю, то вони або впізнають мене і заподіють мені щось лихе, або-ж коли й нічого не зроблять, то від цього я теж не матиму нічого, бо вони не залишать мене біля дами, а вона скаже потім, чого я не виконав її наказу, і не зробить ніколи того, що я бажаю". Кажучи це, він зовсім був уже налагодився йти додому, а в тім велике його кохання штовхало його вперед протилежними і такими сильними аргументами, що вони привели його аж до гробовища. Він відчинив його увійшов туди, зняв з Сканнадію його одержу, яку надяг на себе і зачинився в гробовищі. Не встиг він лягти на місце Сканнадію, як йому почало спадати на думку, що він був за чоловік, а також те, що, як він чув, трапляється ночами не тільки в гробовищах мерців, але й по інших місцях; од цього все волосся на його тілі наїжилосся, і йому здавалося, що Сканнадію ось-ось встане і придушить його тут. Але-ж завдяки своїй щирій любові він зміг відтрити від себе всі оці страхіття і лежачи, ніби мертвий, чекав, що з ним буде.

Коли наближалася північ, Рінуччо й собі вийшов з дому, щоб зробити те, про що його дама послала сказати йому; коли він ішов, то йому наворачалося чимало на думку того, що з ним може трапитися при оцій авантурі; наприклад, він може попастися в руки сеньйорії ¹⁾ в той час, коли держатиме на плечах тіло Сканнадію, і його можуть присудити до спалення, як чарівника; або-ж викличе зненависть родичів Сканнадію, коли вони дізнаються про це; приходили й інші подібні сумніви, що мало не спинили його. Але-ж, одумавшись, він сказав: „Ех, невже я скажу „ні“ в першій-же справі, в якій попрохала мене ця достойна дама, яку я так кохав і кохаю, особливо коли цим я можу заслужити на її ласку. Хоча-б від цього я мав і вмерти, то невже я не повинен зробити їй того, що я їй обіцяв?“ І, йдучи своєю дорогою, він дійшов аж до гробовища, яке тихенько відчинив. Алессандро, зачувши, що гробовище відчиняють, хоч і відчув великий страх, але-ж лежав нерухомо. Рінуччо, увійшовши туди і гадаючи,

що бере тіло Сканнадіо, взяв Алессандро за ноги, виволік його надвір, потім скинув собі на плечі і попрямував з ним додому дами; отак ідучи, він стукав своїм вантажем то об ріг будинку, то об дошки, що були з одного боку вулиці, а ніч була така темна, що не можна було розібрати, хто і куди іде.

Рінуччо був уже при дверях шляхетної дами, яка стала біля вікна з своєю служницею, щоб подивитися, чи принесе Рінуччо Алессандро, і налагодилася вже прогнати їх обох; коли в цей час сторожа сеньйорії, що стояла на цій вулиці і мовчки ждала моменту, щоб піймати якогось бандита, зачувши шамотіння ніг Рінуччо і раптом вихопивши лихтаря, щоб подивитися, хто це такий і куди треба йти, схопила свої торчі й списи та й гукнула: „Хто там?“ Рінуччо, побачивши сторожу і не мавши багато часу, щоб обдумати, кинув Алессандро і метнувся тікати, взявши ноги на плечі. Алессандро миттю схопився і, одягнутий в дуже довгу мертвяцьку одіж, кинувся й собі навтеки. Дама, завдяки лихтареві, що був у сторожі, добре побачила Рінуччо з Алессандро на плечах; вона побачила також, що Алессандро був вбраний в одіж Сканнадіо, і була дуже здивована величезною сміливістю обох їх; але-ж хоч і велике було її здивування, вона дуже сміялася, побачивши, як Алессандро скинуто на землю і як вони потім кинулися тікати. Дуже зрадівши з такого результату і дякуючи богам за те, що він звільнив її од їх переслідування, вона пішла до своєї кімнати, думаючи разом із своєю служницею, що обидва вони дуже люблять її, бо, як це добре видно, вони виконали те, що вона їм наказала.

Рінуччо, лаючи та проклинаючи свою пригоду, не повернувся після цього додому, але-ж, коли вартіві залишили вулицю, він пішов на те місце, де покинув Алессандро, і помацки почав його шукати, щоб знайти його й скінчити справу; але-ж не знаходячи його й гадаючи, що його прибрала сторожа, він дуже незадоволений пішов додому. Алессандро, не добираючи розуму, що його робити, не впізнавши того, хто його ніс, теж повернувся додому, дуже засмучений цією пригодою. Другого дня ранком усі помітили, що гробовище, де лежав Сканнадіо,

відчинене, але-ж його самого там не було, бо Алессандро скинув його на дно ями; по всій Пістойї пішли різні бачки, і дурні були тієї думки, що його вхопили чорти. Не зважаючи на все це, обидва закохані розповіли дамі, що саме кожен з них зробив і що з ним сталося і, цим пояснюючи, через що вони як слід не виконали її наказу, просили її ласки й любови; але-ж вона, одмовляючись вірити їм, звеліла сухо відповісти їм, що вона ніколи нічого для них не зробить, бо вони не зробили для неї того, про що вона їх просила; отак вона й звільнилася від них“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Одна абатеса похапцем встает в п'їтьмі, щоб іти й піймати в ліжку одну з своїх черниць, яка, як її сповіщено, спить там з своїм коханцем. Але-ж через те, що вона сама спала тоді з попом, то, мавши на думці накинути на голову свій вуаль, що має назву сальтеро, накинула попові штани; коли це побачила обвинувачена черниця і показала абатесі, то її простили, і вона зосталася на радість собі з своїм коханцем.

Уже Філомена замовкла; уміння дами звільнитися від тих, кого вона не хотіла любити, вихваляли всі, тоді, як навпаки зарозумілу відвагу двох закоханих вважано скоріше за безум, аніж за любов; і от королева, привітно вдавшись до Елізи, каже: „Продовжуй, Елізо!“ Та зараз же почала:

„Найдорогші дами, мадонна Франческа дуже хитро зуміла, як уже сказано, звільнитися від тих, що набридали їй; але-ж одна молода черничка за допомогою долі та розумним словом обминула неминучу небезпеку. І як ви знаєте, є багато людей, які, будучи самі надзвичайно дурними, намагаються висловлювати догану иншим та напучувати когось; цих людей, як ви можете побачити з моєї новели, іноді дуже справедливо карає доля. Отаке трапалося з абатесою, у послуху в якій була черниця; про неї я й маю вам розповісти.

Ви повинні знати, що в Ломбардії є монастир дуже відомий своєю святістю та релігійністю. Поміж иншими черницями, що там були, була одна молода дівчина шляхетного роду і обдарована дивною красою; звали її Ізабетта. Одного дня хтось з її родичів прийшов побачитися

з нею через ґрати, а з ним був вродливий молодий юнак, в якому вона й закохалася. Юнак, бачучи, що вона така гарна, і з її очей помітивши, чого вона бажає, і собі спалахнув коханням до неї. Обоє вони довгий час не без великих труднощів отак кохали одно одного, не маючи змоги одержати від свого кохання якісь наслідки. Нарешті, коли обох їх підштовхувало однакове бажання, молодий чоловік винайшов дуже секретний спосіб одвідувати свою черницю, з чого вона була дуже задоволена, і отак він одвідував її не один раз, а часто, на превелику радість обом їм. Так оце й тяглося, коли-ж раз сталося, що вночі в той момент, коли він прощався з Ізабеттою, маючи йти, їх побачила одна з жінок, якої ні він, ні вона не помітили. Жінка розповіла про це декому з своїх товаришок. Перша думка їх була — це піти й обвинуватити її перед абатесою, що мала наймення мадонна Учїмбалда, і була доброю і святою жінкою, на думку черниць і всіх тих, що її знали. Потім вони надумали, щоб вона не могла виправдатися, то буде краще влаштувати так, щоб її застала з молодим чоловіком сама абатеса. Не кажучи нікому нічого, вони таємно поділили між собою час сторожування, щоб піймати її. І от сталося так, що Ізабетта, яка ні про що ще не знала і нічого не оберігалася, раз вночі наказала своєму коханцеві прийти; про це зараз-же довідалися ті, що слідкували за нею. Коли більша частина ночі вже минула, то вони, вибравши зручний момент, поділилися на два гуртки; при чому один з них став на варті коло дверей келії Ізабетти, а решта побігли до кімнати абатеси і, застукавши в двері, коли абатеса озвалася, сказали: „Ну-ж бо, мадонно, вставайте швидше, бо ми довідалися, що в келії Ізабетти є молодий чоловік“.

Цієї ночі в абатеси перебував один піп, якого вона часто припроваджувала до себе в скрині. Зачувши метушню і боячись, щоб чернички через поспішність або велике бажання не налягли на двері так, що вони могли відчинитися, абатеса раптом схопилася і одяглася в п'ятьмі в що попало; гадаючи взяти відомий вуаль у зборках, який черниці носять на голові і який має назву сальтеро, вона взяла попові штани. Її поспішність була така велика,

що, не помітивши цього, вона наділа їх на голову замість сальтеро, вийшла з своєї кімнати, двері якої швидко замкнула, кажучи: „Де вона оця від бога проклята?“ І разом з іншими, що були заклопотані бажанням піймати Ізабетту на гарячому вчинку і не помічали, що там в абатеси на голові, вона підійшла до дверей келії і з допомогою то тієї, то іншої з них вищадила двері. Увійшовши до келії, черниці побачили двох коханців, що лежали в ліжку, щільно обнявшись; приголомшені несподіванкою і не знаючи, що робити, вони лежали непорушно. Дівчину зараз-же схопили інші черниці і з наказу абатеси повели до капітули. Юнак, отямившись, вбрався і став чекати кінця події, маючи намір добре порахуватися з кожним, хто попадеться йому в руки, коли тільки його черниці заподіють найменше лихо, а її саму забрати з собою.

Абатеса, засівши в капітулі, в присутності всіх черниць, що дивилися тільки на винувачену, почала говорити на її адресу найлайливіші слова, які тільки коли говорилося жінці, що своїми негідними і вартими доган вчинками заплямувала честь і добру славу монастиря, коли-б про це дізналися; до лайки вона прилучала страшні погрози. Молода черниця, засоромлена і налякана, почувала себе винуватою і, не знаючи, що відповідати, мовчала, викликаючи спочуття всіх інших. У той час, коли абатеса докоряла її все дужче й дужче, молода дівчина, підвівши очі, побачила, що було на голові в абатеси, а також зав'язки від штанів, що висіли сюди й туди. Зрозумівши, в чому тут справа, вона підбадьорилась і сказала: „Мадонно, нехай вам бог помагає, зав'яжіть ваш чепчик, а тоді говоріть мені все те, що ви хочете“. Абатеса, що не зрозуміла її, каже: „Який там чепець, злочинна жінко? Ти ще насмілюєшся жартувати? Чи не здається тобі, що ти натворила такого, де мають місце жарти?“ Тоді молода черничка знову каже: „Мадонно, прошу вас, підв'яжіть ваш чепець, а тоді говоріть мені, що хочете“. Після цього багато черниць, підвіши очі на голову абатеси, та й вона сама, схопившись за голову руками, догадалися, чому Ізабетта так говорила. Абатеса, визнаючи свою провину і бачучи, що всі

черниці помітили це і немає ніякого способу критися з тим, раптом перемінила мову і стала говорити зовсім іншим тоном, ніж говорила перед тим; вона зробила висновок, що неможливо змагатися з жаданнями тіла, а через це вона казала, щоб кожна розважалася, як може, але-ж тільки потаєнці, як це й робилося до цього часу. Наказавши звільнити Ізабетту, вона пішла спати з своїм попом, а Ізабетта з своїм коханцем, якого вона після цього не раз запрошувала до себе на зло тим, що заздрили їй. А ті, що не мали коханців, потай, як уміли, силкувалися зазати їхнього щастя“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Маестро Сімонє, на домагання Бруно, Буффальмакко і Нелло запевняє Каландріно, що той завагітнів. Каландріно за ліки дає вищезаданим хитрунам каплунів і гроші і виліковується, нічого не породивши.

Коли Еліза закінчила свою новелу і всі подякували богам за те, що молода черниця так щасливо вирвалася з пазурів її завидющих товаришок, королева наказала Філострато продовжувати. Той, не чекаючи дальшого наказу почав:

„Найпрекрасніші дами, грубий суддя з Марки, про якого я вам розповідав учора, не дав мені змоги розповісти вам новелу про Каландріно, яку я хотів вам розказати. А через те, що все розказане про нього може тільки збільшити нашу радість, то хоч про нього і про його товаришів багато вже говорилося, я таки хочу розповісти вам ще одну новелу, яку вчора мав на думці.

Уже раніш доволі ясно показано, хто такий Каландріно та й усі інші, що про них говоритиму в цій новелі; а тому, не додаючи про це більш нічого, скажу, що сталося тоді, коли померла жінка Каландріно і залишила йому двісті лір готівкою дрібними грошима. Через це Каландріно почав говорити, що він хоче купити маєток, і почав провадити переговори з усіма маклерами, які тільки були у Флоренції, так наче він мав намір витратити десять тисяч флоринів золотом; але-ж переговори зараз-же припинялися, коли справа доходила до ціни

маєтку. Бруно і Буффальмакко, які знали про це, декілька разів говорили йому, що він зробить куди краще, коли витратить свої гроші на розваги з ними, аніж на купівлю землі, наче-б то з цієї землі він буде виробляти кулі. Але-ж вони не могли переконати його не тільки в цьому, а й щоб він хоч разочок пообідав з ними. А тому якимось, коли вони один одному скаржилися на це, випадково надійшов один маляр з їх компанії, на наймення Нелло. І от вони втрьох вирішили знайти спосіб, як поласувати за Каландрінові гроші. Не довго думаючи, вони змовилися між собою, що їм треба робити, і підгледіли на другий день вранці, як Каландріно виходив з свого дому. Не встиг він зробити кілька кроків, коли Нелло вийшов йому назустріч і каже: „Добридень, Каландріно!“ Каландріно одповів, що нехай бог і йому пошле добрий день і добрий рік. Після цього Нелло, спинившись на деякий час, почав дивитися на його обличчя. Каландріно йому каже: „Чого це ти так дивишся?“ А Нелло йому каже: „Чи не почував ти нічого цієї ночі? На тобі лиця нема“. Каландріно зараз-же занепокоївся й каже: „Ох, лихо-ж мені! Що-ж це таке? А на твою думку, що це зо мною?“ Нелло каже: „Ну, я не для цього говорю, але-ж мені здається, що ти зовсім змінився може від чогось іншого“. І він відійшов від нього. Каландріно дуже замислився, хоч і не відчував ані найменшої хвороби в світі, і пішов собі далі. Буффальмакко, що стояв поблизу, побачивши, що Нелло відійшов від нього, підійшов собі і, привітавшись, запитав, чи не сталося з ним чого? Каландріно одповів: „Я не знаю; от і Нелло допіру сказав мені, що йому здається, ніби-то я дуже змінився; може бути, що й справді у мене щось є?“ Буффамалькко каже: „Ти можеш і справді мати щось таке; ти здаєшся напівмертвим“. Каландріно вже подумав, що у нього пропасниця; коли це надійшов і Бруно; першим словом його було: „Каландріно, що це в тебе за обличчя? Ти наче мертвий; як ти себе відчуваєш?“ Каландріно, почувши, що всі трое говорять те саме, зовсім переконався, що він хворий, і, дуже занепокоївшись, запитав його: „А що-ж мені робити?“ Бруно каже: „Мені здається, що ти повинен

вернутися додому, лягти в ліжку і гаразд укритися; ти надішлеш свою сеч маестрові Сімоне, що є, як ти знаєш, наш щирий приятель. Він тобі зараз-же скаже, що ти маєш робити, а ми підемо з тобою, і коли що треба буде зробити, то зробимо". Тим часом до них підійшов Нелло, і всі вони разом з Каландріно пішли до нього додому. Каландріно з пригнобленим виглядом увійшов до кімнати та й каже своїй жінці: „Иди та вкрий мене гарненько, бо я почуваю себе дуже зле. Уклавшись в ліжку, він послав з маленькою служницею свою сеч до маестро Сімоне, який мав тоді аптеку в Меркато Векко під вивіскою дині. Бруно каже своїм співникам: „Ви залишайтеся тут з ним, а я піду довідаюсь, що* скаже лікар, і якщо буде потреба, то й приведу його сюди“. Каландріно каже тоді: „Ох, так, товаришу, піди туди і розкажи, в чому справа, бо я почуваю в собі і сам не знаю що“. Бруно пішов до маестро Сімоне і прийшов туди раніше маленької служниці, що понесла сеч; він швидко поінформував про все маестро Сімоне. А через це, коли прийшла служниця і маестро Сімоне дослідив сеч, то він сказав служниці: „Піди й скажи Каландріно, щоб він держав себе у теплі, а я навідаюсь до нього незабаром і скажу, що в нього таке і що йому треба робити“. Маленька служниця принесла відповідь, а трохи перегодом з'явилися маестро і Бруно. Лікар сів біля нього і став пробувати пульс, а через деякий час в присутності жінки каже: „Бачиш, Каландріно, кажучи по-товариському, у тебе нема іншої хвороби крім того, що ти завагітнів“. Коли тільки Каландріно зачув це, то почав жалібно голосити і сказав: „Ой лишенько-ж мені, Тессо, це-ж ти зо мною наробила отакого, бажаючи, щоб завжди було твоє зверху. Я казав тобі це“. Жінка, особа дуже скромна, зачувши від чоловіка отакі слова, вся почервоніла від сорому і, похнюпивши голову і не відповідаючи нічого, вийшла з кімнати. А Каландріно, нарікаючи далі, говорив: „Горе мені, сердешному, що я маю робити? Як я маю народити оцю дитину? Як вона вийде з мене? Бачу я добре, помру від шаленства моєї жінки, щоб їй дав бог бути остільки сумною, оскільки я хочу бути веселим. Ох, коли-б я був тепер такий здоровий,

який я тепер хворий, то я встав-би і дав-би їй такої прочуханки, що потрощав-би її всю, хоч так мені й треба: навіщо я дозволив їй брати надо мною гору? Але-ж то правда, що коли тільки я врятуюся на цей раз, то вона може раніше вмерти від свого бажання, аніж я дозволю їй перемогти мене“.

Бруно, Буффальмакко і Нелло мали таке велике бажання сміятися, слухаючи оці слова Каландріно, що мало не подушилися; але-ж вони стримували себе; що-ж до маестро Сцімміоне (мавпа), то він так реготався, що йому можна було повіривати всі зуби. Нарешті через довгий час, коли Каландріно звернувся до медика, бажаючи дати йому пораду й допомогу, маестро сказав йому: „Каландріно, я не хочу, щоб ти так турбувався, бо, дяка богів, ми якраз упору помітили все і тебе можна звільнити з невеликими зусиллями і протягом недовгого часу; але-ж треба буде витратити трохи грошей“. Каландріно каже: „Ох, дорогий маестро, погоджуюсь, ради бога! Я маю двісті лір, за які хотів купити маесток; коли вони потрібні будуть всі, — забирайте всі, аби тільки мені не родити, бо я не знаю, як я це зроблю. Я чув, який великий гармидер зчиняють жінки, коли вони збираються родити, хоч вони й мають доволі широкий прохід, щоб зробити це, коли-ж я буду терпіти оці страждання, то гадаю, що я швидше помру, аніж породжу“. Лікар каже: „Не турбуйся про це; я приготую тобі одно дистильоване питво, дуже гарне і дуже приємне, і ти почуватимеш себе краще, ніж риба у воді; але-ж будь надалі розважним і не роби отаких дурниць. Але-ж нам потрібно для цієї настоянки три пари годованих каплунів, а для всього іншого ти даси котромусь з твоїх друзів, що тут присутні, п'ять лір дрібними грошима; нехай він купить все, що треба, і все це нехай принесуть до мене в аптеку. Що-ж до мене, то на славу божу я пришлю тобі завтра вранці оцього дистильованого питва, і ти почнеш його пити по великій добрій шклянці відразу“.

Каландріно, зачувши це, каже: „Маестро, нехай буде по вашому“. Давши Бруно п'ять лір і декілька динарів на три пари каплунів, він попросив попрацювати в цій справі на його користь. Залишивши його, лікар звелів

приготовити і послати йому якоїсь настоянки. Бруно, накупивши каплунів і всього іншого, що потрібне для пиятики, попоїв добре з лікарем та своїми товаришами. Що-ж до Каландріно, то протягом трьох днів він пив настоянку; після цього лікар прийшов разом з його товаришами, попробував йому пульс і каже: „Каландріно, без усякого сумніву ти видужав; тепер цілком вільно ти можеш іти в своїх справах, і немає потреби, щоб надалі ти сидів дома“. Каландріно зрадів, встав і пішов у своїх справах, дуже вихваляючи всім, з ким-би йому не доводилося говорити, добре лікування маестро Сімоне, що за три дні без найменшого болю звільнив його від вагітності. А Бруно, Буффальмакко і Нелло були дуже задоволені, що так хитро зуміли поглузувати з Каландрінової скупоти, хоч монна Тесса, догадавшись, у чому справа, дуже гримала на свого чоловіка“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Чекко Фортарріо програв все, що мав, а також і гроші Чекко Анджольєрі; потім він починає бити за ним у самій сорочці, кажучи, що той обікрав його; він наказує селянам спинити його, одягається в його одягу, сідає на його коня і від'їжджає, залишивши Анджольєрі в самій сорочці.

Слова, які сказав Каландріно про свою жінку, все товариство вислухало з великим сміхом; і коли Філострато замовк, то Неїфіла з бажання королеви почала:

„Достойні дами, коли-б людям не було трудніше виявляти перед іншими свій розум та свої чесноти, аніж свої ганджі та свою глупоту, то більшість дарма-б силкувалася стримувати свої слова. Це виразно показала вам Каландрінова глупота, він бо не мав ніякої потреби, щоб вилікуватися від хвороби, в яку примусила повірити його простота, виявляючи перед усіма таємні розваги своєї дружини. Це оповідання викликало в моїй пам'яті зовсім протилежну пригоду, а саме про те, як злоба одної особи перемогла розважливість другої на велику шкоду останньої та наругу над нею.

Небагато років минуло з того часу, коли в Сієні жили два чоловіки, обидва середнього віку і обидва вони мали

наймення Чекко, але-ж один з них був син месера Анджольєрі, а другий — син месера Фортарріго. Хоч вони і одмінні були один від одного і своїми звичаями, і своєю вдачею, але поєднувало їх одно — це зненависть до своїх батьків і вони стали товаришами і часто одвідували один одного. Анджольєрі, що був гарний і елегантний, здавалося, що він не може пристойно жити в Сієні на ту пенсію, яку виплачував йому його батько; і от, прочувши, що в анконську Марку прибув, як папський легат, один кардинал, з яким він мав прекрасні взаємини, він вирішив поїхати до нього, маючи надію поліпшити цим своє становище. Повідомивши про свій проект батька, він погодився з ним на тому, щоб той дав йому водно-раз те, що мав дати йому протягом шести місяців, щоб він мав змогу одягтися, придбати коня і достойно подорожувати. Коли він шукав, кого-б взяти з собою за слугу, то Фортарріго, довідавшись про це, негайно пішов до Анджольєрі і став, як міг найкраще, просити його, щоб той узяв його з собою, кажучи, що він згоден бути його слугою, його сім'янином, чим він тільки хоче, без усякої платні опріч видатків. На це Анджольєрі відповів йому, що не хоче брати його, не через те, що вважає його за нездатного до всякої служби, а через те, що він грає і часто напивається. На це Фортарріго одповів, що він, без усякого сумніву, буде стримувати себе від одного і другого, і присягою підтвердив йому це; далі він так уперто просився, що Анджольєрі врешті здався і погодився.

Вирушивши вдвох у дорогу одного гарного ранку, вони прибули на снідання до Буонконвенто. Коли вони поснідали, то спека ще була велика, і Анджольєрі звелів приготувати собі в готелі постіль, розібрався за допомогою Фортарріго і ліг спати, сказавши йому, щоб він розбудив його, коли продзвонять на нону. Поки Анджольєрі спав, Фортарріго пішов до таверни і тут, трохи випивши, почав грати з деякими подорожніми, які через недовгий час виграли у нього ті декілька динарів, що він мав, а також і ту одежу, що була на ньому. Через це, бажаючи відігратися, він, як був в одній сорочці, так і пішов туди, де спочивав Анджольєрі, і бачучи, що той

міцно спить, забрав усі гроші, які були в нього в гамані, а потім пішов знову грати, де й програв усі ці гроші так само, як програв і тамті.

Анджольєрі, прокинувшись, встав, одягся і запитав про Фортарріго. Коли його не знайшли, Анджольєрі подумав, що він десь спить п'яний, як то він мав звичку часто робити. А через це, вирішивши залишити його, він звелів осідлати коня і прив'язати чемодана, маючи на думці взяти в Корсіньяно іншого слугу. Але-ж коли він хотів розрахуватися з господарем отелю, то виявилось, що грошей не було, через що він збив страшенну бучу і нагнав страху на весь отель. Анджольєрі говорив, що тут обікрадено його, і погрожував, що відправить всіх до в'язниці в Сієну. Але-ж тут з'явився в одній сорочці Фортарріго, який прийшов по одягу, щоб забрати її, як і гроші. Бачучи, що Анджольєрі лагодиться сідати на коня, він каже: „Що це таке, Анджольєрі? Невже ми маємо вже їхати? Чекай-но трохи. Зараз повинен прийти сюди один чолов'яга, який взяв у заставу мій куртас за тридцять вісім сольдо, але я певен, що він поверне нам його за тридцять п'ять сольдо, коли ми заплатимо готівкою“. Поки він говорив це, то з'явився якийсь суб'єкт, що запевнив Анджольєрі, що Фортарріго справді вкрав у нього гроші і назвав суму, яку він програв. Через це Анджольєрі, страшенно розлютований, наговорив Фортарріго найобразливіших слів, і коли-б він не боявся когось іншого більше, ніж боявся бога, то зробив-би йому щось недобре. Погрожуючи йому шибеницею, або-ж вигнанням з Сієни, він сів на коня. А Фортарріго, наче-б то Анджольєрі говорив комусь іншому, а не йому, казав: „Ех, Анджольєрі, облишмо лишень всі оці слова, які не варті й дідька; подумайте ось про віщо: заплативши готівкою ми повернемо його за тридцять п'ять сольдо, а як підождемо до завтрього, то він не схоче менше тридцяти восьми, які він мені позичив; робить він мені таку знижку через те, що ставку я робив з його поради. Чому нам не зберегти оцих трьох сольдо?“ Анджольєрі, слухаючи оці слова, впадав у одчай, особливо, коли бачив, що ті, що оточували їх, дивилися на нього; здавалося, вони були

переконані в тому, що не Фортарріго програв гроші Анд-
жольєрі, а Анджольєрі заволодів його грошима. Він
казав йому: „Яке мені діло до твого куртаса? Бодай ти
на шибеницю пішов, ти не тільки вкрав мої гроші та
програв їх, але-ж ще, крім того, задержав мій від'їзд та
ще й глузуєш з мене“. Але-ж Фортарріго стояв на своєму
так, наче не до нього говорилося, і казав: „Ох, чом ти
не хочеш дати мені змогу вигадати оці три сольдо? Хіба
ти не маєш надії, що я не раз позичу їх тобі? Ось ну
лишень, зроби це, коли ти дбаєш про мене. Чого ти так
поспішаєш? Ми-ж сьогодні увечері прибудемо до Тор-
реньєрі. Ну-ж бо, потруси гаманцем. Знаєш, я можу
шукати по всій Сієні і не знайти такого куртаса, що так
личив-би мені, як оце; і сказати-ж тільки, що я залишив
його цьому чоловікові за тридцять вісім сольдо тоді, коли
він коштує сорок і більше. Отак ти заподіяв-би мені
подвійні втрати“. Прикро ображений, Анджольєрі, бачучи,
що цей волоцюга його пограбував, а тепер затримує
свою балаканиною, більш не відповідав йому, а повер-
нув коня і поїхав до Торреньєрі. Через це Фортарріго,
якого охопила якась несподівана злість, кинувся бігти
слідом за ним в одній сорочці. Він пробіг уже добрих
дві милі навздогін, просячи віддати йому його куртас, а
Анджольєрі їхав усе швидше, щоб позбавитися оцього
галасу, коли Фортарріго помітив селян у полі поблизу
від дороги попереду Анджольєрі, то почав кричати до
них з усієї сили: „Держить його, держить його!“ Отже ці
люди, хто з мотигою, хто з заступом, стали Анджольєрі
поперек дороги, спинили його і схопили, думаючи, що
він обікрав того, хто біг за ним у самій сорочці. Анд-
жольєрі добре розказав їм, хто він такий і як саме
була справа, але-ж це мало допомогло йому. А Фортарріго,
підбігши до них, сказав з розлютованим обличчям: „Я
не знаю, чом я тебе не уб'ю, шахраю ти безсоромний,
що втік із моїм добром“. І, звернувшись до селян, він
сказав: „Ви бачите, панове, в якому вбранні він залишив
мене в готелі, програвши все те, що у нього було. Я
можу сказати, що оце, дякуючи богові та вам, я поверну
хоч частину свого добра, за віщо я завжди дякуватиму
вам“. Анджольєрі говорив зовсім протилежно, але-ж

його не слухали. Фортарріго за допомогою селян стягнув його з коня і, вбравшись в його одягу, сів на коня і повернувся до Сієни, залишивши Анджольєрі в самій сорочці і босого: скрізь він розказував, що це він виграв у Анджольєрі його коня і одягу. Що-ж до Анджольєрі, який гадав прибути до кардинала в Марку одягнутим у багату одягу, то він повернувся до Буонконвенто вбогим і в самій сорочці і сором не дозволив йому повернутися зараз-же до Сієни. Позичивши деяку одягу, він сів на шкапу, на якій їхав Фортарріго, і поїхав до своїх родичів в Корсіньяно, у яких він і залишився аж до того часу, поки його батько знову допоміг йому.

Отак-то лиходійство Фортарріго стало на заваді добрим намірам Анджольєро, хоч він у свій час та в належному місці не залишив цього лихого вчинку без кари“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Каландріно закохується в одній молодій дівчині і Бруно дав йому листа, що зразу-ж таки, коли він ним доторкнеться до молодої дівчини, то вона піде за ним, і коли його спіймала жінка, вона дала йому доброго прочухана.

Коли Неїфіла закінчила свою коротку новелу, з приводу якої товариство не багато сміялося і не багато говорило, королева, звернувшись до Ф'ямметти, наказала їй продовжувати. Ф'ямметта, весела й жвава, відповіла: „З охотою!“ і почала:

„Наймиліші дами, гадаю, ви знаєте, що є речі, які завжди подобаються, скільки там про них не говорилось але з умовою, коли той, хто говорить, подбає про те, щоб вибрати відповідний час і місце. Отже, коли я візьму на увагу мету, для якої ми тут зібралися,— а ми зібралися тут для веселоців та для втіхи, а не для чогось иншого,— то я гадаю собі, що все те, що дає нам радість, задоволення, має тут своє місце і час; і хоч тисячі разів розповідалося про якийсь предмет, не можна не відчувати задоволення, коли про нього розкажуть ще. От через що, хоч про пригоди Каландріно і часто між нами говорилося, я, пригадуючи недавно сказане від Філострато, що всі вони кумедні, ризикую в додаток до

тих, що вже їх було розказано, розказати вам ще одну новелу, яку, коли-б я захотіла відхилитися раніше чи тепер від істини, я зуміла-б скласти і розповісти під іншими найменнями. Але-ж через те, що коли оповідаючи розминатися з правдою, то це дуже зменшує задоволення слухачів, я й розкажу вам новелу, взявши на увагу згадані мотиви в справжньому їх вигляді.

Нікколо Корнаккіні був громадянин нашого міста і дуже багатий. Між іншими його маєтками він володів прекрасним маєтком в Камераті, в якому він збудував елегантний, пишний палац. Він договорився з Бруно і Буффальмакко, щоб вони увесь його розмалювали, а ті, зважаючи на те, що було багато роботи, взяли собі за помічників Нелло й Каландріно і взялися до роботи. І хоч там було багато кімнат добре умебльованих з ліжками та з іншими потрібими речами, в ньому жила тільки одна стара служниця, без інших слуг, щоб доглядати дому. Син вищезазначеного Нікколо, на наймення Філіппо, молодий чоловік, ще не одружений, мав звичай іноді приводити туди якусь жінку, щоб розважитися з нею, і, продержавши її день чи два, відсилав геть. І от сталося раз так, що він привів дівчину, що мала наймення Нікколоса, яку один негідник на наймення Манджоне держав у себе в одному домі в Камальдолі і випозичав її. Ця дівчина була гарна, добре вбрана і відповідно до свого стану уміла поводитися до речі.

Коли вона одного дня опівдні вийшла з своєї кімнати в білій спідниці з замотаними круг голови косами, щоб помити руки й обличчя біля колодязя, що був у дворі палацу, Каландріно випадково прийшов туди набрати води і приязно привітався з нею. Вона, одповівши йому на привітання, почала розглядати його більше через те, що він здався їй людиною новою, а не з якогось там бажання. Каландріно з свого боку став дивитися на неї, і через те, що вона здалася гарною, він шукав приводу, щоб залишитися біля неї і не нести води своїм товаришам; але-ж через те, що він був незнайомий з нею, він не насмілювався заговорити з нею. А вона, помітивши, як він дивиться на неї декілька разів зідхнувши, дивилася й на нього, щоб привабити його.

Через це Каландріно несподівано так закохався в ній, що пішов з двору не раніш, як тільки тоді, коли Філіппо покликав її до кімнати.

Каландріно, повернувшись до своєї роботи, те й робив, що зідхав. Бруно, що раз-у-раз мав велике задоволення чіплятися до його вчинків, бо звертав увагу на його глупоту, помітивши це, каже йому: „Що це за дідько з тобою, товаришу Каландріно? Ти те тільки й робиш, що сопеш“. На це Каландріно каже: „Товаришу, коли-б я мав когось, хто-б допоміг мені, то я почував-би себе гаразд“. „Як?“ — каже Бруно. На це Каландріно каже: „Не треба про це розказувати нікому. Єсть там молода жінка, краща від чарівниці, і яка так дуже закохана в мені, що тобі це здасться просто дивним. Я це допіру примітив, коли ходив по воду“.— „Ех,— каже Бруно,— стережись, чи це часом не Філіппова жінка“. Каландріно каже: „Гадаю, що це саме вона, бо він покликав її і вона пішла до його кімнати; ну, то що? Я, коли вже на те пішло, обдурю й Христа, не те, що Філіппа. Я скажу тобі правду, товаришу, вона так подобається мені, що й не сказати“. Бруно каже тоді: „Для тебе я довідаюся, хто вона така, і якщо вона жінка Філіппова, то я швиденько влаштую твої справи, через те, що вона мені велика приятелька. Але-ж як-би нам все зробити так, щоб Буффальмакко не знав цього? Я ніколи не можу сказати їй і слова, щоб і він при тому не був зо мною“. Каландріно каже: „Про Буффальмакко мені малий клопіт, але-ж стережімося Нелло, бо він родич Тесси і він нам зіпсує все“.— „Правду кажеш“— відповів Бруно.

Тим часом Бруно добре знав, хто була ота жіночка, бо він бачив, коли вона приїхала, та врешті й Філіппо про це розказував йому. Отже, коли Каландріно на деякий час залишив роботу, щоб піти подивитись на неї, то Бруно розказав про все Нелло й Буффальмакко, і вони разом змовилися потихеньку, що мають робити з тим Каландріновим коханням. Після того, коли він повернувся, то Бруно тихесенько запитав його: „Бачив ти її?“ Каландріно одповів: „Ох, так! Вона мене вбила“. Бруно каже: „Я піду подивлюся, чи це та, про яку я думаю, і коли це вона, то дозволь мені все влаштувати“. Після цього Бруно, спустившись у двір, зустрів там Філіппо разом

з його дамою; він докладно розповів їм, хто такий Каландріно, що він йому говорив і умовився з ними, що кожен з них повинен був робити й говорити, щоб мати втіху та задоволення з Каландрінового кохання. Потім, повернувшись до Каландріно, він йому каже: „Це вона й є, а тому треба все влаштувати обережно, бо коли Філіппо догадається, то всієї води в Арно не вистачить, щоб обмити нас. Але-ж що саме ти хочеш, щоб я переказав їй від тебе, коли мені пощастить поговорити з нею?“ Каландріно відповідає: „Ех, ти скажеш їй насамперед, що я їй бажаю тисячу мірок того добра, від якого вагітніють, а потім, що я слухняний слуга її, коли вона бажає чогонебудь; ти гаразд зрозумів мене?“.—„Так,—каже Бруно,—дозволь мені все влаштувати“.

Коли настав час вечеряти, то наші товариші, залишивши роботу, спустилися на подвір'я, де були Філіппо і Нікколоза, які спинилися там, щоб поглузувати з Каландріно, що почав так дивитися на Нікколозу та як-найкраще в світі підморгувати їй, що й сліпий помітив-би це. З свого боку вона робила все, що, на її думку, могло як-найдужче запалити його, бо була підбадьорена як-найкраще в світі тими вказівками, що дав їй Бруно що-до манір Каландрінових. Філіппо, Буффальмакко і інші удавали, наче-б то вони розмовляють між собою і нічого не помічають. Але-ж через деякий час, на великий жаль Каландріно, вони пішли. В той час, коли вони прямували до Флоренції, Бруно сказав Каландріно: „Я кажу тобі, що ти примушуєш її танути, як лід на сонці. Побий мене бог, що коли-б ти приніс сюди свою гітару та заспівав у супроводі її кілька пісень кохання, то ти-б примусив її вистрибнути з вікна, аби прийти до тебе“. Каландріно каже: „Ти думаєш, товаришу, що я добре зроблю, коли принесу її?“—„Так“,—одповідає Бруно. На це Каландріно каже: „Ти не поймаєш мені віри сьогодні, коли я казав тобі, а я певен, товаришу, що краще, ніж хто інший, можу зробити те, що хочу. Хто зумів-би краще від мене так швидко закохати в собі отаку прекрасну даму, як оця? Свята правда те, що не зробити цього отим молодим шелихвостам, які завжди никають скрізь, а не зуміють і в тисячу років порахувати трьох жмень горіхів. Але-ж я

хочу, щоб ти побачив мене з скрипкою. Ти побачиш добру гру. Зрозумій-же гаразд, що я не такий старий, як тобі здалося, і вона це добре помітила; але-ж я ще краще доведу їй це, коли зажену їй гак у спину. Нехай мене дідько візьме, як з нею не зіграю таку гру, що вона буде бігати за мною, як дурна за своєю дитиною“.—„Ох,—каже Бруно,—ти її із світу зживеш, я так і бачу, як ти почнеш кусати своїми зубами, наче кілочки в гітарі, її рожевий ротик, її щічки, подібні до троянд, а потім з'їси геть чисто всю“. Каландріно, слухаючи це, уявляв себе вже за роботою і ходив, приспівуючи та протанцьовуючи, такий веселий, що наче от-от вискочить з власної шкіри.

Другого дня, принісши свою скрипку, він проспівав багато канцон на превелику радість всього товариства. Але-ж незабаром він дійшов до такого бажання часто бачитися з тією жіночкою, що вже майже зовсім не працював, а тисячу разів на день підходив то до вікна, то до дверей, то виходив у двір, щоб побачити її. Дама, діючи за вказівками Бруно, лукаво давала йому багато приводів для того. А Бруно з свого боку давав відповіді на його послання і іноді писав також до дами. Коли-ж її не було в палаці,—а так здебільша й було,—він приносив йому листи наче-б то від неї, в яких вона подавала Каландріно великі надії на те, що здійсняться його бажання, і казала йому, що вона тепер в домі своїх батьків, де він не може бачити її.

Таким чином Бруно і Буффальмакко, що керували справою, як-найкраще в світі розважалися вчинками Каландріно, примушуючи його іноді дарувати собі, наче-б то на прохання дами, то гребінчик з слонової кости, то гаманець, то маленький ножичок, або-ж інші дрібниці, а йому за це давали наче-б то дорогоцінні речі, а справді фальшиві і нічого не варті і цим сповняли його великою радістю. Крім того, вони мали від нього добрі обіди та частування за те, що дбали про його інтереси.

Коли таким чином вони продержали його два місяці, нічого не зробивши, то Каландріно, бачучи, що робота наближається до кінця, і розуміючи, що коли він не досягне своєї мети раніше, ніж скінчиться робота, то він ніколи більше не зможе вже мати зручного випадку, почав

напосідати на Бруно і просити його. А через це, коли одного дня молодичка прибула до палацу, Бруно, умовившись спочатку з нею й Філіппо, що саме треба робити, каже Каландріно: „Бачиш, товаришу, ця дама тисячу разів обіцяла мені зробити те, чого ти бажаєш, і нічого не робить; отже мені здається, що вона водить тебе за ніс. А через те, що вона не виконує того, що обіцяла, ми примусимо її зробити це, чи хоче вона, чи ні, коли тільки ти хочеш“. Каландріно відповідає: „Ох, так; тільки, на бога, робімо швидше!“ Бруно каже: Чи вистачить у тебе мужности доторкнутись до того талісмана, який я дам тобі?“—„Авжеж“,—каже Каландріно. „Тоді,—каже Бруно,—принеси мені трохи чистого пергаменту, живого кажана, три зернини ладану і благословенну свічку, а тоді дозволь мені все влаштувати“.

Каландріно ходив весь вечір з різного сорту пастками, щоб піймати кажана. Нарешті він піймав одного і відніс його до Бруно разом з іншими речами. Бруно, вийшовши до своєї кімнати, написав на пергаменті закарлюками якусь нісенітницю, приніс його Каландріно і сказав: „Знай, Каландріно, що коли ти доторкнешся до неї оцим писанням, то вона негайно піде за тобою і зробить все, чого ти побажаєш. Отже, коли Філіппо піде кудись сьогодні, підійди до неї з якогось приводу, доторкнись до неї, потім іди в клуню, що ось тут поблизу, бо це місце найзручніше тому, що туди ніхто ніколи не заходить; ти побачиш, що вона туди прийде, а коли вона там буде, ти знаєш добре, що тобі треба робити“. Каландріно зрадів так, як ніхто в світі; він узяв пергамент і каже: „Товаришу, дозволь тепер мені вести справу“. Нелло, якого Каландріно остерігався, тишився усім цим, як і інші, і допомагав їм дурити його. А через це, за розпорядженням Бруно, він пішов до Флоренції, знайшов Каландрінову жінку і каже їй: „Тессо, ти знаєш, якої прочуханки дав тобі Каландріно без найменшої на те причини того дня, коли він з камінням повернувся з Муньйоне, а через це я гадаю, що ти помстишся за себе, і коли ти цього не зробиш, то я не хочу вважати тебе надалі ні за свою родичку, ні за свою приятельку. Він закохався там в одній дамі і ця жінка така безсоромна, що часто

замикається з ним, і ще не дуже давно вони мали побачення: через це я хочу, щоб ти помстилася і, спіймавши його на гарячому вчинкові, як слід покарала його“. Дама, почувши це, подумала, що це не жарти і, аж підскачівши, почала кричати: „Ох ти, розбишако вселюдний, так от що ти робиш зо мною? Присягаюся христом богом, це тобі не минеться так, щоб я тобі не віддячила“. І схопивши свою накидку та взявши з собою одну маленьку служницю, вона разом з Нелло пішла швидко до палацу. Коли Бруно побачив здалеку, що вона іде, то сказав Філіппо: „Ось наш спільник“. Через це Філіппо пішов туди, де працювали Каландріно й інші та й каже: „Маестри, мені зараз-же треба їхати до Флоренції. Працюйте старанно“. І удавши, що від'їжджає, він пішов і сховався в такому місці, де його не було-б видно, але звідкіля він міг бачити все, що робитиме Каландріно. Каландріно, думаючи, що Філіппо досить уже далеко, спустився в двір, де й здибав Нікколозу саму і розпочав з нею розмову. Вона, яка знала, що повинна була робити, прийняла його з трохи більшою фамільярністю, ніж звичайно. Тоді Каландріно доторкнувся до неї своїм пергаментом і, тільки доторкнувшись до неї, не кажучи більше нічого, пішов до клуні, а Нікколоза пішла за ним. Коли вони увійшли, то Нікколоза, замкнувши спочатку двері, обняла Каландріно, кинула його на землю на соломі, що була там, сіла на нього верхи і, держачи його руками за плечі, щоб не дати йому змоги наблизити до неї своє лице, почала дивитися на нього, наче на об'єкт своїх жадань, і казала: „О, мій милий Каландріно, моє ти серденько, душе моя, моє добро, мій супокою, з якого вже часу маю я бажання володіти тобою і обнімати тебе досхочу. Своїм приємним виглядом ти повитягав мені всі нитки з сорочки, ти залоскотав мені серце твоєю скрипкою. Чи правда те, що я тебе обнімаю?“ Каландріно, що ледве міг рухатися, говорив: „Ох, солодощі душі моєї, дозволь мені поцілувати тебе“. Нікколоза казала: „Ох, ти дуже поспішаєш, дозволь мені спочатку надивитися на тебе досхочу, дозволь мені наситити мої очі твоїм милим обличчям“. Бруно і Буффальмакко пішли тим часом до Філіппо, і вони всі троє бачили і чули все. Уже Каландріно налагодився був

поцілувати Нікколозу з усієї сили, але-ж у той момент прибули Нелло і монна Тесса. Підійшовши, Нелло каже: „Б'юся об заклад, що вони вкупі“. Коли вони підійшли до дверей клуні, то осатаніла жінка, штовхнувши їх, всадила геть, і коли увійшла до клуні, то побачила Нікколозу, що сиділа верхи на Каландріно. Нікколоза, побачивши даму, раптом схопилася і побігла туди, де був Філіппо. Монна Тесса стрибнула і вп'ялася нігтями в обличчя Каландріно, що ще не встиг устати; вона подряпала його зверху донизу, а потім, захопивши за чуба та тягаючи його сюди й туди, почала говорити: „Збанкrotований ти собако, так от що ти зо мною робиш? Старий дурню! Будь прокляте те добро, що я тобі бажала. Так ти думаєш, що тобі нема чого робити дома, що ти йдеш закохуватися в інших? Ось він прекрасний зальотник! Чи ти не знаєш сам себе, нещасний? Не знаєш ти сам себе, дурню? Коли видавити тебе всього, то не витече досить юшки, щоб зробити сос. Присягаюсь богом, що це вже не Тесса робила оце зараз тебе вагітним, а инша; нехай бог покарає її, хто-б там вона не була, бо напевне вона повинна бути дуже нікчемною, щоб мати жадобу на отаку прекрасну дорогоцінність, як ти!“

Побачивши, що прибула жінка, Каландріно став ні живий, ні мертвий. Він не мав мужности хоч як-небудь оборонятися: увесь подряпаний, лисий, побитий, він узяв шапку і встав, обмежуючись тим, що сумирно просив свою жінку не кричати, коли вона не хоче, щоб його порубали на шматки, бо та, з якою він був, жінка господаря дому. Дама каже: „Добре! Нехай бог пошле їй лихі роки!“

Бруно і Буффальмакко, які в компанії з Філіппо і Нікколозою досхочу насміялися з цієї сцени, удаючи, що прибігли на гвалт, з'явилися на місці події; втихомиривши даму після великих зусиль, вони порадили Каландріно йти геть до Флоренції і не повертатися до палацу, щоб часом Філіппо, довідавшись якимсь чином про все це, не наробив йому лиха. Отак Каландріно, сумний і побитий, увесь подряпаний, з наскубаним чубом, пішов до Флоренції, не насмілюючись більше вернутися назад; і вдень, і вночі жінка катувала і гнобила його своїми докорами,

і він примушений був покласти край своєму палкому коханню, давши привід своїм компаньйонам, а також Нікколозі та Філіппо посміятися з нього“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Двоє молодих людей заночували в одного господаря; один з них спить з його дочкою, а господиня лягає помилково з другим. Той, що був з дочкою, лягає потім з її батьком, якому й розказує все, гадаючи, що розказує своєму компаньйонові. Виникає суперечка. Господарева дружина лягає в ліжко до дочки, виправляє свою помилку і втихомирює все декількома словами.

Каландріно, що вже багато разів примушував товариство сміятися, насмішив його і цей раз. Коли дами досить поговорили про його вчинки, королева наказала Памфіло оповідати. Той каже:

„Хвальні дами, наймення Нікколози, яку кохав Каландріно, викликали у моїй пам'яті одну новелу, про іншу Нікколозу; оцю новелу я й маю охоту вам розказати, бо з неї ви побачите, як своєчасна обачність однієї доброї жінки відвернула великий скандал.

На рівнині Муньйоне жив не дуже давно один гарний чоловік, який за гроші давав подорожнім їсти й пити. І хоч він і був убогий, а його domeк маленький, він іноді при великій потребі пускав до себе ночувати, правда не кожного, а людей знайомих. Цей чоловік мав жінку, дуже вродливу, від якої мав двох дітей: одна була дівчина, вродлива й граціозна, років п'ятнадцяти чи шіснадцяти, ще не заміжня, а другий був хлопчик, що не мав ще й року і якого мати годувала грудьми. Молода дівчина звернула на себе увагу одного молодого шляхтича з нашого міста з приємними і милими манерами; він часто одвідував те місце і палко кохав цю красуню. Дівчина, що дуже пишалася коханням отакого молодого чоловіка, намагаючись підтримувати його кохання привітним поведженням, сама закохалася в ньому; багато разів це кохання згідно з бажанням обох їх могло-б мати відповідні наслідки, коли-б тільки Пінуччо, — таке наймення мав юнак, — не бажав уникнути сорому дівчині й собі. Тим часом пал їх кохання що-далі зростав, і він почав вишукувати в своїх думках способу, як-би заночувати у її батька,

розрахувавши, що при його знайомстві з внутрішнім розташуванням дому дівчини, коли тільки пощастить йому заночувати, він зможе мати нагоду побути з дівчиною так, що його ніхто не помітить. Ледве тільки оця думка прийшла йому в голову, як він зараз-же почав її здійснювати.

Одного разу доволі пізно ввечері він та його вірний товариш, на наймення Адріано, що знав про його кохання, найняли двох коней, на яких поклали два чемодани мабуть повних соломи, і виїхали з Флоренції; зробивши об'їзд, вони пізно вночі прибули верхи на рівнину Муньйоне. Тут, повернувши коні, наче-б то вони їдуть з Романьї, вони підїхали і стали стукати до хати цього доброго чоловіка. А цей, що добре знав обох їх, зараз-же відчинив їм двері. Пінуччо каже йому: „Бачиш, треба, щоб ти дав нам притулок на цю ніч; ми думали доїхати до Флоренції і так мало поспішали, що, як бачиш, тільки от аж тепер приїхали сюди“. На це господар одповів: „Пінуччо, ти добре знаєш, як мало маю я змоги прийняти на ночліг отаких людей, як ви. Але-ж через те, що в такий час ви прибули сюди і неможливо їхати в інше місце, я охоче влаштую вас, як можу“. Двоє молодих людей, позлізавши з коней і увійшовши до заїзду, насамперед улаштували своїх коней, а потім, маючи з собою добру їжу, вони повечеряли разом з господарем.

Але-ж у господаря була одна тільки дуже маленька кімнатка, в якій він, як міг краще, поставив трое ліжок, після чого вільного місця залишилося мало; двоє ліжок стало з одного боку кімнати, а третє з другого боку напроти них, так, що поміж ними ледве можна було пройти. Краще з цих ліжок господар приготував для обох товаришів і поклав їх спати. Потім через деякий час, коли ні один з них ще не спав, хоч обидва вони й удавали, що поснули, господар звелів на одному з вільних ліжок лягти дочці, а на третьому ліжку ліг сам з жінкою, яка поруч з ліжком на якому спала, поставила колыску, в якій лежала її мала дитина. Коли от так справа налагодилаь, то Пінуччо, що бачив, як всі розмістилися, коли йому здалося, що всі поснули, встав тихенько і попрямував до невеличкого ліжка, де лежала кохана дівчина, і ліг поруч

з нею. А вона, хоч і дуже боялася, прийняла його радісно, і він міг спробувати з нею тієї втіхи, якої вони обоє найдужче бажали.

У той час, коли Пінуччо був з дівчиною, сталося, так, що кішка звалила щось; господиня дому прокинулася і почула це. Отже боячись, чи це грукіт не від чогось іншого, вона встала в пітьмі, і пішла в те місце, звідкіля їй вчувся грукіт. У цей час Адріано, що не мислив собі нічого лихого, випадково встав, щоб задовольнити свою природню потребу. Ідучи, він натрапив на колиску, що поставила дама; не маючи змоги пройти, не зрушивши її з місця, він узяв колиску, підняв її з місця, на якому вона стояла, і поставив її поруч з ліжком, на якому спав сам. Потім, задовольнивши потребу, задля якої встав, він повернувся і ліг у свою постіль, не думаючи про колиску. А дама й собі, пошукавши й довідавшись, що впало зовсім не те, що вона думала, не схотіла світити свічки, щоб подивитися, але-ж, покличавши на кішку, вона повернулася до кімнатки і пішла навпомацки до ліжка, на якому спав її чоловік. Але-ж, не знайшовши колиски, вона сказала сама собі: „Ох, яка-ж я дурна, дивись, чого мало не наробила! Їй-же богу, я просто лізла в ліжко моїх гостей“. Після цього, ступивши ще декілька кроків і намацавши колиску, вона лягла в ліжко, що стояло поруч, думаючи, що лягає до свого чоловіка, але в якому лежав Адріано.

Адріано, який ще не спав, помітив це і прийняв її привітно й з радістю, і, не кажучи й слова, декілька разів добре виконав свій обов'язок на велику радість дами. Під час всього цього Пінуччо, боячись, щоб сон не зміг його біля дівчини, і одержавши в повній мірі те задоволення, якого він бажав, залишив її і повернувся спати до свого ліжка; повернувшись, він натрапив на колиску і злякався, що це ліжко господаря; а через це, пройшовши трохи далі, він, думаючи лягти біля Адріано, ліг біля господаря, який через прихід Пінуччо прокинувся. Пінуччо, гадаючи, що біля нього Адріано, й каже: „Я повинен тобі сказати, що не було ніколи нічого солодшого від Нікколози. Присягаюся богом, що я мав з нею найбільше задоволення, як тільки коли-небудь мужчина міг мати

з жінкою. І я кажу тобі, що з того часу, як я пішов звід-ціля, я разів шість наступав“²⁾). Господар, слухаючи оці дивовижні слова, що дуже не сподобалися йому, на-самперед сказав сам собі: „Якого дідька він тут робить?“ Потім більше під впливом гніву, аніж розсудливості, він каже: „Пінуччо, ти з'явився сюди, щоб зробити величезне лиходійство, і я власне не знаю, навіщо ти мені зробив його; але-ж, побий мене бог, ти мені відповідатимеш за це“. Пінуччо, що був хлопець не дуже-то з догадливих, помітивши свою помилку, не поспішив виправити її як-найкраще, а сказав: „Як це я тобі відповідатиму? Що ти мені можеш зробити?“

Господарева дружина, думаючи, що вона з своїм чоло-віком, каже Адріано: „Ох, послухай-но, наші гості, не знаю за віщо, посварилися“. Адріано відповів, сміючись: „Облиш їх; нехай бог пошле їм лихий рік; це вони вчора ввечері багато випили“. Дама, якій здалося, що це сперечається її чоловік, зачувши голос Адріано, зараз-же помітила, де вона й з ким; а через це, як жінка догадлива, вона, не кажучи й слова, раптом встала і, взявши колицку з своїм малим дитям, не зважаючи на пільму, що панувала в кімнаті, понесла її до ліжка своєї дочки, поруч з якою й лягла. Потім, наче-б то прокинувшись від чоловікового крику, вона обізвалася до нього і запитала, що там у нього за суперечка з Пінуччо. Чоловік відповідає: „Хіба ти не чуєш його балачки про те, що він цієї ночі робив з Нікколозою?“ Дама каже: „Він бреше і не спіткнеться, бо я лежала з нею і не змогла заснути й на хвилинку; а ти такий дурний, що ймеш йому віри. Ви так упиває-теся з вечора, що потім вам щось верзеться вночі; ви сновигаєте сюди й туди, нічого не розуміючи, а вам здається, що ви бо-зна-що робите. Дуже шкода, що ви не скрутите собі в'язів. Але що це там робить Пінуччо? Чому він не в своєму ліжку?“

З свого боку Адріано, бачучи, як розумно покриває дама свій сором і сором своєї дочки, каже: „Пінуччо, я тобі сто разів казав, щоб ти не вставав та не від-ходив від свого ліжка. Яка це хиба, що ти встаєш сонний і розповідаєш те, що тобі приснилося, наче-б то все те й справді було; хтось погано пожартує

з тобою коли-небудь; йди до мене, хай бог пошле тобі лиху ніч!“

Господар, почувши те, що сказала його жінка, і те, що сказав Адріано, почав йняти віри, що Пінуччо все те верзе уві-сні, а тому, схопивши його за плечі, він почав трясти його й гукати: „Пінуччо, прокинься; іди геть до свого ліжка“. Пінуччо, який чув, про що говорилося, почав наче-б то крізь сон верзти якусь нісенітницю, від якої господар зареготався як-найдужче в світі. Нарешті, почувачути, що його трясуть все дужче й дужче. Пінуччо удав, що він прокинувся і, гукнувши Адріано, сказав: „Хіба вже розвиднилося, що ти будиш мене?“ Адріано каже: „Так, іди сюди!“ Пінуччо, удаючи, що він все ще сонний, залишив нарешті господаря і повернувся до ліжка Адріано. Коли-ж розвиднилося і всі повставали, то господар почав сміятися й глузувати з Пінуччо та з його слів. Отак жартуючи, слово по слову, обидва хлопці знарядили своїх коней, навантажили на них свої чемодани і, випивши з господарем, сіли на коні й поїхали до Флоренції не менше задоволені способом, яким переходила подія, аніж наслідками самої події. Після цього Пінуччо, вишукавши інші способи, мав побачення з Нікколозою, яка запевняла свою матір, що їхньому гостеві все те верзлося уві-сні. Отже добра жінка, згадуючи Адріанові обійми, була тієї думки, що тільки вона одна не спала“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Талано ді Молезе приснилося, що вовк порвав його жінці лице й горло. Він їй каже, щоб вона береглася; вона того не зробила і така пригода з нею справді сталася.

Коли Памфілова новела скінчилася і всі похвалили спритність дами, королева загадала Пампінєї розповідати свою. Тоді та почала:

„Уже говорилося між нами, милі дами, що сні кажуть правду, хоч багато дехто з цього сміється. Отже, хоч про це вже й говорилося, я не можу утриматися, щоб не розказати вам в одній маленькій новелі, дуже короткій, про те, що трапилося одній моїй сусідці через те,

що вона не повірила снові, який приснився з приводу цього її чоловікові.

Не знаю, чи відомий вам Талано ді Молезе. Людина дуже шановна, узяв він собі за жінку одну дівчину, на наймення Маргаріта, кращу за всіх, але-ж якусь дивну, неприємну і таку вперту, що вона ніколи нікого не хотіла слухати і ніхто не міг їй догодити. Хоч це було йому й тяжко, Талано, на маючи змоги робити щось інше, терпів це. І от раз уночі, коли Талано з своєю Маргарітою був на селі в одному з своїх господарств, приснився йому сон, ніби-то його жінка йде чудовим лісом, що був недалеко від їхнього маєтку. І от, коли він бачив, що вона наче-б то отак ішла, сниться йому, що з одного кутка лісу вискочив величезний лютий вовк, який схопив жінку за горло, кинув її на землю і силкувався понести її, в той час, коли вона благала допомогти їй; коли-ж вона звільнилася з його пащі, то він побачив, що все обличчя в неї було порване. Вставши на другой день, він каже своїй жінці: „Жінко, хоч твій упертий характер не дав мені змоги ані одного дня прожити з тобою спокійно, я буду дуже занепокоєний, коли з тобою трапиться якесь лихо: а тому коли ти повіриш моїй пораді, то не вийдеш сьогодні з дому“. Коли вона спитала, чому, то він розказав їй сон, який йому приснився. Дама, хитаючи головою, каже: „Хто кому бажає лиха, тому про те лихо й сниться; ти дуже вже турбуєшся про мене; отже тобі й сниться про мене те, що ти бажав-би бачити навспражки. Будь певен, що як сьогодні, так і завжди я буду оберігатися, щоб не дати тобі змоги радіти з мого нещастя, так у цьому разі, як і в інших випадках“. Тоді Талано каже: „Я добре знав, що ти будеш так відповідати мені, через те що хто чеше паршивого, то така тому й дяка буде; але-ж думай собі, що хочеш, а я говорю тобі в твоїх інтересах і знову я даю тобі раду сидіти сьогодні дома або-ж хоч утриматися ходити до нашого лісу“. Дама каже: „Добре, я так і зроблю“. Потім вона каже сама собі: „Он бач, як він хитро надумав залякати мене, щоб я не ходила сьогодні до нашого лісу? Певне він там призначив побачення з якоюсь повією і не хоче, щоб я його спобігла там. Йому-б хотілося молоти з сліпими, і

я була-б дуже дурною, коли-б не знала його і поїняла йому віри. Але-ж напевне йому не пощастить у цьому; треба, щоб я побачила, хоч-би довелося провартувати там цілий день, яким-то крамом буде він там гендлювати?" Отак поміркувавши, вона, коли тільки чоловік її вийшов з дому, вийшла й собі і таємно без усякої затримки пішла до лісу, де й сховалася в гущавині, вичікуючи й розглядаючи на всі боки, чи не побачить кого-небудь.

Поки вона отам перебувала, ані трохи не думаючи про вовка, величезний і страшний вовк вийшов зовсім близько біля неї з гущавини, і вона ледве мала час сказати: „Господи, поможи мені“, як вовк кинувся на неї до горла і, міцно схопивши її, поніс її, наче вона була мале ягня. Вона не могла кричати, бо горло їй було здушене, ані дати собі раду якимсь іншим способом. Через це вовк, несучи її, отак-би напевне й задавив, коли-б не перестріли його декілька пастухів, які зчинили гвалт і примусили його кинути її. Нещасну жінку, яку пастухи впізнали і віднесли додому, лікарі вилікували після довгого піклування, але-ж наслідок лікування був такий, що все горло і частина обличчя були так понівечені, що з красуні, якою вона була раніше, стала вона страшною й одворотною. А через це вона, соромлячись з'являтися там, де її могли бачити, гірко плакала від своєї лихої вдачі та через те, що не схотіла надати віри снові свого чоловіка, хоч це нічого-б їй не коштувало“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Бонделло, глузуючи, закликає Чакко на поганий обід; Чакко хитро мститься йому, влаштувуючи все так, що його добре попобито.

Кожен у веселій компанії був узагалі тієї думки, що те, що Талано бачив уві-сні, було не сон, а примара,—таке він бачив, бо все так і збулося у всіх подробицях. Коли всі замовкли, королева наказала Лауретті продовжувати. Та сказала:

„Найрозважливіші дами, те саме, що спонукало тих, хто говорив сьогодні передо мною, оповідати на такий сюжет, що був уже темою наших розмов, так само люта

помста школярева, про яку розповідала вчора Пампінея, спонукує й мене розказати вам про одну помсту, дуже тяжку для того, на кого вона впала, хоч вона й не була такою жорстокою. А тому ось що я маю вам розказати:

Був у Флоренції один чоловік, якого кожен звав Чакко; був він ненажера, який тільки був коли-небудь на світі. А через те, що він неспроможний був задовольняти свою ненажерливість, а з другого боку був людиною з пристойними манерами і з великим запасом гарних та приємних слів, то він і захопився не тільки ролею потішника, а став паразитом, одвідуючи тих, що мали кошти і любили добре попоїсти; він дуже часто ходив обідати й вечеряти до цих людей, хоч часто й густо його зовсім не запрошували. Був також у цей час у Флоренції один чоловік на наймення Бонделло, маленький на зріст, чепурно вбраний, чистий і блискучий, як муха, з шапочкою на голові; волосся мав русяве, розчісане так, що ні одна волосинка не вискакувала наперед другої; ремество у нього було таке саме, як і в Чакко. Коли одного ранку в піст він пішов туди, де продавали рибу, і купував двох величезних міног для месера В'єрі деї Черкі, його побачив Чакко, який підійшов до нього та й каже: „А що це означає?“ На це Бонделло відповідає: „Месерові Корсо Дона вчора ввечері послали трьох, далеко кращих, ніж оці, а також ще й одного осетра. Але-ж через те, що цього буде замало, щоб ушанувати обідом багатьох шляхтичів, він доручив мені купити ще й оцих дві. Чи ти не підеш туди?“ Чакко відповідає: „Ти добре знаєш, що я піду туди“. І справді, коли йому здалося, що час настав, він пішов до месера Корсо і застав його з декількома сусідами тоді, коли вони не сіли ще до столу. Коли месер Корсо запитав його, чого він прийшов, то він відповів: „Месере, я прийшов пообідати з вами і з вашим товариством“. На це месер Корсо каже: „Ти вчасно прийшов; і коли саме вже тепер пора, то ходімо!“ Коли вони сіли до столу, то їм спочатку подали сочевиці і солоного тунця, потім смаженої риби з Арно і більше нічого.

Чакко, зрозумівши, що Бонделло поглузував з нього, був дуже розлютований і вирішив віддячити йому за це. Через декілька днів він здибав свого побратима, який

багатьом уже людям дав змогу посміятися, розказавши їм про цей жарт. Бонделло, побачивши його, привітався і запитав, сміючись, які були міноги у месера Корсо. На це Чакко сказав у відповідь: „Не пройде й восьми днів, як ти розкажеш про це краще, ніж я“. І не відкладаючи свого проекту, він, залишивши Бонделло, пішов розшукати хитрого тандитника, погодився з ним за певну ціну і, давши йому скляний флакон, повів його до місця поблизу галерій деї Кавіччолі, де показав йому на кавалера на наймення месер Філіппо Ардженті, чоловіка високого на зріст, міцного й дужого, бундючного й лютого, людину з великими примхами, і сказав йому: „Піди до нього з оцим флаконом у руці і скажи йому ось що: „Месере, Бонделло прислав мене до вас попросити, щоб ви з вашої ласки прикрасили для нього оцей флакон вашим чудовим червоним вином, бо він хоче трохи розважитися з своїми товаришами“; але-ж добре стережися, щоб він не спіймав тебе в свої руки, бо тоді він дасть тобі доброго прочухана, а мені ти зіпсуєш всю справу“. Тандитник каже: „Чи ще що я повинен йому сказати?“—„Ні,—каже Чакко,—коли ти йому скажеш це, приходь сюди з флаконом і я тобі заплачу“.

Тандитник пішов і виконав доручення до месера Філіппо. Месер Філіппо, вислухавши це, подумав, що Бонделло, якого він знав, глузує з нього; як людина невеликого розуму, він одразу почервонів від лютости і grimнув: „Про яке прикрашування, про яких товаришів хочеш ти сказати? Щоб господь послав і тобі і йому лихий рік!“ Він скочив і простяг руку, щоб схопити тандитника; але-ж той був наготові, раптом метнувся тікати іншою дорогою, повернувся до Чакко, який все бачив, і переказав йому все те, що месер Філіппо говорив йому. Чакко, дуже задоволений, заплатив тандитникові і не заспокоївся, аж поки не здивав Бонделло і каже йому: „Чи давно ти ходив до галерії деї Кавіччолі?“ Бонделло одповів: „Ні, але чого ти запитуєш мене про це?“ Чакко каже: „А тому, що я знаю, що месер Філіппо шукає тебе, не знаю для чого“. Бонделло каже тоді: „Добре, я саме іду в той бік, то й погомоню з ним“. Бонделло пішов, а Чакко пішов за ним назирцем, щоб

подивитися, як ітиме справа. Месер Філіппо, що не зміг піймати тандитника, залишився страшенно розлютований; гнів гриз його, бо слів тандитника він не міг зрозуміти инакше, як тільки так, що Бонделло, якого хтось підмовив, хотів посміятися з нього. Поки він отак страждав від гніву, з'явився Бонделло. Як тільки Філіппо побачив його, то побіг йому назустріч і дав йому кулаком в обличчя здорового стусана. „Ой, месере,— каже Бонделло,— що це таке!“ Месер Філіппо, схопивши його за волосся, порвав йому шапку, кинув його плащ на землю і, б'ючи його з усієї сили, гукав: „Зраднику, ти побачиш зараз, що ото воно є „прикрасьте мені“ та „мої товариші“, як ото ти послав мені сказати. Що я тобі, дитина, чи що, з якої можна сміятися?“ Кажучи це, він молотив його по обличчі кулаками, які були в нього тверді, немов залізо, і не залишив йому на голові жодної волосини, що почувала б себе добре; потім, кинувши його на землю, він порвав на ньому всю одягу, і з таким захопленням робив своє діло, що Бонделло не міг сказати ані одного слова, ані спитати, чого це він отаке чинить з ним. Він тільки добре чув, як він говорив: „прикрасьте мені“ та „товариші“, але-ж не розумів, що він хотів оцим сказати. Нарешті, коли месер Філіппо добре попобив його, збіглася сила людей, що з найбільшими в світі зусиллями вирвали його з рук, знівченого і побитого. Після цього йому сказали, за що месер Філіппо отак почастивав його, та ще й нарікали на нього за те, що він послав отаке йому сказати, додаючи, що він мав добре знати месера Філіппо, а також знати й те, що це не така людина, з якою можна жартувати. Бонделло, плачучи, перепрошував і говорив, що він ніколи не посилав до месера Філіппо просити вина. Коли він трохи заспокоївся, то пішов додому смутний і жалюгідний, переконаний в тому, що це справа рук Чакко.

Через багато днів, коли синяки з його обличчя походили і він почав виходити з дому, Чакко, здибавши його, запитав, сміючись: „Бонделло, а що, яке, на твою думку, вино в месера Філіппо?“ Бонделло відповідає: „Хотів би я, щоб такого-ж смаку були для тебе міноги месера Корсо“. Тоді Чакко каже: „З цього часу, будь певен, що

коли ти схочеш так нагодувати мене, як ти зробив це, то я дам тобі пити так, як ти напився". Бонделло, який знав, що у боротьбі з Чакко нічого не виграє, просив бога ради помиритися з ним, і з цього часу він завжди остерігався сміятися з нього".

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Двоє молодих людей просять у Соломона поради, один про те, як йому бути, щоб його любили, а другий — як він може покарати свою вередливу жінку. Одному він відповідає „покохай“, а другому радить „пити на Гусячий міст“.

Нікому, крім королеви, не залишилося оповідати, як-що вона бажала залишити за Діонео його привілеї. Коли дами добре посміялися з сердешного Бонделло, вона з веселим обличчям почала говорити так:

„Кохані дами, коли з добрим розумом глянути на порядок речей, то можна легко побачити, що більша частина жінок підлегла чоловікам від природи, а також згідно з звичаями та через закони, що ними вони повинні керуватися та додержуватися їх, покладаючися на їх волю. А через це всі вони, коли тільки хочуть мати спокій, утіху і безтурботність з чоловіками, яким вони належать, мають бути сумирними, терплячими, слухняними і насамперед чесними; в цьому вищий і особливий скарб кожної розумної жінки. І коли-б не навчили того закони, що у всьому мають на увазі загальне благо, та звички, я хочу сказати звичаї, сила яких величезна і достойна пошани, то на це вказує нам дуже ясно сама природа, бо вона дала нам тіло ніжне й делікатне, душу боязку й похливу; вона дала нам малу силу тіла, ніжний голос, граціозні рухи; все це свідчить про те, що ми маємо потребу в тому, щоб нами керували інші. А хто має потребу в чужій допомозі та керівництві, то розум вимагає, щоб він був слухняним і підлягав тому, хто ним керує, та виявляв пошану до нього. Але-ж кого ми маємо за наших керівників та помічників, коли не чоловіків? Отже, ми повинні підлягати чоловікам і дуже поважати їх; і та, що порушує цей закон, на мою думку, заслуговує не тільки суворої догани, але й жорстокої кари. Мені це спало

на думку — хоч бувало це й раніше — після оповідання Пампінєї про лиху жінку Талано, якій господь послав кару, що її чоловік не міг її вчинити. І на мою думку, як я вже сказала, на сувору і жорстоку кару заслуговують всі ті, що не хочуть бути люб'язними, ніжними і слухняними, як того вимагають природа, звичаї і закони. От через що я хочу розказати вам про одну пораду, що дав Соломон, як про засіб, корисний для лікування тих, що слабіють на отаку хворобу. Ті, що не заслуговують того, щоб для них вживати таких ліків, нехай не думають, що про цю пораду розповідалося для них, хоч у чоловіків є така приказка: на доброго й поганого коня потрібна поганялка, а на добру й лиху жінку потрібна палка. Коли хто схоче зрозуміти ці слова як жарт, то всі ви погодитесь, що вони правдиві. Але-ж коли прийняти їх і навсправжки, — то я кажу, що й тоді можна з ними погодитись. Річ природня, що жінки всі взагалі слабенькі й вибагливі, а через те, щоб виправити тих з них, що дозволяють собі переходити положену їм межу, треба, щоб палиця карала їх. З другого боку, щоб чеснота отих інших не похитнулася, треба, щоб палиця підтримувала її і наганяла страху. Але-ж облишмо на деякий час навчання і звернімося до того, про що я хотіла розказати вам.

Отже я кажу: коли велика слава про дивну мудрість Соломонову колись поширилася була мало не по всьому світі, а також про ту щедрість, з якою він виявляв її кожному, хто хотів, то велика кількість людей сходилася до нього з усіх частин світу, щоб одержати пораду в своїх найтяжчих, найзаплутаніших справах. Серед тих, що йшли туди, був один шляхетний і дуже багатий юнак, на наймення Меліссо, походженням з міста Лаяццо, в якому він народився і в якому жив. Коли він їхав верхи до Єрусалиму, то сталося так, що по виїзді з Антіохії, він деякий час подорожував з другим юнаком, на наймення Джозефо, який їхав тим самим шляхом, що й він, і звичаєм подорожніх він розпочав з ним розмову. Меліссо, довідавшись від Джозефо, хто він такий і звідкіля, запитав, куди він їде і чого. На це Джозефо одповів, що їде до Соломона, щоб одержати від нього пораду, яких

заходів ужити йому що-до своєї жінки, яка лихіша й упертіша від усіх жінок, і ні проханнями, ні ласками, ні яким іншим способом не можна виправити її лихої вдачі. Після цього визнання Джозефо й собі запитав Меліссо, звідкіля він, куди їде і з якої причини подорожує. На це Меліссо одповів: „Я з Лаяццо, і так само, як ти маєш лихо, я маю друге. Я багатий, молодий, я витрачаю мое добро, щоб держати відкритий стіл на вшанування моїх компатріотів, і дивно подумати, що, не зважаючи на все це, я не можу знайти людини, яка полюбила-б мене. Ось через віщо я їду туди, куди і ти їдеш, щоб запитати, що я маю робити, щоб мене полюбили“.

Отак два компаньйони подорожували разом, а коли во́ни прибули до Єрусалиму, то прийшли до Соломона за допомогою одного з його баронів. Меліссо коротко розповів йому про свою справу. На це Соломон одповів „Полюби“. І коли тільки він сказав це, то Меліссо негайно вивели. Потім Джозефо розказав свою справу, заради якої він прибув. На це Соломон нічого іншого не сказав, як тільки: „Іди до Гусячого мосту“. Після цього Джозефо також швидко вивели від царя, і він, зустрівши Меліссо, який чекав його, сказав йому, яку відповідь одержав. Обидва вони, подумавши над Соломоновими словами не змогли ані зрозуміти їх значіння, ані використати їх якимсь чином для своєї справи; і от вони, наче люди, з яких посміялися, вирушили і поїхали додому.

Через декілька днів подорожи вони прибули до однієї річки, через яку проложений був прекрасний міст; через те, що в цей момент проходила через міст довга валка тяжко навантажених мулів і коней, то їм довелося трохи почекати, поки вона пройде. Вже майже всі пройшли, коли випадково заноровився один мул, як то з ними часто й густо буває, і ні за що не хотів іти далі; через те один погонич, взявши палицю, почав його бити спочатку злегенька, щоб примусити його йти. Але-ж мул, смикаючи то в один бік, то в другий, перегороджував дорогу, іноді здавав назад, але-ж ні за що не хотів рухатися вперед. Бачучи отаке, погонич, страшенно розлютований, почав потягати його своєю палицею як-най-дужче в світі то по голові, то по боках, то по задові.

Але-ж все це ні дочого не призвело. Отже Меліссо і Джозефо, що чекаючи дивилися, декілька разів говорили погоничеві: „І що ото ти робиш, катюго! Ти хочеш убити його? Чому ти не візьмеш його та не переведеш тихо? Він тоді піде охитніше, ніж тоді, коли ти його б'єш“. Погонич відповідає їм: „Ви знаєте своїх коней, а я знаю своїх мулів; дайте мені спокій!“ Сказавши це, він знову почав його бити, і так надавав йому з усіх боків, що мул пішов, і погонич таким чином добився того, чого хотів.

Коли молоді люди налагодились від'їздити, то Джозефо запитав одного доброго чоловіка, що сидів при в'їзді на міст, як зветься це місце. На це добрий чоловік одповів: „Месере, це місце має назву Гусячий міст“. Коли Джозефо почув цю відповідь, то раптом згадав Соломонові слова і каже Меліссо: „Товаришу, я скажу тобі тепер, що порада, яку дав мені Соломон, правильна і добра, бо я тепер добре бачу, що не вмів бити свою жінку, але-ж оцей погонич показав мені, що я маю робити“. Через декілька днів вони прибули до Антіохії, і Джозефо на деякий час затримав Меліссо у себе, щоб той спочив. Жінка дуже холодно прийняла товариша його подорожи, а він наказав їй приготувати вечерю, яку побажає Меліссо. Меліссо, бачучи, що це подобається Джозефо, в коротких словах сказав те, чого він бажав. Дама за своєю звичкою зробила не тільки не те, про що говорив їй Меліссо, а майже навпаки. Коли Джозефо побачив це, то запитав сердито: „Хіба я не сказав тобі, яку саме ти повинна була зготувати вечерю?“ Жінка, повернувшись до нього, гордовито каже: „Що це за знак? Чому ти не вечеряєш, коли хочеш вечеряти? Хоч мені й сказано приготувати щось інше, але мені забажалося зробити так, як бачиш; коли тобі це до смаку, то й добре, а якщо ні,— не їж“.

Меліссо дуже здивувала відповідь дами і він почав дуже докоряти їй. Джозефо, вислухавши це, каже: „Жінко, ти завжди однакова, але-ж вір, що я примушу тебе змінити твої манери“. І, звернувшись до Меліссо, він каже: „Друже, ми зараз побачимо, чого варта порада Соломонова. Але-ж я прошу тебе не нарікати на те, що ти зараз побачиш, і не вважати за жарт те, що я буду робити.“

А щоб ти не став мені на заваді, то пригадай відповідь, яку нам дав погонич мулів, коли ми виявили жаль до його мула“. На це Меліссо відповідає: „Я в твоєму домі, і не маю наміру ставати на перешкоді твоєму бажанню“.

Джозефо, розшукавши рівну палицю, зроблену з стовбура молодого дуба, пішов до кімнати, куди, вставши з-за стола, пішла його жінка, що увесь час сердито бубоніла; схопивши її за коси, він кинув її на землю і почав люто бити палицею. Спочатку дама почала кричати, потім стала погрожувати; але-ж бачучи, що Джозефо не зважає на все це і не вгамовується, вона почала, уже вся побита, просити його ради бога не вбивати її, обіцяючи, що вона від цього часу ніколи вже не буде іти всупереч його бажанням. Джозефо не звертав на це уваги і не спинявся; навпаки, він бив ще з більшою лютістю, шмагаючи її то по боках, то по задові, то по плечах і розгляджував її смуги. Він перестав аж тоді, коли зморився, і коли на спині у доброї жінки не було й маленької непобитої латки. Зробивши це, він пішов до Меліссо і каже йому: „Завтра ми побачимо, які наслідки дасть порада іти до Гусячого мосту“. Трохи відпочивши та помивши руки, він повечеряв з Меліссо, і коли настав час, то вони полягали спочивати.

Сердешна жінка ледве-ледве встала з долу і впала на своє ліжко, де й спочивала, як могла. А на другий день, вставши раненько, вона звеліла запитати Джозефо, чого він хоче на снідання. А той разом з Меліссо посміявся з цього запитання і розпорядився заготовити снідати. Коли-ж настав час і вони повернулися додому, то побачили, що все зроблено точнісінько так, як було наказано; через це вони дуже похвалили пораду, яку спочатку погано зрозуміли.

Через декілька днів Меліссо, попрощавшись з Джозефо, повернувся додому; там він розказав одному мудрому чоловікові про ту відповідь, яку він одержав від Соломона. Цей мудрець і каже йому: „Він не міг дати тобі поради справедливішої і кращої. Ти знаєш добре, що ти не любиш нікого, і всі ті вшанування та послуги, що ти робиш, ти робиш не з любови, яку ти відчуваєш

до інших, а з гонору, Полюби-ж, як сказав тобі Соломон, то й тебе полюблять“.

Отак була покарана уперта жінка і так молодий чоловік полюбив, після чого і його полюбили“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Дон Джанні на прохання свого кума П'єтро чаклює, щоб обернути його жінку в кобилу. Коли-ж він дійшов до того, щоб учепити їй хвоста, то тут П'єтро сказав, що хвоста йому не треба, і цим зіпсував чари,

Ця новела, що розповіла королева, викликала деякі незадоволення з боку дам і сміх між молодими людьми; але-ж коли ті й другі втихомирилися, то Діонео почав говорити так:

„Прекрасні дами, між білими голубами чорний крук далеко краще відтіняє їхню красу, ніж непоплямований лебідь; так само іноді між численними розумними людьми один не дуже розумний не тільки збільшує в силу контраста блиск і красу їх розумової стиглості, а ще й надає втіхи й задоволення. А тому, що всі ви дуже обережні й скромні, тим дорогшим я повинен бути для вас, бо при моєму невеликому розумі, своєю нікчемністю я даю змогу вашим чеснотам ще дужче сяяти; маючи-ж вищі від ваших властивості, я затемнював-би ними ваші. Отже я повинен мати більшу волю, щоб показати вам, який я є. І те, що я хочу розповісти вам, ви повинні вислухати з більшим терпінням, ніж це потрібно-б було тоді, коли-б я був розумніший. Я вам розкажу коротеньку новелу, з якої ви побачите, як старанно треба виконувати всі формальності, яких вимагає той, хто робить чари, і що найменше порушення цих формальностей псує все те, що вже зробив чарівник.

Не дуже давно був у Барлеті один піп, на наймення дон Джанні ді Бароло. Він, що мав дуже вбогу парафію, для того, щоб приробити, почав розвозити на своїй кобилі крам сюди й туди по ярмарках Апулії, купуючи його й продаючи. Отак подорожуючи, він потоваришував з одним чоловіком, на наймення П'єтро ді Тресанті,

який робив те саме із своїм ослом. На ознаку дійсної приязни він за апулійським звичаєм звав його не инакше, як кум П'етро, і кожного разу, коли той приїздив до Барлеті, він запрошував його до своєї церкви, приймав його з великою гостинністю і шанував, як міг.

З свого боку кум П'етро, чоловік дуже вбогий, що не мав нічого в Тресанті, окрім невеликої халупки, в якій ледве вміщалися він, його молода красуня жінка і осел, запрошував дону Джанні до себе кожного разу, коли той прибував до Тресанті, і шанував його, як міг, в подяку за ту гостинність, яку він мав від нього у Барлеті. Що-ж до справи із сном, то кум П'етро, маючи тільки одно маленьке ліжко, на якому він спав із своєю жінкою, не міг влаштувати дону Джанні так, як-би хотілося йому; він був примушений покласти його спати на невеликій купці соломи в маленькій стайні, де кобила дони Джанні стояла поруч з його ослом. Жінка, знаючи, як гарно приймав священник її чоловіка в Барлеті, декілька разів хотіла, коли приїздив дон Джанні, іти спати до однієї своєї сусіди на наймення Зіга Карапреджі, дочці Джудіче Лео, щоб їхній гість міг спочивати в ліжку разом з її чоловіком, і вона декілька разів пропонувала це священникові, але-ж той ніколи не погоджувався. Одного разу, між иншим, він їй і каже: „Кумо Джемето, не турбуйтеся про мене; мені дуже добре, бо я, коли тільки побажаю, то обертаю свою кобилу в молоденьку гарненьку дівчину і сплю разом з нею. А потім, коли схочу, я її обертаю знов у кобилу. Ось через віщо я ніколи не розлучаюся з нею“. Молода жінка здивувалася, повіривши цьому, і сказала про це своєму чоловікові й додала: „Коли він і справді такий приятель тобі, як ти кажеш, то чом ти не попросиш, щоб він показав тобі оті чари? Ти зможеш тоді обертати мене в кобилу і робити твоє діло на ослі й на кобилі. Таким чином ми будемо заробляти вдвічі більше. Коли-ж ми будемо повертатися додому, ти міг-би знову обертати мене в жінку, яка я єсть“. Кум П'етро, що був простакуватіший, ніж хтось инший, поймав цьому віри, цілком погодився з порадою і почав, як міг краще, прохати дону Джанні навчити його цих чарів. Дон

Джанні силкувався відговорити його від цієї дурної думки, але-ж не змігши зробити цього, каже: „Ну, добре; коли ви вже так хочете цього, то ми встанемо завтра вранці, як це ми й звичайно робимо, удосвіта, і я вам покажу, як це роблять. І правду кажучи, що найтяжче в цій справі, то це вчепити хвоста, як от ти побачиш“.

Кум П'єтро і кума Джемета, що майже не спали цілу ніч,—так вони чекали бажаного моменту,—встали рано вдосвіта і покликали дон Джанні, який, вставши в самій сорочці, увійшов до хати кума П'єтро та й каже: „Крім вас, я не знаю людини в світі, для якої я зробив би це. Але-ж, коли вам це подобається, то я зроблю; тільки треба, щоб ви робили все те, що я вам скажу, коли ви хочете, щоб справа на добре вийшла“. Ті відповіли, що зроблять все, що він скаже. Після цього дон Джанні, взявши свічку, дав її в руки кумові П'єтро та й каже йому: „Дивись-же добре, що я робитиму і запам'ятай гаразд, що говоритиму. Стережися, коли ти не хочеш зіпсувати всю справу, сказати хоч одно слово, хоч-би там що ти побачив, чи почув, і благай бога, щоб хвіст добре влип. Кум П'єтро взяв свічку і сказав, що так все він і зробить. Тоді дон Джанні звелів кумі Джеметі роздягтися і зостатися в тому, в чому мати породила, і стати на долу рачки, на руки й на ноги, як стоять кобили, попередивши також і її, щоб вона не говорила ані слова, хоч-би там що трапалося. Потім він почав руками обмацувати її обличчя й голову та приказувати „Нехай стане оце гарною кобилячою головою“. Доторкнувшись до її волосся, він каже: „А оце нехай буде гарною гривною у кобили“. Доторкнувшись до її рук, він каже: „Нехай вони будуть гарними ногами й копитами кобили“. Обмацуючи далі її груди і помітивши, що вони тверді й круглі, він відчув, що прокинулася і встає така річ, якої ніхто не кликав, та й каже: „Нехай це будуть гарні кобилячі груди“. Він зробив те саме й з спиною, і з животом, і з задом, і з стегнами, і з ногами. Нарешті, коли не залишалось більше нічого робити, крім хвоста, він підняв свою сорочку і схопивши кілок, яким насаджують людей, миттю вставив його у призначену для цього дірку і каже: „І нехай це буде прекрасний

кобилячий хвіст“. Кум П'єтро, що дивився на все дуже уважно, побачивши оцю останню операцію, яка припала йому дуже не до смаку, каже: „О, дон Джанні, я не хочу там хвоста, я не хочу там хвоста!“.

Уже основна вогкість, за допомогою якої всі рослини пускають коріння, виступила, коли дон Джанні, витягаючи свій інструмент, сказав: „Ех, куме П'єтро, що ти наробив? Хіба я не говорив тобі, щоб ти не заваджав, хоча-б і що ти побачив? Кобила була майже готова, але-ж, заговоривши, ти все зіпсував і тепер немає способу коли-небудь виправити цю справу“. Кум П'єтро каже: „Добре, але-ж я не хотів цього хвоста. Чом ви не сказали мені: зроби це сам? А крім того, ви чіпляли його дуже низько. Дон Джанні й каже: „А тому, що з першого разу ти не зумів-би вчепити його так добре, як я“.

Молода жінка, слухаючи це, встала на ноги і від щирого серця сказала своєму чоловікові: „Дурню ти, навіщо ти зіпсував твої справи й мої? Яку-ж ти кобилу бачив коли-небудь без хвоста? Нехай господь стане мені на допомогу! Ти от убогий, але буде добре, коли ти станеш ще убогішим“. І бачучи, що не має більше способу бути перетвореною з молодой жінки в кобилу, вона вдяглася з смутком та жалем. Що-ж до кума П'єтро, то він вирушив на своєму ослі, як це робив звичайно в своїх справах. Він поїхав з доном Джанні на ярмарок до Бітонто, і ніколи більше не просив у нього такої послуги“.

Як сміялися з цієї новели дами, які зрозуміли її краще, ніж того хотів Діонео, нехай уявить собі та, що колись з неї ще посміється. Коли закінчилася новела і сонце почало вже прочахати, королева зрозуміла, що настав край її пануванню. Підвівшись, вона зняла вінок з своєї голови і наділа його на голову Памфіло, бо тільки він один не мав ще такої чести. Потім вона сказала, усміхаючись: „Мій пане, на тобі, як на останньому королеві, лежить великий обов'язок виправити хиби мої і тих, що були на цій посаді, на якій тепер ти. А через це нехай бог уділить тобі своєї милости, як не позбавив він мене зробити тебе королем“. Памфіло, радісно

приймаючи цю пошану, відповів: „Ваша заслуга й заслуги інших моїх підвладних зроблять те, що й я керуватиму зі славою, як і інші.“ І звичаєм своїх попередників, він улаштував усе потрібне з своїм сенешалем і тоді, звернувшись до дам, які його чекали, каже: „Кохані дами, розважливість Емілії, що була сьогодні нашою королевою, щоб дати деякий спочинок вашим силам, дала вам дозвіл говорити про те, що вам найбільше до вподоби. Зважаючи на те, що ви вже трохи спочили, я гадаю, що гаразд буде вернутися нам до нашого звичайного регламенту; і я хочу, щоб на завтра кожна з вас приготувалася розповідати ось про що: про тих, що чи своєю щедрістю, чи великодушністю прислужилися справі кохання, чи іншій. Розмовляючи про них і перевершуючи їх, ви без усякого сумніву душі ваші, що вже мають нахил до того, запалить до славетних вчинків; і наше життя,— яке в смертельному тілі може бути тільки тимчасовим,— увіковічниться славетними чутками про нас, а цього повинен не тільки бажати, а й зо всіх своїх сил добиватися і виправдовувати на ділі кожен, хто не служить лише своєму череву, як то роблять тварини“.

Тема сподобалася веселому товариству. За дозволом нового короля всі повставали з місць, де вони сиділи і віддалились своїм звичайним іграм, при чому кожен розважався тим, що йому найбільше було до вподоби. І так перебули вони аж до вечері; коли-ж вони зібралися на вечерю, то їх вшанували, прислужуючи старанно і в порядку. Повечерявши вони повставали, щоб потанцювати, як звичайно, а потім співали може з тисячу канцон, цікавіших змістом, аніж визначних співом; потім король наказав Неїфілі заспівати своєї канцони. А та голосом чистим і веселим, без затримки, не примушуючи себе просити, почала так:

Я молода, я повна сподівання,—
 І я співаю ранньою весною,
 Вся перейнята мрією кохання.

Я йду. Кругом в зеленому розмаю
 Розквітли горді з пишности своєї
 Троянди й білі, наче сніг, лілеї,—
 І доки квітнуть, все я їх рівняю

З лицем того, кого без меж кохаю...
 Я повна думкою лише одною
 Задовольнити всі його бажання.

Я йду поволі і квітки збираю.
 Коли-ж, коханцю любий мій, знаходжу
 Я квітоньку, на тебе дивно схожу,
 Її зриваю, радісно цілую,
 Їй віддаю усе, що в серці чую!
 Квіток набравши, пещу їх рукою,
 Вплітаю в золоте коси звивання.

О, щастя те, що я від квітки маю,
 Воно усі чуття в мені збудило,
 Так само, як оте обличчя миле,
 Що я знеямлено його кохаю,
 Що перед ним від щастя зомліваю.
 Цього не скажеш мовою земною,
 Та докази цьому мої зіднання.

Зіднання не зазнала я сумного;
 Як інші, не зідхаю я з нудьгою,
 А тільки з усмішкою молодою.
 І подихи мої летять до нього,
 До найулюбленішого, ясного,
 І він з'являється переді мною
 Лише скажу: іди! Я вся—чекання...

Король і всі дами довгими оплесками відзначили пісню Неїфілі; на той час, коли закінчилася пісня, минула вже значна частина ночі, і король наказав, щоб кожен ішов спочивати до наступного дня.

ДЕНЬ ДЕСЯТИЙ.

Кінчиться дев'ятий день Декамерона і починається десятий і останній, в який під проводом Памфіло розмовляють про тих, що своєю щедрістю, чи великодушністю прислужилися справі кохання, чи иншій.

Ще на заході бовваніло декілька рожевих хмарок, а на сході краї хмар, осяяні сонячним промінням, що наближалось до них, блищали немов золото, коли Памфіло, вставши сам, звелів покликати дам і своїх компаньйонів. Коли всі прибули, то він порадився з ними, куди-б вони могли піти, щоб розважитися, а потім пішов на чолі їх у товаристві Філомени й Ф'ямметти, а за ними ішли всі інші; всі вони, багато розмовляючи поміж собою про те, що вони мають робити сьогодні, гуляли довгий час. Після того, як вони зробили довгу прогулянку, сонце почало вже дуже пекти, і вони повернулися до палацу; а тут, коли пляшки були наліті біля прозорого фонтану, ті, що хотіли пити, могли напитися. Потім вони пішли спочити в прекрасному холодочку саду. Кінець-кінцем коли вони попоїли й поспали, як то й звичайно робили, то зібралися там, де було до вподоби королеві, і він наказав Неїфілі оповідати першу новелу, а вона весело розпочала так:

НОВЕЛА ПЕРША.

Один лицар служить еспанському королеві. Він тієї думки, що йому мало платять; тоді король наочно доводить йому, що це не його провина, а винна тут його недоля; а після цього робить йому прекрасний подарунок.

„Почесні дами, я повинна вважати за превелику ласку те, що наш король обрав мене, щоб я оповідала першою про таку прекрасну річ, як щедрість, бо як сонце є краса й оздоба всього неба, так щедрість є світлом і сяйвом для всіх інших чеснот. От я й розкажу вам на цю тему одну новелу, на мою думку, дуже гарну, пригадати яку, нема чого й говорити, буде не безкорисно.

Отже вам треба знати, що між іншими славетними лицарями, що з давніх часів були в нашому місті, був один, може найкращий, месер Руджері деї Фіджованні. Багатий і великодушний, він, зваживши на особливості життя та звичаїв Тоскани, побачив, що, живучи в ній, він мало, а то й зовсім не зможе виявити своєї мужности; от він і взяв собі на думку поїхати на деякий час до Альфонса короля Еспанії, слава про відвагу якого була більша за славу про якогось іншого володаря того часу. З великою пишнотою в зброї, кінно та з почетом, завівши слугників, він подався до нього в Еспанію, де король і прийняв його дуже прихильно. Месер Руджері, перебуваючи тут, жив розкішно, а в військових справах виявив надзвичайні здібності, через що незабаром про нього пішла слава, як про людину відважну.

Уже прожив він там добрий час, уважно приглядаючись до королівських звичаїв, і от йому здалося, що король, роздаючи то тому, то іншому замки, міста, баронства, не дуже то міркує з приводу цього, бо нагороджує він тих, хто й не вартий того. А через те, що йому—людині, що знає собі ціну—нічого не подаровано, то він собі гадав, що в своїй славі від цього він дещо тратить, а тому вирішив поїхати геть і попросив короля відпустити його. Король пристав на це і подарував йому найліпшого мула, на якому тільки хто коли їздив; це було дуже до вподоби месерові Руджері, маючи на увазі далеку дорогу, в яку він мав вирушити. Після цього король наказав одному з своїх прибічників, дуже розумному, під якимсь приводом, який він сам визнає за найкращий, прилучитися до месера Руджері і виїхати з ним разом, але ж так, щоб йому й на думку не спало, що його підіслав король; у дорозі він мав підслухувати, що лицар говорить про короля, а на другий день вранці вернутися до короля і все це переказати йому. Королівський посіпака, помітивши, що месер Руджері виїхав з міста, дуже спритно прилучився до нього, запевнивши його, що він їде до Італії.

І от месер Руджері, їдучи на мулові, якого подарував йому король, і розмовляючи то про се, то про те, коли настала третя година, каже: „Гадаю, що нам треба дати

нашій скотині помочитися“. І коли вони заїхали до стайні, то всі коні помочилися, крім мула. Отже коли вони поїхали далі і той королівський посіпака увесь час прислухався до лицаревих слів, то приїхали вони до річки, в яку, коли напували своїх коней, мул помочився. Бачучи це, месер Руджері каже: „А, щоб тебе бог побив, лиха тварино, ти чисто така, як і отой пан, що дав тебе мені“. Королівський посіпака запам'ятав ці слова, і хоч, подорожуючи з ним довгий день, він запам'ятав ще й багато інших слів, але-ж він не почув ані одного, що не було-б на похвалу королеві. А через це, коли вони на другий день вранці сіли на коней, наміряючись виїхати до Тоскани, королівський посіпака сповістив лицаря про наказ короля їхати назад, і месер Руджері зробив це негайно.

Король, довідавшись про те, що він сказав з приводу мула, наказав покликати його, прийняв його з веселим виглядом і запитав, чого це він порівняв його з своїм мулом, або краще кажучи, чого це він порівняв свого мула з ним? Месер Руджері відверто сказав йому: „Монсеньйоре, ви подібні до нього тому, що даєте, коли не треба давати, і не даєте, коли треба дати; отак і він—не помочився там, де треба було, а помочився там, де не треба“. Король каже тоді: „Месер Руджері, коли я не дарував вам нічого, як дарував багатьом іншим, які ніщо проти вас, то сталося це не тому, що я ніби-то не вважав вас за найвідважнішого лицаря, гідного як-найбільшої нагороди, виною цього ваша неволя, що не дозволила мені нагородити вас, а не я; і я зараз доведу вам наочно, що кажу правду“. На це месер Руджері одповів: „Монсеньйоре, я не ображений тим, що не мав від вас нагороди, бо я не бажав такої нагороди, щоб забагатіти від неї, нарікаю я на те, що ви нічим не засвідчили моєї відваги. При всьому цьому того, що ви сказали, як на мене, цілком досить і приємно мені і я з охотою довідаюся про те, що ви з вашої ласки доведете мені, хоч я вірю вам і без усяких доводів“.

Після цього король повів його у велику залю, де, за його наказом, поставили дві великих замкнених скрині, і каже йому в присутності великого числа осіб: „Месере Руджері, в одній з цих скринь є моя корона, королівське

жезло і королівська куля і багато моїх прекрасних поясів, кольє, перснів та інших дорогоцінностей, якими я володію, а друга повна землі. Вибирайте одну з них і та, що ви виберете, нехай буде вам, і ви зможете побачити, хто був несправедливий що-до вашої відваги, я, чи ваша доля". Месер Руджері, бачучи, що це до вподоби королеві, вибрав одну з цих скринь. Король наказав відчинити її і він побачив, що це була скриня повна землі. Після цього король, сміючись, сказав: „Ви можете тепер добре бачити, месере Руджері, що те, що я говорив вам про вашу недолю, є правда. Але-ж ваша відвага заслуговує того, щоб я виправив її лихий вплив. Я знаю, що ви не бажаєте стати еспанцем, а тому я не хочу дарувати вам ні палаца, ні міста, а подарую ту скриню, якої не захотіла дати вам доля. На перекір долі я хочу, щоб ви одержали її та відвезли в свою країну, де й могли-б похвалитися перед вашими земляками вашою відвагою, засвідченою моїми подарунками". Месер Руджері взяв скриню і, склавши королеві подяку, гідну подарунка, що він одержав, весело повернувся до Тоскани“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Гіно ді Такко бере в полон Ключнійського абата, віліковує його від хвороби шлунку і потім відпускає на волю. Абат, повернувшись до римського двору, мирить Гіно з папою Боніфациєм і робить його пріором госпітальєрів¹⁾.

Коли щедрість короля Альфонса, що він виявив до флорентійського лицаря, всі дуже похвалили, то король, якому новела дуже сподобалася, наказав Елізі продовжувати. Еліза зараз-же почала:

„Делікатні дами, те, що король був щедрий і виявив свою щедрість до людини, яка у нього служила, не є ще велика й варта похвали річ. Але-ж що скажемо ми, коли нам будуть говорити про особу духовного стану, що виявила надзвичайну великодушність до такої людини, що коли-б ця особа поставилася до неї навіть вороже, то ніхто-б за це не ганив її? Певна річ, що ми скажемо тільки одно: коли королева щедрість була славетним вчинком, то вона в духовної особи була просто дивною,

взявши до уваги те, що духовні особи куди скупіші за жінок, і ворогують з усякою щедрістю. І хоч кожна людина цілком натурально бажає помститися за вчинені їй образи, особи духовні, як це видно, хоч і проповідують терпіння та прощення провин, самі прагнуть помсти дужче за всіх. Отже про те, тоб-то як виявила великодушність одна духовна особа, ви й можете ясно побачити з моєї новели.

Гіно ді Такко, людина, що доволі вславилася своєю жорстокістю та своїм розбишацтвом, після того, коли його вигнали з Сієни, став ворогом графів ді Санта Форе, підбурив Радікофані проти римської церкви і, оселившись біля цього міста, наказав своїм прихильникам грабувати всіх, хто проїздив у цій місцевості. Папою в Римі був тоді Боніфатій VIII, до його-то двору і з'явився абат з Ключі, який—так принаймні гадали—був один з найбагатших прелатів у світі. Перебуваючи там, він захворів на шлунок, і лікарі порадили йому поїхати на сієнські води, кажучи, що там він без усякого сумніву видужає. А через це, з дозволу папи, він вирушив у дорогу великою валкою вантажної худоби, з кіньми й слугами, ані трохи не турбуючись тим, що говорилося про Гіно. А Гіно ді Такко, довідавшись про його прибуття, розставив свої сіті і спіймав абата в одному вузькому проході з усією його валкою, з усім добром, не випустивши ані найменшого слуги. Зробивши це, він послав до абата одного з своїх прибічників, добре наведеного, і наказав сказати абатові від його імені дуже ввічливо, щоб той зробив честь і зупинився в замку Гіно. Коли абат почув це, то з великим гнівом одповів, що не хоче робити цього, не маючи ніякої справи до Гіно, і що він продовжуватиме свою дорогу та хоче побачити, хто це може стати йому на заваді. Посланець, розмовляючи з ним покірним тоном, каже: „Месере, ви прибули в країну, де, окрім божого гніву, ми не боїмося нічого, і де вилучення з церкви і заборони самі геть вилучені, а тому ви зробите краще, коли задовольните Гіно“.

Поки йшла оця розмова, всю ту місцевість оточили шибайголови. Отже абат, бачучи, що його зо всіма супутниками взято в полон, з великим незадоволенням

поїхав разом з посланцем до замку, а за ним рушила і вся його валка. Коли тільки він зліз з коня, як того хотів Гіно, його самого відвели до маленької кімнатки в палаці, дуже темної і погано умебльованої, а всіх інших дуже добре влаштували в замку, кожного відповідно до його становища; що-ж до коней і вантажу, то все це сховане було в затишне місце і ні до чого ніхто не доторкнувся.

Коли це зробили, Гіно пішов до абата та й каже: „Месере, Гіно, у якого ви зараз в гостях, посилає просити вас, чи не скажете ви, з ласки вашої, куди ви їхали і яка причина вашої подорожі“. Абат, як людина розумна, трохи відступив від своїх гордощів і сказав йому, куди він їде і чого. Вислухавши це, Гіно залишив його і вирішив вилікувати його без купання. Наказавши без перерви підтримувати в маленькій кімнаті великий огонь і добре наглядати за абатом, він не повернувся до нього аж до другого ранку; а тоді приніс йому на дуже білій серветці дві скибки підсмаженого хліба і велику шклянку білого вина з Корнільї, того самого, що належало самому абатові, та й каже йому так: „Месере, коли Гіно був трохи молодший, то студював медицину, і він каже, що дійшов того, ніби-то немає кращих ліків проти хвороби шлунку, як ті, що він здобув для вас і те, що я вам приніс, це є тільки початок; а тому візьміть і підживіться. Абат, що більшу охоту мав їсти, аніж розмовляти, з'їв хліб і випив білого вина, хоч і зробив це з виглядом презирства; після цього провадив гордовиту розмову, зробив декілька запитань, дав багато порад і наполягав на те, щоб побачитися з Гіно. Коли Гіно все це вислухав, то деякі абатові слова, як нічого не варті, залишив без відповіді, а на деякі відповідав дуже ввічливо, запевняючи, що Гіно, як тільки матиме змогу, то негайно зробить йому візиту. Сказавши це, він залишив його і повернувся до нього не раніше наступного дня з такою-ж самою кількістю підсмаженого хліба і білого вина. Так він протримав його декілька днів, аж поки врешті не помітив, що абат попоїв сухих бобів, які він потай приніс йому і, нічого не кажучи, залишив. Потім він запитав його від імени Гіно, як у нього з шлунком; на це абат відповів: „Мені

здається, що справа іде добре, коли-б тільки я мав змогу вирватися з його рук; крім цього, у мене немає іншого бажання, як тільки бажання їсти, так вилікували мене ліки". Тоді Гіно, звелівши прибрати для нього прекрасну кімнату його-ж власними речами і влаштувати величезний бенкет, у якому мав узяти участь увесь абатів почет, а також велике число людей з замку, він пішов на другий день вранці до абата та й каже йому: „Месере, через те, що ви почуваете себе добре, то час вам вийти з лікарні“, і взявши його за руку, він повів його до приготовленого для нього покою; там він залишив його з його людьми, а сам пішов доглянути, щоб бенкет вийшов якнайпишніший. Абат трохи розважив себе з своїми людьми і розповів їм, яке було його життя, тим часом, як вони, навпаки, говорили йому, як чудово приймав і вшановував їх Гіно. Коли настав час бенкету, то абата і всіх інших гостей добре вшанували прекрасними стравами і прекрасним вином, а Гіно все ще не признавався абатові.

Коли так поводитися з абатом і він прожив декілька днів, Гіно, наказавши скласти в одну залу увесь вантаж, а всіх його коней аж до найпоганішої шкапини звести в один двір, що був унизу біля цієї залі, пішов до абата і запитав його, як він почуваете себе, чи почуваете він себе остільки дужим, щоб сісти на коня. На це абат відповів, що він дужий, добре вилікувався від шлункової хвороби і почував-би себе цілком гаразд, аби тільки вирватися з рук Гіно.

Тоді Гіно повів абата до залі, де було все його добро і увесь його почет, і, підвівши до вікна, з якого він міг бачити своїх коней, каже абатові: „Месере абате, треба вам знати, що не злочинність душі штовхнула Гіно — а це я і є він — стати злодієм з великої дороги і ворогом римського двору, а навпаки, шляхетність моя, що вбогим був вигнаний з дому і мусів захищати своє життя і свою честь від могутніх і численних ворогів, яких я маю. Але-ж через те, що ви здаєтеся мені достойною людиною, я, вилікувавши вас від шлункової хвороби, не хочу поводитися з вами так, як зробив-би з кимсь іншим; тримаючи когось у своїх руках так, як я вас тримаю, я взяв-би з його майна те, що мені більше припало-б

до вподоби. А зараз навпаки, я бажаю, щоб ви, взявши до уваги мою нужду, дали мені певну частину з свого майна, яку самі побажаєте. Все ваше добро отут перед вами, а в оце вікно ви можете побачити ваших коней у дворі; а тому, як хочете: або забирайте частину, або забирайте все; з цього моменту ви можете або поїхати, або залишитися, як вам буде до вподоби“.

Абат був дуже здивований, коли почув від розбишаки з великої дороги отакі шляхетні слова і це дуже сподобалося йому; він помітив, що гнів його відразу спав, а його презирство змінилося на прихильність, і він, ставши від щирого серця Гіновим приятелем, кинувся обнімати його й сказав: „Присяйбі, для того, щоб придбати приязнь отакого чоловіка, за якого я віднині вважаю тебе, я згоден був-би перетерпіти ще більші утиски, ніж ті, які здавалося мені, чинив ти мені досі. Нехай буде проклята доля, що спонукала тебе до отакого злочинного ремесла“. Після цього абат, відібравши з своїх речей та з своїх коней найпотрібніших, решту залишив йому, а сам повернувся до Риму. Папа знав про полонення абата і був цим дуже занепокоєний; побачивши його, він запитав, чи допомогли йому купання? На це абат одповів, сміючись: „Святий отче, раніш, ніж дістатися до купалень, я здибав одного доброго лікаря, який цілком вилікував мене“. І він розказав йому, як саме; з цього папа дуже сміявся. Абат, продовжуючи своє оповідання, спонукнутий шляхетною думкою, попросив у папи однієї милости. Папа, думаючи, що він попросить у нього чогось иншого, охоче пообіцяв зробити те, про що він попросить. Тоді абат каже: „Святий отче, те, про що я маю намір просити вас, буде полягати в тому, щоб ви знову виявили вашу ласку до Гіно ді Такко, мого лікаря, через те що між иншими достойними людьми, яких я знав, я ніколи не здибав достойнішого, що-ж до того лиха, яке він чинить, то за це я більше винувачу долю, аніж його. Перемініть-же оцю долю, давши йому все потрібне для того, щоб він міг жити відповідно до свого стану, і я не маю сумніву, що через недовгий час ви будете про нього такої самої думки, як і я“.

Вислухавши це, папа, який мав велику душу і любив шляхетних людей, сказав, що він охоче зробить це, коли справа стоїть так, як він каже; а тому нехай запропонує йому приходити без усякого страху.

Забезпечений оцим словом, Гіно з'явився до двору, як того бажав абат. Не багато часу минуло, як папа визнав його за людину достойну, помирився з ним і дав йому великий пріорат в ордені госпітальєрів, настановивши його спочатку на кавалера цього ордену. У цьому званні він перебував усе своє життя, як друг і слуга святої церкви і Ключійського абата“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Мітрідан заздрить щедрості Натановій та й іде його убити і, не знаючи його, потрапив саме до нього. Натан сам показує Мітріданові, як це зробити, а той, як умовлено, йде до чаю; тут він пізнає Натана, відчуває сором і стає його приятелем.

Усім здалося і справді нечуваною річчю, коли вони почули, що духовна особа виявила отаку великодушність, але-ж після того, коли прекрасні дами припинили балачки, король наказав Філострато продовжувати. Той зараз-же почав:

„Шляхетні дами, щедрість еспанського короля була надзвичайна, а великодушність Ключійського абата була річчю напевне ніколи раніш не чуваною; проте, вам буде не менш дивним почути, як один чоловік, щоб виявити великодушність до другого, що бажав його крови й життя, вирішив, нічого не кажучи, принести йому оцю жертву; про те, як він пропонував це, коли-б тільки його ворог міг використати, я й маю намір показати вам у маленькій новелі.

Це річ дуже відома,—якщо тільки можна вірити словам деяких генуезців та інших людей, що побували в тій країні,—що в одній частині Китаю жив колись один чоловік шляхетного роду і без міри багатий, на наймення Натан. Цей чоловік мав маєток при такому шляху, що ним обов'язково мусіли переходити всі, хто мав потребу їхати із Заходу на Схід або зі Сходу на Захід. Через те, що душа його була велика й щедра, і він хотів

вславитися своїми ділами, він запросив у це місце велике число майстрів і наказав їм збудувати за короткий час найкращий, найбільший і найрозкішніший палац, який тільки коли хто бачив; далі, він наказав достойною мірою устаткувати його всім, що потрібне на те, щоб з честю приймати в ньому шляхетних людей. Маючи при собі велику кількість слуг, він наказав приймати з пошаною при постійних розвагах і святах кожного подорожнього. І він так уперто тримався цього похвали гідного звичаю, що слава про нього поширилася не тільки на Сході, а й на далекому Заході.

Коли він був уже обтяжений літами, але-ж не втомлений ще своєю щедрістю, то сталося так, що слава про нього дійшла до вух одного молодого чоловіка, на наймення Мітрідан, що жив від нього недалеко. Почуваючи себе не біднішим від Натана, Мітрідан відчув заздрість до його слави та до його заслуг і вирішив знищити, або-ж затьмарити їх ще більшою щедрістю. Наказавши збудувати палац, подібний до Натанового, він почав виявляти кожному подорожньому надмірно велику щедрість, яку тільки коли хто виявляв, і за короткий час без усякого сумніву він зажив великої слави.

Сталося так, що одного дня, коли молодий чоловік був сам у дворі свого палацу, в одну з палацових брам увійшла якась стара жінка, попрохала у нього милостині і одержала її; потім увійшла вона в другі ворота і вдруге одержала милостиню, і так раз за разом до дванадцяти разів; коли вона повернулася втринадцяте, Мітрідан каже: „Добра жінко, ти дуже вже швидко повертаєшся просити“. Але все-ж таки він ще раз подав їй милостиню. Бабуся, зачувши отаку відповідь каже: „О, щедросте Натанова, яка ти дивна! Я входила через тридцять двоє дверей, що має його палац, так, як я входила і тут, і щоразу я просила у нього милостині; але-ж він ні разу не дав мені зрозуміти, що впізнав мене, і кожного разу давав милостиню. Тоді, коли тут я увійшла тільки тринадцять разів, а мене вже впізнали і кинули мені докора“. Сказавши це, вона пішла і більше вже не верталася.

Мітрідан, почувши слова старої, був тієї думки, що все те, що йому доводилося чути про Натанову славу,

зменшувало його славу, і він спалахнув лютим гнівом і став говорити: „Лихо мені! Як-же прирівняюся я до щедрости Натанової у великих справах, або ще й перевершу її, як я того хочу, коли навіть у малих речах я не можу зрівнятися з нею. Певна річ, що даремно я старатимуся дійти цього, коли не зжену його зо світу; а через те, що старість не дбає про це, то треба, щоб без усякої затримки мої руки подбали про цю річ“. Знявшись у такому нападі люті і не сказавши нікому про свій намір, він сів верхи на коня і з нечисленним почетом на третій день прибув туди, де жив Натан. Тут, наказавши своїм компаньйонам удавати, ніби-то вони не з ним і не знають його, він загадав їм пошукати собі притулку до того часу, поки він дасть їм інший розказ.

Залишившись сам, він, коли вже почало вечоріти, здибав недалеко від прекрасного палацу Натана, що гуляв сам собі в зовсім не пишній одежі. Не знаючи його особисто, він прохав його сказати, коли може, де живе Натан. Той жартовливо відповів: „Сину мій, ніхто в цій країні не може краще від мене сказати тобі цього; а тому, коли хочеш, то я поведу тебе туди“. Молодий чоловік сказав, що це буде йому дуже приємно, але-ж коли це можливо, то він не хотів-би, щоб Натан бачив і впізнав його. На це Натан каже: „І це я також улаштую, коли ти хочеш цього“. Злізши з коня, Мітрідан пішов разом з Натаном до його прекрасного палацу, а Натан розпочав з ним надзвичайно приємну розмову. Тут Натан наказав слuzі взяти коня молодого чоловіка і, щось шепнувши йому на вухо, звелів спішно повідомити всіх людей у домі, щоб ніхто з них не говорив молодому чоловікові, що він Натан. Це й зробили. Коли вони увійшли до палацу, то він умістив Мітрідана в чудовій кімнаті, де ніхто не міг його бачити, крім тих, що приставлені були usługувати йому. Наказавши поводитися з ним з великою пошаною, він своєю особою робив йому компанію.

Тим часом, коли він був з ним, Мітрідан, хоч і ставився до нього з пошаною, наче до батька, а проте одного разу запитав його, хто він. На це Натан відповів: „Я маленький слуга Натанів. Перебуваючи тут з дитинства, я

й постарів при ньому; і він не використовує мене ні для чого іншого, як тільки для того, що ти бачиш; а через це, хоч усі інші й дуже хвалять його, я від себе не можу дуже похвалити його“. Ці слова подали Мітріданові деяку надію на можливість виконати свій зрадницький намір з як-найбільшою допомогою і легкістю. Натан і собі дуже ввічливо запитав його, хто він такий і з якої причини прибув сюди, пропонуючи йому свої поради і свою допомогу, в чому він тільки зможе. Мітрідан деякий час не відповідав і, кінець-кінцем, відважившись довіритися йому, заговорив дуже здалека, щоб забезпечити себе словом честі від нього; потім, прохачучи у нього допомоги й поради, він цілком відкрився йому, хто він такий є і з якої причини прибув сюди. Натан, слухаючи оці слова і жорстокий намір Мітріданів, був у глибині душі надзвичайно схвилюваний; але-ж, не вагаючись довго, він з відважною душею і спокійним обличчям відповів йому: „Мітрідане, твій батько був шляхетний чоловік і ти не хочеш виродитись, замисливши отаку велику справу — бути найщедрішим від усіх; і я дуже хвалю задрість, яку ти відчуваєш до Натанових заслуг, через те що коли-б було багато подібних заходів, то світ, що є і так дуже нещасний, швиденько покращав-би. Твій намір, який ти довірив мені, без сумніву залишиться, як таємниця; в цій справі я можу дати тобі швидше раду, ніж велику допомогу, і ця рада буде ось яка: ти можеш бачити за милою чи що звідділя невеличкий гайок, у якому Натан майже що-ранку довго гуляє сам; тут тобі легко буде його знайти і зробити з ним те, що хочеш. Коли ти уб'єш його, то щоб ти зміг безборонно повернутися додому, іди не тією дорогою, якою ти прийшов сюди, а тією, яка, бачиш, виходить з лісу ліворуч, через те що хоч вона трохи й глухіша, вона буде для тебе ближча й безпечніша“.

Одержавши оці відомості, Мітрідан, коли Натан залишив його, секретно попередив своїх компаньйонів, що були також у палаці, в якому місці вони мають чекати на нього на другий день. Але коли настав другий день, Натан, незмінний у своїх почуттях, не зважаючи на

пораду, Мітріданові дану, і ні трохи не змінюючи своїх звичок, пішов сам до маленького гаю, щоб там умерти. Мітрідан, уставши, взяв свій лук і меч, бо іншої зброї в нього не було, сів на коня і поїхав просто до гаю, де й побачив здалеку Натана, що гуляв там сам один. Бажаючи, раніш ніж нападти на нього, подивитися на нього й почути його слова, він підбіг до нього і, схопивши за пов'язку, яку він мав на голові, сказав: „Старий, смерть тобі!“ Нічого іншого не одповів Натан, а тільки сказав: „Напевне я заслужив її“. Мідрідан, почувши його голос і заглянувши в обличчя, зараз-же впізнав, що це той, хто його так добре приймав, хто так ввічливо вів з ним компанію і так безсторонньо дав йому пораду; через це лють його раптом згасла і його гнів обернувся в сором. Кинувши меча, який він уже був витяг, щоб ударити його, він зліз з коня, плачучи підбіг до Натана, впав перед ним навколюшки і каже: „Я побачив наявно вашу великодушність, найдорогший мій батьку, розмисливши, з якою делікатністю ви прибули сюди, щоб віддати мені ваше життя, якого я, не мавши для того аніякої підстави, хотів вас позбавити, про що сам і сказав вам. Але-ж господь, що більше дбає про мої обов'язки, ніж я сам, відкрив мені саме в той момент, коли в цьому була найбільша потреба, мої духовні очі, що їх нікчемна заздрість закрила мені. Отже я визнаю, що я заслуговую бути покараним за свою помилку такою мірою, як ви поспішили задовольнити мене. Вживіть-же що-до мене такої помсти, якої, на вашу думку, я заслужив своїм учинком“.

Натан звелів Мітріданові встати, ніжно стиснув його своїми руками, обняв його та й каже: „Сину мій, немає потреби в тому, щоб ти перепрошував, ані в тому, щоб я тобі пробачував за твій вчинок, який ти будеш називати може злочином, а може якось инакше, бо зробив ти це не з ненависти, а на те, щоб тебе вважали за найдостойнішого. Не бійся-ж мене і будь певен, що немає людини, яку я любив-би так, як тебе, я, що знаю велич твоєї душі, яка не захопилася нагромадженням грошей, як то роблять скупці, а прагне витратити їх. Не соромся-ж того, що ти хотів убити мене, щоб стати

славнішим, і не думай, що це мене здивувало. Найславетніші царі, найвидатніші королі нічим иншим не збільшували свої царства, як таким чином, і свою славу, як тільки-но умінням убивати, і не одного чоловіка, як це хотів зробити ти, але-ж величезну кількість людей, умінням випалювати цілі країни і руйнувати міста; а через це, коли ти хотів убити мене, мене одного, щоб зажити більшої слави, то ти зробив річ не дуже дивну, не дуже нову, але-ж цілком звичайну“.

Мітрідан, не виправдуючи свого зрадницького наміру, але-ж дуже вихваляючи почесне вибачення, яке вигадав для цього Натан, висловив у розмові з ним своє надзвичайне здивування, як це Натан міг зважитися на отаку справу—давати йому пораду й спосіб, як його вбити. На це Натан каже: „Мітрідане, я не хочу, щоб ти дивувався з моєї поради, яку я тобі дав, ні з мого наміру, через те що з того часу, коли я став сам собі паном і коли я вирішив робити так, як і сам ти робиш, не було ніколи нікого, хто тільки заходив до мого дому, кого-б я не задовольнив у тому, чого він просив. Ти прийшов сюди з бажанням взяти моє життя; а тому, вислухавши твоє прохання, я, щоб ти не був єдиним, що пішов звідділя, не одержавши того, чого просив, зараз же вирішив дати тобі його. А щоб ти міг його взяти, я й порадив тебе,—гадаю, що добре,—як саме міг-би ти взяти моє життя, не ризикуючи втратити своє власне; а тому я ще раз кажу тобі і прошу тебе, коли воно потрібне тобі, візьми його і задовольни цим самого себе, бо я не знаю, на що краще я міг-би використати його. Я от уже користувався ним протягом восьмидесятьох років і використовував його на радість собі та на втіху; і я знаю, що за законами природи, так само, як це буває з иншими людьми і зо всім на світі, життя залишається мені тільки на недовгий уже час. Отже я думаю, що краще віддати його, як я й завжди віддавав і витрачав мої скарби, аніж зберігати його, аж поки природа не відбере його в мене проти моєї волі. Не великий буде подарунок, коли віддати сто років; але-ж куди буде менший, коли віддати шість чи вісім років, які залишилося мені ще прожити. Візьми-ж, коли хочеш моє життя,

прошу тебе про це, бо протягом того часу, відколи я живу, я не здивав нікого, хто-б побажав-би його, і я не знаю, чи я й знайду коли когось, хто-б побажав його, якщо ти, що просив його, не візьмеш. Та якби й сталося так, що я знайшов-би когось, то я знаю, що що далі я його збережу, то меншу ціну воно матиме; отже раніше, ніж воно знеціниться, візьми його, благаю тебе“.

Мітрідан, дуже засоромлений, каже: „Борони, боже, щоб я отаку дорогоцінність, як ваше життя, не тільки крав, відібравши його у вас, але-ж щоб я навіть побажав його, як це зо мною було недавно; і не тільки я не хочу вкорочувати його роки, а я з охотою додав-би ще й своїх“. На це Натан зараз-же каже: „Коли ти хочеш, то дійсно можеш їх продовжити і ти примусиш мене вчинити тобі те, чого я не робив ніколи нікому іншому, цеб-то, щоб я взяв твоє тоді, коли я ніколи не брав чужого“.—„Так“,—швидко сказав Мітрідан.—„В такому разі,—каже Натан,—ти зробиш так, як я скажу тобі. Ти, ще юнак, залишишся тут у моєму домі і будеш мати наймення Натан, а я піду до твого дому і буду від цього часу називатися Мітріданом“. Тоді Мітрідан відповів: „Коли-б я так само добре умів робити, як ви вмієте і завжди вміли, то я погодився-б без усякого вагання на те, що ви пропонуєте мені; але-ж через те, що мені здається безсумнівним, що мої вчинки зменшать Натанову славу, і я не маю наміру псувати у інших те, чого я не можу сам собі влаштувати, то я на вашу пропозицію не пристану“.

Після отаких приемних розмов і ще багатьох інших, Натан і Мітрідан повернулися разом до палацу, як того бажав Натан. Тут Натан протягом багатьох днів дуже вшановував Мітрідана і з великим розумом та знанням запевняв його в тому, що його намір був величний і шляхетний. Коли-ж Мітрідан побажав разом з своїм почетом повернутися додому, Натан відпустив його, давши йому ясно зрозуміти, що в щедрості він ніколи не переважить його“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Месер Джентіле деї Карізенді, повернувшись з Модени, витягає з моши поховану там, як мертву, одну даму, що він її кохає. Видувавши, вона родить сина, і месер Джентіле віддає її й дитину її чоловікові Нікколуччо Каччаніміно.

Всім видалося дивним, що можна також бути щедрим власною кров'ю, і всі запевняли, що великодушність Натанова була більша, ніж щедрість еспанського короля або абата Ключійського. Але-ж коли різно й багато поговорили про цей сюжет, король, звернувшись у бік Лауретти, дав їй зрозуміти, що він бажає, щоб вона розповідала своє; через це Лауретта зараз-же почала:

„Молоді дами, речі, про які отут розповідалося, є великі і прекрасні, і мені здається, що нам, чия черга зараз оповідати, не залишилося нічого, що перевершило-б своєю цікавістю ці новели, такі вони повні величності розказаного, коли тільки ми не візьмемося до справи кохання, яка завжди дає багатий матеріал до оповідань. Отже так з цієї причини, як і через те, що це личить нашому вікові, я хочу розповісти вам про великодушний вчинок одного закоханого, вчинок, який, коли на все зважити, не здасться вам менше достойним тих, про які вже оповідалося, коли тільки правда тому, що віддають скарби, забувають ворожість, а що найголовніше, наражають на тисячі небезпек своє життя, честь і добре ім'я, щоб тільки володіти об'єктом кохання.

Отже жив у Болонї, дуже шляхетному місті в Ломбардії, дуже поважаний за свої заслуги та шляхетність своєї крові шляхтич, на наймення месер Джентіле Карізенді. Він був зовсім молодий і закохався в одній шляхетній дамі, на наймення мадонна Каталіна, жінці якогось Нікколуччо Каччаніміно. Через те, що дама не відповідала йому на його кохання, він у великій розпуці виїхав до Модени, куди його викликав подеста. У цей саме час Нікколуччо не було в Болонї, а дама, що була вагітна, виїхала до свого маєтку, що був миль за за три від міста і там перебувала. І от сталося так, що спіткала її якась несподівана хвороба така тяжка, що всі ознаки життя зникли і в наслідок усього цього всі лікарі оповістили, що вона померла. А через те, що її

близькі родичі запевняли, ніби-то вони чули, що вона завагітніла не так давно, щоб могла доносити дитину, то, не завдаючи собі зайвого клопоту, після великого плачу її поховали такою, як вона була, в гробовищі найближчої церкви.

Про цю подію негайно сповістив месера Джентіле один з його товаришів, і він, хоч і не користувався прихильністю дами, був дуже засмучений цією подією, і нарешті сказав сам собі: „Отже ти померла, мадонно Каталіно, тоді, як за твого життя, я не міг одержати ні одного твого погляду; а через це тепер, коли ти не можеш оборонятися, треба, щоб з тебе мертвої я взяв поцілунок“. Сказавши це, він, коли настала ніч, дав наказ держати його відсутність у секреті, а сам сів верхи і з одним із своїх слуг поїхав, не спиняючись, аж до того місця, де поховано даму. Відчинивши надгробок, він зараз-же вліз туди, ліг побіч з дамою, наблизив своє лице до її лица й почав цілувати її, проливаючи рясні сльози. Але-ж, як ми бачимо, бажання людини ніколи цілком не задовольняються, і вона завжди прагне більшого, а надто справедливо це що-до закоханих, то і Джентіле, вирішивши не залишатися надалі в цьому місці, каже: „Ох, чому-б не доторкнутися мені трохи до її грудей, коли я вже тут. Я до них ніколи не доторкнуся більше і ніколи не доторкався“. Переможений оцим бажанням, він положив їй руку на груди і, продержавши її деякий час, помітив, що серце дами ще ніби-то слабенько билося. Відігнавши від себе будь-яке почуття страху і прислухавшись з більшою увагою, він побачив, що справді вона не мертва, хоч йому здавалося, що ознак життя залишилося мало; отже він як-найобережніше за допомогою свого слуги витяг її з гробовища і, положивши поперед себе на коня, відвіз її таємно до свого дому у Болонї.

Тут жила його мати, достойна й розумна жінка; вона, після того, коли син розказав їй про все, пройнялася спочуттям і повернула нещасну до життя, розвівши великий вогонь і положивши її в купіль. Коли вона прийшла до пам'яті, то тяжко зідхнула й каже: „Ох, де-ж я тепер?“ На це шановна дама відповіла: „Заспокойся, ти

в доброму місці“. Мадонна Каталіна, зовсім очутившись, озирнулася навкруги і, не впізнаючи місця, де вона була, та бачучи перед собою месера Джентіле, дуже здивувалася й попросила матір Джентіле розказати їй, як це вона тут опинилася; тоді месер Джентіле докладно розказав їй про все. Дуже засмучена цим, вона, подумавши хвилину, подякувала йому, як могла краще, а потім попросила його, заради любови, яку він відчував колись до неї, та його чести, щоб він не вчинив з нею в своєму домі нічого такого, щоб було противне її честі, а також честі її чоловіка, і щоб, коли прийде час, він відпустив її додому. На це месер Джентіле відповів: „Мадонно, хоч-би там яке було раніше моє бажання, я не маю наміру ні зараз, ні надалі — бо господь виявив до мене таку ласку, повернувши вас до життя, завдяки тій любові, яку я мав до вас до цього часу — поводитися з вами инакше, як з сестрою. Але-ж та послуга, яку я зробив вам цієї ночі, заслуговує нагороди, а тому я хочу, щоб ви не відмовили мені в ласці, якої я у вас попрохаю“. На це дама відповіла йому з привітним виглядом, що вона згодна зробити це, коли зможе і коли це діло чесне. Тоді месер Джентіле сказав: „Мадонно, всі ваші родичі і всі болонці вірять і певні, що ви померли; через це ніхто вас не жде. Отже ось-якої ласки я прошу у вас: я прошу вас залишитися таємно тут з моєю матір'ю, аж поки я повернуся з Модени, а це буде незабаром. Мета, для чого я прохаю у вас цього, така: я маю намір у вашій присутності і в присутності найповажніших громадян нашого міста зробити вашому чоловікові дорогий і урочистий подарунок“. Дама, розуміючи, як вона зобов'язана лицареві, і знаючи, що прохання його чесне, хоч і як хотіла потішити своїх родичів, давши їм змогу побачити, що вона жива, вирішила зробити те, про що просив її месер Джентіле, і пообіцяла йому це своїм словом чести. Але-ж ледве тільки встигла вона так відповісти, як помітила, що настав час їй родити. Отже вона з ніжною допомогою матери месера Джентіле не запізнилася випустити на світ прекрасного хлопчика; подія ця подвоїла радість месера Джентіле і її самої. Месер Джентіле віддав наказ зробити все, що

для цього було потрібне, і вслуговувати їй так, наче-б то вона була його власною дружиною, а сам після цього повернувся до Модени. Тут, коли термін його служби в подести скінчився, перед від'їздом до Болоньї він звелів на ранок того дня влаштувати, коли він мав повернутися до Болоньї, великий бенкет в своєму домі для великого числа шляхетних болонців, між якими був і Нікколуччо Каччаніміко. Коли він повернувся і зліз з коня, то побачивсь з своїми гостями, а також із дамою, яка була ще вродливіша і почувала себе краще, ніж коли; її мала дитина була теж у доброму стані. Невимовно радісний, він звелів посадити своїх гостей до столу і як-найкраще шанувати їх різними стравами. Вже бенкет доходив кінця, і він, спочатку попередивши даму про те, що він думає робити, і умовившись з нею, як саме має вона поводитися, почав говорити так: „Сеньйори, пригадую, що мені доводилося чути, ніби-то в Персії є один, як на мою думку, дуже добрий звичай, який полягає ось у чому: коли хто хоче зробити велику честь своєму приятелеві, то він запрошує його обідати і тут показує йому все, що має найдорогшого, чи то свою жінку, чи то свого друга, чи то свою дочку, чи щось інше, запевняючи, що коли-б він міг, то показав-би йому всю глибину свого серця. Цього звичаю я хочу дотримуватися в Болоньї. Ви, з вашої ласки, вшанували мій бенкет, а я хочу вшанувати вас по-царському, показавши вам щось найдорогше для мене, що я тільки мав у світі, або колись матиму. Але-ж раніш я прошу вас сказати мені, якої ви думки про один сумнівний випадок, про який я розкажу вам. Був собі один чоловік, який мав доброго і вірного слугу; слуга цей тяжко занедужав. Не чекаючи смерти слуги, хазяїн наказує винести його на серед вулиці і більше не дбає про нього. Іде стороння людина, яка, маючи до хворого спочуття, приймає його до свого дому, оточує його пильним доглядом і повертає йому його здоров'я. Я хочу тепер знати, що коли він залишить його у себе і буде користуватися ним як слугою, то чи може перший хазяїн скаржитися чи сердитися на другого хазяїна, коли той відмовиться на прохання повернути слугу віддати його“.

Шляхетні гості після довгих суперечок між собою, погодилися на одному і доручили Нікколуччо Каччаніміко передати свою відповідь, через те що він був добрий промовець. Той похвалив спочатку звичай Персії і сказав, що він погоджується з думкою всіх, а саме, що перший хазяїн не має більше ніякого права на свого слугу, бо він не тільки залишив його в таких обставинах, а навіть вигнав його; і що за ті добродійства, які виявив до нього другий хазяїн, слуга по-справедливості вже належить йому. А тому, залишивши його у себе на службі, не зробить першому хазяїнові ніякої шкоди, ніякого насильства, ніякої несправедливості. Всі інші гості — між якими були особливо шановані люди — сказали, що вони згодні з тим, що сказав Нікколуччо.

Лицар, задоволений з такої відповіді, а надто тим, що сам Нікколуччо зробив цю відповідь, оголосив, що й він поділяє цю думку, а далі й каже: „Тепер час, щоб я вшанував вас, як я й обіцяв“. І покликавши двох своїх слуг, він послав їх до дами, яку наказав пишно вбрати і прикрасити, а також звелів переказати їй, щоб вона зробила йому радість і прийшла звеселити шляхетних гостей своєю присутністю. Дама, взявши на руки свою гарнесеньку дитину, увійшла до залі в супроводі двох слуг. Тут, на прохання лицерева, вона сіла поруч з одним шляхетцем, і тоді месер Джентіле каже: „Сеньйори, оця дама є те саме, що зараз мені найдорожче і буде найдорожчим. Ось гляньте, чи не здається вам, що моя правда“. Шляхетні гості, широко привітавши її та похваливши, запевнили лицаря, що вона й повинна йому бути найдорожчою, а тоді почали розглядати її і багато дехто з них сказав-би, що це вона і єсть, коли-б тільки не вважали її за мертву. Але-ж Нікколуччо розглядав її більше за всіх, і коли лицар на хвилинку вийшов, то він, бажаючи знати, хто вона, та не маючи змоги стримати себе, запитав її, чи вона з Болоньї, чи чужоземка. Дама, почувши запитання свого чоловіка, ледве стримала себе, щоб не відповісти, але-ж, додержуючи умови, вона змовчала. Дехто з гостей запитував її, чи її це дитина, дехто запитував, чи жінка вона Джентіле, чи якась родичка йому, але-ж вона не відповідала нікому. Коли увійшов

месер Джентіле, то один з гостей і каже йому: „Месере, це дійсно скарб ви маєте, але-ж нам здається, що вона німа. Чи це правда?“—„Сеньйори,— каже месер Джентіле,— її мовчання до цього часу є не малий доказ її чеснот“.—„Скажіть-же тоді ви нам,— провадив далі його бесідник,— хто вона“. Лицар каже: „Це я зроблю з охотою, але-ж з умовою, що ви мені пообіцяєте не рухатися з місця, що-б я не говорив, аж поки я не скінчу того, що буду говорити“. Коли кожен пообіцяв це і з столів було прибрано, то месер Джентіле пішов, сів поруч з дамою і каже: „Ця дама і є отой чесний і вірний слуга, з приводу якого я недавно ставив вам запитання; її родичі, для яких вона не була дорогою, викинули її на вулицю, як річ нецінну й непотрібну. Я підібрав її і, подбавши про неї, своїми власними руками вирвав її з рук смерті, і господь, зглянувшись на моє добре діло, з страшного трупу, яким вона була, обернув її для мене в отаку красу. Але-ж для того, щоб ви докладніше довідалися, як все це сталося, я вам коротенько розкажу про все“. І почавши розповідати їм, як він закохався в ній, він на велике здивування всіх присутніх розказав докладно про все, що сталося, аж до цього моменту, а тоді додав: „Ось через віщо, коли тільки ви, а зокрема Нікколуччо, протягом недовгого часу не змінили вашого присуду, оця дама, як і слід, належить мені і ніхто не має права вимагати її від мене“. На це не відповів ніхто, але-ж кожен чекав, що говоритиме він Нікколуччо, і всі інші, що були тут, а також і сама дама, плакали хвилюючись. Але-ж месер Джентіле, вставши з місця, узяв мале дитя на руки, а даму за руку, підійшов до Нікколуччо й каже: „Встань, куме; я віддаю тобі не твою жінку, яку твої родичі та близькі викинули, а хочу віддати тобі оцю даму, що є мені кумою, з її сином, якого, я певен в цьому, ти зародив і якого я одержав при купелі і назвав Джентіле. І я прошу тебе, щоб вона не стала тобі менше дорогою через те, що прожила в моєму домі щось три місяці, бо присягаюся тобі богом,— який, може, і примусив мене покохати її, щоб потім моє кохання, як воно справді й сталося, було причиною її рятунку,— що вона ніколи не жила з батьком, з матір'ю, ні з самим тобою

так чесно, як прожила вона у мене“. Сказавши це, він звернувся до дами й каже: „Мадонно, тепер я звільняю вас від усіх обіцянок, які ви дали мені, і передаю вас Нікколуччо цілком вільною“. І передавши даму й дитину до рук Нікколуччо, він повернувся на своє місце й сів.

Нікколуччо прийняв свою дружину і свого сина з величезним жаданням, тим дужче задоволений, що не мав надії повернути собі їх; він подякував лицареві якнайкраще, як тільки міг і вмів; всі-ж інші плакали від жалю і дуже вихваляли цей вчинок, і хто-б про це не почув, то всяк вихваляв його. Даму прийнято в її домі з великою урочистістю, а болонці довгий час дивилися на неї зачаровані, як на воскреслу. Ціс-ж до месера Джентіле, то він завжди жив у товариській згоді з Нікколуччо, його ріднею і ріднею його дружини.

Що скажете ви з приводу цього, мої ласкаві дами? Чи не думаєте ви, що вчинок короля, який віддав свій скипетр і корону, вчинок абата, який, коли йому це нічого не коштувало, помирих злочинця з папою, або-ж учинок старої людини, що підставила своє горло під ніж свого ворога,— може порівнятися з учинком месера Джентіле? Він, молодий і палкий, вірив у своє право володіти тим, що відкинула від себе людська глупота, а він завдяки своєму щастю зберіг, і який не тільки чесно вгамував свою пристрасть, але-ж, володіючи тим, до чого прагнув усіма своїми думками і що хотів навіть украсти, повернув з своєї доброї волі. Безумовно, що ні один з актів великодушності, про які вже розповідалося, не може, здається мені, порівнятися з цим“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Мадонна Діанора просить месера Ансальдо влаштувати їй у січні сад такий самий гарний, як і в травні. Месер Ансальдо за допомогою одного некроманта влаштовує його їй. Її чоловік дозволяє їй здатися на волю месера Ансальдо. А цей, довідавшись про великодушність чоловікову, звільняє її від обіцянки; з свого боку некромант, нічого не взявши з нього, звільняє від боргу месера Ансальдо.

Кожний з веселого товариства своїми похвалами підносив месера Джентіле мало не до неба, коли король

наказав Емілії продовжувати; а та, з надзвичайним бажанням говорити, сміливо почала так:

„Делікатні дами, ніхто не мав-би права сказати, що вчинок месера Джентіле не славний; але-ж коли-б хто схотів сказати, що не можна вчинити ще кращого, то не тяжко було-б довести, що це можливо; про це я й маю намір розповісти вам у моїй маленькій новелі.

У Фріулі, країні хоч холодній, але-ж утішній своїми прекрасними горами, численними річками й прозорими струмочками, є місто, що має назву Удіне, де жила колись вродлива й шляхетна дама, на наймення мадонна Діанора, дружина якогось Джільберто, людини дуже багатої, дуже милої й доброї. Своїми високими чеснотами дама ця заслужила великої любови одного шляхетного й поважного барона, що мав наймення месер Ансальдо Градензе, людини високого стану і відомого всім за свої віськові заслуги та за свою ввічливість. Він палко кохав даму і робив усе, що міг, щоб і вона полюбила його, напосідаючи на неї часто своїми посланцями, але-ж зусилля його були марні. Лицареві прохання дуже набридали дамі; бачучи, що хоч як вона відмовляла йому у всьому, про що він просив її, а проте він не кидав ні своєї любови, ні своїх благань, вона замислила збутися його нечуваним проханням, якого, на її думку, не можна було виконати; одного разу вона й каже тій жінці, що часто приходила до неї від лицаря: „Добра жінко, ти не раз запевняла мене, що месер Ансальдо кохає мене понад усе і пропонувала мені від нього чудові подарунки, які нехай він залишить при собі, через те що я ніколи не наважуся ні полюбити його за ці подарунки, ні догоджати йому. Але коли-б я була певна того, що він любить мене так, як ти кажеш, то я без сумніву погодилася-б полюбити його і зробити все, що він хоче; а через те, коли він хоче дати мені доказ, зробивши те, про що я попрошу його, то тоді я буду в його волі“. Добра жінка каже: „А чого-ж, мадонно, бажаєте ви, щоб він зробив?“ Дама відповідає: „Бажаю я ось чого: я хочу, щоб у січні місяці, що надходить, з'явився біля цього міста сад, повний зеленої трави, квіток та густолистих дерев, щоб було це так, наче в травні місяці. Коли-ж він цього не

зробить, то нехай більш ніколи не присилає тебе до мене; бо коли він надалі набридатиме мені, то я, що до цього часу держала все це в таємниці від свого чоловіка та родичів, поскаржуся їм і постараюся відв'язатися від нього“.

Лицар, почувши прохання і пропозицію дами, і хоч справа здавалася йому тяжкою і майже неможливою, і він крім того зрозумів, що дама просила його не для чого іншого, а саме для того, щоб відібрати йому всяку надію, вирішив таки спробувати всього, що тільки було можливе, і послав шукати у всі частини світу, чи не знайдеться когось такого, хто-б допоміг йому і порадив-би його. Кінець-кінцем, натрапив він на одного, що запропонував йому зробити те через некромантію, аби тільки за це йому добре заплатили. Умовившись з ним за велику суму грошей, Ансальдо радісно чекав призначеного часу. Коли цей час настав, то холод був дуже великий і все було вкрите снігом і льодом; знавець некромантії так улаштував все через свою умілість протягом ночі на перше січня, що на другий день вранці на прекрасному лузі біля міста з'явився такий чудовий сад, який тільки коли хто бачив, з травою, деревами і різними плодами, як то засвідчили ті, хто бачив його. Коли тільки месер Ансальдо побачив його, то, страшенно зрадивши, зараз-же наказав набрати найкращих плодів і найкращих квіток, які були там, і таємно віднести їх дамі, запросивши її прийти подивитися на сад, якого вона бажала, щоб вона могла переконатися, як він її кохає, та щоб вона пригадала свою обіцянку, стверджену присягою, а потім подбала про те, щоб виконати її, як то належить чесній жінці.

Дама, побачивши плоди й квітки і наслухавшись од багатьох людей про дивний сад, почала вже каятися, що дала таку обіцянку. Але-ж не зважаючи на своє каяття, вона бажала побачити отаку надзвичайну річ і пішла разом з багатьма іншими дамами міста подивитися на сад. Надивувавшись садом, вона повернулася додому, засмучена дужче, ніж якась інша жінка, думаючи про те, до чого все це її зобов'язує. Її журба була така, що вона не могла цілком заховати її, і сталося так, що коли ця журба виявлялася, то чоловік її помітив таки і захо-

тів знати причини її. Дама спочатку мовчала від сорому, але-ж врешті вона змушена була розказати про все. Джільберто, слухаючи це, спочатку дуже розгнівався, але-ж потім, бачучи чистоту намірів дами, він переміг свій гнів і, поміркуювавши краще, сказав: „Діяноро, не до речі розумній і чесній жінці слухати отакі послання, ні віддавати в чийсь руки свою жіночу честь на підставі якогось пакта. Слова, що засвоюють уші серця, мають більшу силу, ніж то багато дехто думає, а для закоханого майже все стає можливим. Отже ти погано вчинила, насамперед тим, що слухала, а по-друге тим, що дала свою згоду. Але-ж через те, що я знаю чистоту твоєї душі і щоб звільнити тебе від твоєї обіцянки, я дозволяю тобі і те, чого напевне ніхто інший не дозволив-би. Змушує мене до цього острах перед некромантом, до якого, може бути, месер Ансальдо піде скаржитися, коли ти насмієшся з нього. Я хочу, щоб ти пішла до нього, і коли зможеш зробити це якимсь способом, то вживи всіх заходів, щоб зберегти твою честь; ти будеш тоді звільненою від своєї обіцянки. Коли-ж ти не зможеш зробити так, то віддайся йому на цей раз твоїм тілом, але-ж не твоєю душею“. Слухаючи свого чоловіка, дама плакала і відмовлялася прийняти від нього такий дозвіл. Але не зважаючи на те, що дружина відмовлялася, Джільберто бажав, щоб було, як він хоче. А через те на другий день вранці, удосвіта, без усяких прикрас дама з двома слугами попереду і в супроводі однієї камеристки пішла до дому месера Ансальдо. А той, довідавшись, що дама прибула, дуже здивувався і, вставши, наказав покликати некроманта й каже: „Я хочу, щоб ти бачив, яке щастя я придбав, дякуючи твоїй умілості“. Не виявляючи безладного бажання, він пішов назустріч дамі, прийняв її з пошаною і великим поважанням. Потім, коли вони увійшли до прекрасної кімнати, де був розведений великий огонь, він посадив її й каже: „Мадонно, я вас прошу, як тільки довга любов, яку я мав до вас, заслуговує на якусь нагороду, не відмовити сказати мені, яка саме причина примусила вас прийти сюди в такій компанії?“ Дама, дуже засоромившись і майже з сльозми на очах, відповідає: „Месере, не любов, яку-б я до вас відчувала, й не обіцянка примусили

мене прийти сюди, а наказ мого чоловіка, який, зважаючи на вашу безладню любов, а не його й мою честь, наказав мені прийти сюди, і з його наказу я згодна на цей раз виконати всяке ваше бажання“. Коли месер Ансальдо був спочатку дуже здивований, то, слухаючи даму, він здивувався ще дужче і, вражений великодушністю Джільберто, відчув, що його палке кохання змінилося на жалість, і каже: „Мадонно, коли справа стоїть так, як ви кажете, то нехай бог боронить, щоб я забруднив честь того, хто мав спочуття до мого кохання. А тому ви будете тут, коли це вам до вподоби, так наче-б те ви моя сестра, а коли захочете, то вільно можете повернутися з однією умовою, що ви так віддячите вашому чоловікові за його ввічливість, як визнаєте за найкраще, і що ви скажете йому, що в майбутньому він завжди матиме в моїй особі брата і слугу“.

Дама, вислухавши ці слова, зраділа надзвичайно і каже: „Я ніколи-б не повірила, знаючи вашу манеру поводитись, що моя візита до вас могла-б мати інші наслідки, аніж вона, очевидно, матиме, і за це я буду завжди вам вдячна“. Коли вона попросилася з ним, то її проваджали з великою пошаною, і вона повернулася до Джільберто, якому й розказала про все, що сталося; наслідком цього між ним і месером Ансальдо почалася тісна й щира приязнь.

Некромант, якому месер Ансальдо налагодився платити умовлену суму, побачивши великодушність Джільбертову до месера Ансальдо і великодушність месера Ансальдо до дами, каже: „Борони боже, щоб я, бачучи Джільберто таким великодушним у своїй честі, а вас великодушним у вашій любові, не виявив-би сам щедрости що-до моєї платні. Отже знаючи, що ця платня вам у пригоді стане, я хочу, щоб вона у вас і залишилася“.

Лицар почервонів і силкувався примусити його взяти всю, або-ж хоч частину своєї нагороди, але-ж дарма. Через три дні некромант геть прибрав свій сад і хотів собі йти. Лицар побажав йому ласки божої, а сам вигнав з свого серця похитливу любов до дами, і залишився при чесних товариських почуттях до неї.

Що ми можемо сказати тут, кохані дами? Чи віддамо ми перевагу дамі, майже мертвій, і любові, вже холодній, через загублену надію,— чи будемо дивуватися твердості месера Ансальдо, що кохав палкіше, ніж коли, і ще дужче спалахнув надією й держав уже в своїх руках здобич, якої так довго добивався? На мою думку, нерозумно навіть було-б ту великодушність рівняти з цією“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Переможний король Карл Старший закохався в одній дівчині; со-ромлячись свого нерозуму, він почесно віддає заміж її і її сестру.

Якби в кого була охота докладно розповісти про всі розмови, що провадили дами про те, хто виявив більше великодушности до мадонни Діянори — Джільберто, месер Ансальдо, чи некромант, то на це треба було-б багато часу. Але після того, як король дозволив на деякий час провадити дискусії, він, глянувши на Ф'ямметту, звелів їй, щоб, розповівши дещо, вона припинила їхні суперечки. Не гаючи часу, вона відразу почала:

„Прекрасні дами, я раз-у-раз була тієї думки, що в таких товариствах, як наше, слід оповідати докладно, щоб зайва стислість не дала іншим приводу до суперечок про значіння того, що оповідалося. Це така справа, що їй більше личить бути по школах в учнівському осередку, а не серед нас, бо нас ледве вистачає на кужіль та веретено. А тому я, що мала вже на увазі дещо таке, що викликає суперечки, побачивши, що ви зчепилися за переказане, залишу це й розповім вам не про просту людину, а про хороброго короля, який зробив так, як це личить лицареві, не порушивши своєї чести.

Кожна з вас певно вже не раз чувала спогади про короля Карла Старшого або Першого, після блискучого почину якого і в наслідок його знаменитої перемоги над королем Манфредом гібелінів було вигнано з Флоренції й туди повернулися гвельфи²⁾). Через це один лицар, найменням Нері дельї Уберті, що виселився з неї з усією родиною і великими грошима, побажав пробувати не в іншому місті, а тільки під короля Карла охороною і, щоб бути в самотності і спокійно дожити віку, подався

до Кастелю да Марє ді Стабія. Тут, на віддаленні може одного пострілу від інших місцевих осель, серед олив, ліщини та каштанових дерев, на які дуже багата та місцевість, він купив собі маєток, де поставив гарний, затишний будинок, а біля нього насадив чудовий сад, улаштувавши серед нього, на наш взірець — бо проточної води було багато — прехороший прозорий став, легко його наповнивши силою риби. Він тільки й думав про те, як-би йому зробити свій сад що не день, то все кращим, коли це трапилося так, що в спеку король Карл виріядився до Кастелю да Марє трохи спочити. Прочувши там про красу саду месєра Нєрі, він побажав подивитися на нього. Довідавшись, кому цей сад належить, він подумав, що, як лицар був з ворожої партії, годиться обійтися з ним ласкавіше, а тому й послав переказати йому, що в компанії чотирьох товаришів, він має охоту наступної ночі повечеряти в нього в саду по-простому. Це було приємно месєрові Нєрі; розкішно приготувавшись і давши наказ своїй челяді, як і що треба влаштувати, він прийняв короля в своєму чудовому садку так гостинно, як тільки міг і вмів. Оглянувши сад і будинок месєра Нєрі і намиливавшись усім, в той час, як столи вже були накриті поруч з ставом, король помив руки й сів до одного з столів, звелівши графові Гвідо ді Монфорте, що був серед його почету, сісти по один бік, месєрові Нєрі, по другий, а трьом останнім, що прийшли з ним, загадав usługувати за розпорядком, встановленим від месєра Нєрі. Подали делікатні страви; вина були чудові й дорогі, прислужували їм добре, без гамору й докучання, а тому король усе похвалив.

Поки він весело трапезував, захоплений затишним місцем, увійшло до саду двоє дівчат років, певно, по п'ятнадцяти, із злотисто-білявими, кучерявими, розпущеними косами і легенькими вінками з барвінку на голові, з обличчями, що більше скидалися на образи янголів, ніж на щось інше, такі вони були граціозні та хороші. Убрання на них було все з найтоншого, білого, як сніг, полотна, що щільно облягало тіло зверху й до пояса, а далі широкє, як шатро, і довге—аж до ніг. Та, що йшла попереду, несла на плечі пару сіток, які притримувала

лівою рукою, а в правій держала довгу тичку; а та, що йшла за нею, несла на лівому плечі сковороду, під пахвою невеличку в'язку хворосту й тагана, а в другій руці держала глечика з олією та засвіченого факела.

Побачивши їх, король здивувався і, вагаючись, дождав, що-б це воно було таке. Дівчата пройшли смирно й, засоромившись, вклонилися королеві, а далі подалися до того місця, де можна було спуститися до ставу; та, що в неї була сковорода, поставила її на землю разом з усіма іншими приладдями, взяла тичку, що держала її подруга, і обидві ввійшли в став, а води в ньому було їм аж по плечі. Один з челядинців месера Нері швиденько розпалив огонь, поставив сковороду на таган і, наливши в неї олії, почав чекати, поки дівчата кинуть йому риби. Одна дівчина нишпорила в тих місцях, де знала, що там ховається риба, а друга держала наготові сітки. Незабаром, на превелику втіху королеві, а він стежив за всім, вони наловили багато риби і понакидали її челядинцеві, а він клав її мало не живу на сковороду; далі, згідно з наказом, почали вибирати найкращу й кидати її на стіл перед королем, графом та батьком. Ця риба стрибала по столі, що дуже тішило короля, і він собі хав деяку з риби і кидав жартома назад молодим дівчатам. Так пустували вони деякий час, поки прислужник не засмажив ту рибу, що йому її дано. За наказом месера Нері її поставили перед короля, не так, як закуску, краще сказати, як дорогу й незвичайну страву.

Побачивши, що рибу засмажено, а вони вже наловилися її,— дівчата вийшли із ставу; їхнє біле, тонке вбрання поприлипало до тіла, майже зовсім не ховаючи їх ніжних форм, і кожна, захопивши те, що принесла з собою, соромливо пройшла повз короля і повернулась додому.

Король і граф та й ті, що прислужували, дуже позадивлялися на цих дівчат і кожний хвалив про себе їхню красу та будову тіла, а до того ще й люб'язність та привітність, але найбільше припали вони до серця королеві. Він так пильно оглядав кожну частину їхнього тіла, коли вони повиходили з води, що якби хто уколів його тоді, то він-би й не почув. Думаючи про них далі і ще не знаючи, хто вони такі і що йому таке, він відчув, що

в нього на серці повстає палке бажання бути їм до вподоби, а тому він зрозумів, що закохається, якщо якийсь не запобіжить цьому; а він і сам не знав, котра з двох більше припала йому до серця — такі вони усіма сторонами подібні були одна до одної. Пробувши деякий час з такими думками, він звернувся до месера Нері й спитав його, що це за дівчата. На це месер Нері відповів: „Мій владарю, це дві дочки мої—близнята, з яких одна зветься Джіневра — краса, а друга Ізотта — білява“. Король дуже похвалив їх, умовляючи віддати їх заміж. На це месер Нері відповів, що цього він зробити не може. Вже залишилося подати на вечерю самі фрукти, коли з'явилися обидві дівчини в чудових тяфтяних сукнях, з великими срібними блюдами, а в них повно було різної садовини, яка в ту пору року наспіла, і поставили їх перед короля на стіл. Зробивши це, вони трохи відійшли й заспівали пісні, що починалися такими словами:

Куда я прийшла, мій Амуре!

Про це розказати не можна.

Вони співали так солодко й приємно, що королеві, який з задоволенням дивився на них і слухав, здавалося, ніби сюди злетіли й співають хори янголів. Проспівавши вони повставали навколюшки і уклінно прохали короля відпустити їх, і хоч йому без них було неприємно, а проте він з веселим виглядом дав на це дозвіл.

Коли вечеря скінчилася і король та його подорожні товариші посідали на коні й залишили месера Нері, та, розмовляючи то про те, то про инше, повернулися до королівського палацу. Тут, криючись із своїм захопленням і не маючи сили, які-б там не були важливі справи, забути красу й розкоші прекрасної Джіневри, закохавшись бо в ній, він полюбив і її сестру до неї подібну, король так заплутався в неводі кохання, що майже ні про що не міг і думати. Вигадуючи всякі інші причини, король заприятелював з месером Нері, і вчащав до його чудового саду, щоб побачити Джіневру. Не маючи сили терпіти далі і не прибравши иншого способу, він надумав викрасти в батька не одну дівчину, а обох, і розказав про своє кохання і свій намір графові Гвідо, а той, як людина поважна, одповів йому: „Владарю мій, я дуже

дивуюся тому, що ви мені кажете, більше, ніж хто инший, бо, мені здається, я найкраще знав вашу вдачу змалку й до цього дня. Мені здавалося, що за вашого юнацтва, коли кохання мусіло-б найглибше запустити в вас свої пазурі, я ніколи не знав за вами такої пристрасти; почути, що тепер, коли вже вам недалеко до старости, ви піддалися кохання — це для мене новина та ще й така чудна, що здається мені мало не дивом; і коли-б мені личило дорікати вам, то я добре знаю, що-б сказав вам, узявши на увагу те, що ви ще пробуваєте в повній зброї, в королівстві, зібраному недавно, серед народу незнайомого, де повно неправди й зрадництва, цілком заняті великими турботами та важливими справами, не встигли ще закріпитися і серед стількох таких справ знайшли місце для спокусливого кохання. Це личить малодушному юнакові, а не великодушному королеві. Мало того, — і це ще гірше, — ви кажете, що маєте намір викрасти обох дівчат у бідного лицаря, що вшанував вас у своїй господі понад його кошти; який, щоб ще краще пошанувати вас, показав вам своїх дочок майже голих, доводячи цим, яка велика в нього віра до вас і міцне переконання, що ви король, а не хижий вовк. Невже в вас так швидко вивітрилося з пам'яті, що насильство, яке вчинив Манфред, проклало вам шлях до цього королівства? Чи було коли на світі зрадництво, яке заслужувало на більші муки, як те, що людині, яка вас вшановує, ви одбираєте її честь, надії і втіху? Що-б сказали про вас, якби ви зробили це? Може ви думаєте, що можна було-б уважати за достатню причину, коли-б ви сказали: я зробив так тому, що він гібелін? Хіба справедливість королівська така, щоб поводитись так з тими, хто сам їм до рук віддається, хоч-би хто вони там були? Я нагадую вам, королеві, що велика вам слава за те, що ви перемогли Манфреда, але далеко важче перемогти себе самого; а тому вам, якому годиться виправляти інших, слід перемогти самого себе. Стримайте своє бажання і не бажайте брудом заплямити те, що придбали з такою великою славою“.

Ці слова гірко вразили королеву душу і тим більше засмутили його, що він уважав їх за правдиві. А тому,

глибоко зідхнувши, він сказав: „Графе, я справді гадаю, що досвідченому воякові усякий інший ворог, хоч і який він дужий, уявлятиметься слабшим і перемогти його легше, ніж своє власне жадання; але хоч і велике моє горе і потрібні мені надмірні сили, ваші слова так мене підбурили, що мені треба довести вам ділом раніше, ніж мине багато днів, що так, як умів я перемагати інших, я зумію загнuzдати й себе самого“.

По цій розмові, трохи згодом, король повернувся до Неаполя так тому, щоб не дати собі нагоди зробити нечесно, як і тому, щоб винагородити лицаря за пошану, що мав він у нього; і хоч дуже важко було йому зробити іншого владарем того, чим він дуже побивався для себе, а тим часом наважився він видати заміж обох дівчат, не так як дочок месера Нері, а як своїх власних. Давши їм, за месера Нері згодою, чудове віно, він віддав красуню Джіневру за месера Маффео да Паліцці, а біяву Ізотту за месера Гвільельмо делла Манья, славнозвісних лицарів і великих баронів; віддававши їх заміж, він без краю засмучений, подався до Апулії і в невсипущій праці так подолав запал своєї пристрасти, що, розбивши й зламавши ланцюги кохання, до смерти залишився вільним од цієї пристрасти.

Знайдуться може такі, що скажуть, що королеві дуже легко було віддати заміж двох дівчат,—і я погоджусь з цим, але я визнаю за велику й дуже велику справу те, що так зробив закоханий король, віддавши заміж ту, що її він кохав сам, не взявши від свого кохання ні листочка, ні квітки, ані плоду. Ось як зробив великої душі король, високо винагородивши славетного лицаря, хвально вшанувавши любих дівчат і мужньо перемігши себе самого“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Король П'єтро, довідавшись про палке кохання до нього лворої Лізи, потішає її, згодом віддає заміж за шляхетного юнака і, поцілувавши її в чоло, довіку зве себе потім її лицарем.

Ф'ямметта дійшла кінця своєї новели, і багато було хвали мужній короля Карла великодушності, хоч одна з дам, які там були, гібелінка, і не хотіла хвалити його за це, — тим часом Пампінея, за наказом короля, почала так:

„Шановні дами, нема такої розсудливої людини, яка-б не сказала про достойного Карла того самого, що й ви, опріч хіба тієї, що неприхильна до нього з іншої причини; але тому, що я пригадала собі вчинок, який певно не менше гідний хвали, ніж цей, учинок його супротивника з одною нашою дівчиною флорентійкою, то я й хочу розповісти вам про нього.

У ті часи, коли французів вигнано з Сіцилії, жив у Палермо один наш флорентієць аптекар, на наймення Бернардо Пуччіні, людина багатюща;— від жінки в нього була одна дочка красуня і вже на відданні. Коли король П'єтро Арагонський почав володіти островом, він улаштував разом із своїми баронами в Палермо чудове свято; і коли під час цього свята виїхав на турнірі по-каталонському, то сталося, що дочка Бернардо, на наймення Ліза, побачила його на ристалищі з вікна, де вона була разом з іншими дамами, і він припав їй до впадоби так, що, глянувши на нього раз і другий, вона палко покохала його.

Коли свято скінчилося, Ліза, що жила в батька, ні про що інше не могла думати, як тільки про своє велике й високе кохання. Найбільше смутило її в цій справі те, що вона розуміла свій простий стан, який не дозволяв їй покладати хоч яку надію на щасливий кінець; тим часом вона не мала охоти стримувати себе від кохання до короля, але побоювалася ще більшої неприємності і не насмілювалася виявити його. Король того не помітив та йому й байдужісінько було до того, що завдавало їй нестерпучої туги, більшої, ніж можна собі її в'явити. А тому сталося так, що її кохання все зростало, одно горювання прилучалося до другого і, не маючи вже сили терпіти далі, красуня захворіла і на очах танула що-день, як той сніг на сонці. Її батько й мати, засмучені цим, пособляли їй, як уміли — і повсякчасною розвагою, і лікарями, й ліками, але все це було ні до чого, бо вона втратила надію на своє кохання і воліла розлучитися з життям.

Сталося так, що, коли батько пропонував їй, що зробить усе, чого вона побажає, в неї виникла думка оповістити, коли це можливо, короля і про своє кохання, і

про свій намір хоч перед смертю; а тому вона попрохала одного разу батька, щоб покликав до неї Мінуччо д'Арецо. У той час Мінуччо був найкращим співаком і музикою і його приймав у себе король П'єтро. Тому Бернардо подумав, що Ліза хоче побачити його, щоб трохи послухати його співів і музики; через те він переказав йому про це, а той, як людина дуже люб'язна, зараз-же прийшов до неї. Потішивши її кількома ласкавими словами, він ніжно заграв на своїй скрипці пісеньок до танцю, а далі почав співати канцон. Для кохання дівчини це було, як вогонь і полум'я,— а він, неборака, думав собі, що втішить її. Після цього дівчина заявила, що має сказати йому кілька слів сам-на-сам, а тому, коли всі повиходили, вона вдалася до нього: „Мінуччо, я обрала тебе за найвірнішого охоронця одної своєї таємниці, бо насамперед маю надію, що ти ніколи не викажеш її нікому, хіба тому, про кого я скажу тобі, а далі хочу, щоб ти допоміг мені, як можеш. Прошу тебе зробити це. Так от ти маєш знати, мій Мінуччо, що того дня, коли король П'єтро влаштував велике свято з нагоди свого вступу на трон, я побачила його, коли він був на турнірі, в таку нещасливу мить, що в душі моїй спалахнуло кохання до нього, а воно й призвело мене до того стану, в якому ти бачиш мене зараз. Я розумію, що моє кохання мало личить королеві і, не маючи сили не тільки позбутися його, а й зменшити, я тяжко відчуваючи його тягар, волю, як меншого горя, краще вмерти,— і це я й зроблю. Правда, дуже гірко було-б мені помирати перед тим, як він довідається про це, отже мені таке на думці: через кого зручніше було-б сповістити його про оцей мій намір, як не через тебе; от я й хочу доручити це тобі і прошу не відмовити мені, а зробивши, переказати мені про це, щоб, умираючи втішеною, я звільнилася-б од цього лиха“. Сказавши це в сльозах, вона замовкла.

Здивувала Менуччо велич її духу і жорстокий її намір; його взяв великий жаль до неї, коли це раптом у нього промайнула думка, як зручніше він міг-би прислужитися їй, і він промовив: „Лізо, от тобі моє слово честі, в якому, будь певна, ти ніколи не зневіришся. Хвалю тебе також за той високий намір, що ти звернула своє серце

до такого великого короля; пропоную тобі свою допомогу, а її маю надію так зробити,— якщо тільки ти заспокоїшся,— що не мине й трьох днів, як я принесу тобі звістку, що буде тобі дуже милою; а щоб не гаяти часу, я піду і візьмусь до роботи зараз“. Ліза, ще раз і дуже попрохавши його й пообіцявши заспокоїтись, сказала, щоб він ішов з богом. Мінуччо пішов од неї, подався до Міко да Сіена, дуже гарного в той час віршовника, і своїми проханнями вговорив його скласти таку канцону:

Амуре, йди до владаря мого; йому
 Ти розкажи про сльози й муки,
 Скажи, що я прийду до смерти від розпуки,
 Жагу ховаючи німу.

Амуре, склавши руки я тебе благаю,
 Молю іди туди, де владар мій живе;
 Скажи йому, як палко я його кохаю,
 Як ніжно серденько моє його зове,
 Як я уся у полум'ї буйнім палаю,
 Не зчуюся, що й час останній припливе,
 І серце спиниться зотліле, неживе!
 Так мучусь я, роз'ятрена палким бажанням,
 І соромливим сподіванням...
 Лети-ж йому повідай правдоньку саму.

Амуре, з того дня, як я любов пізнала,
 Натомість мужности давш мені ти страх.
 Ніколи я не зважусь, щоб відомі стали
 Йому бажання ті, що маю я в думках.
 Повік не зраджу владареві я печали,
 Та від думок про смерть мене проймає жах.
 А, може-б, він зустрів з привітом на вустах,
 Коли-б дізнався, як моя душа зболіла...
 Аби-ж сказати я посміла
 Про те, про що ніколи й мови не здійму.

Скажи, Амуре, чом-же не схотів ти дати
 Відваги трошки і сміливости мені,
 Щоб я могла йому списати чи сказати
 Про те кохання, що таїться в глибині.
 Іди-ж, Амуре, дай йому пізнати,
 Що лиш про нього маріння мої ясні,
 Що бачу я його з щитом і на коні,
 Як того дня, коли він бивсь на славнім герці,
 Що збережу ці мрії в серці
 І заберу з собою у могильну тьму.

До цих слів Мінуччо зараз-же скомпонував ніжну й жалісну мелодію, якої вимагав їх зміст, і на третій день пішов до палацу, коли король П'єтро ще був за столом. Король попрохав його заспівати йому щось під звуки своєї скрипки. От він почав співати свою канцону, та так ніжно підграючи собі, що всі, хто був у королівському покої, здавалося, були дуже вражені й слухали мовчки й уважно, а король, мабуть, чи не більше від усіх. Коли Мінуччо скінчив свою пісню, король запитав його, де вона взялася, бо йому здавалося, що він не чув її ніколи. „Владарю мій,— відповів Мінуччо,— нема ще й трьох днів, як зложено було ці слова й музику“, а коли король спитав, для кого, він відповів: „Я не смію нікому сказати про це, окрім вас“. Король бажав довідатись про це, і коли прибрали з столу, покликав його до свого покою, де Мінуччо докладно розповів йому все, що чув. Король дуже радів, дуже похвалив дівчину й сказав, що на таку гідну дівчину слід зглянутись; нехай він піде до неї від його імені, розважить її та скаже, що того-ж дня надвечір він обов'язково прийде відвідати її.

Мінуччо, дуже щасливий, що понесе дівчині таку втішну звістку, подався до неї, не спиняючись, з своєю віолою і в розмові з нею віч-на-віч переказав усе, що було, а тоді заспівав і цієї пісні в супроводі віоли. Дівчина так зраділа і так задоволена була, що зразу-ж начоно виявились великі ознаки її одужування, і в той час, як ніхто з її родини нічого не знав і не підозрював, почала з палким жаданням дожидати вечора, коли мала надію побачити свого владаря.

Король, як державець великодушний і добрий, обміркував усе, що чув од Мінуччо, і, дуже добре знаючи дівчину та її красу, відчув ще більше жалю до неї, ніж раніше. Він сів на коня вечірньою порою, ніби виїхав прогулятися, і прибув туди, де був аптекарів дім; попрохавши, щоб йому відчинили чудовий сад, що належав аптекареві, він зліз з коня і трохи згодом спитав Бернардо, як ся має його дочка і чи не віддав він її заміж. Бернардо відповів: „Владарю мій, вона незаміжня, а до того-ж була та й зараз ще хвора; правда, починаючи з третьої години, їй аж на-диво покращало“. Король

одразу зрозумів, чому покращало, і сказав: „Присягаюся, що це була-б велика втрата, якби світ утратив тепер таке чудове створіння; я бажаю піти й одвідати її“. І от незабаром, тільки з двома прибічниками й Бернардо, він увійшов до неї в кімнату і, вступивши туди, наблизився до ліжка, де, трохи підвівшись, дівчина нетерпляче дожидала його; узявши її за руку, він промовив: „Мадонно, що це таке? Ви молоді й мали-б тішити інших, а дозволяєте собі хорувати. Я прошу вас, щоб з любови до мене була ваша ласка так підбадьоритися, щоб швидше видужати“. Дівчина, як почувла, що до її рук доторкнувся той, кого вона над усе в світі кохала, хоч і засоромилась трохи, але відчула таку радість на душі, ніби побувала в раю, і як уміла, так і відповіла: „Владарю мій, бажання перебути з моїми кволими силами страшний тягар спричинилося до цієї недуги, від якої, з вашої ласки, ви незабаром побачите мене визволеною“. Тільки король зрозумів таємний зміст слів дівчини, все більшої надавав їй ціни і кілька разів у душі кляв долю за те, що зробила її дочкою такої людини; побувши з нею деякий час і ще більше втішивши її, він одійшов.

За таку гуманність короля похвалили і поставили її, як велику честь аптекареві та його дочці, що така була щаслива, як ніколи не була щаслива дама з своїм милим. Підтримана надією на краще, вона, видужавши за кілька днів, стала кращою, ніж була раніше. Коли вона одужала, король, обміркувавши з королевою, як треба винагородити її за таке кохання, сів одного разу на коня, оточений багатьома з своїх баронів, подався до аптекарського дому і, увійшовши до саду, звелів покликати аптекаря і його дочку. А тим часом з'явилась і королева з багатьома дамами, прийняли вони дівчину до свого товариства, і зайшла велика учта. Через деякий час король з королевою покликали Лізу і король сказав їй: „Пристойна дівчино, велике кохання, що ти до мене мала, заслужило тобі від мене великої пошани і я бажаю, щоб з-заради любови до мене, ти задовольнилася нею; а ця пошана полягає в тому, що, як ти дівчина на віддані, я бажаю, щоб ти обрала собі за чоловіка того, кого я тобі виберу, і, окрім того, я маю намір, не зважаючи на це,

довіку звати себе твоїм лицарем, нічого іншого не вимагаючи від такого кохання, окрім одного поцілунку". Дівчина, обличчя якої геть зашарілося від сорому, вважаючи, що бажання короля — це її власне бажання, відповіла тихенько: „Владарю мій, я цілком певна, що якби довідались, що я в вас закохалася, то більшість визнала-б мене за божевільну, гадаючи, певно, що я втратила розум і не розумію, якого я стану, а окрім того і ви якого... Але господь, який один знає людські серця, знає, що в той момент, коли ви мені вперше припали до серця, я розуміла, що ви король, а я дочка Бернардо аптекаря, і що мені не годилося скерувати запал душі на таку височінь. Але ви краще від мене знаєте, що ніхто не закохується, вибираючи як слід, а з пристрасти та бажання; мої сили не раз противилися цьому законіві, але не сила моя була противитись і я вас любила, люблю і повік любитиму. Правда, коли я відчула, що кохання до вас опанувало мене, я зараз-же вирішила робити ваше бажання моїм; а тому я не тільки з охотою візьму й шануватиму чоловіка, якого ваша ласка буде мені дати і який дасть мені честь і стан, а навіть, якби ви сказали, щоб я кинулася в огонь і була певна, що така ваша воля, то й це було-б мені втіхою. Мати-ж короля за свого лицаря — ви самі знаєте, як це мені личить, а тому на це вам я не відповім нічого. А поцілунка, єдиного, якого ви бажаєте від мого кохання, я вам не дам без дозволу владарки королеви. Але за таку до мене ласку, яку виявили ви і ясна королева, тут присутня, нехай бог пошле вам за мене ласку й нагороду, бо я не маю чим скласти вам подяку“. І вона замовкла.

Королеві дуже подобалася відповідь дівчини і вона здалася їй такою розумною, як говорив король.

Звелівши покликати батька й матір дівчини, і довідавшись, що вони задоволені з того, що він намірився зробити, король покликав одного молодого чоловіка, шляхетного, але бідного, на наймення Пердіконе, дав йому персні і звелів, не викручуючись, заручитися з Лізою. Окрім багатьох дорогих оздоб, що їх подарували дівчині король з королевою, король зараз-же дав нареченому Чэффалу та Калатабеллоту, два чудових і

прибуткових маетки, сказавши: „Це я дарую тобі, як віно, за жінкою. А що я надумав зробити для тебе, це ти побачиш згодом“. Промовивши це і звернувшись до дівчини, він додав: „Тепер я хочу зірвати той плід, який мені личить узяти від твого кохання“. І узявши її голову в обидві руки, він поцілував її в чоло. Пердіконе, батько й мати Лізині і вона сама, задоволені, улаштували великий бенкет та бучне весілля, і як запевняють, король дуже пунктуально виконав обіцянку, що дав її дівчині, бо, поки він жив на світі, раз-у-раз звався її лицарем і куди-б на війну не йшов, ніколи не брав з собою іншого стягу, а тільки той, що посилала йому молода жінка.

Отакими вчинками ловлять серця підвладних, а іншим дають привід до добрих діл і заживають невмирущої слави. А на такі діла мало хто тепер, або й ніхто, не спрямовує стріл свого духу, бо більшість владарів поробилися жорстокими й тиранами“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Софронія, що вважає себе за жінку Джізіппо, одружена з Тітом Квінцієм Фульвом; з ним вона вирушає до Риму, куди Джізіппо приходить у вишляді старця; гадаючи, що Тіт ставиться до нього з презирством, він запевняє, аби тільки вмерти, ніби вбив людину. Пізнавши Джізіппо й бажаючи врятувати його, Тіт каже, що убивця це він; почувши це, той, що зробив злочин, виказує сам на себе, а тому Октавіян звільняє всіх. Тіт віддає заміж за Джізіппо свою сестру й ділиться з ним усім своїм добром.

Коли Пампінея перестала оповідати і кожна з дам, а надто та, що була гібелінкою, похваляли короля П'єтро, Філомена, з наказу короля, почала так:

„Великодушні дами, хто не знає, що королі мають силу зробити, аби тільки схотіли, великі діла і що від них найбільше вимагають великодушности? Отже, хто, маючи змогу, робить те, що йому належить робити,—він поводитьсь добре,—але чи слід дуже дивуватися цьому та підносити його великою хвалою, як годилося-б робити це що-до іншого, від якого через малу його силу менше й вимагають. А тому, коли ви так многословно вихвалєте діла королеві, і вони уявляються вам прекрасними,

то я ані трохи не вагаюсь, що вам мають ще більше подобатися і ви ще більше похвалите діла людей, подібних до нас, коли вони однакові з учинками королевими або й перевищують їх; ось чому я наважилася розповісти вам у новелі про одно гідне хвали й великодушне діло, що відбулося між двома друзями-громадянами.

Так от, в той час, як Октавіян Цезар, ще не прозваний Августом, правував у Римській імперії на посаді в тріумвіраті, жив у Римі шляхетний чоловік, на наймення Публій Квінцій Фульв, який, маючи одного сина Тіта Квінція Фульва, обдарованого незвичайними здібностями, вирядив його до Атен студіювати філософію, доручивши його, як тільки міг, шляхетній людині, на наймення Креметові, своєму давньому приятелю. Той влаштував Тіта у своїй власній господі, в товаристві з сином, що звався Джізіппо, і обох їх—Тіта і Джізіппо—Кремет оддав у науку до філософа Арістіппа. Коли молоді люди жили разом і товаришували, то їх вдача стала такою подібною, що проміж них виникло велике братерство й приязнь, якої згодом ніколи не порушувало ніщо, окрім смерті. Один і другий мав радість і спокій тільки тоді, як були вони вкупі. Разом вони почали свою науку і кожний з них з однаково блискучими здібностями підносився на славну височінь філософії рівним кроком і з великою хвалою.

Таке життя вони й далі провадили на превелику радість Креметові, що вважав обох за своїх синів, одного не менше, ніж другого, протягом трьох років, наприкінці яких сталося так, як буває зо всіма людьми, що Кремет, вже старий, упокоївся, і це однаково засмутило обох юнаків, так наче вони втрачали спільного батька, а друзі й родичі Креметові не знали, кого з них доводилося більше втішати в цій утраті. Через кілька місяців сталося так, що Джізіппові приятелі та родичі прийшли до нього, і разом з Тітом почали переконувати його щоб одружився, і знайшли йому дівчину дивної краси шляхетного роду батьків; була вона атенська громадянка, а років їй було близько п'ятнадцяти, і звали її Софронія. Коли надійшов час, визначений для весілля, Джізіппо

попрохав якось Тіта піти разом і подивитися на неї, бо він ще й не бачив її. Коли вони прийшли до її дому і дівчина сіла між ними, Тіт, ніби суддя краси нареченої свого друга, почав пильно розглядати її, і як усе в неї без міри подобалося йому і він дуже вихваляв її про себе, то він, не давши нікому спостерегти це, до такої міри запалився коханням до неї, як не палав ще ніколи ніхто закоханий в жінці.

Пробувши з нею деякий час, вони повернулись до дому. Тут Тіт, увійшовши самотою до своєї світлиці, почав міркувати про дівчину, що сподобалася йому, і що більше спинявся на цій думці, то дужче займався вогнем. Спостерігши це й глибоко зідхнувши, він почав розмовляти сам із собою: „О, яке мізерне твоє життя, Тіте! куди й у віщо ти вклав свою душу, любов і надію? Невже-ж ти не розумієш, що за привіт Креметів і його родини, за щирю приязнь між тобою й Джізіппо, з яким вона заручена, тобі слід шанувати цю дівчину, як сестру? Навіщо-ж ти кохаєш? Куди завести дозволяєш себе облудному кохання, облесливій надії? Розплющ духовні очі і глянь, нещасний, на себе самого. Розумові місце дай, приборкай ти бажання хтиве, вгамуй хоч трохи жадання хоробливі й скеруй у інший бік свої думки; спротився на самому початку своїй хтивості і побори себе самого, поки ще час є; ти не повинен бажати цього, бо це нечесно; того, за чим ти йти услід намірився, коли-б і певний був, що досягнеш його, а ти-ж непевний, тобі годилося-б от як обминати, узявши на увагу те, чого і щира приязнь і повинність вимагають. Що-ж ти думаєш робити, Тіте? Ти залишиш нечесне кохання, коли захочеш зробити, як годиться“. Далі, згадавши Софронію, він зміняв свої думки на протилежні і, засуджуючи все, що перед тим казав, так говорив: „Закони кохання могутніші за всі інші, вони руйнують не тільки закони приязни, а навіть і божі. Скільки разів траплялося, що батько кохав свою дочку, брат—сестру, мачуха—пасинка! Це діла жакливіші, ніж кохання до дружньої жінки, що траплялося тисячу разів. Окрім того, я молодий, а молодість цілком підпорядкована законам кохання. Те, що до вподоби кохання, має подобатися й мені, чесні діла більше личать

літнім людям, а я не можу бажати нічого іншого, як тільки того, чого хоче любов. Краса її гідна кохання кожного, і коли я кохаю її і молодий, то хто по правді може ремствувати на мене? Я кохаю її не тому, що вона належить Джізіппо, а кохаю її і кохав-би, кому-б вона не належала. Доля винна, що віддала її моєму другові Джізіппо, а не комусь іншому, і коли її мусять любити (а мусять—і за правом і за її красу), то Джізіппо, дізнавшись про це, повинен бути більше задоволений з того, що кохаю я її, а не хтось інший“.

Від таких міркувань він повертався, глузуючи з себе, до протилежних, від цих до тих і від тих до цих. Так він перебув не тільки цей день і ніч, а й багато інших, поки не позбувся від цього сну й апетиту, ба навіть слабість примусила його лягти в ліжку. Джізіппо, який вже кілька днів бачив його зажуреного, а тепер побачив хворого, був дуже прикро вражений цим, не відходив од його ні на крок, намагався всяким способом та піклуванням підбадьорити його, не раз уперто допитуючи його, де причина його журби та недуги. Але тому, що Тіт раз-у-раз, відповідаючи йому, всякі теревені правив, Джізіппо це спостеріг, а Тіт почував, що його примушують, то в сльозах із зідханнями він відповів так: „Джізіппо, коли-б на те була воля богів, то я-б волів краще вмерти, ніж жити на світі, коли подумаю, що мені судилося конче виявити свою мужність, а я бачу, що вона, на великий сором мені, переможена. Звичайно, я в недалекому часі дожидаю належної мені за це відплати, тобто смерти, що миліша мені за життя, пам'ятаючи про свою негідність, в якій я, що не можу й не повинен таїти від тебе хоч-би що там було, признаюсь тобі з великим соромом“. І почавши з самого початку, він виявив йому причину своїх думок і самі думки та їх боротьбу і те, які саме з тих думок узяли остаточно гору, і як він гине через кохання до Софронії; до цього всього він запевняв, що як він розуміє, як це йому не личить, то наважився, щоб спокутувати свій гріх, померти і певний, що незабаром дійде цього.

Коли Джізіппо почув це і побачив, що він плаче, то на деякий час замислився, бо й сам був захоплений

красою дівчини, хоч і не так дуже, а далі негайно вирішив, що життя друга повинно бути дорогшим йому, ніж Софронія. І от, призведений до сліз його слізьми, він, плачучи, відповів йому так: „Тіте, якби ти сам не потребував утіхи так, як потребуєш, то я-б поскаржився тобі на тебе самого, як на людину, що порушила нашу приязнь тим, що так довго таїла від мене свою фатальну пристрасть; і хоч це здавалося тобі нечесним, але тим часом і нечесні діла не годиться таїти від друга так само, як і чесні, бо хто друг, той радіє разом з другом за чесне, а нечесне намагається вигнати з дружньої душі. Але тепер я не обмежусь цим, а звернусь до того, що, на мою думку, найпотрібніше. Що ти палко кохаєш Софронію, мою наречену, я не дивуюсь, а більше здивувався-б, коли-б цього не було, бо я знаю її красу і шляхетність твого духу, який що є кращого до вподобання, то він більше здатний зайнятися до нього вогнем пристрасти. І як ти маєш право любити Софронію, так не по правді нарікаєш (хоч того й не виявляєш) на долю за те, що вона дала її мені, бо твоє кохання здавалося-б тобі чесним, якби вона належала комусь іншому, а не мені; але коли ти такий розсудливий, який завжди, то скажи мені, чи ти-б міг бути більше вдячним долі, коли-б вона дала її комусь іншому, а не мені? Хто-б не володів нею і яке-б чесне не було твоє кохання, той кохав-би її швидше для себе, ніж для тебе, чого тобі не доводиться сподіватися від мене, якщо ти вважаєш мене за друга, який я тобі є й зараз. Причина та, що з того часу, відколи ми друзі, я не пам'ятаю, щоб у мене було щось таке, що не було-б твоє такою мірою, як і моє. Якби зайшло так далеко, що не можна було-б улаштувати инакше, я зробив-би в цій справі те саме, що робив у інших, але справа ще не в такому стані, і я можу зробити її виключно твоєю і зроблю, бо я не розумію, чому-б тобі дорога була моя приязнь, якби в справі, яку можна чесно влаштувати, я не вмів-би зробити своє бажання твоїм. Правда, Софронія—моя наречена, і я дуже любив її й з великою радістю доживав весілля; але як ти, що більше від мене розумієш, з великою жагою прагнеш такого дорогого скарбу, як вона, то будь певний,

що вона ввійде до мого покою твоєю, а не моєю дружиною. А тому покинь свої думки, віджени смуток, поверни собі втрачене здоров'я, бадьорість і веселість і віднині радісно дожидай нагороди за своє кохання, достойніше, ніж моє“.

Коли Тіт почув такі Джізіппові слова, то оскільки їх пестлива надія приносила йому радості, остільки-ж засоромило його справедливе міркування, що виявило йому, що оскільки більшою була великодушність Джізіппо, остільки непристойнішим здавалося скористуватися нею. А тому, не залишаючи сліз, він, ледве вимовляючи, відповів йому: „Джізіппо, твоя великодушна і справжня приязнь ясно показує, що слід робити моїй; не дай боже, щоб ту, яку бог послав тобі, як достойному, я прийняв колись від тебе, як свою. Коли-б він ухвалив, що їй годиться бути моєю, то ні ти, ні хто інший не повинні мати сумніву, що він ніколи в світі не дав-би її тобі. Так от користуйся радісно тим, що обрано тебе, розумною порадою і божим дарунком і дозволь мені нидіти в сльозах, які бсги наготовили мені, як недостойному такого щастя; ці сльози я або приборкаю, і це буде приємно тобі, або вони приборкають мене, і я не буду мучитись“.

На це Джізіппо відповів: „Тіте, коли наша приязнь може надати мені права примусити тебе йти слідом за моїм бажанням, а тебе спонукати виконати його волю, то ось те, в чому я особливо хочу виявити її. Якщо ти з доброї волі не згоджуєшся з моїми проханнями, то я за допомогою того насильства, якого дозволено вжити на користь другові, зроблю так, що Софронія буде твоя. Я знаю, які могутні сили кохання, знаю, що не раз, а багато разів вони призводили закоханих до лихої смерті, і бачу, що ти такий близький до неї, що не мав-би сили ні повернутись назад, ні побороти сльози, а йдучи вперед, упав-би переможений — і я, ані трохи не вагаючись, незабаром пішов-би слідом за тобою. Отже, якби я не любив тебе взагалі, твоє життя дороге мені вже через те, що я й сам хочу жити. Софронія буде твоя, бо іншої, яка-б так подобалась тобі, не легко знайти, а я без зусилля, звернувши своє кохання на іншу,

задовольню і тебе і себе. Можливо, що я-б не був у цій справі такий великодушний, якби жінки зустрічались так само рідко і з такими труднощами, як зустрічаються друзі, але тому, що мені легко знайти іншу жінку, а не іншого друга, то я волю (не скажу: втратити її, бо, віддавши її тобі, я її не втрачу, а віддам іншому, від хорошого до кращого) краще передати її, ніж утратити тебе. А тому, коли мої прохання мають силу вплинути не тебе, прошу тебе, припинивши це горювання, в той-же час потішити себе і мене і в надії на краще приготуватися до насолоди тією радістю, якої жадає твоє палке кохання до улюбленої“.

Хоч Титові й соромно було погодитись, щоб Софронія зробилася йому дружиною, і тому він ще заставався непорушним, але кохання захоплювало його з одного боку, а з другого впливали на нього Джізіппові вмовляння,— і він сказав: „Ось що, Джізіппо, я сам не знаю, що й сказати: чи спонукає мене більше моє, чи твоє бажання, коли я зроблю те, що, як ти, вмовляючи мене, запевняєш, таке тобі приємне; через те, що твоя великодушність така, що перемагає мій цілком зрозумілий сором, то я так і зроблю, але будь певний в одному, що я роблю це не як людина нетямуща того, що дістає від тебе не тільки кохану жінку, але разом з нею і своє життя. Нехай так зроблять боги, коли це можливо, щоб до твоєї чести й щастя я-б ще міг показати тобі, яке приємне мені те, що ти робиш для мене, спочуваючи мені більше, ніж я сам собі“.

На ці слова Джізіппо відповів: „Тіте, коли ми бажемо уладнати цю справу, то, на мою думку, слід до таких способів узятися. Як тобі відомо, після довгих розмов моїх родичів з ріднею Софронії вона стала моєю нареченою, а тому, коли-б я оце зараз пішов і сказав, що не хочу мати її за жінку, то була-б дуже велика неприємність і я розгнівав-би і її родичів і своїх; на це я-б не дуже зважав, якби був певний, що через це вона буде твоєю, але я побоююсь, щоб батьки, коли я отак покину її, не віддали її зараз-же за когось іншого, яким будеш може не ти, і тоді ти втратиш те, чого не придбав я. А тому, мені здається, коли ти згоджуєшся, що

мені треба провадити далі те, що я почав, ввести її в мою госпуду, як свою жінку, і справити весілля, а далі ми зробимо так, що ти таємно спатимеш з нею, як із своєю жінкою. Згодом у свій час і на своєму місці ми оповістимо про те, що сталося. Якщо це їм подобатиметься, то добре, а як ні, то діло таки буде зроблене, і коли вже його не можна буде переробити, то доведеться їм проти волі погодитися“.

Така порада подобалася Тітові, і тому Джізіппо взяв її до себе, як дружину, коли Тіт уже видужав і мав силу. Після великого бенкету, коли настала ніч, жінки залишили молоду на ліжку її чоловіка і пішли собі. Тітова кімната була поруч з Джізіпповою світлицею і з одної можна було перейти до другої, а тому, коли Джізіппо був у своїй кімнаті й погасив усі свічки, він нишком прийшов до Тіта й сказав, щоб він ішов лягати спати з своєю жінкою. Побачивши це і пройнявшись соромом, Тіт хотів був покаятися й відмовитися йти, але Джізіппо од щирого серця не тільки на словах хотів уволити його волю й таки відрядив його туди після довгої суперечки. Як тільки Тіт ліг на постіль, обняв дівчину і, ніби граючись з нею, тихенько спитав її, чи хоче вона бути йому жінкою. Та думала, що це месер Джізіппо, й сказала: „Так“, після чого він наклав їй на палець прекрасного, дорогого персня, промовивши: „А я хочу бути твоїм чоловіком“. Далі, створивши шлюб, він довго і любовно тишився з нею і ні вона і ніхто не догадався, що з нею спав хтось инший, а не Джізіппо.

Поки шлюб Софронії й Тіта був у такому стані, батько Пубій помер, через що Тітові написали, щоб він негайно повернувся до Риму доглядати своїх справ; тому він вирішив з Джізіппо вирядитись туди, взявши з собою Софронію. А цього не можна та й неможливо було зробити пристойно, не сказавши їй, як стоїть справа. І от, покликавши її одного разу до світлиці, вони одверто сказали їй всю правду, і Тіт упевнив її в цьому, розповівши багато дечого, що було проміж них обох. Вона, глянувши на одного й другого з виразом деякого обурення, заходилась плакати, ридаючи та нарікаючи на те, що Джізіппо одурив її, і перед тим, як розказати про

це в його домі, пішла до свого батька й тут пояснила йому й матері, як її і їх одурив Джізіппо, і запевнила, що вона жінка Тітова, а не Джізіппова, як вони гадали. Це дуже образило батька Софронії і він і його рідня довго й уперто скаржилися на це Джізіпповій рідні, і були від цього довгі й великі сварки й колотнечі. Джізіппо зненавиділа його й Софронії рідня й кожний говорив, що він заслужив не тільки догани, а й суворой кари, а він запевняв, що зробив чесно і що родичі Софронії повинні були-б дякувати йому за те, що він віддав Софронію за кращого від себе. З другого боку Тіт усе це чув і тяжко йому було на душі, а як він знав звичай греків, які галасують і нахваляються, поки не натраплять на людину, яка-б їм дала відсіч, а тоді робляться смирними й приниженими, то й вирішив, що не слід далі мовчати на їхню лайку. Маючи мужність римлянина і розум атенця, спритним способом зібрав він батьків Джізіппових й Софронііних у одному храмі, прийшов туди тільки з Джізіппо і почав говорити так до тих, що дожидали його:

„Чимало філософів гадають, що все, що роблять смертні, діється за наказом і волею безсмертних богів, а тому дехто думає, що все, що відбувається або колись відбудеться, діється в наслідок неминучости, хоч є й такі, що визнають цю неминучість тільки через те, що вже сталося. Коли поставитись до цих думок з деякою увагою, то ясно буде, що осуджувати діло, якого вже не можна змінити, однаково, як схотіти зробитися мудрішим од богів, а нам слід вірувати, що вони одвічно розумно й без жодної помилки орудують і правлять нами і всіма нашими ділами. А тому вам не трудно зрозуміти, якою нерозумною й безглуздою пихою є ганити їхні учинки і яких тяжких кайданів заслуговують ті, що дозволяють своїй зухвалості захопити себе до такої міри. На мою думку, всі ви такі, коли правда тому, що, як я чув, ви говорили й раз-у-раз говорите з приводу того, що Софронія зробилася моєю жінкою в той час, як ви віддали її за Джізіппо, не беручи на увагу, що од віку її було призначено бути жінкою не Джізіпповою, а моєю, як виявилось тепер на ділі. А як розмови про таємничу долю

і волю богів багатьом здаються важкими і трудними, щоб її зрозуміти, то, припустивши, що вони не втручаються ні в які наші справи, я хочу спуститися до людських постанов, кажучи про які, мені доведеться зробити дві дії, що цілком суперечать моєму звичаєві: по-перше, трохи похвалити себе самого, а по-друге, до деякої міри докорити іншим і принизити їх. А як ні в першому, ні в другому випадкові я не маю охоти віддалятися від правди і цього вимагає справжнє діло, то як так і зроблю. Ваші нарікання, що викликав їх більше гнів, ніж розум, з повсякчасним ремством і навіть криком, ганьблять, висміюють і засуджують Джізіппо за те, що він свавільно віддав мені за жінку ту, яку ви свавільно віддали йому, а я гадаю, що його за це треба дуже похвалити і ось з яких причин: насамперед за те, що він зробив так, як мусить робити друг, а далі тому, що він зробив розумніше, ніж зробили ви. Пояснити те, що святі закони приязни вимагають, щоб один друг робив для другого, не входить зараз у мої наміри і я задовольняюся тільки тим нагадуванням, що ланцюги приязни куди міцніші від звязків кривих та родинних, бо за друзів ми маємо тих, кого обрали самі, а за родичів — кого нам доля дає. А тому, коли Джізіппо дорожче цінував моє життя, ніж вашу ласку, бо я йому друг, за якого і вважаю себе, то нікого це не повинно дивувати.

Але перейдімо до другої причини; кажучи про неї, мені доведеться дуже докладно довести вам, що він був розумніший за вас, бо, на мою думку, ви не дуже розумієте промисел богів, а ще менше розумієтеся на справах приязни. Так от я й кажу, що за вашою волею, порадою і постановою Софронію віддано Джізіппові, юнакові філософові, і постанова Джізіппова також віддала її юнакові і філософові; за вашою порадою її віддано атенцеві, а за порадою Джізіппо — римлянинові; за вашою — шляхетного роду юнакові, а за порадою Джізіппо — ще шляхетнішому; за вашою — багатому юнакові, а за порадою Джізіппо ще багатшому; за вашою — молодому чоловікові, що не тільки не любив, але ледве знав її, за Джізіпповою — юнакові, що кохав її більше, ніж своє щастя й своє життя.

А що все те, що я сказав, є правда і гідніше хвали, ніж те, що зробили ви,—це ми розглянемо детально. Що я також молодий і такий самий філософ, як і Джізіппо, це можуть засвідчити без довгих розмов і моє обличчя і моя праця. Ми однолітки і в роботі йшли нога в ногу. Правда, він атенець, а я римлянин. Коли завести змагання про славу міст, то я скажу, що я з міста вільного, він з міста, що платить данину; скажу—що я з міста, яке панує над усім світом, а він з міста, підвладного моему; скажу, що я з міста, яке процвітає військовою славою, владою і вченістю, а він може похвалитися своїм тільки за саму вченість. Мало того, хоч ви й бачите тут у моїй особі дуже скромного учня, але я походжу не з якоїсь завали римського плебейства: в моїх будинках і публічних місцях Риму повно давніх портретів предків моїх і ви установите, що в римських літописах є багато моїх тріумфів, які Квінції водили до римського Капітолію; слава нашого імени не тільки не спорохнявіла, але зараз буває ще більше, ніж колись. Я не казатиму через соромливість про свої багатства, бо пам'ятаю, що чесна бідність—старовинна й багата спадщина шляхетних громадян Риму, і хоч її й засуджують думки простих людей і вихваляють багатства, я маю їх досить, не як скупий, а як улюбленець долі.

Я добре знаю, що вам було й повинно бути приємним поріднитися отут з Джізіппо, але нема жодної причини, щоб ви менше цінували мене в Римі, взявши на увагу, якого гостинного господаря ви матимете там у моїй особі, корисного, дбайливого і дужого захисника, так у справах громадських, як і в приватних. Так от, хто-ж занедбавши своє бажання і зважаючи тільки на розум, похвалить ваші постанови, а не постанови мого Джізіппо? Звичайно, ніхто. Виходить, що Софронію пристойним способом видано заміж за Тіта Квінція Фульва, родовитого, давнього і багатого громадянина Риму і друга Джізіппового, а тому той, хто цим журиться і нарікає, то це він не робить, як слід робити, ба й не знає, що робить.

Знайдуться, може, й такі, що скажуть, ніби вони, мовляв, ремствують не проти того, що Софронія зробилася

Тітовою жінкою, а проти способу, в який це сталося, нишком, крадькома, без відому друзів та родичів. Це не диво й не новина. Я з охотою обмину тих, хто вибрав собі чоловіків проти волі батьків, і тих, що повтікали з своїми коханцями, будши коханками раніше, ніж зробитися жінками, і тих, що виявили свій шлюб вагітністю або пологами раніше, ніж визнанням, і цим зробили його неминучим. Всього цього не сталося з Софронією, навпаки, Джізіппо віддав її Тітові незайману, скромно й чесно.

Дехто скаже, що віддав її заміж той, хто не мав на це права. Це нерозумні жіноцькі скарги, що виникають через малий розум. Не перший раз доля вживає різних способів і нових знарядь, щоб довести діло до пуття. Яке мені діло, що швець, а не філософ розпорядився моєю справою як умів, нишком чи одверто, коли вона вийшла на добре? Слід стерегтися, коли швець нерозумний, щоб він більше не брався до діла; а за зроблене — подякувати йому. Коли Джізіппо вдало віддав заміж Софронію, то нарікати на нього і на той спосіб, в який він це зробив, зайві дурущі. Якщо ви не покладаєтесь на його розум, то стережіться, щоб він більше не видавав заміж інших, а на цей раз — подякуйте.

Щоб там не було, а ви повинні знати, що я не намагався ні хитрощами, ні дурисвітством заплямувати честь та чистоту вашої крові в особі Софронії і хоч я таємно взяв її собі за жінку, то я прийшов не як злодій, щоб украсти її незайманість, і не як ворог бажав заволодіти нею нечесно, відмовляючись від родичування з вами, а як палко закоханий в її чарівній красі і чесноті і знаючи, що якби я добивався її в той спосіб, який ви, може, маєте на увазі, то не одержав-би її, вашої улюбленої, бо ви-б боялися, що я завезу її до Риму. І от я скористувався таємною спритністю, яку ви, певне, вже знаєте зараз, і вговорив Джізіппо погодитись од мого імени на те, до чого він сам не був прихильний; далі, хоч я і кохав палко, я добивався поєднатися з нею не як полюбовник, а як чоловік, наблизившись до неї, як це вона сама може по правді засвідчити, поки не заручився з нею, промовивши звичайні слова, перснем і

спитавши її, чи бажає вона мати мене за свого чоловіка, на що вона відповіла згодою. Якщо їй здається, що її одурено, то ганьбити треба не мене, а її, що не спитала мене, хто я такий.

Ось те велике лихо, великий гріх і велика провинність, яку вчинив Джізіппо, друг мій, і я, закоханий, — що Софронія таємно зробилася дружиною Тіта Квінція. За це ви рвете йому душу, нахваляєтесь, куєте ланцюги!

А що-б ви зробили йому гіршого, якби він віддав її простій людині, пройдисвітові або наймитові? Які кайдани, в'язниці й тортури вважали-б ви за достойні? Але тим часом покиньмо це; настав час, якого я не сподівався, бо батько мій помер і мені треба повернутися до Риму; ось чому, бажаючи взяти з собою Софронію, я виявив перед вами те, що може-б ще й далі таїв від вас; коли ви розумні, ви перебудете це лагідно, бо коли-б я схотів вас одурити або образити, то, наглумившись з неї, міг-би покинути її; але хай бог боронить, щоб така підлість могла одвідати коли душу римлянина!

Отак Софронія моя і за волею богів, і за силою людських законів, і з хвального розуму мого Джізіппо, і через мої любовні хитрощі, а ви, що вважаєте себе може за мудріших од богів і інших людей, усе це нерозумно осуджуєте і до того ще в подвійний спосіб, дуже мені неприємний: по-перше, затримуючи Софронію, на яку не маєте права більшого, ніж я вам дозволяю, а по-друге — ставлячись до Джізіппо, якому по справедливості ви повинні бути вдячними, як до ворога. Я не маю на думці зараз вияснити вам далі, як нерозумно ви робите в цьому всьому, а тільки хочу порадити вас, як друзів, залишити своє обурення, одкинути геть гнів і повернути мені Софронію, щоб я від'їхав радісно, як ваш родич, і залишився-б вашим. Але будьте певні, що чи до вподоби вам те, що зроблено, чи ні, але коли ви думаєте зробити інакше, то я заберу від вас Джізіппо і коли доберуся до Риму, то безперечно, хоч-би й у супереч вашій волі, поверну собі ту, яка моя за правом; якщо я зможу викликати обурення римлян, то увесь час після цього, ворогуючи з вами, доведу вам це на ділі“.

Промовивши це, Тіт підвівся з розгніваним обличчям і, взявши за руку Джізіппо, виявляючи, з якою зневагою він ставиться до тих, що були в храмі, вийшов, хитаючи головою й нахваляючись. Ті, що залишилися в храмі, почасти приваблені Тітовими доказами до думки про родичування й приязнь з ним, почасти злякані його останніми словами, вирішили за спільною згодою, що краще мати Тіта за родича, бо Джізіппо не схотів бути ним, ніж, втерпевши для рідні Джізіппо, придбати ворога в особі Тіта. А тому вони пішли по Тіта, знайшли його і дали йому свою згоду на те, щоб Софронія була йому жінкою, він їх любив родичем, а Джізіппо добрим другом. Справивши родинний і дружній бенкет, вони пішли собі й відрядили до нього Софронію, а та, як жінка розумна, перетворивши неминучість в обов'язок, дуже швидко перенесла на Тіта те кохання, яке відчувала до Джізіппо, і вирушила з Тітом до Риму, де її вітали з великою учтюю.

Джізіппо залишився в Атенах і майже всі не дуже шанували його. Через деякий час, в наслідок внутрішньої неприязни з усіма своїми родичами, убогий і нещасний, він був висланий з Атен і засуджений на вічне вигнання. В такому стані, зробившись не тільки бідним, а старцем, Джізіппо ледве добрався до Риму, щоб спробувати, чи пригадає його Тіт; дізнавшись, що він живий і здоровий і його поважають усі римляни, напивавши, де його будинок, він став навпроти, дожидаючи, щоб Тіт вийшов, і не насмілюючись заговорити до нього в жебрацькому вигляді, в якому він був, але він мав надію показати себе йому, щоб, упізнавши його, Тіт звелів покликати його до себе. Але Тіт пройшов повз нього, і Джізіппо, уявивши собі, що він його побачив і погребував ним, згадавши, що він колись зробив для нього, пішов обурений і повний розпачу.

Була вже ніч, а він голодний і без грошей, не знаючи, де дітись, бажав більше смерти, ніж чого іншого і зайшов ненароком до одного дуже закутного місця в місті, де, побачивши велику печеру, залишився в ній ночувати і заснув на голій землі, в лахмітті, виснажений довгим бідунням. До цієї печери прийшло під ранок

з своєю здобиччю двоє людей, що вчинили вночі крадіж, і коли проміж них зайшла сварка, один з них, дужчий, вбив другого і втік. Усе це Джізіппо бачив і чув, і йому здавалося, що, не вживаючи самогубства, він натрапив на шлях до так бажаної смерті; а тому, не зникаючи звідтіля, він залишився, поки слуги суду, який вже знав про те, що сталося, не з'явилися туди і, розлютовані, не потягли з собою Джізіппо. А він на допиті сказав, що вбив він і не мав після цього можливості втекти з пещери,— через що претор, не наймення Марк Варрон, загадав скарати його на хресті за тодішнім звичаєм.

Тіт випадково прийшов у цей час до преторії; глянувши в вічі сердешному засудженому і почувши про причину такого вироку, він одразу впізнав Джізіппо, здивувався, що його спіткала така нещаслива доля і що він отак опинився тут; палко бажаючи допомогти йому і не маючи іншого способу до його врятування, як тільки обвинувати себе самого і виправдати його, він у ту-ж мить вийшов наперед і скрикнув: „Марку Варроне, поверни ту нещасливу людину, яку ти засудив, бо він безневинний. Я вже й так одною провинністю досить образив богів, убивши того, кого твої слуги знайшли мертвого сьогодні ранком і не хочу зневажати їх тепер смертю другого безневинного“.

Здивувався Варрон, і йому неприємно було, що вся преторія чула це, але через те, що він не міг з честю ухилитися від виконання того, чого вимагали закони, звелів повернути Джізіппо і в присутності Тітовій він сказав йому: „І як ти міг бути таким нерозумним, щоб без тортур признатися в тому, чого не робив, коли справа йшла про життя? Ти заявив, що це ти вночі вбив людину, а ось він тепер приходять і каже що не ти, а він убив його“.

Джізіппо, глянувши, впізнав, що той, про кого йшла розмова, був Тіт, і чудово зрозумів, що робив він це на те, щоб урятувати його і віддячити за послугу, яку мав од нього. А тому, розчулений, він, плачучи, сказав: „Варроне, я справді вбив його і милосердя Тігове прийшло надто пізно, що урятувати мене“. А Тіт і собі говорив: „Преторе, ти бачиш, це чужоземець, його знайшли беззбройного біля вбитого; певне старцювання призводить його

до бажання вмерти, а тому звільни його, а мене, як я на те заслужив, покарай“.

Варрона дивували уперті заяви їх обох і, вже гадаючи, що ні один з них не злочинець, він думав, в який спосіб виправдати їх,—коли це відразу з'явився юнак, на найменні Пубій Амбуст, людина пропаща, відома всім римлянам, як очайдушний розбійник, що дійсно вчинив душогубство і знав, що ні один з них не винний в тому, в чому кожний обвинувачував себе, але їх невинність пройняла йому душу таким жалем до них, що під впливом його він наблизився до Варрона й сказав: „Проторе, моя доля спонукає мене вирішити важку суперечку проміж цих людей; я не знаю, який з богів примушує і в душі моїй підбурює мене признатися тобі в моїй провинності. А тому знай, що ні один з них не винний в тому, в чому кожний обвинувачує себе. Я справді той, хто вбив сьогодні перед світанням того чоловіка, а цього нещасного я бачив там, як він спав, поки я ділився злодійською здобиччю з тим, кого вбив. Тіт не потребує, щоб я його виправдував, бо його ім'я занадто відоме, щоб він був здатний до такого діла. Так от визволь їх і наклади на мене кару, якої вимагають закони“.

Октавіян, що вже знав про це, звелів їм усім трьом з'явитися до нього, щоб почути, яка причина спонукала кожного до бажання бути засудженим, що кожний і розповів, і він тих двох звільнив, як неповинних, а третього з-заради них. Тіт узяв з собою Джізіппо і, пробравши його гарненько за його неспіливість та недовір'я, виявив велику радість і повів до свого дому, де Софронія, зворушена до сліз, привітала його як брата, потішивши його трохи і одягнувши та наново улаштувавши, як того вимагали його чесноти й шляхетність. Тіт насамперед поділився з ним усіми своїми скарбами і маєтками, а далі віддав за нього заміж свою молоденьку сестру, на наймення Фульвію, після чого сказав йому: „Джізіппо! Від тебе тепер залежить, чи схочеш ти жити зо мною, чи побажаєш повернутися до Ахайї зо всім тим, що я дав тобі“. Джізіппо під впливом, з одного боку, вигнання з свого міста, а з другого—через любов, яку мав до шляхетної приязни Тітової, наважився зробитися

римлянином. Так він з своєю Фульвією, а Тіт з Софронією довгий час весело жили одною родиною, день-у-день стаючи, як тільки це було можливо, усе більшими друзями.

Так от приятнь — справа найсвятіша, гідна не тільки особливої пошани, а й вічної хвали, як мудра мати великодушности й чесности, сестра вдячности і милосердя, ворог зненависти й скупости, раз-у-раз готова, не дожидаючи прохань, виявити до інших ті дії, які бажали-б, щоб виявили до неї. Її найсвятіший вплив надто зрідка виявляється нині проміж двох осіб, на вину й сором ганебного грошолобства смертних, які, дбаючи тільки за свою користь, засудили її на вічне вигнання за найдальші межі землі. Яке кохання, які багатства, яка родинність примусили-б пристрасть відгукнутися в Джізіпповому серці на сльози й зідхання Тіта з такою силою, що він вродливу, шляхетну і кохану наречену віддав Тітові — як не приятнь? Які закони, які загрози, який жах могли втримати молоді Джізіппові руки в місцях закутніх, темних, на власному ложі від обіймів вродливої дівчини, що може й викликала на це його часом — як не приятнь? Які учти, які надгороди, які вигоди примусили-б Джізіппо не думати про втрату своїх рідних і рідних Софронії, не зваяжати на образливе ремствування юрби, зневажаючи знущання та глум, аби задовольнити друга — як не приятнь? З другого боку, що примусило Тіта (хоч у нього й була слушна нагода удати, що він не бачив нічого) завзято, без вагання наражатись на свою власну смерть, щоб урятувати Джізіппо від хреста, якого він сам собі наготовляв, — як не приятнь? Що зробило Тіта таким великодушним, щоб поділитися без жодного вагання своєю величезною спадщиною з Джізіппо, в якого доля відняла його власну, — як не приятнь? Що примусило Тіта віддати радо свою сестру Джізіппо, якого він бачив бідарем, що дійшов до останнього убозства — як не приятнь? Так от нехай люди бажать собі безлічи родичів, натовпу братів, великого числа дітей, нехай собі за допомогою грошей збільшують кількість слуг і нехай не бачать, що кожний з них більше боїться найменшої небезпеки для себе, ніж дбає про запобігання великих небезпек батькові або братові, чи хазяїнові, — тоді як друг робить навпаки“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Саладіна, що був у виляді купця, вшанував месер Торелло. Надходить хрестовий похід; месер Торелло визначає своїй жінці термін, коли їй можна буде вийти заміж. Його взято в полон і він стає відомим султанові за своє вміння ходити коло ловецьких птахів; той, впізнавши його і сказавши йому, хто він такий, робить йому велику пошану. Месер Торелло заслаб і за одну ніч був перенесений за допомогою чародійства до Павії; під час свята, яке відбувалося з нагоди шлюбу його жінки, дружина впізнала його, і він повертається з нею додому.

Вже Філомена довела до краю своє оповідання і всі в один голос вихваляли великодушну вдячність Тітову, коли король даючи останнє слово Діонео, почав говорити так:

„Чарівні дами, Філомена, міркуючи про приязнь, безумовно каже правду і справедливо нарікала наприкінці своїх слів на те, що нині її так мало цінять люди. Якби ми прибули сюди на те, щоб виправляти людські хиби або хоч на те, щоб ганьбити їх, то я продовжив-би її слова докладною розправою, а коли наша мета інша, то мені спало на думку показати вам у може трохи довгому, але цікавому оповіданні один з великодушних учинків Саладіна, щоб, вислухавши зміст моєї новели, ми, коли-б через хиби наші і не могли цілком придбати чийсь приязнь, принаймні відчули-б насолоду від того, щоб зробити послугу в надії, що колись та буде таки нам за це надгорода. Так от скажу вам, що, як запевняє дехто, за імператора Фрідріха Першого християни зробили вільний похід, щоб визволити святу землю. Прочувши про це трохи раніше, Саладін, найхоробріший володар і тодішній султан Вавілонії, надумав власними очима подивитись на те, як лагодяться до цього походу християнські державці, щоб устигти краще підготуватися. Улаштувавши свої справи в Єгипті і вдаючи, ніби зібрався на прощу, він вирушив у дорогу в купецькій одежі, взявши із собою тільки двох головних царедворців і трьох служників. Він вже об'їхав чимало християнських країн і подорожував по Ломбардії, щоб пробитися через гори, коли їм випало на дорозі між Міланом і Павією, вже ввечері зустріти одного шляхтича, на наймення месера Торелло д'Істрія, з Павії, що з своїми слугами, псами й соколами

їхав до свого чудового маєтку, який був на Тессіно, щоб там деякий час пожити. Коли месер Торелло побачив їх, зрозумів, що вони вельможні люди й чужоземці, і виявив бажання вшанувати їх. А тому, коли Саладін спитав одного з його служників, чи далеко ще до Павії і чи встигне він доїхати до неї, Торелло не дав говорити слугі, а відповів сам: „Панове, ви не встигнете доїхати до Павії вчасно, щоб вам можна було вступити до неї“. „Коли так—, сказав Саладін,—то, будьте ласкаві, скажіть нам, бо ми чужоземці, де-б нам краще стати на ніч“. Месер Торелло відповів: „Це я зроблю з охотою. Я допіру хотів відрядити одного з моїх людей недалеко від Павії в деякій справі; я пошлю його з вами і він одведе вас у таке місце, де ви дуже швидко заночуєте“. Наблизившись до найспритнішого з своїх слуг, він розказав йому все, що слід робити, і відрядив його з ними, а сам подався швидше до свого маєтку, звелів як-найкраще зготовити чудову вечерю і понакривати столи в своєму садку. Коли все було готове, він вийшов на ворота дожидати гостей.

Слуга, розмовляючи з вельможними людьми про всяку всячину, провів їх усякими околицями до маєтку свого пана так, що вони й не помітили того. Як тільки месер Торелло побачив їх, вийшов їм на зустріч і сказав, сміючись: „Прошу завітати, панове!“ Саладін, вміючи бачити людей наскрізь, зрозумів, що лицар побоювався, що вони не приймуть запросин, коли він закличе їх під час зустрічі, а тому й привів до своєї господи хитрощами, щоб вони не могли відмовитись пробути з ним вечір. Відповівши на його привітання, він сказав: „Месере, якби годилося нарікати на ввічливих людей, то ми-б ремствували, що ви примусили нас (не кажучи вже про те, що ви затримали нашу подорож), які і нічим не заслужили вашої прихильности, хіба тільки уклоном, прийняти таку велику ласку, як ваша“. Лицар, розумний і промовистий, відповів: „Панове, увага, яку я виявляю до вас, буде нікчемна проти тієї, яка личить вам, як це по вас видно, але справді, окрім Павії, ви ніде не могли спинитися в такому місці, де було-б вам добре; а тому не прогнівайтесь, що ви трохи збочили з дорожка, щоб мати трохи менше невигод“.

Поки він говорив, слуги надійшли до них і, коли ті позлазили з коней, взяли й поставили їх, а месер Торелло повів трьох вельможних людей до покоїв, наготовлених для них, де звелів їх роззути, дати їм відсвіжитися делікатними винами і в приємній розмові продержав їх до того часу, коли можна було вже й вечеряти. Саладін, його супутники і всі слуги знали латинську мову, а тому вони все дуже добре розуміли і їх розуміли, і кожному з них здавалося, що лицар найприємніший, найввічливіший і найкрасномовніший з усіх, кого вони до цього часу бачили; а месерові Торелло також здавалося, що то були вельможніші і значніші люди, ніж він думав раніше, а через те йому досадно було, що він не може вшанувати їх цього вечора великим бенкетом і товариством. От він і надумав винагородити їх другого ранку. Навчивши одного з своїх слуг, що він хоче зробити, він послав його до своєї дружини, жінки найрозумнішої і великодушної, до Павії, до якої було зовсім близько і де ніяких брам не замикали; після того, одвівши вельможних людей до саду, він увічливо запитав їх, хто вони такі, і Саладін одповів: „Ми кіпрійські купці, прибули з Кіпру і в своїх справах їдемо до Парижу“. Тоді месер Торелло сказав: „Нехай на те буде воля божа, щоб наша країна народжувала таких-же вельможних людей, яких народжує, як видно, Кіпр купців“. Поки розмова точилася то про те, то про інше, настав час вечеряти, а тому Торелло запросив їх завітати до столу і, хоч вечеря була несподівана, їх почастували дуже добре і з великим порядком. Через деякий час, коли поприбирали з столу і месер Торелло побачив, що вони потомилися, то положив їх спочити на чудовій постелі та й сам незабаром пішов спати.

Слуга, якого послано було до Павії, виконав доручення до Тореллової дружини, яка не по-жіночому, але по-царському розпорядилася спішно покликати чимало друзів та слуг месера Терелло, загадала наготовити всього потрібного для великого бенкету, запросити, при світлі факелів, на бенкет багатьох найшляхетніших громадян, зібрати тканини, сукна й хутра і влаштувати все чисто, що чоловік загадав переказати їй. Коли настав

день і вельможні люди повставали, месер Торелло сів разом з ними на коні, звелів принести своїх соколів-і, довівши гостей до найближчого броду, показав їм, як соколи літають. А коли Саладін запитав, хто одвів би їх до Павії в найкращий готель, месер Торелло сказав: „Я відведу вас, бо мені треба бути там“. Ті, пойнявши йому віри, були дуже задоволені і разом з ним рушили в дорогу.

Була вже третя година, коли вони доїхали до міста; гадаючи, що вони прямують до кращого готелю, вони прибули разом з месером Торелло до його дому, де вже було, щоб привітати вельможних людей, близько п'ятидесяти найкращих громадян, що зараз-же опинились біля їхніх гнuzдечок та стремен. Побачивши це, Саладін та його подорожні товариші дуже добре зрозуміли, в чому річ, і сказали: „Месер Торелло, це зовсім не те, чого ми в вас просили; ви вже досить зробили для нас минулої ночі і далеко більше, ніж ми бажали, а тому було-б дуже добре, якби ви дозволили нам рушити далі в дорогу“. На це месер Торелло відповів: „Панове, за те, що було зроблено для вас учора ввечері, я вдячний долі більше, ніж вам, бо вона спобігла вас у дорозі такої пори, що вам довелося з конечної потреби зайти до моєї хатини; що-ж до сьогоднішнього ранку, то за нього я буду вдячний вам, а разом зо мною і всі ці шляхетні люди, що оточують вас; і коли, на вашу думку, ввічливо відмовитися пообідати з нами, то ви можете зробити це, коли хочете“.

Переможені цими словами, Саладін та його подорожні товариші зізлізали з коней, і з веселим вітанням шляхетних людей були відведені до покоїв, розкішно для них наготовлених; поскидавши з себе подорожнє вбрання та трохи відсвіжившись, вони вступили до залі, де все було чудово влаштоване. Коли подали воду мити руки, сіли до столу, де їх дуже добре почастували з найбільшим і найкращим порядком, безліччю страв,— так що, коли-б приїхав туди імператор, то не можна-б вже було виявити до нього більшої пошани. І хоч Саладін і його товариство були великі пани і звикли бачити усе величне, але, не зважаючи на це, багато дещо дивувало їх і здавалося за

найвеличніше, зважаючи на стан лицаря, про якого вони знали, що він був простий громадянин, а не сеньйор.

Коли скінчився обід і повиносили столи, то розмова йшла деякий час то про те, то про інше, а як було дуже душно, то шляхетні павійські громадяни пішли, за дозволом Торелло, відпочити, а сам він, залишившись з своїми трьома гістьми, ввійшов разом з ними до покою і, щоб не залишилося в його господі нічого дорогого, яке-б не було показане їм, звелів покликати туди свою достойну дружину. Та, вродлива і висока на зріст, оздоблена багатим убранням, з двома синками з боків, що подібні були до янголів, наблизилась до них і привіталася. Побачивши її, вони підвелись і, з пошаною прийнявши її, посадили проміж себе, приголубивши її прехороших синів. Коли вона завела з ними приємну розмову, а месер Торелло на деякий час вийшов, вона приязно запитала їх, звідкіля вони й куди їдуть, на що вельможні люди відповіли так само, як відповідали й месерові Торелло. Тоді дама весело сказала: „Ну, то я бачу, що моя жіноча обачність буде корисна, а тому прошу я у вас, як найбільшої ласки, не відмовитись і не погребувати невеличким подарунком, що я звелю його принести сюди; але маючи на увазі, що жінки через малий свій розум і подарунки роблять маленькі, прошу вас прийняти його, цінуючи більше гарний намір, ніж гідність дарунка“. І загадавши принести кожному по двоє вбрань, одне підбите сукном, а друге хутром, не таке, в якому ходять городяни або купці, а сеньйори — і троє вбрань з тафти та тонку білизну, промовила: „Прийміть оце, я й чоловіка одягла з цих-же матерій, що й вас; що-ж до інших речей, то через те, що ви далеко від ваших жінок і пройшли вже далеку дорогу і багато ще її залишилося, а також через те, що купці призвичаїлись до чепурности та пестошів, я гадаю, що все це має малу цінність, але може вам стати в пригоді“. Вельможні люди здивувалися, добре зрозумівши, що, шануючи їх, месер Торелло не хотів обминути жодної дрібниці, і їх узяв сумнів, коли вони побачили розкішні, зовсім не купецькі вбрання, — чи не впізнали їх часом; але не зважаючи на це, один з них так одповів дружині Торелло: „Мадонно, великі це

подарунки і нам було-б не дуже легко прийняти їх, якби не примушували нас до того ваші прохання, на які не можна відповісти відмовою". Коли все це владналося і месер Торелло повернувся, дружина його, доручивши їх ласці божій, попрощалася з ними й пішла наділяти їхніх слуг такими речами, які їм личать.

Месерові Торелло пощастило після довгих прохань добитися від гостей, щоб вони перебули в нього весь цей день; а тому, виспавшись, вони повбиралися в свою одягу й разом з месером Торелло поїхали верхи трохи проїздитись містом, а як був уже час вечеряти, чудово повечеряли разом з іншими шляхетними гостями. Коли прийшов час, вони пішли спочивати; повстававши раненько, вони знайшли замість своїх заморених коней троє огрядних і чудових парадних коней, а також свіжих і дужих коней для своїх слуг. Побачивши це, Саладін сказав, удаючись до своїх супутників; „Бачить бог, що не було на світі людини кращої, ввічливішої і уважнішої, ніж ця; і коли королі християнські такі-ж королі, як він лицар, то султан Вавілонії не подужає одбитися ні від одного, не тільки що від усіх тих, що, як бачимо, лаштуються проти нього". Розуміючи, що відмовлятися не годиться, вони, красенько подякувавши, посідали на коні. Месер Торелло з багатьома супутниками проваджав їх досить далеко за місто і, хоч Саладін засмутився від розлуки з месером Торелло,—бо він за цей час полюбив його,—але, поспішаючи в дорогу, він попрохав його вертатися додому. А той, хоч йому й важко було розлучатися з ним, сказав: „Панове, я так і зроблю, коли ви хочете, але скажу вам так: я не знаю, хто ви такі, і знати не хочу більше, ніж вам бажано, але хто-б ви не були, цим разом ви не залишите в мені певности, що ви купці. Хай вам бог помагає!" Саладін, що вже попрощався з усіма супутниками месера Торелло, відповів йому: „Месере, ще може станеться так, що ми покажемо вам свій крам і цим зміцнимо вашу певність. З богом!"

Так Саладін і поїхав з великим бажанням, якщо тільки буде живий і не всього позбавлений у війні, якої сподівався, зробити месерові Торелло не меншу учту, ніж той зробив йому; і довго він розмовляв з супутниками

про нього, його жінку і всі його діла і вчинки, ще більше вихваляючи все це. А після того, як з великими труднощами об'їхав увесь Захід, він сів на корабель і, повернувшись з своїми супутниками до Олександрії, цілком ознайомлений зі справами, почав готуватися до оборони.

Месер Торелло повернувся до Павії і довго думав, хто-б то такі були ці троє гостей; але ніколи не додумався, навіть малою мірою, до правди. Коли настав час хрестового походу і скрізь почали лагодитись до нього, месер Торелло, не зважаючи на прохання й сльози своєї дружини, також наважився вирушити; налагодивши все, що слід було, і сідаючи на коня, він сказав своїй жінці, яку дуже любив: „Жінко, як бачиш, я йду в цей похід так для людської слави, як і для спасіння душі. Доручаю тобі всі наші справи і нашу честь; а як оскільки я впевнений в тому, що йду, остільки-ж нема певности, що повернуся з огляду на тисячі випадків, що можуть статися, то я хочу попрохати в тебе одної послуги: що-б з мною не сталося, але, коли не матимеш певної звістки про моє життя, почекай на мене, не йди знов заміж протягом одного року, одного місяця й одного дня, рахуючи з сьогоднішнього дня, коли я від'їжджаю“. Жінка, що дуже плакала, відповіла: „Месере Торелло, не знаю, як перебуду я горе, в якому ви мене залишаєте, від'їжджаючи; але коли життя моє буде дужче від нього і з вами щось сталося-б, то ви можете жити і вмерти в певності, що я житиму і помру, як жінка месера Торелло, вірна його пам'яті“. Тоді месер Торелло сказав: „Я цілком певний, жінко, що, коли це залежатиме від тебе, усе буде так, як ти мені обіцяєш. Але-ж ти молода, вродлива, хорошого роду, у тебе багато гідностей і про них усім відомо; ось чому я добре знаю, що багато вельможних і шляхетних людей, коли виникне сумнів що-до мене, почнуть просити тебе за жінку в твоїх братів та родичів; а від їх настирливости, хоч-би ти й хотіла, не зможеш захиститися, і доведеться тобі скоритися їхньому бажанню. Ось через що я прохаю в тебе такого терміну, а не довшого“. Жінка відповіла: „Я зроблю все, що зможу, з того, що вам казала, а якби мені й довелося зробити не так, то я напевно виконаю те, що ви мені наказуєте.

Благаю бога, щоб за цей час не призвів ні вас, ні мене, до такої крайности“. Промовивши це, дама в сльозах обняла месера Торелло і, здійнявши з свого пальця перстень, віддала його йому, сказавши: „Коли станеться так, що я помру раніше, ніж побачу вас, то, дивлячись на нього, згадуйте мене“. Узявши перстень, він сів на коня і, попрощавшись з кожним, подався в дорогу.

Прибувши з своїми супутниками до Генуї і сівши в галеру, він виїхав і через деякий час прибув до Акри, де приєднався до другого війська християни, в якому поволі починалися слабування й смертність. Поки вона тривала, чи то через Саладінові хитрощі, чи через те, що йому щастило, а тільки мало не всі християни, що врятувалися, були без бою взяті в полон, розподілені й завдані до в'язниць по різних містах. Разом з іншими був полонений і Торелло й посаджений до в'язниці в Олександрії. Невідомий тут нікому і, побоюючись, щоб хто не впізнав його, він, в отакій біді, почав приручати птахів, на що був великий майстер, а тому чутка про нього дійшла до Саладіна, який, звелівши визволити його з в'язниці, держав його при собі, як сокільничого. Месер Торелло, якого Саладін не звав ніяким найменням, а тільки християнином, і якого не впізнав так само, як той його, душею жив у Павії і кілька разів намагався втекти, але йому не щастило; ось чому, коли деякі генуезці прибули як посли до Саладіна викуповувати своїх громадян і вже зібрались повертатися, він надумав написати своїй дружині, що живий, і намагатиметься якнайшвидше повернутися до неї, і щоб вона дожидала його. Так він і зробив і настирливо благав одного посла, якого знав, зробити так, щоб лист дійшов до рук абата Сан-П'єтро з Чель д'Оро, що доводився йому дядьком.

Поки месер Торелло перебував у такому стані, сталося одного разу так, що, коли Саладін розмовляв з ним про своїх птахів, Торелло усміхнувся і зробив рух, на який Саладін звернув особливу увагу ще тоді, як був у його домі в Павії. Цей рух нагадав Саладінові месера Торелло, він почав пильно придивлятися до нього і йому здалося, що це він і є; а тому, залишивши попередню розмову, Саладін сказав йому: „Скажи мені, християнине,

з якої ти країни на Заході?“—„Владарю мій,—відповів месер Торелло,—я ломбардець, з міста, що зветься Павія, людина бідна і простого роду“. Коли це почув Саладін, то, майже впенившись в тому, до чого мав сумнів, сказав собі з радістю: „Бог дав мені нагоду довести йому, яка дорога мені була його гостинність“,—і, ні слова йому не сказавши, звелів порозкладати в одній світлиці все своє вбрання, повів його туди й промовив: „Подивись-но, християнине, чи нема серед цих убрань такого, яке ти колись бачив на мені?“ Месер Торелло почав роздивлятися і помітив ті вбрання, які його дружина подарувала Саладінові; але, не думаючи, що це якраз вони, він таки сказав: „Владарю мій, я не впізнаю ні одного; правда, ось оцих двоє вбраннів подібні до тих, в які я був колись одягнутий разом з трьома купцями, що спинилися в моєму домі“.

Тоді Саладін, вже не маючи сили стримуватися далі, ніжно обняв його й сказав: „Ви—месер Торелло д'Істрія, а я—один з трьох купців, яким дружина ваша дала ці вбрання. Тепер настав час зміцнити вашу упевненість у тому, який мій крам, як казав я вам, від'їжджаючи, що це може статися“. Як почув це месер Торелло, то зрадів, але й засоромився: радів, що приймав такого гостя, соромився тому, що бідно вшанував його, як йому здавалося. На це Саладін сказав: „Месер Торелло, як сам бог послав вас до мене, то знайте, що тепер не я, а ви тут хазяїн“. Обидва радісно віталися один з одним, а Саладін звелів одягти його в царське вбрання, вивів його до своїх найстарших баронів, багато говорив, вихваляючи його чесноти, і наказав, щоб кожний, кому дорога його ласка, шанував Торелло так, як його власну особу,—і так кожний з цього часу й робив, але більше від інших тих двоє сеньйорів, які були в його господі Саладіновими товаришами.

Велич несподіваної слави, якої зазнав месер Торелло, відтягли трохи його думки від Ломбардії, тим більше, що він був твердо впевнений, що його лист дійшов до дядька. Того дня, коли Саладін узяв у полон табор чи певніше військо християн, помер серед них один лицар з Провансу, незначних гідностей, якого звали месером

Торелло ді Діньєс; ось чому кожний з війська, в якому месера Торелло д'Істрія знали за його шляхетність, почувши, „месер Торелло упокоївся“, подумав, що то месер Торелло д'Істрія, а не Діньєс. А полон, що приєднався до цього, не дав змоги переконати тих, що помилялися: ось чому чимало італійців повернулося з цією звісткою, а проміж них знайшлися й такі самопевні, що насмілились говорити, ніби бачили його мертвого і були на похороні. Все це, коли дійшло до жінки й родичів його, спричинилося до дуже великого й невимовного смутку не тільки в них, а і в кожного, хто його знав.

Довго довелося-б оповідати, які великі були — горе, смуток та сльози його дружини, що через кілька місяців невсипущого горювання почала побиватися за ним менше, коли її почало сватати дуже багато шляхетних людей з Ломбардії, а брати й рідня заходились умовляти її, щоб пішла знов заміж. Від цього вона багато разів одмовлялася, дуже плачучи, але кінець-кінцем довелось їй, примушеній, скоритись з умовою, що вона не виходитиме заміж стільки часу, скільки пообіцяла месерові Торелло.

Поки в Павії справи його дружини були в такому стані, і залишалося може ще тільки днів вісім до терміну, після якого вона мусіла вийти заміж, трапилося так, що месер Торелло зустрів в Олександрії чоловіка, якого він бачив тоді, коли він разом з послами сів на галеру, що відряджалася до Генуї. А тому, звелівши покликати його, він запитав, як відбулася їх подорож і коли вони прибули до Генуї? На це той чоловік одповів: „Пане мій, нещасливу подорож зробила галера, як я чув на острові Криті, де залишився, бо недалеко від Сіцилії зірвався небезпечний північний вітер, що одкинув їх до мілин Берберії, і ніхто не врятувався, і разом з іншими загинули там і обидва мої брати“. Месер Торелло поиняв віри його словам, які були цілком правдиві, згадав, що термін, якого він прохав у жінки, минає через кілька днів і, розрахувавши, що про його становище в Павії нічого не відомо, був певний, що його дружина знов вийшла заміж, а тому так затужив, що втеряв охоту до їжі і зліг, наважившись померти. Коли Саладін, який дуже любив його, прочув про це, то прийшов до нього.

і після багатьох упертих прохань, дізнавшись, яка цьому причина, дуже ремствував на нього за те, що не сказав йому про це раніше, а далі попрохав його заспокоїтись, запевняючи, що коли він послухає його, то все так уладнається, що до визначеного терміну він буде в Павії. І він відповів йому, як це зробить.

Месер Торелло поиняв віри словам Саладіна і через те, що не раз чув, ніби це можливо і робилося не раз, почав бадьоритись і просити Саладіна, щоб він поспішався. Саладін звелів одному з своїх некромантів, умілість яких вже випробував, щоб він винайшов спосіб, як перенести за одну ніч месера Торелло на ліжку до Павії: на це некромант одповів, що все буде зроблено, але месера Торелло треба приспати йому-ж на користь. Улаштувавши це, Саладін повернувся до месера Торелло і, побачивши, що він рішуче наважився опинитися, як це можливо, в Павії на призначений термін, а як ні, то померти, сказав йому так: „Месере Торелло, якщо ви щирим серцем кохаєте дружину вашу і боїтесь, щоб вона не зробилася жінкою іншого, то, бог свідок, я не можу вас гудити за це, бо з усіх жінок, яких я бачив на своєму віку, вона така, чия удача і звичаї, і вміння поводитись (залишімо красу, бо вона є тільки скороминуща квітка) гідні, на мою думку, найбільшої хвали й любови. Мені було-б дуже приємно, коли вже доля привела вас сюди, якби ввесь той час, який судився вам і мені, ми прожили вкупі, як рівні державці, керуючи державою, якою я володію; та коли вже від бога не судилося мені це, бо вам запало в душу або вмерти, або опинитися в призначений термін у Павії, то я-б дуже хотів довідатись про цей термін, щоб міг приставити вас додому з тією учтою, з тією урочистістю і тим почетом, які личать вашій чесноті; але як цього мені не надано, а ви бажаєте бути там зараз-же, я вас приставлю, як можу, і в той спосіб, про який говорив“.

На це месер Торелло відповів: „Владарю мій, і без цих слів діла ваші виявили вашу ласку до мене, якої такою великою мірою я ніколи не заслужив; звіряючись цілком на все те, що ви казали, коли-б навіть ви того не зробили, я житиму і помру; але як я вже так вирішив,

то прошу вас, щоб те, що ви бажаєте зробити для мене, ви зробили швидше, бо завтра останній день, до якого на мене мусять ждати". Саладін відповів, що без сумніву все вже готове.

Другого дня, маючи відрядити його наступної ночі, Саладін звелів улаштувати в великій залі чудове, розкішне ліжко з матраців, які, за їх звичаєм, були всі з оксамиту та парчі, зверху загадавши постелити ковдру, вигаптовану за певним малюнком, буйним діамантом та дорогоцінним камінням, яке тут згодом оцінували, як величезний скарб, та два пуховики, що личили отакій постелі. Зробивши це, він загадав, щоб месера Торелло, який вже видужав, одягли в убрання на кшталт сарацінського, найбагатше та найпрекрасніше за всі, які він бачив на світі, а голову зав'язали, за їх звичаєм, одною з його довгих пов'язок. Було вже пізно, коли Саладін з багатьома своїми баронами подався до тієї світлиці, де пробував месер Торелло, і, сівши поруч з ним на ліжку, почав, мало не плачучи, говорити так: „Месере Торелло, наближається час, який повинен розлучити мене з вами, і як я не можу ні бути з вами в дорозі, ні дати вам супутників, з огляду на той спосіб подорожи, яка дожидає вас і цього не дозволяє, мені треба попрощатися з вами тут, у світлиці, для чого я й прийшов. А тому перед тим, як доручити вас богові, я попрошу вас, з-за ради любови і приязни, яка існує проміж нас, щоб ви пам'ятали мене; і як це можливо, раніше, ніж скінчаться наші дні, щоб ви, впорядкувавши свої справи в Ломбардії, хоч раз приїхали побачитись зо мною, щоб я міг хоч тоді, натішившись побаченням з вами, виправити ту хибу, яку примушує мене допустити тепер те, що ви так квапитеся. А поки це станеться, нехай вам не в труд буде сповіщати мене листами, і чого-б ви не побажали попросити в мене, я напевно виконаю все з більшою охотою, ніж для кого з живих на світі“.

Месер Торелло не мав сили втриматися від сліз, і як вони заважали йому, то відповів коротенько, що ніяк не можна йому, хоч коли, забути його благодійства та його чесноти і що він безперечно виконає те, що він звелів йому, якщо вистачить на це його життя. Після цього

Саладін, ніжно обнявши й поцілувавши його, гірко ридаючи, сказав йому: „Хай бог хоронить вас у дорозі!“— і вийшов із світлиці, а далі всі барони попрощалися з ним і разом з Саладіном пішли до тієї залі, де було наготовлене ліжко.

Через те, що вже пізно було, і некромант дожидав, щоб виконати своє діло, і підганяв їх, то з'явився лікар з напоєм і, запевнивши Торелло, що дає йому його, щоб підкріпитися, звелів випити. Через деякий час він заснув. Отак сонного його й однесли на чудове ліжко, за наказом Саладіна, що поклав туди великого гарного вінця дорогої ціни, з таким знаком, що згодом усі добре розуміли, що Саладін послав це дружині месера Торелло. Далі він наклав на палець месера Торелло персня, в якого вроблено було карбункул, який сяяв так, що здавалося, ніби запалили факела. Ціну його навряд чи можна було встановити. Далі він звелів підперезати його мечем, оздобити якого оцінувати було б тяжко; окрім того він наказав пришпилити йому спереду пряжку, де були перлини, подібних до яких ніколи не бачили, та ще багато інших дорогоцінних каменів; з одного й з другого боку звелів поставити дві великих золотих посудини, повних дублонів, а навколо нього багато низок перлів, пернів та поясів і інших речей, про які довелося б довго оповідати. Улаштувавши все це, він ще раз поцілував месера Торелло, а некромантові загадав, щоб він поспішав; а тому на очах Саладіна ліжко, як було з месером Торелло, так і помчало, а Саладін залишився, розмовляючи про нього з баронами.

Вже месер Торелло прийшов до пам'яті, як і просив, у церкві св. Петра в Чель д'Оро в Павії, зо всіма вищезгаданими дорогоцінностями й оздобами, і ще спав, коли задзвонили на утренью, і ключар, увійшовши до церкви з свічкою в руці, одразу побачив багате ліжко й не тільки здивувався, а відчувши величезний жах, прожогом кинувся тікати назад; побачивши, що він біжить, абат і ченці здивувалися й спитали його, що за причина. Чернець усе розповів. „Ех, сказав абат, аджеж ти не хлопчик, не первина тобі в цій церкві, а так легко лякаєшся! Ходімо та подивімось, хто це тобі такого страху

нагнав“. Засвітивши кілька свічок, абат зо всіма своїми манахами ввійшли до церкви й побачили оте ліжко, таке чудове й багате, а на ньому сонного лицаря; поки, нерішучі й боягузи, вони, не наближаючись до ліжка, розглядали розкішні дорогоцінності, сталося так, що сила напою виснажилася і месер Торелло, прокинувшись, глибоко зідхнув. Як побачили це ченці, а разом з ними й абат, то, перелякані на смерть, кинулись тікати, галасуючи: „Господи, помилуй!“

Месер Торелло розплющив очі і, глянувши навколо, добре зрозумів, що він там, куди просив Саладіна представити його, з чого був дуже задоволений; а тому, підвівшись і сівши, він уважно роздивився, що було навколо нього, і хоч Саладінова щедрість ще раніше була йому відома, тепер вона здавалася йому ще більшою, і він спізнав її ще краще. А тим часом, не змінюючи пози і, почувши, що ченці тікають, і зрозумівши, чого,— він став кликати абата на наймення і прохав його не лякатися, бо він є Торелло, його небіж. Почувши це, абат ще дужче перелякався, бо вважав його за померлого кілька місяців тому, але трохи згодом, коли його заспокоїли певні докази, почувши, що його ще й досі всі кличуть, він, поклавши на себе знак хреста, надійшов до нього. Месер Торелло сказав йому: „Отче мій, чого ви боїтесь? Я живий і здоровий, з ласки божої, і повернувся сюди з-за моря“. Хоч у нього була велика борода і сам він був в арабській одежі, але абат через деякий час таки впізнав його і, цілком упевнений, узяв його за руку й сказав: „Сину мій, просимо завітати!“ І він говорив далі: „Ти не дивуйся, що ми перелякались, бо немає в цьому місті такої людини, яка-б не була цілком упевнена, що ти помер, до такої міри, що, скажу тобі, мадонна Адаліета, твоя дружина, переможена проханнями та загрозами своїх родичів, супроти волі своєї, знов виходить заміж і сьогодні ранком мусить від'їхати до нового чоловіка, і весілля, і все потрібне для свята вже готове“.

Підвівшись з розкішного ліжка і радо привітавшись з абатом і ченцями, месер Торелло попрохав усіх, щоб вони нікому не казали, що він повернувся, поки не

влаштує однієї своєї справи. Далі, загадавши поховати дорогоцінні речі, він розповів усе, що з ним трапилося до цього часу. Абат, радіючи, що йому поталанило, разом з ним подякував богові. Далі месер Торелло спитав абата, хто такий новий чоловік його жінки. Абат пояснив йому; тоді месер Торелло сказав: „Раніше, ніж довідаються, що я повернувся, я хочу подивитись, як буде поводитись на весіллі моя дружина; а тому, хоч і не годиться духовним особам ходити на такі бенкети, я бажаю, щоб з любови до мене ви так улаштували, щоб нам можна було з'явитися туди“. Абат відповів, що зробить це з охотою і, коли настав день, послав переказати молодому, що він з товаришем хоче бути в нього на весіллі, і той відповів, що йому це дуже приємно.

Коли настав час обіду, месер Торелло, в тому вбранні, в якому й був, пішов з абатом до дому молодого, і всякий, хто його бачив, дивився на нього здивовано, але ніхто не впізнав, а абат усім казав, що це сарацинець, якого султан відрядив до французького короля, як посла. І от месера Торелло посадили до столу якраз навпроти його жінки, на яку він дивився з дуже великим задоволенням, і йому здавалося з обличчя її, що її засмутило це весілля. І вона часом поглядала на нього не через те, що хоч трохи впізнала його, бо перешкождала цьому і велика борода і невидане вбрання і, певне, її переконання, що він помер. Коли месерові Торелло здалося, що настав час перевірити, чи пам'ятає вона його, він скинув з руки персня, що подарувала йому дружина під час його від'їзду і, загадавши покликати хлопця, що вслуговував їй, сказав йому: „Перекажи від мене молодій, що в моїй країні є такий звичай, коли такий чужоземець, як я, обідає на весіллі в молодій, то хто-б вона не була, вона посилає йому на ознаку того, що їй приємна його присутність за столом, келиха, повного вина, з якого сама п'є, а коли гість надіп'є з нього, скільки схоче, і закрие келеха, молода випиває те, що залишилось“. Хлопчик переказав це доручення дамі, що, як жінка вихована й розумна, гадаючи, що він дуже вельможна людина, і бажаючи показати, що їй приємна його присутність, звеліла взяти визолоченого келиха, що стояв

перед нею і, наливши вщерть вина, піднесла гостеві, що й було зроблено.

Месер Торелло, поклавши собі в уста її персня, зробив так, що, коли пив, впустив його в келих, чого ніхто не помітив і, залишивши в ньому трошки вина, закрити його й одіслав дамі. Та взяла його, щоб як слід виконати його звичай, відкрила і, коли піднесла до уст, то побачила персня; вона мовчки кинула на нього оком і впізнала, що це той самий, якого вона дала месерові Торелло під час його від'їзду; узявши його в руки і пильно придивившись до того, кого вважала за чужоземця і вже впізнавши його, вона, як божевільна, перекинула стола, що стояв перед нею, кричучи: „Ось мій хазяїн, це воістину месер Торелло“. І кинувшись до столу, за яким він сидів, не звертаючи уваги на свої убори і на те, що було на столі, вона перекинулась через нього, з усієї сили міцно обняла чоловіка і ніяким словом і ділом не сила було одірвати її від його шиї, поки месер Торелло не сказав їй, щоб вона трохи опам'яталась, бо ще буде дано їй досить часу на те, щоб обняти його.

Тоді вона встала, і в той час, як усі на весіллі зніжковіли, а почасти й більше, ніж зраділи, що повернувся такий лицар, всі за його проханням замовкли, а месер Торелло розповів усім, що з ним трапилося від дня його від'їзду до цього часу, додавши наприкінці, що пристойному чоловікові, який, гадаючи, що він помер, узяв за себе його жінку, не повинно бути неприємно, коли він, виявивши себе живим, візьме її назад. Молодий, хоч трохи й збентежений, одповів одверто й приязно, що він має право зробити з своєю власністю, як схоче. Дама залишила там персня й вінця, що одержала од нового чоловіка, наклала персня, вийнятого з келиха, а також вінця, що прислав їй султан. Коли вони вийшли з дому, де пробували, то так урочисто, як під час весільного походу, пішли до господи месера Торелло і тут довгим і веселим святом потішали друзів, рідню і всіх громадян, що дивилися на нього, як на диво. Месер Торелло наділив частиною своїх дорогих скарбів того, хто витратився на весілля, абата і багатьох інших, сповістив через

різних посланців Саладіна про свій щасливий поворот на батьківщину, визнаючи себе за слугу його й друга, і багато років ще жив з своєю достойною дружиною, удосконалюючись ще більше, ніж раніше, в учинках великодушності“.

Так от який був кінець бідувань месера Торелло й його любої жінки, і яка нагорода за їх приязню і раз-у-раз готову щедрість. Багато хто намагається бути щедрим, але хоч у них є на це кошти, вони такі неспритні, що раніше, ніж виявити щедрість, примушують платити за неї більше, ніж вона того варта; а тому, коли їм не буде за це нагороди, то нічого дивуватися ні їм самим, ні іншим“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Маркіз Салуцький, примушений проханням своїх людей одружитися, бере за себе, обравши собі жінку по своїй волі, дочку одного селянина і, приживши з нею двое дітей, запевняє її, що вбив їх. Далі, вдаючи, ніби вона йому надокучила і він одружується з іншою, він наказує повернутися своїй власній доньці, ніби вона йому дружина, а ту — прогнати в самій сорочці. Побачивши, що вона все це терпить, він повертає її до своєї господині, улюблену більше, ніж коли, показує їй уже дорослих її дітей і наказує шанувати, як маркізу.

Коли скінчилася довга новела короля, що всім швидко дуже подобалася, Діонео сказав, сміючись:

„Доброї душі чоловік, що дожидав наступної ночі щоб збити піднятий хвіст привида, не дав-би й копійки за всю хвалу, яку ви віддаєте месерові Торелло!“— Далі, знаючи, що йому одному залишилося говорити, він почав:

„Чулі мої дами, мені здається, що сьогодні день був присвячений королям та султанам і подібним до них людям: а тому, щоб не дуже віддалятися від вас, я хочу розповісти про одного маркіза, не про великодушний його вчинок, а про божевільну дурість, хоч, кінець-кінцем, з того й було пуття. Я нікого не пораджу наслідувати їй, бо велика була несправедливість, що за це йому випало щастя.

Дуже давно в родині маркізів Салуццо був за найстаршого в домі молодий чоловік, на наймення Гвальтієрі, який, будучи нежонатим і не маючи дітей, нічого

иншого не робив, а тільки полював на птахів та звірів і в думці не мав одруження й нащадків, за що його слід вважати за дуже мудрого. Це не подобалось його людям, і вони не раз просили його одружитися, щоб не залишитися йому без спадкоємця, а їм без владаря, і пропонували знайти йому таку жінку і таких батька й матери дочку, що на неї можна було-б покладати добрі надії, а він був-би дуже задоволений з неї. На це Гвальтієрі відповів їм: „Друзі мої, ви примушуєте мене до того, чого я вирішив не робити ніколи, міркуючи про те, як важко знайти жінку, звички якої відповідали-б нашим, так багато невідповідних жінок і так важко жити на світі тому, хто знайшов жінку, не відповідну йому. Коли ви кажете, що з певністю спізнаєте дочок із вдачі батьків та матерів і з цього робите висновок, що дасте мені таку, яка мені буде до вподоби, то це дурниця, бо я не розумію, як це можете ви спізнати їхніх батьків і таємниці їхніх матерів; а хоч-би ви й знали їх, то дочки часто-густо бувають не подібні до своїх батьків і матерів. А як, не зважаючи на все це, ви таки хочете звязати мене цими ланцюгами, то й я даю згоду на це; але щоб мені довелося нарікати на себе самого, а не на інших, коли-б справа вийшла на зло, я сам хочу знайти собі жінку і заявляю, що, як ви не будете шанувати її, як шляхетну даму, хоч-би кого я взяв, то відчуєте, на превелику кривду собі, як тяжко мені всупереч моїй волі брати жінку, зважаючи на ваше прохання“. Шановні мужі відповіли, що вони згодні, аби тільки він вирішив одружитися.

Гвальтієрі давно вже впала в око вдача одної бідної дівчини з села, сумежного з його будинками, а як вона здавалася йому дуже гарною, то він вирішив, що з нею він матиме втіху в житті; а тому, не шукаючи далеко, він надумав одружитися з нею. Звелівши покликати до себе її батька, він погодився з ним, дуже вбогим, що візьме її собі за жінку. Улаштувавши це, Гвальтієрі зібрав усіх своїх друзів з околиці і сказав їм: „Друзі мої, вам хотілося й хочеться, щоб я наважився одружитися, і я згоджуюсь зробити це більше через те, щоб догодити вам, ніж тому, що я хочу мати жінку. Ви

пам'ятаєте, що ви мені обіцяли, тоб-то задовольнитися і вважати за свою господиню ту, кого я візьму, хто-б вона не була, і от настав для мене час додержати моєї обіцянки, і я бажаю, щоб і ви додержали своєї. Я знайшов собі дівчину до душі, дуже близько звідділя, яку хочу взяти за жінку і через кілька днів увести її до своєї господи; а тому подбайте, щоб весільне свято було чудове, і про те, як зустріти вам почесно наречену, щоб я міг вважати себе за задоволеного з виконання вашої обіцянки, як і ви можете вважати себе — з виконання моєї“.

Добрі люди, усі веселі, відповіли, що це їм подобається і що, хто-б вона не була, вони приймуть її, як господиню і як господиню шануватимуть. Після цього всі почали лагодитись до того, щоб справити чудове, велике й гучне весілля; те саме зробив і Гвальтієрі. Він звелів улаштувати прекрасне й розкішне весілля й запросити силу-силенну друзів, родичів і шляхетних та інших сусідів; окрім того загадав викраяти й пошити багато гарних і дорогих убрань на зріст одної дівчини, що, на його думку, була так само збудована, як і та, з якою він мав одружитися. Він наготовив також поясів, перснів, дорогого й гарного вінця і всього, що потрібно для молодої.

Коли настав той день, що він призначив його для весілля, Гвальтієрі о пів до третьої години сів на коня, а разом з ним і всі, що прибули вшанувати його; давши розпорядок на все, що потрібно було, він сказав: „Панове, час їхати по молоду“. Подавшись у дорогу, він разом з усім товариством прибув до невеличкого села; під'їхавши до хати батька дівчини, він зустрів її тоді, коли вона верталася швиденько з водою від криниці, щоб після цього піти й подивитися разом з усім жіноцтвом на приїзд нареченої Гвальтієрі. Коли Гвальтієрі побачив її, то, покликавши на наймення, тоб-то Грізельдою, він спитав, де її батько; на це вона соромливо відповіла: „Пане мій, він дома“. Тоді Гвальтієрі зліз з коня і, загадавши всім дождати його, увійшов до вбогої хатини, де застав її батька, на наймення Джаннуколе, якому сказав: „Я прийшов узяти собі за жінку Грізельду, але

попереду хочу спитати в неї дещо в твоїй присутності“. І він спитав її, чи буде вона, коли він візьме її за жінку, раз-у-раз намагатися догоджати йому, не гніватись, хоч-би що він говорив і робив, чи буде слухняна і багато іншого подібного до цього. На все це вона відповідала, що буде. Тоді Гвальтієрі, взявши її за руку, вивів її з хати, звелів на очах у всього свого товариства і всіх інших геть-чисто роздягнути її і, загадавши, щоб йому принесли вбрання, яке він замовив, наказав як-найшвидше зодягнути і взути її, на коси, як були вони скуйовджені, так і накласти вінця, а далі, коли всіх це здивувало, сказав: „Панове, ось та, яку я хочу взяти собі за жінку, коли вона має охоту мати мене за чоловіка“. Далі, звернувшись до неї, що завстидалася сама себе і зніяковіла, він спитав її: „Грізельдо, чи ти хочеш, щоб я був тобі за чоловіка?“ А вона відповіла: „Авжеж, пане мій“.—„А я хочу взяти тебе за жінку“,—мовив він і на очах у всіх повинчався з нею. Посадивши її на виїздного коня, він привіз її, оточену почетом, до своєї господи. Тут було весілля, прекрасне й багате, і свято таке гучне, наче він узяв за себе дочку короля французького.

Здавалось, ніби молода, разом з убранням, змінила й душу й звички. Вона була, як ми вже сказали, хороша тілом і обличчям і до якої міри була гарна, до такої-ж міри стала люб'язна, така привітна та гарно вихована, що здавалося, ніби вона дочка не Джаннуколе, який глядів овець, а шляхетного сеньйора, і цим вона вражала кожного, хто раніше знав її. До того всього вона була така покїрна чоловікові і так догоджала йому, що він уважав себе за найщасливішу і найзадоволенішу людину на світі; так само і з підвладними свого чоловіка вона поводитися так мило і приязно, що не було нікого, хто-б не любив її більше, ніж себе самого, і не шанував її од щирого серця. Усі молилися за її щастя, безпечність і щоб справи її йшли угору; і як до цього часу звичайно говорили, що Гвальтієрі зробив не дуже розумно, взявши її за жінку, так тепер визнавали його за найрозумнішу і найрозсудливішу людину на світі, бо ніхто інший, хіба що він, не вмів-би ніколи вгадати її великі гідності,

заховані під убогим дрантям і селянською одежею. Одно слово, не багато часу минуло, як вона спромоглася не тільки в своєму маркізстві, а й всюди зробити так, що примусила говорити про свої гідності і добрі діла, збиваючи все, що говорили через неї проти її чоловіка, коли він з нею побрався.

Недовго прожила вона з Гвальтієрі, як завагітніла і в свій час породила дівчинку, а від того Гвальтієрі дуже зрадів. Але незбаром чудна думка зайшла йому в голову, а саме — бажання довгим іспитуванням, і то в нестерпучий спосіб, перевірити її терпеливість. От він почав докоряти їй, удаючи розгніваного, бо, мовляв, його люди дуже незадоволені з того, що вона простого роду, а надто, як побачили, що од неї пішли діти, ніби вони дуже засмучені, що народилася дівчинка, і тільки й роблять, що ремствують. Коли жінка почула такі слова, то, міняючися на лиці і ні в чому не змінюючи свого доброго наміру, сказала: „Пане мій, зроби зо мною так, як вважаєш за зручніше для своєї чести й спокою; я буду задоволена всім, бо знаю, що я нижча від них і не достойна була тієї пошани, до якої ти своєю ласкою сам підніс мене“. Така відповідь дуже подобалася Гвальтієрі, бо він побачив, що вона ані краплі не запишалася від пошани, яку виявляв до неї він або інші.

Через деякий час, наказавши жінці в загальних словах, що його підвладні не хотять дівчинки, яку вона породила, він, навчивши одного з своїх челядинців, послав його до неї, а той, з дуже засмученим виглядом, сказав їй: „Мадонно, якщо я не бажаю собі смерті, то мені доведеться виконати наказ мого пана. Він звелів, щоб я взяв вашу дочку, і щоб я...“ Далі він не сказав нічого. Жінка, як почула ці слова, то, бачучи обличчя слуги і згадавши слова чоловіка, зрозуміла, що йому наказано вбити дівчинку; а тому мерщій виїняла її з колиски, поцілувала й поблагословила її, і хоч і відчувала на серці тяжке горе, але, не змінившись на виду, віддала її до рук слуги, промовивши: „Візьми, виконай усе, що доручив тобі твій і мій пан, але не залишай її так, щоб її роздерли хижі звіри, або птахи, якщо він не загадав тобі цього“. Слуга, взявши дівчинку, сповістив Гвальтієрі про

все, що доручила йому жінка, а він, дивучись її мужності, відрядив його з дитиною до Болоньї, до своєї родички з проханням, щоб вона нікому не казала, чия це дочка, а як-найкраще виховала її і звичаїв навчила.

Сталося після того так, що жінка знов завагітніла і в належний час породила хлопчика, від чого Гвальтієрі дуже зрадив, але як йому не досить було зробленого вже, то він ще більше вразив жінку, сказавши їй одного разу з гнівливим виглядом: „Жінко, з того часу, як ти породила цього сина, я ніяк не можу поладнати з своїми людьми,—так гірко вони нарікають на те, що внук Джаннуколе буде їм після мене за пана, а тому я й боюсь, якщо не маю охоти, щоб мене вигнали, що чи не доведеться мені часом удруге зробити те, що я зробив, і кінець-кінцем покинути тебе й узяти иншу жінку“. Жінка вислухала його цілком спокійно і сказала тільки одно: „Пане мій, аби ти був задоволений і задоволене було твоє бажання, а про мене не думай, бо мені дороге тільки те, що, я бачу, припадає тобі до серця“. Трохи згодом Гвальтієрі, як посилав по дочку, так само послав і по сина, і так само, вдавши, ніби звелів убити його, відрядив на виховання до Болоньї, як і дівчинку, до чого жінка поставилася не з иншим виглядом і не з иншими словами, як це зробила щодо дочки, а Гвальтієрі дуже дивувався, запевняючи себе, що ніяка инша жінка не мала-б сили зробити так, як зробила вона; якби він не бачив її гарячої любови до дітей, поки він припускав її, то подумав-би, що робить вона так через байдужість, а тепер зрозумів, що вона робить так, як жінка мудра. Його підвладні, гадаючи, що він звелів повбивати дітей, дуже ремствували на нього, вважаючи його за людину жорстоку, а до жінки відчували найбільший жаль, вона-ж нічого иншого не сказала жінкам, що спочували їй з приводу вбитих дітей, як тільки те, що їй приємно те, чим можна догодити їх батькові.

Коли минуло кілька років, як народилася дівчинка, і Гвальтієрі здалося, що настав час в-останнє перевірити жінчину терпеливість, то він сказав багатьом з своїх, що ніяк не може терпіти далі Грізельду, як жінку, розуміючи, що зробив негарно і по-юнацькому, взявши

її за жінку; а тому вживе всіх заходів, щоб здобути від папи дозвіл узяти собі иншу жінку, а Грізельду покинути. Цим чимало статечних людей сильно докоряли йому. Він не відповів нічого на те, а тільки сказав, що так має бути. Жінка, почувши про це і сподіваючись, що їй напевно доведеться повернутися до батьківської хати, а може й вівці пасти, як пасла колись, і бачити в обіймах иншої жінки того, кого вона так дуже любила, тяжко засмутилася в душі, але, витримавши й инші напасти долі, твердо вирішила перетерпіти і цю. Незабаром Гвальтієрі загадав, щоб йому надіслали підроблених листів з Риму, і показав їх своїм підвладним, ніби в цих листах папа дозволяв йому взяти иншу жінку і покинути Грізельду. А тому, звелівши покликати її до себе, він на очах у багатьох людей сказав їй: „Жінко, за дозволом, що дав мені папа, я маю право взяти собі иншу дружину, а тебе покинути, і як мої предки були великі люди і володіли цими краями, а твої раз-у-раз були селяни, то я бажаю, щоб ти далі не була мені за жінку, а повернулася-б до хати Джаннуколе з тим вином, яке ти принесла мені, а я візьму собі після того иншу, яку вважаю за відповіднішу мені“.

Як почула ці слова жінка, то з великим зусиллям на перекір жіночій вдачі стримала сльози і відповіла: „Пане мій, я раз-у-раз визнавала, що моє просте походження аніяк не відповідає вашій шляхетності і визнавала, що якою я була з вами, те залежало від вас і від бога, і ніколи не робила своїм і не вважала за своє того, що мені подаровано, а завжди уявляла собі, що мені все те позичено. Вам треба тільки побажати, щоб я повернула і мені повинно бути приємно і такі справді приємно віддати його вам: ось ваш перстень, яким ви зо мною заручилися, візьміть його. Ви наказуєте мені забрати з собою віно, що я принесла; щоб зробити це, мені не треба ані мішка, ані вантажного коня, бо я ще не забула, що ви взяли мене голу, коли ви вважаєте за пристойне, щоб усі побачили те тіло, яке виносило зачатих од вас дітей, то я піду гола; але прошу вас, як нагороди за мою цілинність, що я її принесла сюди і якої не виношу звідділя, щоб ваша ласка була дозво-

лити мені взяти з собою принаймні одну сорочку поверх мого віна“.

Гвальтієрі, якого брали сльози більше ніж інших, додержуючи суворого виразу на виду, сказав: „То візьми з собою сорочку“. Всі, хто там був, прохали, щоб він дав їй сукню, аби ту, яка була йому за жінку понад тринадцять років, не побачили, як вона виходитиме з його дому таким убогим і ганебним способом, коли справді вийде в самій сорочці; але марні були їх прохання, бо жінка в сорочці, боса й простоволоса, залишивши всіх на ласку божу, вийшла з його дому і повернулася до батька під сльози і стогін усіх, хто її бачив. Джаннуколе, який ніколи не йняв віри, що Гвальтієрі держатиме його дочку, як свою жінку, і щодня чекав цієї події, зберіг її одягу, яку вона поскидала того ранку, коли заручився з нею Гвальтієрі, і тому, коли він приніс їй одягу, вона вдяглася в неї і почала робити дрібну роботу в батьківській хаті, як і колись робила, твердо витримуючи суворі напасті лихої долі.

Коли Гвальтієрі все це влаштував, то дав зрозуміти всім своїм, що взяв за себе дочку одного из графів Панаго і, загадавши широко готуватись до весілля, послав переказати Грізельді, щоб вона прийшла до нього. Коли та з'явилася, він сказав їй: „Я хочу ввести до своєї господи ту, яку недавно взяв за себе, і хочу вшанувати її перший приїзд, а ти знаєш, що у мене в хаті немає жінок, які-б тямали поприбирати в покоях і зробити багато іншого, потрібного для такого свята; а тому ти, що знаєш ці хатні справи краще за всіх, дай лад усьому, що потрібне, залич дам, яких сама знаєш; привітай їх так, ніби ти тут господиня; а далі, коли скінчиться весілля, можеш повернутися собі додому“. Хоч кожне з цих слів різало ножем серце Грізельді, яка ще не відмовилася від кохання до нього в такій мірі, як відмовилася від щастя, але вона відповіла: „Пане мій, я згодна й зроблю це“. І увійшовши в своїй одяжі з грубого романьольського сукна, до того дому, з якого недавно вийшла в самій сорочці, вона заходилась замітати і прибирати в покоях, загадала повісити в залах килими та порозкладати підстілки, заходилася впорядковувати кухню і, так наче була

в хаті останньою наймичкою, до всього докладала своїх рук; аж тоді вона спочила, коли все налагодила і всьому дала лад, як і слід було. Після цього, звелівши запросити від імени Гвальтієрі всіх дам в окрузі, почала дожидати свята, а як настав день весілля, то, не зважаючи на те, що на ній було лахміття, з вельможним духом і ввічливістю приязно зустріла дам, що з'явилися.

Гвальтієрі, який пильно виховував своїх дітей у Болоньї в своєї родички, що її віддали заміж у родину графів Панаго, і який мав дочку, вже дванадцятилітку, таку красуню, якої ще ніхто не бачив, а сина шести років, послав до Болоньї до свого родича, прохаючи приїхати до Солуццо разом з його дочкою й сином, привезти з собою пишній почесний почет і говорити всім, що везе молоду дівчину йому в жінки, не признаючись нікому, хто вона така. Вельможний родич, улаштувавши все так, як прохав його маркіз, вирушив у дорогу і за кілька днів разом з дівчиною, її братом і вельможним почетом прибув в обідню пору до Солуццо, де побачив всіх тутешніх мешканців і багатьох сусідів з околиць, що дожидали нової жінки Гвальтієрі. Коли її зустріли дами і вона вступила до залі, де були накриті столи, Грізельда, як була вдягнена, так і вийшла приязно їй на зустріч і і сказала: „Просимо завітати, пані-господине“. Дами, що довго, але марно благали Гвальтієрі, щоб дозволив Грізельді залишитися в якійсь кімнаті, або позичити їй одну з її колишніх суконь, щоб вона отакою не виходила до його гостей, були посаджені до столу і їм почали прислужувати. Всі розглядали дівчину і кожний говорив, що Гвальтієрі зробив добрий обмін, але разом з іншими хвалила дуже й Грізельда її і її маленького брата.

Гвальтієрі, що, здавалось, цілком переконався, як того хотів, в терпеливості своєї жінки, коли побачив, що ніяка новина не змінє її ні в чому, і був певний, що це робиться не через малий розум, бо знав її розум, вирішив, що настав час визволити її з того бідолашного стану, з яким вона, на його думку, криється під своїм непорушним виглядом. А тому, покликавши її на очах у всіх, він сказав, усміхаючись: „А що ти скажеш про нашу молоду?“—„Пане-господарю мій,— відповіла Грізельда,— мені вона дуже

подобається, і якщо вона така-ж мудра, як і вродлива, чого я певна, то я ані трохи не вагаюсь, що ви проживете з нею як-найщасливіша в світі людина; але прошу вас, якщо це можливо, не робити їй таких ран, яких ви завдавали тій іншій, що колись була ваша, бо я певна, що вона навряд чи витерпить їх, так тому, що молодша, як і тому ще, що її виховали тендітно, а та інша вже змалку була за невпинною працею“. Гвальтієрі, побачивши, що вона твердо впевнена, ніби дівчина буде йому за жінку, і тим часом нічого, окрім гарного не каже, посадовив її поруч з собою й сказав: „Грізельдо, тепер настав для тебе час скуштувати плоду твого довготерпіння, а для тих, хто вважав мене за жорстокого, несправедливого й суворого, дізнатись, що все те, що я робив, я скеровував до передбаченої мети, бажаючи навчити тебе, як бути жінкою, їх—вибирати її й глядіти, а себе—придбати постійний спокій на увесь той час, поки я житиму з тобою, а я дуже боявся, коли брав собі жінку, що не досягну цього. Ось чому, щоб вивірити тебе, я з тебе знущався і ображав тебе, сама знаєш, кількома способами. І як я ні разу не бачив, щоб словом чи ділом ти віддалилася від того, чого хочу я, і мені здається, що я зазнаю від тебе тієї втіхи, якої бажав, то от я й намірився повернути тобі відразу те, що протягом багатьох років одбирав у тебе, і вигоїти з найбільшою ніжністю ті рани, яких я тобі завдавав. А тому прийми з радісним серцем ту, яку вважаєш за мою жінку і її брата, як своїх і моїх дітей: це ті, про яких ти і багато дехто думали, що я їх жорстоко повбивав; а я, твій чоловік, що любить тебе понад усе на світі, гадаю, можу похвалитися, що нема нікого іншого, хто-б був такий задоволений з своєї жінки, як я“. Сказавши це, він обійняв її та поцілував і, підвівшись разом з нею, що плакала від радості, пішов туди, де сиділа дочка, яку вразило все, що вона почула; ніжно пригорнувши її, а також і брата її, вони виявили всю правду їй і багатьом іншим, що були там. Дами, зрадівши повставали з-за столу, пішли з Грізельдою до її покою і з кращими надіями, скинувши з неї лахміття, одягли її в одно з її чудових убрань і знов одвели до залі, як господиню, якою здавалася вона навіть і в лахмітті,

Тут вона надзвичайно тішилася з своїх дітей, і всі від цього звеселилися. Так от втіха й святкування збільшилися й тяглися кілька днів; а Гвальтієрі всі вважали за наймудрішу людину, хоч визнавали за занадто суворі і надмірні ті іспитування, які він учинив своїй жінці; а за наймудрішу од усіх вважали вони Грізельду.

Граф Панаго повернувся через кілька днів до Болонї, а Гвальтієрі, взявши Джаннуколе від його роботи, улаштував його, як тестя, в доброму стані, а тому жив він собі пристойно і, на велику собі втіху, так і дожив віку. А Гвальтієрі, віддавши згодом свою дочку заміж за шляхетного чоловіка, довго й весело жив з Грізельдою, повсякчас шануючи її, як тільки міг.

Що-ж сказати з цього приводу, як не те, що і до вбогих хатин злітають з неба божественні духи, так як до царських покоїв ті, що здатніші пасти свині, ніж панувати над людьми? Хто, крім Грізельди мав-би силу витерпіти з обличчям, не тільки не зрошеним слізьми, а ще й веселим, суворі, нечувані іспитування, які вчинив їй Гвальтієрі? А йому таки й по заслuzі було-б, якби він натрапив на жінку, яка, вигнана з його дому в самій сорочці, знайшла-б когось, хто-б так витріпав їй хутро, що з цього-б вийшла гарна сукня“.

Новела Діонео закінчилася, і дами досхочу наговорилися про неї: хто в один бік, хто в другий, та ремствуєючи на одно, а друга дещо вихваляючи в ній, коли король, глянувши на небо і побачивши, що сонце низенько, а вечір близько, не подводячись з місця, почав промовляти: „Чарівні дами, я гадаю, вам відомо, що розум людини полягає не в тому тільки, щоб зберігати в пам'яті минулі діла, або пізнавати сучасні, але що мудрі люди вважають за ознаку найбільшого розуму—вміти передбачати за допомогою і тих і інших і діла майбутні. Завтра, як ви самі знаєте, буде п'ятнадцять днів з того часу, як ми вийшли з Флоренції, щоб трохи розважитися для підпори нашому здоров'ю й життю, оберігаючися смутків, і скорбот, і прикростей, що не вгавали в нашому місті, відколи настала ця пошесна пора. Це, на мою думку, ми зробили пристойно, бо оскільки я міг спостерегти, хоч тут і були переказані новели веселі і може

навіть такі, що вабили до хтивости, і ми раз-у-раз добре їли й пили, грали й співали, що взагалі підбурює кволих духом до вчинків менше, ніж чесних, але, не зважаючи на це, я не спостеріг жодного руху жодного слова, і нічого такого взагалі ні з вашого боку, ні з нашого, щоб заслугувало на догану, і, мені здавалося, я бачив і чув тільки чесну, постійну згоду, постійну братерську приязнь, що без сумніву мені дуже приємно, і на честь та на користь так вам, як і мені. А тому, щоб з огляду на довгу звичку не вийшло-б чогось такого, що перетворилося-б у нудьгу, і щоб не дати нікому приводу осудити наше занадто довге перебування тут, я гадаю, як кожний з нас дістав у свій день частину пошани, яка ще пробуває в мене, що, коли на те буде ваша згода, годилося-б нам повернутися туди, звідкіля ми прийшли. Не згадуючи вже про те, що, коли ви гарненько поміркуєте, наше товариство, про яке вже прочуло чимало інших людей навколо нас, може так розростися, що зникне вся наша втіха. А тому, коли ви пристаєте на мою пораду, я збережу вінка, що дано його мені, до нашого відходу, який я гадаю влаштувати завтра; коли-б ви добрали якогось іншого способу, то в мене вже є наготові той, кому я дам вінець на наступний день“.

Багато було розмов між дамами і молодими людьми, але, кінець-кінцем, вони визнали королеву пораду за корисну і пристойну і вирішили зробити так, як він сказав; а тому, загадавши покликати сенешаля, король побалакав з ним про те, що йому слід робити наступного ранку і, розпустивши товариство до вечері, підвівся. Підвелися дами і інші так само, як робили це звичайно і хто віддався одній розвазі, хто іншій. Коли настав час вечері, вони посідали вечеряти з великим задоволенням, після чого заходилися співати грати й танцювати; а коли Лауретта пішла в танок, король загадав Ф'ямметті заспівати канцони, яку вона так і почала приємним голосом:

Коли-б кохання ревнощів не мало,
Такого-б раювання,
Як я, ні одна-б жінка не зазнала.

Тих молодість звабляє,—
І їм лише коханці юні милі,

Любов до них жагою й палом промовляє;
Цих розумом коханці вдовольнили,
Поводженням, красою...
Та я одна назватись можу тою,
Що всі ці поривання
Знайшла в тому, кого я покохала.

Але коли я бачу,
Що всі жінки також цю певність мають,
Приходить жаж до мене
І мало я не плачу.
Невже усі однаково бажають,
Невже чуття вогненне
Дав самі вагання?
Це-ж через нього я в розпуку впала.

Коли-б я певність мала,
Що я і він однакові в любові,
Його-би ревнувати
Ніколи я не стала.
Та чи-ж додержують коханці слова
Кохання поважати?
Всі зрадники!.. Як біль угамувати,
Як зберегти кохання,
Щоб ні одна з жінок його не вкрала?

Коли, мій боже, в світі
Знайдеться жінка та, що побажає
Образу непростиму
Моїм чуттям вчинити,
Нехай мого коханця не займає,
Бо так її скараю, щоб гіркими
Сльозами до сконання
Вона усе своє життя ридала.

Коли Ф'ямметта скінчила свою канцону, Діонео, що був поруч із нею, сказав, сміючись: „Ви зробили-б велику втіху, якби оповістили всім про свого милого, щоб через необізнаність не одібрали-б у вас володіння, бо ви вже занадто гніваєтесь за це“. Після цього заспівали ще інших канцон і, коли минула майже половина ночі, всі, з наказу короля, пішли спочивати. А як настав новий день, усі повставали і після того, як сенешаль виврядив їхні речі, пішли під проводом уміркованого короля дорогою до Флоренції. Троє молодих людей, покинувши сімох дам у Санта Марія Новела, звідкіля й вийшли з ними, і попросившись з ними, подалися шукати інших розваг, а дами, коли, на їх думку, було зручно, розійшлися по своїх домівках.

ЕПІЛОГ АВТОРІВ.

Шляхетна молодь, для втіхи якої я взявся за таку довгу працю, мені здається, що з ласки божої, яка стала мені в поміч після ваших побожних молитов, а не за мої, гадаю, заслуги,—я цілком виконав те, що в початку цієї праці обіцяв зробити; подякувавши за це, насамперед богові, а далі й вам, мені годиться дати відпочинок перу й стомленій руці. Але перед тим, як дозволити їм це, я маю намір коротенько заперечити з приводу дечого, що котрий з вас або хтось міг висловити, ніби під впливом мовчазних запитань, хоч мені здається, і я упевнений в тому, що ці оповідання не дають на це більшого права, ніж інші; навпаки, я пам'ятаю, довів це на початку четвертого дня.

Може дехто з вас скаже, що, складаючи ці новелі, я дав собі надто багато волі, наприклад, примусивши жінок иноді розповідати і часто-густо слухати речі, які чесним жінкам непристойно ні говорити, ні слухати. Оце я заперечую, бо нема такого непристойного оповідання, яке, коли-б переказати його в належних виразах, не личило-б кожному; і, на мою думку, я виконав це, як слід. Але припустім, що справа стоїть саме так (бо я не маю охоти змагатися з вами; ви-б мене перемогли); я запевняю, що на пояснення того, чому я так зробив, у мене є наготові багато причин. По-перше, якщо в котрійсь новелі є дещо таке, то цього вимагала якість оповідань, на які, коли глянути розсудливим оком людини тямущої, буде цілком ясно, що инакше їх і не можна було розповісти, якби я не схотів відтягти їх од відповідної їм форми. Коли в них може й є маленька часточка чогось такого, якесь слівце, вільніше, ніж личить жінкам святим та божим, що більше зважають слова, а не діла, і

пнуться більше удавати хороших, ніж бути ними,— то я кажу, що мені не менше личило написати їх, ніж чоловікам і жінкам взагалі щодня говорити про дірку й затичку, ступу й макогін, сосиску й ковбасу та подібні до цих речі. Не кажу вже про те, що перу моему слід надати не менше права, ніж пензлеві маляра, що без жодного докору, принаймні справедливого, не тільки примушує св. Михаїла побивати змія мечем або списом, св. Георгія — дракона, в яке хочете місце, але змальовує і Христа, як мужчину, і Єву — як жінку, а його самого, що побажав, щоб урятувати рід людський, померти на хресті, прибити до нього за ноги то одним, то двома цвяхами. Окрім того, ясно можна бачити, що все це оповідалося не в церкві, про справи якої слід говорити з найчистішими думками й словами (хоч в її історії знайдемо велику силу оповідань, які ой як одрізняються від тих, що написав я), і не в школах філософії, де не менше потрібна пристойність, ніж в іншому місці, і не десь там серед клериків або філософів,— а в садах, в місці розваги, проміж молодих жінок, хоч вже й дозрілих і не ласих на теревені, і в таку пору, коли й найповажнішим людям було-б непристойно ходити з штанами на голові, щоб спасти душу.

Оповідання ці, хоч-би які вони там були, можуть пошкодити й корисними бути, як і все інше,— як на якого слухача. Кому не відомо, що для всіх смертних вино — річ чудесна, як каже Чінчільоне, Сколайо і багато інших, а в кого пропасниця, тому воно шкодить? Чи-ж скажемо ми, що воно погане, бо шкодить хорим на пропасницю? Хто не знає, що вогонь дуже корисний, навіть конче потрібний людям? А чи скажемо ми, що він шкідливий тому, що палить будинки, села й міста? Та й зброя охороняє добробут тих, хто бажає жити в згоді, а вона-ж часто-густо вбиває людей і не через свою шкідливість, а з вини тих, хто злісно орудує нею. Ні один зіпсований розум ніколи не зрозумів тверезо жодного слова, і як пристойні слова йому не на користь, так й непристойні слова не можуть збруднити здоровий розум, хіба що так, як болото може замастити промені сонця, а нечисть землі безсила проти краси неба. Які книжки,

які слова, які літери святіші, достойніші, почесніші, ніж святе письмо? А було-ж багато таких, що, неправдиво розуміючи їх, самі себе й інших тягли до загиби. Кожна річ сама по собі до чогось та здатна, а зле вжита може бути шкідливою для багатьох. Те саме кажу я й про мої новели. Хто-б побажав одержати від них лиху пораду й лихе діло, вони нікому не стануть з цього боку на перешкоді, коли випадково щось лихе знайдеться і їх почнуть видушувати й витягати, аби здобути його; а хто побажає від них користи й плоду, вони не відмовлять у цьому, і ніколи не буде такого, щоб їх не вважали і не визнали за корисні й пристойні, коли їх читатимуть у такий час і таким особам, з огляду на яких і для яких їх і розказано. Кому треба читати „отче наш“ або спекти пирога чи торта своєму душепастиреві, той хай кине їх, ні за ким вони не побіжать, щоб присилувати читати себе, хоч святі та божі часом і розповідають, і роблять багато такого.

З'являться й такі, які скажуть; що тут є кілька новел, без яких було-б далеко краще. Нехай і так; але я міг і повинен був написати тільки розповідувані, бо ті, хто їх переказав, повинні були-б розповідати тільки хороші,—хороші я й записав. Але коли-б була охота припустити, що я був і їх складачем і записувачем (чого справді не було), то я скажу, що не посоромився-б того, що не всі вони гарні, бо нема такого майстра, хіба що бог, що-б кожну справу робив гарно й досконало; аджеж і Карл Великий, перший основоположник паладинів, не вмів стільки витворити їх, щоб з них самих скласти військо. У безлічі речей мусять бути розмаїті якості. Нема поля, так добре обробленого, щоб на ньому не знайшлося кропиви, куколю та будяків, перемішаних з найкращою пашнею. Що вже й говорити про те, як, стаючи на розмову з простими молодими, а ви здебільшого такі, було-б не розумно вишукувати і намагатися вигадувати речі дуже граціозні і дуже багато клопотатися про надто виміряну мову. У всякому разі, хто читатиме їх, нехай обмине ті, які йому відворотні, а читає ті, що до вподоби. Усі вони, щоб нікого не одурити, мають на чолі зазначення того, що ховають у своїх надрах.

Буде, на мою думку, й така, яка скаже, що є між ними занадто довгі. Таким я скажу, що в кого є інша робота, той робить нерозумно, читаючи їх, хоч-би й коротенькі вони були. І хоч багато минуло часу, відколи я почав писати, до сьогоднішнього дня, коли я доходжу кінця своєї праці, а в мене все-ж не вивітрилося з пам'яті, що я презентував оцю мою працю гулящим, а не іншим; а хто читає, щоб згаяти час, для того ніщо не буде довгим, коли воно дає те, з-заради чого звертаються до нього. Коротенькі речі більше до лиця учням, що працюють не для розваги, а для корисного вжитку часу, ніж вам, дами, в яких вільного часу залишається стільки, скільки не пішло на втіхи кохання. Окрім того, як ніхто з вас не їде вчитися ні до Атен, ні до Болоньї або Парижу, то доводиться оповідати вам докладніше, ніж тим, хто удосконалив свій розум у науках.

Я зовсім не маю сумніву, що з'являться й такі, які скажуть, що оповідання занадто насичені гострими словами й жартами і що непристойно було людині поважній і статечній так писати. Цим особам я мушу скласти й складаю подяку, бо під впливом гарних поривань, вони піклуються моєю славою. Але я хочу ось як відповісти на їх заперечення: признаюсь, що з мене людина важка і важився я не раз за своє життя, а тому, вдаючись до тих, хто мене не важив, запевняю, що я не важкий, а навпаки такий легесенький, що не потопаю навіть у воді; і, коли взяти на увагу, що в казаннях манахів з докторами людям за їхні гріхи здебільша повно тепер жартів і веселих витівок, я розміркував, що все те не буде не до речі в моїх новелах, написаних, щоб розвіяти сумний настрій у дам. Але коли-б вони від того занадто насміялися, їх легко може вилікувати плач Єремії, страсті спасителя та каяття Магдалини.

А в кого є сумнів, що знайдуться й такі, які скажуть що в мене язик злий та отрутний, бо я подекуди пишу правду про ченців? Тим, хто таке скаже, треба пробачити, бо не можна-ж повірити, щоб їх спонукала якась інша причина, окрім праведної, бо ченці, люди добрі, обминають скрути з-заради любови до бога, мелють з своїх запасів і не проговорюються про це, і коли-б від усіх

їх не дхнуло козлом, бувати з ними було-б дуже приємно. А тим часом я признаюсь, що все світове не має під собою нічого міцного і раз-у-раз у рухові, і що, може, щось подібне сталося й з моїм язиком, про який недавно моя сусідка, бо я не покладаюсь на свої міркування, якого по змозі бережуся скрізь, де воно стосується до мене, сказала, що він у мене найкращий і найсолодший на світі; та й справді, коли це сталося, залишилося написати тільки деякі з цих новел. З тих, хто судить мене так вороже, досить буде й того, що сказано.

А тепер, дозволивши кожній говорити й вірити, як їй заманеться, пора покласти кінець словам, розчулено склавши подяку тому, хто після такої довгої праці своєю допомогою довів нас до жаданого кінця. А ви, любі дами, пробувайте, з його ласки, в згоді, згадуючи мене, якщо може комусь з вас було на користь оце читання.

ПРИМІТКИ

ДЕНЬ ШОСТИИ.

1. *Троїл* — син Пріяма, Хрізеїда — дочка Хріза, що за них згадує Гомер в Іліяді.
2. *Месер* — пан.
3. У новелі 10 першого дня.
4. *Чіполла* — цибулина.
5. *Нона* — служба божа в католицький церкві, що правиться о третій годині дня.
6. *Балена* — кит.
7. *Імбратта* — замазюра.
8. *Порка* — свиня.
9. Прислів'я про нікчемного чоловіка, щось подібне до дурного Тепеня.
10. Замок, у якому був великий монастир з багатьма ченцями. Там же двічі на тиждень давали для бідних обід. Тому й казани в Альтопашо були великі.
11. Все це назви вулиць Флоренції, а також чужоземних міст, що дає прекрасну гру обмана.
12. *Сардиня* біля стін Флоренції.
13. Не-лайте-мене-будь-ласка.

ДЕНЬ СЬОМИЙ.

1. *Джильято* — монета-флорин.
2. З Єрусалиму.

ДЕНЬ ВОСЬМИЙ.

1. *Авіньйон* — місто у Франції, де перебував папа, коли Боккаччо писав свого „Декамерона“.
2. Селянська гулянка.
3. „*Кіріє*“ — господи, помилуй.
4. „*Санктус*“ — свят, свят.
5. В оригіналі вказівка на *membrum virile*.
6. Слова з латинської служби божої: „*salvum me fac*“ — спаси, а „*sine custodia*“ — „без охорони“, в даному разі — „без свідків“.
7. *Дуе* — назва міста.
8. *Геліотропій* — дорогоцінний камінь.
9. *Бенаді* — живи-лакомо.

10. *Пармезан* — сир.
11. Натяк непристойний.
12. Спеціальні сулії на вино в Італії.
13. Церква.
14. Непристойний натяк.
15. Античний танок, що його вживали в Тревизо. Непристойний натяк.
16. Лікарі ходили в червоній одежі до 1500 року.
17. Жахливий малюнок диявола в церкві Сан Галло.
18. Назва замку, що вславився своїми мешканцями дурнями. Буквально *Леняйя*—дровітня.
19. Усі ці наймення вигадані або поперекручені з різних назв.
20. Непристойний натяк.
21. Давній малюнок у церкві в замку Пазиньяно.
22. Італійський вираз: їздити козою до найбільших дурниць.
23. Орден західних ченців.
24. Непристойний натяк.
25. Прізвища означають різні фізіологічні процеси.
26. На заході сонця.
27. У деяких виданнях—„до Флоренції“.

ДЕНЬ ДЕВ'ЯТИЙ.

1. *Сеньорія* — міська управа, магістрат.
2. Непристойний натяк.

ДЕНЬ ДЕСЯТИЙ.

1. Католицькі ченці, що доглядали хорих.
2. *Гібеліни* — партія імператора. *Гвельфи*—партія папи.

З М І С Т

День шостий.

Вступ	3
Н о в е л а перша—Один шляхтич каже мадонні Оретті, що він підвезе її конем, оповідаючи новели; коли-ж він розповідає недотепно, вона просить його пустити її піти пішки	5
Н о в е л а друга—Пекар Чісті одним словом усовіщає Джері Спіна, що звернувся до нього з негречним проханням	6
Н о в е л а третя Монна Нонна деі Пульчі, влучно відповідаючи на аж ніяк не невинні жарти флорентійського єпископа, примушує його замовчати	10
Н о в е л а четверта—Кікібіо, кухар Куррадо Джанфільяцці влучним словом, що він сказав собі на порятунок, обертає гнів Куррадо на сміх і обминає кару, якою загрожував йому Куррадо	11
Н о в е л а п'ята—Месер Форезе да Рабатта і маестро Джотто, маляр, повертаючись з Муджелло, уражають один одного, глузуючи з свого бридкого вигляду	14
Н о в е л а шоста—Мікеле Скальца доводить деяким молодим людям, що Барончі, найшляхетніші люди на світі та в надмор'ї, і за це виграє вечерю	16
Н о в е л а сьома—Мадонна Філіппа, яку спіймав чоловік з її полюбовником і викликав на суд, звільняє себе швидкою та жартовливою відповіддю і цим дає привід змінити закон	18
Н о в е л а восьма—Фреско радить своїй небозі не дивитись в люстро, коли їй, як вона казала, неприємно бачити бридких людей	20
Н о в е л а дев'ята—Гвідо Кавальканті увічливим словом ображає декількох флорентійських дворян, що наскочили на нього несподівано	22
Н о в е л а десята—Брат Чіполла обіцяє деяким селянам показати перо янгола Гавриїла. Знайшовши замість нього вугілля, він каже їм, що це те саме, на якому було спечено святого Лаврентія	24

День сьомий.

Вступ	41
Н о в е л а перша—Джанні Лоттерінгі чує вночі стук у двері, будить дружину, а вона запевняє його, що це привид; вони йдуть прочитати над ним замовну молитву і стук припиняється	42

- Н о в е л а д р у г а—Перонелла ховає свого колюбовника, коли чоловік її вертається додому, в бочку; чоловік запродає бочку, а жінка каже, що вже продала її людині, яка влізла в неї, щоб оглянути, чи всна міцна; той вилазить з неї, загадує чоловікові вишкребти бочку, і потім віднести йому додому 46
- Н о в е л а т р е т ь я—Брат Рінальдо спить з своєю кумою; чоловік застає його в кімнаті з нею, а вона запевняє його, що чернець заговорював глисти в свого хрещеника 50
- Н о в е л а ч е т в е р т а—Одного разу вночі Тофано замкнувся вдома від жінки; коли, не зважаючи на її благання, її не пустили до хати, то вона вдає, ніби кинулася в криницю, і кидає туди великий камінь. Тофано вибігає з хати і поспішає туди, а вона входить до хати, замикається, залишивши його надворі, і, ляччись, завдає йому сорому 55
- Н о в е л а п ' я т а—Ревнивець, удачі з себе священника, сповідає свою жінку, а вона йому дає зрозуміти, що кохає одного пан-отця, який ходить до неї що-ночі. Поки ревнивець нишком чатує біля дверей, жінка загадує коханцеві пройти до неї дахом і проводити з ним час 59
- Н о в е л а ш о с т а—До мадонни Ізабелли, коли в неї був Леонетто, приходив месер Ламбертуччо, що любить її; коли повернувся її чоловік, то вона виганяє Ламбертуччо з хати з ножем у руці, а її чоловік проваджає Леонетто 66
- Н о в е л а с ь о м а—Лодовіко признається мадонні Беатріче, що він кохає її, вона посилає свого чоловіка Егано, одягнувши його в своє убрання, в сад і спить з Лодовіко, який, вставши, йде до саду й б'є Егано 69
- Н о в е л а в о с ь м а—Один чоловік починає ревнувати свою жінку; вона прив'язує собі нитку до пальця, щоб дізнатися, коли прийде її коханець. Чоловік догадується про це, але, поки він гонявся за її коханцем, дружина кладе замість себе в ліжку иншу жінку, яку її чоловік б'є, обстригає їй коси, а тоді йде по жінчиних братів, які, побачивши, що все це брехня, лають його 75
- Н о в е л а д е в ' я т а—Лідія, Нікостратова жінка, кохає Пірра, який, щоб упевнитися в цьому, вимагає від неї виконати три умови, що вона її робить; окрім того вона бавиться з ним у присутності Нікострато, якого перекоонує, що все це, що він бачив, не дійсне 82
- Н о в е л а д е с я т а.—Двоє сьенців кохають одну жінку, куму одного з них; помирає кум і, повернувшись до товариша, як і обіцяв йому, оповідає, як живеться на тому світі 91

День восьмий.

- В с т у п 101
- Н о в е л а п е р ш а Гульфардо позичає в Гваспарруоло гроші і, умовившись з його жінкою, що він поспить з нею за таку саму суму, передає ці гроші їй і каже Гваспарруоло в її присутності, що повернув їх жінці, а та каже, що це правда 101

- Но вела друга— Священик з Варлунго спить с мадонною Белькольоре і залишає їй в заставу свою рясу. Позичивши в неї ступку, він посилає її назад і просить повернути йому рясу, що він її залишив у заставу. Добра дама, лаючись, вертає рясу 104
- Но вела третя— Каландріно, Бруно і Буффальмакко ідуть в долину Муньйоне шукаги геліотропія; Каландріно здається, що він знайшов його і він вертає додому, навантажений камінням, але жінка лає його і він, разгніваний, б'є її, а потім розповідає товаришам про те, що вони знають краще від нього 109
- Но вела четверта— Порох Фіезоле дубить одну вдову, яка його не любить. Він спить з її служницею, думаючи, що спить із нею, а брати дами зробили так, що єпископ накрив його 116
- Но вела п'ята— Троє молодих людей у Флоренції стягають штани з одного судді з Марки в той час, коли він сидів на своєму кріслі й творив суд 121
- Но вела шоста— Бруно і Буффальмакко крадуть в Каландріно свиню, а потім роблять спробу знайти її при допомозі пілюль з інбіру та вина верначчі; дають Каландріно одну за одною дві пілюлі виготовлені про собак, змішані з з алое, і виявляється, що він ніби-то сам у себе вкрав свиню; вони примушують його заплатити їм, щоб вони не сказали про це його жінці 124
- Но вела сьома— Школяр кохає одну даму - вдову, що кохає иншого; вона примушує його залишатися цілу зиму ніч у снігу і ждати на неї, а він потім своєю порадою в половині липня її, голу, примушує стояти цілий день на башті, віддану на поталу мухам, оводам та сонцю 130
- Но вела восьма— Два женатих чоловіки приятелюють один в одним; і от один з них спить з жінкою другого, а той, спостерігши це, влаштовує з своєю жінкою так, що вони його замикають у скрині, і, коли він там сидить, розважається з його дружиною на цій скрині 152
- Но вела дев'ята— Маестро Сімона, лікаря, що бажав пристати до корсарів, Бруно й Буффальмакко підмовляють піти вночі на певне місце, і Буффальмакко кидає його в яму з нечистю, де той і залишається 156
- Но вела десята— Одна сіцилійка хитрощами відбирає в одного купця те, що він привіз до Палермо; а той, вдаючи, ніби він повернувся ще з більшим крамом, ніж перший раз, позичає в неї гроші і їй залишає воду і клоччя 171

День дев'ятий.

- Вступ 187
- Но вела перша— Мадонну Франческу люблять якийсь Рінуччо і якийсь Алессандро, але-ж вона не любить жодного з них; наказуючи одному з них лягти в гробовище, наче-б то він

- мертвий, а другому витягти його, коли ні той, ні другий не змогли довести до кінця цієї справи, вона хитро визволяється від них 188
- Н о в е л а д р у г а**—Одна абатеса похапцем встає в п'їтмї, щоб їти ї пїймати в лїжку одну з своїх черниць, яка, як її словїщено, спить там з своїм коханцем. Але-ж через те, що вона сама спала тоді з попом, то, мавши на думці накинути на голову свій вуаль, що має назву сальтеро, накинула попові штани; коли це побачила обвинувачена черниця і показала абатесї, то її простили, і вона зоосталася на радість собі з своїм коханцем 193
- Н о в е л а т р е т я**—Маестро Сїмоне, на домагання Бруно, Буффальмакко і Нелло, запевняє Каландріно, що той завагітнів. Каландріно за ліки дає вищезгаданим хитрунам каплунів і гроші і виліковується, нічого не породивши 196
- Н о в е л а ч е т в е р т а**—Чекко Фортарріго програв все, що мав, а також гроші Чекко Анджольєрі; потім він починає бігти за ним в самїй сорочці, кажучи, що той обїкрав його; він наказує селянам спинити його, одягається в його одєжу, сїдає на його коня і відїжджає, залишивши Анджольєрі в самїй сорочці 200
- Н о в е л а п'я т а**—Каландріно закохується в одній молодїй дївчинї. Бруно дав йому листа, що зразу-ж таки, коли він ним доторкнеться до молодї дївчини, то вона піде за ним і коли його спїймала жінка, вона дала йому доброго прочухана 204
- Н о в е л а ш о с т а**—Двоє молодих людей заночували в одного господаря; одні з них спить з його дочкою, а господиня лягає помилково з другим. Той, що був з дочкою, лягає потїм з її батьком, якому й розказує все, гадаючи, що розказує своєму компаньйоновї. Виникає суперечка. Господарева дружина лягає в лїжку до дочки, виправляє свою помилку і втихомирює все декїлькама словами 212
- Н о в е л а с'ю м а**—Талано ді Молезе приснилося, що вовк порвав його жінці лице й горло. Він їй каже, щоб вона береглася; вона того не зробила й така пригода з нею справді сталася 216
- Н о в е л а в о с'ь м а**—Бонделло, глазуючи, закликає Чакко на поганий обїд; Чакко хитро мститься йому, влаштувуючи все так, що його добре попобито 218
- Н о в е л а д е в'я т а**—Двоє молодих людей просять у Соломона поради, один про те, як йому бути, щоб його любили, а другий — як він може покарати свою вередливу жінку. Одному він відповідає „покохай“, а другому радить „пїти на Гусячий мїст“ 222
- Н о в е л а д е с'я т а**—Дон Джаннї на прохання свого кума П'єтро чаклує, щоб обернути його жінку в кобилу. Коли-ж він дійшов до того, щоб учепити їй хвоста, то тут П'єтро сказав, що хвоста йому не треба, і цим зіпсував чари . . . 227

День десятий.

- Вступ 236
- Н о в е л а перша—Один лицар служить еспанському королеві. Він тієї думки, що йому мало платять; тоді король наочно доводить йому, що це не його провина, а винна тут його недолія; а після цього робить йому прекрасний подарунок 236
- Н о в е л а друга—Гіно ді Такко бере в полон Ключійського абата і виліковує його від хвороби шлунку: потім відпускає його на волю. Абат, повернувшись до римського двору, мирить Гіно з папою Боніфацієм і робить його пріором госпітальєрів 238
- Н о в е л а третя—Мітрідан заздрихє щедрості Натановій, та й іде його убити і, не знаючи його, потрапив саме до нього, Натан сам показує Мітріданові, як це зробити, а той, як умовлено, йде до гаю; тут він пізнає Натана, відчуває сором і стає йому приятелем 243
- Н о в е л а четверта—Месер Джентіле деї Карізенді, повернувшись з Модени, витягає з могили поховану там, як мертву, одну даму, що він її кохає. Видужавши, вона родить сина, і месер Джентіле віддав її й дитину її чоловікові Нікколуччо Каччаніміко 250
- Н о в е л а п'ята—Мадонна Діанора просить месера Ансальдо влаштувати їй сад в січні такий самий гарний, як і в травні. Месер Ансальдо за допомогою одного некроманта влаштовує його їй. Її чоловік дозволив їй здатися на волю месера Ансальдо. А цей, довідавшись про великодушність чоловікові, звільняє її від обіцянки; з свого боку некромант, нічого не взявши з нього, звільняє від боргу месера Ансальдо 256
- Н о в е л а шоста—Переможний король Карл Старший закохався в одній дівчині; соромлячись свого нерозуму, він почесно віддав заміж її й її сестру 261
- Н о в е л а сьома—Король П'єтро, довідавшись про палке кохання до нього хворої Лізи, потішав її, згодом віддав її заміж за шляхетного юнака і, поцілувавши її в чоло, довіку зве себе потім її лицарем 266
- Н о в е л а восьма.—Софронія, що вважає себе за жінку Джізіппо, одружена з Тітом Квінцієм Фульвом; з ним вона вирушає до Риму, куди Джізіппо приходить у вигляді старця; гадаючи, що Тіт ставиться до нього з презирством, він запевняє, аби тільки вмерти, ніби вбив людину. Пізнавши Джізіппо й бажаючи врятувати його, Тіт каже, що він убив його; почувши це, той, що зробив злочин, виказує сам на себе, а тому Октавіян звільняє всіх. Тіт віддає заміж за Джізіппо свою сестру і ділиться з ним усім своїм добром 273
- Н о в е л а дев'ята—Саладіна, що був у вигляді купця, вшанував месер Торелло. Надходить хрестовий похід; месер

Торелло визначає свій жінці термін, коли їй можна буде вийти заміж. Його взято в полон і він став відомим султанові за своє вміння ходити коло ловецьких птахів; той, впізнавши його і сказавши йому, хто він такий, робить йому велику пошану. Месер Торелло заслаб і за одну ніч був перенесений за допомогою чародійства до Павії; під час свята, яке відбувалося за нагоди шлюбу його жінки, дружина впізнала його і він повертається з нею додому . . .	290
Н о в е л а д е с я т а — Маркіз Салуцький, примушений проханням своїх людей одружитися, бере за себе, обравши собі жінку по своїй волі, дочку одного селянина і, приживши з нею двое дітей, запевняє її, що вбив їх. Далі, вдаючи ніби вона йому надокучила і він одружується з іншою, він звелів повернутися своїй власній дочці, ніби вона йому дружина, а ту прогнати в самій сорочці. Побачивши, що вона все це терпить, він повертає її до своєї господи, улюблену більше, ніж коли, показує їй вже дорослих її дітей і наказує шанувати, як маркізу	316
Епілог авторів	319
Примітки	334

Державне Видавництво України

Правління: Харків, вул. К. Лібкнехта, 31.

По всіх філіях та книгарнях Держвидаву є така художня література:

Перекладна.

- Амп, П.—Люди. Оповідання, 152 стор. ц. 20 к.
Асанга, А.—Чорна хриля. Негрський роман, 196 стор. ц. 80 к.
Бальзак, О.—Б'дні родичі, 471 стор. ц. 2 карб. 50 к.
Бальзак, О.—Шагреньова шкура, 300 стор. ц. 1 карб. 60 к.
Барбюс, А.—Справжні історії, 95 стор. ц. 55 к.
Беннет, А.—Місто розваги, 234 стор. ц. 1 карб. 60 к.
Верхарн, Е.—Поеми, 122 стор. ц. 1 карб.
Гамсун, К.—Голод. Пан. Вікторія, 479 стор. ц. 2 карб. 75 к.
Гельдрігель, А.—Тисяча і один острів. 235 стор. ц. 1 карб.
Гюго, В.—Бюг-жарваль, 261 стор. ц. 1 карб.
Домеля, Р.—Самозванний принц, 259 стор. ц. 1 карб. 85 коп.
Дюшен, Ф.—Тамілла, 154 стор. ц. 1 карб.
Золя, Е.—Твори, т. I. Щастя Ругонія, 348 стор. ц. 2 карб. 50 к.
Золя, Е.—Твори, т. VI. Прорість, 520 стор. ц. 2 карб. 70 к.
Золя, Е.—Твори, т. VII. Земля, 472 стор. ц. 2 карб. 50 к.
Золя, Е.—Твори, т. X. Доктор Паскаль, 307 стор. ц. 2 карб.
Ібаньес, Б.—Валеційські оповідання, 231 стор. ц. 65 коп.
Ібаньес, Б.—Хатина, 272 стор. ц. 55 коп.
Істрати, О.—Стіпові будяки, 96 стор. ц. 1 карб.
Калевала. Фінська народня епопея, 302 стор. ц. 3 карб.
Конан-Дойль.—Вибрані твори, т. I. Пригоди Шерлока Холмса, 195 стор. ц. 90 к.
Конан-Дойль.—Вибрані твори, т. II. Пригоди Шерлока Холмса, 194 стор. ц. 1 карб.
Лонгфело.—Пісня про Гайавату, 249 стор. ц. 1 карб. 50 к.
Лондон, Д.—Серця трьох, 415 стор. ц. 2 карб. 80 коп.
Лондон, Д.—Твори, т. XI. Білий зуб. Поклик з надрів, 346 стор. ц. 1 карб. 50 к.
Лондон, Д.—Твори, т. XII. Джері з островів. 258 стор. ц. 1 карб. 30 к.
Лондон, Д.—Твори, т. XIII. Майкель, Джерин брат, 339 стор. ц. 1 карб. 50 к.
Лондон, Д.—Твори, т. XIV. Пригоди рибальського дозору. „Галанська мужність“, 234 стор. ц. 1 карб. 30 к.
Ожешкова, Е.—Міртала, 320 стор. ц. 1 карб. 25 к.
По, Едгар.—Вибрані твори. Том I. 321 стор. ц. 2 карб.
По, Едгар.—Вибрані твори. Том II. 186 стор. ц. 1 карб. 10 коп.

- Прус, Б.**—Фараон, 398 стор. ц. 2 карб. 50 к.
- Роні, Ж.** (Старший)—На нові землі, 235 стор. ц. 1 карб. 20 к.
- Роні, Ж.** (Старший)—По огонь, 270 стор. ц. 1 карб.
- Роні, Ж.** (Старший) Етрусське кохання, 141 стор. ц. 85 коп.
- Роні, Ж.** (Старший)—Червона хвиля, 458 стор. ц. 2 карб. 30 коп.
- Свіфт, Дж.**—Мандри Гуліверові, 252 стор. ц. 2 карб.
- Сервантес, М.**—Дон-Кіхот з Ламанча, 365 стор. ц. 2 карб. 50 коп.
- Сінклер, Е.**—Герой капіталу Друге видання, 91 стор. ц. 35 коп.
- Сінклер, Е.**—Король-вугіль, 224 стор. ц. 2 карб. 10 коп.
- Сінклер, Е.**—Мене зовуть Теслею, 153 стор. ц. 75 коп.
- Сінклер, Е.**—Самюель-шукач, 316 стор. ц. 1 карб.
- Сінклер, Е.**—100%. Історія одного патріота, 315 стор. ц. 1 карб.
8 коп.
- Степняк-Кравчинський, С.**—Андрії Кожухов, 474 стор. ц. 1 карб.
65 коп.
- Тудуз, Ж.**—Люди з огнедишного Айсберга, 227 стор. ц. 80 к.
- Тудуз, Ж.**—Людина, що збудила вулкани, 389 стор. ц. 1 карб. 60 коп.
- Толлі, Д.**—Жебраки життя. Біографія босяка, 195 стор. ц. 1 карб.
20 коп.
- Фонтана, О. М.**—Острів Елефантина, 112 стор. ц. 90 коп.
- Франс, А.**—Оповідання, 237 стор. ц. 70 коп.
- Фурманов, Дм.**—Бунт, 366 стор. ц. 1 карб. 80 коп.
- Шекспір, В.**—Отелло, 268 стор. ц. 1 карб. 75 коп.
- Шервуд, А.**—Усі враз. 217 стор. ц. 1 карб. 25 коп.
- Шілер, Ф.**—Балади, 130 стор. ц. 1 карб. 15 коп.
- Шпільгаген, Ф.**—Міцною лавою, 315 стор. ц. 2 карб. 25 коп.

Поштові Відділи Держвидаву надсилають накладною платою кожну книжку як власного, так і всіх видавництв СРСР. Пересилка й пакування на всі замовлення коштом Держвидаву, коли замовлення більше, ніж на 1 карб., і наперед оплачується готівкою.

ЗАМОВЛЕННЯ НАДСИЛАТИ НА ТАКІ АДРЕСИ:

Харків, вул. 1 Травня, № 17. Поштовий Відділ ДВУ
 Київ, вул. К. Маркса, № 2. Поштовий Відділ ДВУ
 Одеса, вул. Ласая, № 33 (Пасаж). Поштовий Відділ ДВУ
 Дніпропетровськ, пр. К. Маркса, 49. Поштовий Відділ ДВУ

КОМЕРЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ДВУ

Харків, вул. К. Лібкнехта, № 31.

Філії та книгарні по всіх округових та вначніших містах
 України.

